

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**10597 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE
GÖRE YALVAÇ KAZASI'NIN SOSYAL
VE EKONOMİK YAPISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Kamile Gül FAYDALI
0530204044**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Behset KARACA

ISPARTA-2008

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen :Tarih..... EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız YÜKSEK LİSANS / ~~DEĞİŞİKLİĞİ~~ Programı öğrencisi
Kanile Gül FAYDALI tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.

Tez Adı Değişikliği YAPILDI / YAPILMADI

11.08.2008
Tarih

Prof. Dr. Bayram KODAMAN
Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 12.08.2008..... Salı.....
günü saat 10.00. 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin ...10597... M. Umurlu... Temel...
...Değerlendirme... Hukuk... Kazanım... Sosyal ve Ekonomik... Soruları...
konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda OYBİRLİĞİ / ~~ÇOKLUK~~ ile aşağıdaki kararı
almıştır.

KABUL

RED

DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Bayram KODAMAN	
Üye	Prof. Dr. Tahrettin TIZLAK	
Üye	İrd. Doc. Dr. Behset KARACA	
Üye		
Üye		

Yukarıda adı geçen öğrenci Sınav Tutanağı'nda belirtildiği üzere mezun olmaya HAK KAZANMIŞTIR /
KAZANMAMIŞTIR.

Gereğini rica ederim.

ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI :

Tarih:

Karar No:

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME"
kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi
reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak
tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme
alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RET" veya "DÜZELTME" kararı verir.
Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin
Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı
jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

ÖNSÖZ

Tarih; sürekli geleceğe açılmıdır. Dünle bugün örtüşür, yarın dünün izdüşümüdür. Tarihi sadece geçmişini tekrarlayan, kalıpların esiri olan değil, geçmişini yeniden yorumlayarak geleceğe ışık tutandır. Arşiv tarihinin madenidir, hayatıdır. Ortaya çıkardıklarıyla geçmişini aydınlatır, geçmişe bakış açısını değiştirir.

Günümüzde genel tarihçiliğin yerini yerel tarihçiliğe bıraktığı gözlenmektedir. Yerel tarihçilik çalışmalarının amacı, ana kaynakların, arşiv belgelerinin, çözümlenerek ve yorumlanarak geçmişin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının ortaya çıkarılmasıdır.

19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin klasik yapısının çözülmeye başladığı, Avrupa'nın etkisiyle de olsa, keskin dönüşümlerin yaşandığı, çağdaş Türkiye'nin temellerinin atıldığı bir dönemdir. Tanzimat ile birlikte devletin bütün alanlarda reformlar yaptığı görülür. Ama en keskin dönüşüm mali politikalarda gözlenir. "Temettü" vergisi ve bu amaçla yapılan "Arazi ve Nüfus Sayımları" ve tutulan "Temettuat Defterleri" çok önemlidir.

Bilimsel araştırmalarda arşiv belgelerinin önemi göz ardı edilemez. Biz de Tanzimat döneminde Hamid Sancağı'na bağlı Yalvaç kazasında yapılan Temettuat sayımlarının ilkinin kapsayan "10597 numaralı Temettuat Defteri"ni çözümlenerek ve yorumlayarak yerel tarihçiliğe bir katkı sağlamaya çalıştık.

"10597 numaralı Yalvaç Temettuat Defteri"nin 1840 yılında yapılan ilk sayımlara ait olduğunu tespit ettik. Bundan dolayı bu defter Osmanlı Devleti'nin Tanzimat öncesi ve ilk yıllarına ışık tutması açısından önemlidir.

Yüksek lisans tezimin hazırlanmasında bana yol gösteren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Behset KARACA'ya ve her zaman yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Bayram KODAMAN ve Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca tezimin değerlendirme aşamasında bana zaman ayırarak yol gösteren Prof. Dr. Selahittin ÖZÇELİK hocama da teşekkürü bir borç bilirim.

Kamile Gül FAYDALI

ISPARTA-2008

ÖZET
10597 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE
YALVAÇ KAZASI'NIN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Kamile Gül FAYDALI

Süleyman Demirel Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi, 158 sayfa, Ağustos 2008

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Behset KARACA

Osmanlı Devleti'nde batılılaşma sürecinde önemli bir adım olan Tanzimat'la birlikte yeniden yapılanma başlamıştır. Özellikle mali alanda büyük eğişimler yaşanmış, ayrıca siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeler hız kazanmıştır. Bu gelişmelerin halkın üzerindeki etkileri ve yansımaları yerel tarih çalışmaları sayesinde öğrenilebilmektedir. Biz de 1840 yılında Konya Eyaleti'ne bağlı Hamid Sancağı kazalarından Yalvaç'ın sosyal ve ekonomik yapısını araştırdık. Çalışmamızda ana kaynak olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 10597 numaralı Yalvaç Temettuat defterini kullandık. Osmanlı Devleti'nin vergi kaynaklarını ve mükelleflerini tespit amacıyla yapılan Temettuat sayımları, 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Dört bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde Yalvaç'ın tarihçesinden bahsedilerek, Temettuat sayımları öncesindeki tahrir ve sonrasındaki Tanzimat sayımları hakkında bilgiler verilmektedir. İkinci bölümünde Yalvaç kazasının idari ve sosyal yapısına, nüfusuna, meslek gruplarına yer verilmektedir. İdari ve sosyal yapı anlatılarak, sonraki bölümlerdeki iktisadi yapının izahına temel hazırlanmaktadır. Üçüncü bölümde Yalvaç kazasının tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile gayrimenkul konularına değinilmektedir. Ayrıca defterimizde gelir yerine kıymet usulü kullanılmasından dolayı servet dağılımı ile ilgili bir kısım bulunmaktadır. Tablo ve grafikler ile sayısal bilgiler görsel hale getirilmektedir. 19. yüzyılın ilk yarısında Yalvaç kazasının sosyo-ekonomik durumunu değerlendirdiğimiz çalışmamızın son bölümünde alınan vergiler, vergi çeşitleri ve bunların dağılımı üzerinde durulmaktadır.

Bu çalışma ile Yalvaç'ın Tanzimat dönemindeki ekonomik, sosyal ve mali durumunun ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 1256, Yalvaç, Pisidia Antiocheia, Tahrir, Temettuat, Hane, Servet, Salyane.

ABSTRACT
THE SOCIAL AND ECONOMICAL STRUCTURE OF THE YALVAÇ
DISTRICTS ACCORDING TO THE TEMETTUAT REGISTRY NUMBERED
10597

Kamile Gül FAYDALI

Suleyman Demirel University, Institute of Social Sciences, Department of History
Master Thesis, 158 pages, August 2008

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Behset KARACA

In Ottoman States, reconstruction was began with Tanzimat, which is an essential step in the duration of westernization. Especially, there had been huge changes in financial area, also, political, social and cultural progresses were gained speed. The effects and the reflexions of these progresses on the public could be learned by the studies of local history. We have done research on the social and economic structure of Yalvaç which had been one of the districts of Hamid Provinces for the year 1840.

The main source of our study was the Temettuat Registry record number 10597 in the Ottoman Archives of Prime Ministry. The Temettuat census, which was taking to determine the source of taxes and taxpayers, furnish us about the social and economic life of Ottoman States in the beginning of nineteenth century.

In this thesis, which consist of four chapters, first we mention the history of Yalvaç and we give knowledges about tahrir in the previous history of Tanzimat and Temettuat census in the history of Tanzimat. In the second chapter, we examine the administrative and social structure of the district of Yalvaç and its population, professions groups. Thus, by explaining the administrative and social structure of the district, we prepare a base on the economic structure that will dwell on next chapters. In the third chapter, we dwell on the districts of Yalvaç's agriculture, animal husbandry activities and real estate. Also, there is a part about fortune distribution because of using value instead of income in our registry. In the final chapter of our study, which we evaluate the socioeconomic structure of the district of Yalvaç in the first half of the nineteenth century, we deliberate the taxing taxes, the kinds of taxes and their distributions.

By this thesis we intend to introduce the economical, social and financial structure of Yalvaç in Tanzimat period.

Key Words: 1256, Home, Pisidia Antiocheia, Salyane, Fortune, Tahrir, Temettuat, Yalvaç.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
GRAFİKLER DİZİNİ	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

A) YALVAÇ'IN TARİHÇESİ	1
1- Yalvaç Adının Menşei.....	1
2- Yalvaç'ın Coğrafi Yapısı.....	3
3- Türk ve İslam Öncesi Dönemde Yalvaç.....	5
a) Tarih Öncesi Çağlarda Yalvaç.....	5
b) Roma İmparatorluğu Döneminde Yalvaç.....	6
c) Bizans İmparatorluğu Döneminde Yalvaç.....	8
4- Osmanlı Öncesi Dönemde Yalvaç.....	8
a) Selçuklu Devleti Döneminde Yalvaç.....	8
b)- Hamitoğulları Beyliği Döneminde Yalvaç.....	10
5- Osmanlı Devleti Döneminde Yalvaç.....	11
B) OSMANLI DEVLETİ'NDE TAHRİRLER VE TEMETTUAT SAYIMLARI	14
1- Tanzimat Öncesi Osmanlı Devleti'nde Tahrirler.....	14
2- Tanzimat Döneminde Mali Yapı ve Temettuat Sayımları.....	19
3- Temettü Defterlerinin Kapsam ve Önemi.....	25
a) Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri.....	27
b) İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri.....	29
4- 10597 Numaralı Yalvaç Temettuat Defteri.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA YALVAÇ KAZASI'NIN İDARİ VE SOSYAL YAPISI

A) İDARİ YAPI	34
----------------------------	----

1- Yalvaç Kazası'nın İdari Yapısı	35
2- Yalvaç Kazası'nın Mahalleleri	36
3- Yalvaç Kazası'nın Köyleri	37
B) SOSYAL YAPI	39
1- Yalvaç Kazası'nın Hane Sayıları ve Tahmini Nüfusu	39
2- Yalvaç Kazası'nın Tipolojik Yapısı	47
3- Yalvaç Kazası'nda İsimler, Unvanlar ve Lakaplar	50
C) MESLEKİ YAPI	55
1- Yalvaç Kazası'ndaki Meslek Grupları	55
a) Fonksiyonlarına Göre Meslek Grupları ve Dağılımı	56
b) Mesleki Özelliklerine Göre Meslek Grupları ve Dağılımı	59
2- Yalvaç Kazası'ndaki Meslek Dağılımı	65
a) Kaza Merkezinin Meslek Dağılımı	65
b) Köylerin Meslek Dağılımı	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA YALVAÇ KAZASI'NIN EKONOMİK YAPISI

A) TARIM	67
1- Yalvaç Kazası'nın Tarımsal Arazi Miktarı ve Dağılımı	68
2- Yalvaç Kazası'nda Toprakların Hanelere Göre Dağılımı	75
3- Yalvaç Kazası'nın Tarlalarının Verimliliği	76
a) Kaza Merkezindeki Tarlaların Verimliliği	79
b) Köylerdeki Tarlalarının Verimliliği	81
4- Yalvaç Kazası'ndaki Tarım Arazilerin Kıymetleri	84
a) Kaza Merkezinde Toprak Kıymet Dağılımları	87
b) Köylerde Toprak Kıymet Dağılımları	89
B) HAYVANCILIK	90
1- Yalvaç Kazası'nda Hayvancılık	91
2- Yalvaç Kazası'nda Büyükbaş Hayvancılığı	98
a) Kaza Merkezinde Büyükbaş Hayvancılığı Dağılımı	105
b) Köylerde Büyükbaş Hayvancılığı	106
3- Yalvaç Kazası'nda Yükleme Hayvancılığı	107

a) Kaza Merkezinde Yük- Binek Hayvancılığı Dağılımı	113
b) Köylerde Yük-Binek Hayvancılığı Dağılımı	114
C) GAYRİMENKUL	117
1- Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimenkul Çeşitleri ve Dağılımı	117
2- Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı	119
a) Kaza Merkezindeki Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı	120
b) Köylerde Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı	120
C) YALVAÇ KAZASI'NIN SERVET DAĞILIMI	121
1- Kaza Merkezindeki Servet Dağılımı	124
2- Köylerde Servet Dağılımı	125

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YALVAÇ TEMETTUAT DEFTERİNDEKİ VERGİLER VE DAĞILIMI

A-OSMANLI VERGİ DÜZENİ	127
B- SALYANE VERGİSİ	131
1- Salyane Vergisinin Yalvaç Kazası'nda Dağılımı	132
a) Kaza Merkezinde Salyane Vergisi Dağılımı	135
b) Köylerde Salyane Vergisi Dağılımı	136
B- TEMETTUAT VERGİSİ	137
1- Temettuat Vergisinin Yalvaç Kazası'nda Dağılımı	139
a) Kaza Merkezinde Temettuat Vergisi Dağılımı	142
b) Köylerde Temettuat Vergisi Dağılımı	142

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ	144
BİBLİYOGRAFYA	147
EKLER	153
ÖZGEÇMİŞ	158

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.t.	: Adı geçen tez.
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ans.	: Ansiklopedi
bkz.	: Bakınız.
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt.
H.	: Hicrî
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İÜİF.	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
KVS.	: Konya Vilayet Salnâmesi
M.	: Miladî.
nr.	: Numara
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa.
SDÜ.	: Süleyman Demirel Üniversitesi
TKAE	: Türk Kültür Araştırmaları Enstitüsü
TMT.	: Temettuât
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları

TABLOLAR DİZİNİ

- Tablo 1: Tapu Tahrir Defterlerine Göre Yalvaç'ın Köy Sayıları
- Tablo 2: Tapu Tahrir Defterlerine Göre Yalvaç'ın Bazı Köylerine Ait Nüfus Verileri
- Tablo 3: Tapu Tahrir Defterlerine Göre Yalvaç'ın 1478–1568 Tarihleri Arasındaki Nüfus Verileri
- Tablo 4: Yalvaç'ın Hane Sayıları ve Tahmini Nüfusu
- Tablo 5: Yalvaç'ın Tahmini Nüfusunun Dağılımı
- Tablo 6: Yalvaç Merkezinin Nüfus Dağılımı
- Tablo 7: Yalvaç Köylerinin Nüfus Dağılımı
- Tablo 8: Yalvaç'ın Tipolojik Yapısı
- Tablo 9: 10597 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Erkek İsimleri ve Sayıları
- Tablo 10: 10597 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Zevce ve Kerimelerin İsim ve Sayıları
- Tablo 11: 10597 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Lakaplar
- Tablo 12: Fonksiyonlarına Göre Meslek Dağılımları
- Tablo 13: Mesleki Özelliklerine Göre Meslek Dağılımı
- Tablo 14: Yalvaç Kazası'ndaki Mesleklerin Dağılımı
- Tablo 15: Yalvaç Merkezinde Meslek Oranı Dağılımları
- Tablo 16: Yalvaç Köylerindeki Meslek Oranı Dağılımları
- Tablo 17: Yalvaç Kazası'ndaki Toprak Dağılımı
- Tablo 18: Yalvaç'ın Tarla Kıymeti Dağılımı
- Tablo 19: Yalvaç'ın Tarla Dışı Toprakların Kıymet Dağılımı
- Tablo 20: Yalvaç Kazası'nın Hayvan ve Kıymet Dağılımı
- Tablo 21: Yalvaç Kazası'ndaki Büyükbaş Hayvanlar
- Tablo 22: Yalvaç Kazası'nda Yük- Binek Hayvan Dağılımı
- Tablo 23: Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimenkul Dağılımı
- Tablo 24: Yalvaç Kazası'ndaki Servet Dağılımı
- Tablo 25: Yalvaç Kazası'ndaki Salyane Dağılımı
- Tablo 26: Temettuat Vergisinin Yalvaç Kazası'nda Dağılımı

GRAFİKLER DİZİNİ

- Grafik 1: Yalvaç Kazası'nın Nüfus Dağılımı
- Grafik 2: Yalvaç Merkezinin Nüfus Dağılımı
- Grafik 3: Yalvaç Köylerinin Nüfus Dağılımı
- Grafik 4: Yalvaç Kazası'nın Tipolojik Yapısı
- Grafik 5: Yalvaç Kazası Halkının Fiziksel Görünümü (ten rengi)
- Grafik 6: Yalvaç Kazası Halkının Fiziksel Görünümü (boy)
- Grafik 7: Yalvaç Kazası'nın Toprak Türü Dağılımı
- Grafik 8: Yalvaç Kazası'ndaki Tarlaların Dağılımı
- Grafik 9: Yalvaç Kazası'ndaki Tarla Dışı Toprak Türlerinin Dağılımı
- Grafik 10: Yalvaç Kazası'ndaki Toprak Dağılımı
- Grafik 11: Yalvaç Kazası'ndaki Tarlaların Dağılımı
- Grafik 12: Yalvaç Kazası'ndaki Tarla Dışındaki Toprakların Dağılımı
- Grafik 13: Yalvaç Kazası'nda Kişi Başına Düşen Toprak Miktarı Dağılımı
- Grafik 14: Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimezru Tarla Dağılımı
- Grafik 15: Yalvaç Kazası'ndaki Mezru Tarla Dağılımı
- Grafik 16: Yalvaç Kazası'ndaki Hali Tarla Dağılımı
- Grafik 17: Yalvaç Merkezindeki Tarlaların Verimlilik Durumu
- Grafik 18: Yalvaç Merkezinin Gayrimezru Tarla Dağılımı
- Grafik 19: Yalvaç Merkezinin Mezru Tarla Dağılımı
- Grafik 20: Yalvaç Merkezinin Hâli Tarla Dağılımı
- Grafik 21: Yalvaç Köylerindeki Tarlaların Verimlilik Durumu
- Grafik 22: Yalvaç Köylerinin Gayrimezru Tarla Dağılımı
- Grafik 23: Yalvaç Köylerinin Mezru Tarla Dağılımı
- Grafik 24: Yalvaç Köylerinin Hâli Tarla Dağılımı

- Grafik 25: Yalvaç Merkezindeki Tarlaların Kıymet Dağılımı
- Grafik 26: Yalvaç Merkezindeki Tarla Dışı Toprakların Kıymet Dağılımı
- Grafik 27: Yalvaç Köylerindeki Tarlaların Kıymet Dağılımları
- Grafik 28: Yalvaç Köylerindeki Tarla Dışı Toprakların Kıymet Dağılımları
- Grafik 29: Yalvaç Kazası'nda Hayvan Türü Dağılımı
- Grafik 30: Yalvaç Kazası'nda Hayvan Türlerinin Kıymet Dağılımı
- Grafik 31: Yalvaç Kazası'ndaki Hayvan Sayısı Dağılımı
- Grafik 32: Yalvaç Kazası'ndaki Hayvanların Kıymet Dağılımı
- Grafik 33: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Hayvan Sayısı Dağılımı
- Grafik 34: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Hayvan Kıymeti Dağılımı
- Grafik 35: Yalvaç Kazası'ndaki Büyükbaş Hayvan Türlerinin Dağılımı
- Grafik 36: Yalvaç Kazası'ndaki Kara Sığır Dağılımı
- Grafik 37: Yalvaç Kazası'ndaki Camus Dağılımı
- Grafik 38: Yalvaç Kazası'nda Büyükbaş Hayvan Dağılımı
- Grafik 39: Yalvaç Kazası'ndaki Büyükbaş Hayvanlarının Toplam Kıymet Dağılımı
- Grafik 40: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Büyükbaş Hayvanlarının Dağılımı
- Grafik 41: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Büyükbaş Hayvan Kıymeti Dağılımı
- Grafik 42: Yalvaç Merkezinde Büyükbaş Hayvan Dağılımı
- Grafik 43: Yalvaç Merkezinde Büyükbaş Hayvan Kıymeti Dağılımı
- Grafik 44: Yalvaç Köylerinde Büyükbaş Hayvan Dağılımı
- Grafik 45: Yalvaç Köylerinde Büyükbaş Hayvan Kıymeti Dağılımı
- Grafik 46: Yalvaç Kazası'ndaki Yük-Binek Hayvanı Türlerinin Dağılımı
- Grafik 47: Yalvaç Kazası'ndaki Yük-Binek Hayvanlarının Dağılımı
- Grafik 48: Yalvaç Kazası'ndaki Yük-Binek Hayvanlarının Toplam Kıymet Dağılımı

- Grafik 49: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Yük-Binek Hayvanlarının Dağılımı
- Grafik 50: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Yük-Binek Hayvanı Kıymeti Dağılımı
- Grafik 51: Yalvaç Merkezinde Yük-Binek Hayvanı Dağılımı
- Grafik 52: Yalvaç Merkezinde Yük-Binek Hayvanı Kıymet Dağılımı
- Grafik 53: Yalvaç Köylerinde Yük-Binek Hayvanı Dağılımı
- Grafik 54: Yalvaç Köylerinde Yük-Binek Hayvanı Kıymeti Dağılımı
- Grafik 55: Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimenkul Kıymetleri Toplamı Dağılımı
- Grafik 56: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı
- Grafik 57: Yalvaç Merkezinin Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı
- Grafik 58: Yalvaç Köylerinin Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı
- Grafik 59: Yalvaç Kazası'nın Servet Dağılımı
- Grafik 60: Yalvaç Merkezinin Servet Dağılımı
- Grafik 61: Yalvaç Köylerinin Servet Dağılımı
- Grafik 62: Yalvaç Kazası'nın Salyane Dağılımı
- Grafik 63: Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Salyane Miktarı
- Grafik 64: Yalvaç Merkezinin Salyane Dağılımı
- Grafik 65: Yalvaç Köylerinin Salyane Dağılımı
- Grafik 66: Yalvaç Kazası'nın Temettuat Dağılımı
- Grafik 67: : Yalvaç Kazası'nda Hane Başına Düşen Temettuat Miktarı
- Grafik 68: Yalvaç Merkezinin Temettuat Dağılımı
- Grafik 69: Yalvaç Köylerinin Temettuat Dağılımı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

A) YALVAÇ'IN TARİHÇESİ

1- Yalvaç Adının Menşei

Sözlüklerde “elçi, resul, peygamber” olarak gösterilen ve kökü Uygur Türkçesine dayandırılan Yalvaç adının anlamı ile yazılışı konusunda değişik görüş ve rivayetler vardır. Ziya Gökalp kelimenin eski Türkçe’de *sihir* manasına gelen “yalavı” kelimesinden, “yalavaç” şekline dönüştüğünü belirtir¹. Yalvaç’ın ilçe merkezinde “Yalaveç”, bazı köylerinde de “Yalavaç” şeklinde kullanımı bunun kanıtıdır.

Eski Türk dini olan ve kâhinlikle ruhi tabipliğin mürevvici² olan Şamanlıkta Yalvıcılara, yani halk ile Tanrı arasında elçilik yapanlara Yalvaç denildiği meydana çıkmaktadır. Bu şekilde dini bir mahiyet arz eden “Yalvaç” kelimesi aynı zamanda cenup Türkmenleri arasında Alevi- Kızılbaz olanlara verilen bir unvandır³. Ayrıca Naci Kum da sihir yapanların “Yalvıcı” olarak adlandırıldığını dile getirmiştir⁴. Prof. Dr. Abdülkadir İnan, Kaşgarlı Mahmud’a dayanarak, “Yelvi ve Yelvici” kelimelerine dair söylemlere bilimsellik kazandırmıştır⁵.

“Yalvaç” adı bilinen en eski Türk kaynakları olan Orhun Abideleri, Divan-ı Lügat-it Türk ve Kutadgu Bilig’de de görülmektedir⁶. Orhun Abide’lerinden Bilge Kağan’ın kitabesinde “Yalabaç” şeklinde, “elçi ve resul” anlamında kullanılmıştır⁷.

¹ Ziya Gökalp, **Türk Medeniyet Tarihi**, Hazırlayanlar: İsmail Aka, K. Yaşar Kopruman, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976, s.41.

² Mürevvic: Kabul ettiren, yürüten.

³ Gaziantep’teki Nizip ilçesinin Barak nahiyesindeki Barak’lar arasında Aleviler için kullanılan bir tabirdir.

⁴ Naci Kum, “Yalvaç Adının Menşei”, **Ün Dergisi**, Mart, Nisan, Mayıs 1941, C.7, S.84–87, s.1158.

⁵ Abdülkadir İnan, **Eski Türk Dini Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976, s. 133.

⁶ Durmuş Karaman, **Dünden Bugüne Yalvaç Tarihi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1991, s.2.

⁷ Muharrem Ergin, **Orhun Abideleri**, İstanbul 1973, s.138.

Kutadgu Bilig'in içinde 40 yerde kullanılan "Yalavaç" kelimesi peygamberin yanı sıra diplomat ve devlet memuru ile elçi anlamlarında da kullanılmıştır⁸.

Sonuç olarak yer adları üzerine yapılan araştırmalara göre Yalvaç adının dayanağı olarak üç ihtimal bulunmaktadır.

1- Yalvaç, bir şahsın adı olabilir. Çünkü Anadolu'nun büyük bir kısmında halkı etrafına toplayan ve onlara önderlik yapan şahısların ismi bölgelere verilmiştir. Çaka Bey'in kardeşi Yalvaç Bey'in adını aldığı iddia edilse de, bu söylemin bilimsel olarak bir dayanağı yoktur⁹.

2- Yalvaç'ı kuranların anayurtta yaşadıkları yerin ismini buraya vermiş olabilecekleri düşünülmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre Orta Asya'da, İran ve Afganistan'da böyle bir yer adı bulunmamaktadır. Fakat Rumeli'de Sofya ve Filibe arasında Yalovaç denilen bir yer bulunduğu Osmanlı tarihlerinde görülmektedir¹⁰.

3- "Yalvaç" adının Selçuklular devrinde bölgeye yerleşen Yalvaç aşiretinden geldiği yaygın ve akla en yakın söylemdir. Oğuz Hanın 24 kabilesinden¹¹ Dağhan boyundan ve Salur¹² oymağından ayrılan bir Türkmen aşireti olan Yalvaçlar'ın adının kökeni, Türk halkı arasında Şaman yalviliği, yani dini kâhin ve sihirbazlığı yapmalarından ileri gelmiştir¹³. Malazgirt Savaşı (1071) sonrasında Anadolu'ya yoğun bir Türkmen göçünün yaşandığı bilinmektedir. Kuvvetli ve asil bir Türk uruğundan olan Yalvaçlar da Horasan'dan Anadolu'ya gelmişlerdir. Ayrıca Hamidoğulları Beyliği'nin kuruluşunda da bir Salur aşireti olan "Yamut

⁸ M.Reşid Rahmedi Arat, **Kutadgu Bilig III**, İndeks, Neşredenler; Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce, TKAE, İstanbul 1979, s.517.

⁹ Akdes Nimet Kurat, **Çaka Bey**, TKAE, Ankara 1987, s.45.

¹⁰ Durmuş Karaman, **a.g.t.**, s.8.

¹¹ Kemal Göde, " Tarih İçinde Oğuz Boyları ve Göller Yöresindeki İzleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.8, Isparta 2003, s.21.

¹² Salur boyu üç büyük aşiretten oluşur. Bunlar; 1-Kiçiağa, 2-Karaman, 3-Yalavaç (Yalovaç)'tır. Bu üç aşiretin kendi arasında bölünmesi sonucu Salur boyuna mensup 110 aşiretin bulunduğu görülür. Bkz. Mehmet Eröz, "Afganistan'da Türk Aşiretleri", **Türk Kültürü**, S.83, C.7, s. 849.

¹³ Naci Kum, **a.g.m.**, s. 1158.

(Yomut)’ların etkin rol oynadığı, hatta bazı kaynaklarda beyliğin “Yamut (Yomut)” olarak adlandırıldığı görülmektedir¹⁴.

Coğrafya koşulları, ekonomik gerekçeler, inanışlar ve gelenekler insanların toplu halde yaşamlarının ürünü olarak ortaya çıkan mekânlar olan kentlerin isimlerinin belirlenmesinde etkin rol oynamıştır. Çeşitli kültürler farklı coğrafyalara yerleştikçe kimi mekânların isimleri değişmiş, kimileri ise isimlerini günümüze kadar koruya gelmişlerdir¹⁵. Yalvaç’ın da Türklerin ad alma ve ad verme kaidelerine uygun şekilde Yalvaç aşiretinin adını aldığı muhtemel görülmektedir.

2-Yalvaç’ın Coğrafi Yapısı

Yalvaç, Akdeniz Bölgesinin Batı bölümünde, Göller Yöresi olarak anılan bölgenin en kuzeyinde Isparta iline bağlı bir ilçe merkezi olup, Isparta’nın 105 km. kuzeydoğusunda bulunmaktadır. 1.415 km² yüzölçümüne sahip ilçe çok eski bir yerleşim yeridir. 30° 45 dakika ve 31° 20 dakika doğu boylamları ile 38° 10 dakika ve 38° 35 dakika kuzey enlemleri arasında, 2530 m yükseklikteki Sultan Dağları’nın güney ve batı eteklerinde kurulmuştur. Doğudan İç Anadolu ve batıdan Ege bölgeleriyle çevrilidir. Yalvaç’ın doğusunda Akşehir, batısında Senirkent, kuzeyinde Çay ve Sultandağı, güneyinde ise Şarkîkaraağaç ve Gelendost bulunmaktadır.

Isparta’nın kuzey köşesinde yer alan Yalvaç, dağlık alanlarla kaplıdır. İlçenin güney, batı ve kuzeydoğusunda Karakuş Dağları, güneydoğu ve kuzeybatısında da Sultan Dağları bulunmaktadır. Her iki dağ sırası ilçenin kuzeyinde kesişmektedir. Sultan Dağlarının en yüksek noktası Topraktepe (2.519 m.) ve Karakuş Tepesi (1.992 m.) ilçe sınırları içerisindedir. Ayrıca ilçe topraklarının güneyini Anamas Dağının (Güllüce) kuzey uzantıları, güneybatı kesimini de Kirişli Dağı engemelendirir. İç kesimlerde de Hoyran ve Gelendost Ovalarının uzantıları olan ovalar yer almaktadır.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. I. Aksu, “Yamutlar (Hamidoğulları)”, **Ün Dergisi**, C.2, Temmuz 1935, S.16, s.226–229.;Faruk Sümer, **Oğuzlar**, Ankara 1972, s.336.

¹⁵ Tuncer Baykara, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I**, Ankara 2000, s.1.

İlçe topraklarını Hoyran ve Dođanođlu (Yalvaç) dereleri sulamaktadır. Ayrıca Dođanođlu deresinin kollarından Sücüllü deresi üzerine de sulama amaçlı Yalvaç Barajının küçük yapay gölü yapılmıştır. Denizden ortalama yüksekliği 1.100 m.dir¹⁶.

Göller bölgesi, Antalya körfezine dökülen Aksu (Kestros), Köprüçay (Eurymedon), Manavgat (Melas) gibi akarsuların vadileri boyunca kuzeye nüfuz eden Akdeniz ikliminin etkisindedir. Bölgenin en kuzeyinde kalan Yalvaç kesimi ise 924 m. yükseklikte yer alan Eğirdir Gölü (517 km²) Kovada-Aksu vadisi ile Antalya körfezine yarı açık durumdadır. Bu nedenle İç Batı Anadolu Akdeniz bölgesi iklim şartlarının karşılaştığı bu kesimde, daha çok etkili olan Akdeniz iklim şartları ve Akdeniz bitki topluluğunun özellikleri görülür.

İç Batı Anadolu iklimi ile Akdeniz iklimi arasında bir geçiş bölgesinde olan Yalvaç'ta yağışlar, Akdeniz iklimine göre daha çoktur. Yağışlar en fazla kış mevsiminde görülür. Burada Akdeniz bölgesinin iklim karakterlerinden farklı olarak yazlar sıcak kışlar ise soğuk değildir. Akdeniz iklim özellikleri gösteren bölge Akdeniz bitki örtüsü karakterini de yansıtır. Özellikle Sultan dağlarının İç Batı Anadolu'dan Akdeniz'e doğru esen sert rüzgârlara kapadığı Yalvaç yöresinde çok zengin bir flora topluluğu görülmektedir.

Eskiden tümüyle ormanlık olduğu anlaşılan Sultan Dağları'nın günümüzde muhtelif nedenlerle ortadan kalkan çıplak yerleri yeni dikimlerle kapatılmaya çalışılmaktadır. Orman örtüsünün ortadan kalkmasıyla verimli funda toprağı da önemli ölçüde bugünkü Yalvaç ovasının tabanını oluşturmuştur. Yalvaç'ta her türlü tarım yapılmakla birlikte gelir kaynağının büyük kısmını bağcılık oluşturmaktadır. Meyveciliğin de yaygın olduğu görülür. Antik dönemlerde de Yalvaç'ın çok verimli bir araziye sahip olduğu muhtelif meyvenin¹⁷ bolca yetiştirildiğine tarihi yapılardaki süsleme unsurları işaret etmektedir. Ayrıca Cihannüma'da elma, armut ve kirazlarının meşhur olduğundan bahsedilmektedir. Özellikle Anthiocheia çevresinde

¹⁶ 2003 Isparta İl Yıllığı, s.536.

¹⁷ Hatta Romalıların "Estanius Ovası" dedikleri geniş düzlükte büyük çapta pirinç ekildiği bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Taşlıalan, "Pisidia Antiocheia'sının Tarihçesi", **I. Uluslar arası Pisidia Antiocheia Sempozyumu (2- 4 Temmuz 1997- Yalvaç)**, İzmit 1998, s.17.

geniş bir alanda haşhaş ekimi yapıldığı, dönemin en güzel şarabının “Antiocheia” adı altında burada üretildiği bilinmektedir¹⁸.

3- Türk Ve İslam Öncesi Yalvaç

a) Tarih Öncesi Çağlarda Yalvaç

Yalvaç'ta yapılan tarih öncesi araştırmaları sonucunda Geç Neolitik döneme ait kalıntılara rastlanılmıştır. Kuyucak ve Teknepınar höyüklerindeki yerleşimlerde bölgenin kültür tarihi açısından önemli buluntularına ulaşılmıştır¹⁹. Yarıkkaya ve Kayadibi höyükleri de Kalkolitik Çağ yerleşimlerindedir.

Yapılan araştırmalarda Yalvaç'ın Tunç çağındaki yerleşimlerinin Agab (Koruyaka), Yağcılar, Höyükli, Akçaşar, Tokmacık, Değirmen Höyük (Mısırlı), Hoyranovası, Terziler, Sücüllü, Ağıl, Kurusarı, Göynücek (Eyüpler), Altınoluk (Tokmacık), Sükseğen (Kırkbaş), Dört Yol (Bağkonak), Ayvalı, Çamharman²⁰, Dedeçam- Kırkuyusu, Kozluçay- Samılca, Çayköprü (Gökçeali) olduğu tespit edilmiştir²¹.

Göller bölgesinde yapılan araştırmalara göre Yalvaç yöresinde M.Ö. 2000 yıllarına ait, tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, Teknepınar, Ayvalı, Yağcılar ve daha güneyde Yakaemir ve Arak höyüklerinde bu dönem yerleşmelerine ait keramikler bulunmuştur. Prof. Dr.M.Özsait bunların Arzava Krallığına ait yerleşimler olduğunu arkeolojik olarak kanıtlamışsa da, henüz filolojik olarak desteklenmemiştir.

M.Ö. 546 yılında Lidya kralı Kroisos'un Pers kralı Kyros'a yenilmesinden sonra tüm Anadolu toprakları gibi Pisidia da Pers idaresine girmiş ve 3. Satraplığın içinde kalmıştır. Ancak Pers baskısına fazla maruz kalmamıştır. Makedonya kralı Büyük İskender'in Pisidia üzerine yürüyüşü sırasında Termessos ve Sagalassoslular'la savaştığına dair kaynaklara rastlanmaktadır. Büyük İskender'in ölümünden sonra Antigonos Monophtalmos Pisidia'nın da içinde bulunduğu Büyük

¹⁸ Antiocheia'da geniş bir alanda haşhaş ekimi yapıldığı mimari parça ve sikkelerdeki kabartmalarda görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Taşlıalan, **a.g.m.**, s.17.

¹⁹ M. Özsait, N. Özsait, “Yalvaç ve Çevresi Araştırmaları”, **I. Uluslar arası Pisidia Antiocheia Sempozyumu (2- 4 Temmuz 1997- Yalvaç)**, İzmit 1998, s.2.

²⁰ Bu köyden çıkarılan pişmiş topraktan yapılan vazo ve testiler Yalvaç Müzesi'nde sergilenmektedir.

²¹M. Özsait, N. Özsait,, **a.g.m.**, s.2.

Phrygia'yı idaresi altına almıştır²². M.Ö.301 yılında Makedonya kralı Lysimakhos'u Antigonos yenerek topraklarını ele geçirmiştir. Ancak İskender'in ölümünden sonra Selevkoslar Suriye ve Anadolu'da güçlü bir krallık kurmuşlardır. I. Nikator Selevkos'un M.Ö. 281 yılında Makedonyalıları Manisa'da yenmesiyle Pisidia Selevkoslar'a geçmiştir²³.

Hellenizm devri kültür hareketlerinin en bilineni savunmaya elverişli²⁴, ulaşım ve su imkânları iyi olan yerlere şehir kurma ve kurulan şehirlere batıdan Makedonyalı ve Grek nüfusu yerli halkın yerleştirilmesidir²⁵. Pisidia ile Phrygia sınırlarının ortasında yer alan (Yalvaç) Antiocheia'da M.Ö. 275 yılında Phrygia'daki Galyahlara karşı, Selevkoslar'ın ileri bir karakolu olarak üç tarafının dağlarla çevrili olmasından dolayı askeri amaçla kral I. Antiokhos veya babası I. Nikator tarafından kurulmuştur²⁶. Ancak bu Yalvaç'ta kurulan ilk şehir değildir. Gemen'de Phrygia'lı tanrı Men'e adanmış, kendine ait toprakları rahipleri tarafından yönetilen köy tapınağının varlığı M.Ö. 4. yy. kadar inmektedir. Gelişmiş bir kültür merkezi olan, güçlü bir ticaret potansiyeli olan şehir, stratejik konumundan dolayı Termessos ve Sagalassos gibi Roma'nın dost ve müttefiki statüsünü kazanmıştır.

b) Roma İmparatorluğu Döneminde Yalvaç

III. Antiokhos döneminde Selevkoslar Romalılara yenilerek Anadolu'dan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Apamei Barışı'ndan (M.Ö.188) sonra Torosların kuzeyi Romalılar tarafından Bergamalılara savaşta yaptıkları yardımlara karşılık verilmiştir. Ancak Romalılar müttefiki olan Bergamalılara karşı Galat ve Bitinyalılarla işbirliği yaparak M.Ö. 129 yılında bölgeyi ele geçirmiştir. Kısa bir süre sonra da Pisidia Kapadokya kralına Romalılara yardım ettiği için verilmiştir²⁷. Pisidia bu krallığa uzak olması ve Roma egemenliğinde olmaması sebebiyle korsan krallıkların eline geçmiştir. Roma, esir ticareti ve korsanlık ile varlıklarını sürdüren bu krallıklara M.Ö. II. yy. sonları ile I. yy. başlarında son vererek, Kilikya, Pamfilya,

²² Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C.2, 1982, s.288.

²³ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s.294.

²⁴W.M. Ramsay, bir ova kenarında yüksek bir noktada inşa edildiklerini, tepenin etrafına çevrilen duvarlarla da vadi ve ovaya hakimiyetlerinin sağlanmış olduğunu yazar. Ayrıntılı bilgi için bkz. W.M. Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Ter. Mihri Pektaş, İstanbul 1961, s.89.

²⁵ Durmuş Karaman, **a.g.t.**, s.20.

²⁶ Ayrıntılı ilgi için bkz. Taşlıalan, **a.g.m.**, s.6.

²⁷ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s.304.

Phrygia ve Pisidia'yı ele geçirmiştir. Kilikya Eyaletine bağlanan bölgenin valiliğine Roma'nın ünlü diktatörlerinden "Sulla"²⁸ getirilerek, Roma hâkimiyeti fiilen başlatılmıştır²⁹. Sulla ve Pompeius dönemlerinde Kilikya eyaletine bağlı olan Pisidia Antiocheia M.Ö. 49 yılında Asya eyaletine bağlanmıştır³⁰.

Romalıların iç kısımlara nüfuz etmek, sarp ve çetin mıntukaları zapt edip kontrol altında tutmak için koloniler tesis etmek ve yol yapmak, muntazaman tatbik ettikleri bir usuldür³¹. Pisidia ve çevresinde otorite kurulamaması sebebiyle M.Ö. 39 yılından itibaren koloni kurulması için çalışmalar yapılmıştır. Amaç bölgenin Romalılaştırılması ve lejyonlara asker temin edilmesiydi. Fakat Homanedieslerle yapılan savaşlar kolonilerin kuruluşunu geciktirmiş ve Antiocheia M.Ö. 25 yılında kurulan Galatya Eyaleti'ne bağlanmıştır³².

Roma İmparatoru Augustus tarafından M.Ö. 6. yılında Pisidia'da sekiz koloni kurulmuştur. Pisidia'da kurulan kolonilerin merkezi Antiocheia olup, diğer koloniler yollarla buraya bağlanmıştır³³. Bütün kolonilerin unvanı "Augusta" iken, Antiocheia "Caesareia" unvanına sahipti³⁴. Antiocheia' da müsadere edilmiş arazi ve daha başka yerlerde kurulan koloniler eğitim amaçlıydı. Lejyonlarda görev süresi dolan askerler (veteran) yerleştirilerek³⁵, kolonilerde tecrübeli asker ve muallim askerler yetiştirilmiştir³⁶. Hz. İsa'nın havarilerinden olan Saint Paul (Pavlus³⁷) ve Saint Barnabas, Hıristiyanlığı yaymak için Pisidia Antiochea'yı merkez seçmiş ve ilk resmi vaazını bu şehirdeki sinagogda vermiştir³⁸. Antiochea halkı dünyanın ilk ve en büyük St. Paul kilisesini inşa etmişlerdir³⁹.

²⁸ Sulla: Romalı general ve diktatör.

²⁹ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s.305.

³⁰ Mehmet Özsait, **a.g.m.**, s.315.

³¹ Ronauld Sayme, "Torosların Muntazam İşgali", **III. Türk Tarih Kongresi (Ankara 15-20 Kasım 1943), Tebliğleri**, Ankara 1948, s.571.

³² Galatya Eyaleti'ne ait bilgiler Yalvaç'ta bulunan ve I. yy.a ait bir kitabeden elde edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", **Anadolu Uygurulukları Ansiklopedisi**, C.2, s.328.

³³ W.M.Ramsay, **a.g.e.**, s.48.

³⁴ M. Özsait, **a.g.m.**, s.329- 330.

³⁵ M. Taşlıalan, **a.g.m.**, s.12.

³⁶ R. Sayme, **a.g.m.**, s.572.

³⁷ Hikmet Turhan Dağlıoğlu, "Milattan Evvelki Isparta Tarihi Hakkında", **Ün Dergisi**, C.1, S.6, İkinci Teşrin 1934, s.95.

³⁸ M. Taşlıalan, **a.g.m.**, s.12.

³⁹ Bu kilisenin kalıntıları hac merkezi olarak her yıl binlerce insan tarafından ziyaret edilmektedir.

Antiocheia şehri M.S. III. yy.da doruk noktasına ulaşmış ve genişleyerek Pisidia'nın metropolisi durumuna gelmiştir. B. Levick'e göre burası “*sadece şehir meclisleri ve rahiplik kurumları ile nüfuslu vatandaşlardan oluşan Roma'daki mahalle adlarının bulunması ve Roma gibi 7 tepesi ile kalmayıp aynı zamanda surlar içerisinde kalan İtali olmaya unsurlarıyla da Roma şehrinin bir kopyası gibidir*”⁴⁰.

c) Bizans İmparatorluğu Döneminde Yalvaç

Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Antiocheia (Şarki Roma) Bizans İmparatorluğu'nun hissesine düşmüş ve daima bir vilayet ve piskoposluk merkezi olarak muhafaza edilmiştir⁴¹. Diocletianus (284-305), imparatorluğu 12 bölgeye (dioces) bölerek, Küçük Asya'nın büyük bir kısmını kapsayacak büyüklükte bir Pisidia Eyaleti kurdu.

Doğu sınırı Konya'ya dayanan Antiocheia, eyaletin metropolisi olması ve Bizans'ın kuruluşundan sonra iki asır içerisinde yüksek ticaret potansiyeli olmasının yanı sıra Hıristiyanlığın yayılmasında da önemli rol oynamıştır.

Bizans ve Arap ilişkileri 6. yüzyıldan itibaren başlamış ve çok şiddetli mücadelelere sahne olmuştur. Abbasiler ilk dönemlerinden itibaren Anadolu'ya her yıl muntazam olarak akınlar düzenlemişler ve Muaviye zamanında 664 yılında Antiocheia'yı fethetmişlerdir. Ancak Arap akınlarının en şiddetlisi 713 yılında Halife Velid zamanında oğlu Abbas b. Al. Velid tarafından gerçekleştirilmiş, Antiocheia baştan sona yakılmıştır. Bu akınların sebebi, şehrin stratejik konumu ile kuvvetli savunmasının yanı sıra şehrin verimli bir arazide kurulmuş olmasıdır⁴².

4- Osmanlı Öncesi Dönemde Yalvaç

a) Selçuklu Devleti Döneminde Yalvaç

Tuğrul ve Çağrı Beylerin keşif akınları ve 1048 yılında Pasinler'deki galibiyetten sonra Anadolu'ya yönelik Selçuklu taarruzları hız kazanmıştır. Malazgirt ilk defa Tuğrul Bey'in 1054 yılındaki Anadolu seferi sırasında kuşatılmış⁴³, ancak

⁴⁰ M. Taşlıalan, **a.g.m.**, s.16.

⁴¹ Hikmet Turhan Dağlıoğlu, **a.g.m.**, s.95.

⁴² 713 yılındaki akının izleri kazılarda ortaya çıkan yapılarda görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Taşlıalan, **a.g.m.**, s.19.

⁴³ Ümit Hassan, “Siyasal Tarih: Açıklamalı Bir Kronoloji”, **Türkiye Tarihi**, C.1, Cem Yayınevi, İstanbul 1997, s.173.

1071 yılında Sultan Alparslan zamanında ele geçirilmiştir. Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordusunun mukavemeti kırıldığından, Türkmenler her tarafı işgal ve iskâna başlamıştır⁴⁴. Özellikle 1080 yılında Azerbaycan'dan Anadolu'ya büyük bir Türk göçü olmuş ve Anadolu Karadeniz, Marmara ve Akdeniz sahillerine kadar Türklerle dolmuştur⁴⁵. Fakat Bizans hemen buralardan vazgeçmemiştir.

I. Haçlı seferi sırasında, bu sefere katılan Bizans ordusunun bir bölümünün Antiocheia'da konaklaması da şehrin Bizanslılar için korunaklı bir kale olduğunu ve buralardan vazgeçmediğini göstermektedir. 1098 yılında Jean Ducas Antalya'ya kadar olan toprakları tekrar Bizans'a katarak bölgedeki Türkmenleri ağır bir yenilgiye uğratmıştır. İznik'in Bizans'ın eline geçmesinden sonra Sultan I. Kılıçarslan'ın Konya'yı başkent ilan etmesiyle Antiocheia'nın (Yalvaç) önemi artmıştır. 1101 yılında Haçlılar Selçukluların şiddetli taarruzlarından ancak yollarını değiştirerek henüz Türklerin eline geçmemiş olan, korunaklı Pisidia'daki Antiocheia'ya sığınmakla kurtulabilmiş⁴⁶ ve sonra Sultan Dağları'nı aşarak Akşehir'e ve oradan da Konya'ya intikal etmişlerdir.

Selçuklu sultanları Anadolu'ya hâkim olmak için Göller Bölgesi'nin alınması için her türlü fırsatı değerlendirmiş ve fetihlere devam etmişlerdir. Bu doğrultuda Selçuklu Sultanı I.Mesut (1116–1155) zamanında Türkler Bizanslılar tarafından işgal edilen yerleri geri almaya başlamışlardır. Kısacası yerleşim yerleri sıkça el değiştirmiştir. Bulunduğu yer itibariyle önemli bir kale olan Uluborlu, I. Mesut zamanında önce Türklerin sonra Bizanslılar'ın hâkimiyetine geçmiştir. I. Mesut zamanında Dinar, Uluborlu, Konya ve Antalya yolu üzerinde bulunan Yalvaç'ın da aynı şekilde el değiştirdiği yani Uluborlu ile aynı kaderi paylaştığı anlaşılmaktadır. Çünkü I. Mesut Konya, Akşehir, Yalvaç yolunu takip ederek Uluborlu'ya ulaşmış buna karşılık Bizans İmparatoru Alexis, Komnenos'un oğlu Yuannis 1120–1121 yıllarında Uluborlu'yu geri almış ve buradan Yalvaç-Şarkikaraağaç-Beyşehir yoluyla Antalya'ya gitmiştir⁴⁷. Sultan I. Mesut, 1132 ve 1142 yıllarında Uluborlu'yu almak için 2 kez kuşatmak istemiş fakat bunu başaramamıştır. 1146'da Manuel

⁴⁴ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 1971, s.45.

⁴⁵ Osman Turan, **a.g.e.**, s.56.

⁴⁶ Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, C.1, Ankara 1986, s.144.

⁴⁷ Osman Turan, **a.g.e.**, s.185.

Kommenos'un, Selçukluların Bizanslılara karşı artan üstünlüğüne son vermek için Konya'yı alma çabası I. Mesut'un zaferi ile sonuçsuz kalmıştır.

Selçuklu Bizans mücadelesinin 1071 tarihli Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun “tapu savaşı” olarak kabul edilen ve 17 Eylül 1176 tarihli Myriokephalon Savaşı Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ile Bizans İmparatoru Manuel Komnenos arasında yapılmıştır. Savaşın yeri hakkında ileri sürülen görüşlerden birisi ve akla en yakın olanı Yalvaç olduğuna göre Türklerin zaferi ile neticelenen bu olayın Yalvaç tarihindeki yeri ve önemi tartışılmaz. Çünkü Türkler bu zaferden önce Yalvaç ve yöresine gelmiş olsalar bile bu zaferden sonra kesin olarak yerleşmişler ve yöre her yönüyle Türkleşmiş ve İslamlaşmıştır⁴⁸. Myriokephalon Savaşının ardından bölgenin önemli bir kalesi olan Uluborlu 1182 yılında fethedilmiştir. Ayrıca Isparta'nın da 1204 yılında fethedilmesiyle bölgedeki Türk hakimiyeti pekiştirilmiştir⁴⁹. 1186 yılında II. Kılıç Arslan daha hayatta iken oğulları arasında ülkeyi paylaştırdığında Yalvaç'ın da dâhil olduğu anlaşılan Uluborlu'yu küçük oğlu I. Gıyasettin Keyhüsrev'e vermiş ancak bu durum 1192 de Gıyasettin'in Konya'da tahta çıkışıyla son bulmuştur. Anadolu Selçuklularının Moğollular (İlhanlılar) tarafından mağlup edildiği 1243 Köseadağ savaşı ile başlayan siyasi çözülme sonucunda Anadolu'da beylikler dönemi başlamıştır.

b) Hamidoğulları Beyliği Döneminde Yalvaç

Anadolu Selçukluları tarafından Bizans sınırına yerleştirilen başta Salur boyunun Yomut aşireti olmak üzere çeşitli Oğuz boylarına mensup Türkmenler⁵⁰ Anadolu Selçuklularının güç kaybetmesiyle beylikler kurmaya başlamıştır. Hamidoğlu Dündar Bey tarafından kurulan⁵¹, başkenti önce Uluborlu sonra Eğirdir olan Hamidoğulları beyliği de güneye doğru ilerleyerek sınırlarını Antalya'ya kadar genişletmiştir. 1314 yılında Emir Çoban'a itaat ederek “İlhan” adına sikke kestiren

⁴⁸ Kemal Göde, “Selçuklular Devrinde Yalvaç”, **I. Uluslar arası Pisidia Antiocheia Sempozyumu (2- 4 Temmuz 1997- Yalvaç)**, İzmit 1998, s.92.

⁴⁹ Durmuş Karaman, **a.g.t.**, s.64.

⁵⁰ Yapılan araştırmalara göre Yalvaç'ta 4 Karkın, 1 Salur, 1 Kayı, 1 Bügdüz, 1 Eymür ve 1 Yazır olmak üzere 9 Türkmen oymağı bulunmaktadır. Ün, “Isparta İlinde Oğuz Boyları”, **Ün Dergisi**, C.12, S.148–150, Temmuz Ağustos-Eylül 1946, s.2025.

⁵¹ Bu devre ait en eski belge “Koyungözlü Baba Zaviyesi'nin M.1303 (H.702) tarihli vakfiyesinde Hamid Bey için Sultan'ül- Bahreyn (İki denizin sultanı- Eğridir ve Beyşehir gölleri) denilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tahir Erdem, “Hamidoğullarına Ait Önemli Bir Belge”, **Ün Dergisi**, C.2, Temmuz 1935, S.16, s.223–226.

Dünder Bey, Emir Çobanoğlu Timurtaş tarafından katledilmiştir. Beyliğin Yalvaç'ında içinde bulunduğu Eğirdir kolunu ele geçiren Timurtaş isyan ederek Mısır'a kaçınca Hamidoğulları eski topraklarına sahip olmuştur⁵².

1365 yılında başa geçen İlyas Bey; Karamanoğlu Alaaddin Bey ile oldukça çok uğraşmış savaşta yenilerek geri çekilmiş, ancak Germiyanoglu Süleyman Şah'ın yardımı ile kaybettiği yerleri geri almıştır. 1375'den önce İlyas Bey vefat edince yerine Kemalettin Hüseyin geçmiştir. Anadolu'da siyasi üstünlük mücadelesi veren Karamanoğulları ve Osmanlı Beyliğinin arasında kalan Hamidoğulları beyliği Yalvaç, Şarkikaraağaç, Beyşehir, Seydişehir ve Akşehir'i Osmanlı Devleti'ne para ile satmıştır. Hüseyin Bey tarafından Osmanlı padişahı Sultan I. Murat'ın isteği üzerine yukarıda adı geçen yerler 80.000 altın karşılığında istenmeyerek de olsa Osmanlılara satılmıştır⁵³.

Tarihte az da olsa görülen bu ihale şeklinin sebebi, bu sırada Hamidoğlu Bey'i olan Kemalettin Hüseyin Bey'in Karamanoğullarının tecavüzüne maruz kalmasıdır. Bu yüzden Hüseyin Bey, 1375 yılında Osmanlılardan yardım istemiştir. Kendi elinde zoraki bu bölünmeden sonra Isparta, Eğirdir ve birkaç kent kalmıştır. Neticede ise I. Murat Kosova Savaşı'ndan sonra Hüseyin Bey'in oğlu Mustafa komutasında bir kuvvet göndermiştir. 1391 yılında Hüseyin Bey'in bütçesinin bir kısmı Osmanlılardan bir kısmı da Karamanoğullarının eline geçmiştir. Bu şekilde Hamidoğullarının Eğirdir kolu da yıkılmıştır.

5- Osmanlı Devleti Döneminde Yalvaç

Osmanlı Devleti Yalvaç'ı 80.000 altın karşılığında almasından sonra Karamanoğulları beyliği ile hem kuzeyden hem de batıdan komşu olmuştur. Ancak bu yakınlık hem Osmanlı Devleti'ni hem de Karaman oğulları'nı tedirgin etmiş ve aralarını açmıştır. Sultan Murad, Hamidoğullarından aldığı yerlere Mahmud bey adında bir sancak beyi koymuştur. Karamanoğulları'ndan Alaaddin Bey, padişahın Rumeli'de⁵⁴ bulunmasından istifade ederek Karaağaç'la beraber Yalvaç'ı kendisinin Hamidoğlundan satın aldığını iddia ederek Beyşehir ile birlikte işgal etti. Aslında

⁵² Kemal Göde, "Hamidoğulları" , **Tarihte Türk Devletleri**, C.2, Ankara Üni. Rek.Yay., Ankara 1987, s. 513.

⁵³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.1, Ankara 1964, s.51.

⁵⁴ Hatta Karamanoğlu Mehmed Bey Bosna kralını Osmanlılar aleyhine tahrik etmiştir.

Hüseyin Bey buraların zorla alındığını ileri sürerek Karamanoğulları'ndan yardım istemiş ve bu olaylar bunun sonucunda gelişmiştir. Daha sonra Sultan I.Murat Konya üzerinden hareket ederek, 1387 yılında “Frenk Yazısında” yapılan savaşta Karamanoğlu'nu yenmiş ve kaybedilen yerleri yeniden Osmanlı Devleti'ne bağlamıştır⁵⁵.

Yalvaç'taki Osmanlı hâkimiyeti Ankara Savaşı'na kadar bu şekilde devam etmiştir. Bu savaştan sonra Timur Anadolu Beylerinin topraklarını iade ederek, beylikleri yeniden ihya etmiştir. Yalvaç'ın da içinde bulunduğu bazı Hamidoğlu topraklarını ise Karamanoğlu'na bırakmıştır. Eğirdir'i fetheden Timur, yanında Yıldırım olduğu halde Akşehir'e yönelmiştir⁵⁶. Bu yolculuk sırasında Yıldırım esrarlı bir şekilde Akşehir'e ulaşmadan muhtemelen Yalvaç civarında vefat etmiştir. Ankara Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan karışıklıklardan galip gelen Yıldırım oğlu Çelebi Mehmet, devlete tek başına sahip olduktan sonra Anadolu'da kaybedilen toprakları almak ve birliği sağlamak amacıyla gerekli çalışmalara başlamıştır. Çelebi Mehmet 1414 yılında Osmanlıların para ile satın aldığı yerlerden olan Yalvaç'ı almak için Karamanoğulları üzerine bir sefer tertip ederek, Beyşehir ve Seydişehir'i kurtarmıştır. Ancak anlaşmayı bozan Karamanoğlu Mehmet Bey'in üzerine tekrar yürüyen Mehmet Çelebi, bu sefer Yalvaç ile beraber Beypazarı, Sivrihisar ve Akşehir'i⁵⁷ Osmanlı Devleti'ne katmıştır.

Böylece 1415 yılından itibaren Yalvaç'ta kesintisiz Osmanlı hâkimiyeti kurulmuştur. Osmanlı döneminde sıradan bir kaza konumunda olan Yalvaç'ın tarihine baktığımızda, II. Mehmed'in Karamanoğulları seferi sırasında Karaağaç'tan Örkenez'den (Bağkonak) geçtiği ve köylülerin “Sultan Mehmed Camii” için müsaade aldığı görülür⁵⁸. Ayrıca 1551 yılında Kanuni döneminde Hüyükklü ve Altıkapu köylülerinin de tımarlı sipahilerini Divan'a şikâyet ettiğine dair bir belge Neşet Çağatay tarafından yayınlanmıştır. Bu şikâyet sonrası “mukataa” olan mezkûr

⁵⁵ **Neşri Tarihi**, yayınlayan M. Altay Köymen, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s.105.

⁵⁶ Neşet Çağatay, “Temirlenk'in Eğirdir Seferi”, **Ün Dergisi**, C.10, S.118- 120, Haziran 1943, s.1644.

⁵⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.352.

⁵⁸ Böcüzade Süleyman Sami, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, çev. Suat Seren, İstanbul 1983, s.99.

köy topraklarının “has” statüsüne alındığı görülür⁵⁹. 1568 tarihli bir belgeye göre de Yalvaç'ta bir “suhte⁶⁰ isyanı” çıkmıştır. İsyancı 60 suhtenin üzerine 50 asker gönderilmiş ve isyancıların 4'ü öldürülmüş, 4'ü de yakalanmıştır⁶¹. 1573 yılında da “Beyşehir’de üslenmiş olan” suhtelerin ev basıp yağma yaptıklarına dair şikâyetlere ilişkin bir belge tespit edilmiştir⁶².

XVI. ve XVII. yüzyıllarda yerleşik halk ile göçebeler arasındaki anlaşmazlıklara Yalvaç'ta da rastlanılmaktadır. İlk olarak 1573 tarihli Mühimme defterindeki kayıtlarda Kumdanlı Yörük taifesinin meraları, tarlaları tahrip ettiği hayvanlarının ekinlere zarar verdiği ve durumun İstanbul’a şikâyet edildiği görülür⁶³. İkincisi Yalvaç civarında bulunan Cerid ve Saçıkara cemaatlerinin yöre halkına zarar verdikleri için Kıbrıs adasına sürülmesi ancak geri dönerek dağa çıkarak eşkıyalık yapmalarındır⁶⁴.

1886 yılında Yalvaç ilçesi Redif Taburu subaylarının maaş ve tayin bedellerini alamadıkları için isyan ettikleri ve sonrasında cezalandırılarak Yemen ve Trablusgarp’a gönderildikleri görülür⁶⁵. Çerkez kökenli Yalvaç Kaymakamı Rıfat Bey’in de 93 harbi sonrası Anadolu’ya gelen Çerkezleri Hüyükli’ye yerleştirmek için köylülerin tapulu topraklarına el koymak istemesi üzerine köylüler tarafından dövüldüğü görülür. Mahkeme sonrasında köylülerin “Kaymakam buyruğuna karşı geldiler” gerekçesiyle hapse atılması da dikkate şayandır. Aynı kaymakam zamanında Yalvaç'ta “Örkenezli Osman Efe” adında bir eşkıya türemiş, Eğirdir ve Ş. Karaağaç taraflarında birkaç yıl eşkıyalık yaptıktan sonra Akşehir’de yakalanmış ve Konya hapisanesinde ölmüştür⁶⁶.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Neşet Çağatay, “Isparta Tarihi Hakkında Birkaç Tarihi Vesika”, **Ün Dergisi**, C.9, S.97–99, Nisan Mayıs 1942, s.1331–1333.

⁶⁰ Suhte: Medrese öğrencisi.

⁶¹ H. T. Dağlıoğlu, “16. Asırda Isparta İlinin Tarihi ve Sosyal Durumunu Gösteren Bir Belge”, **Ün Dergisi**, I. Teşrin 1935, C.2, S.19, s.268.

⁶² Zeki Arıkan, **XV.- XVI Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, İzmir 1988, s.28; M.D.23, s.240.

⁶³ H. T. Dağlıoğlu, “X. Asırda Hamideli”, **Ün Dergisi**, 2. Kanun 1939, C.5, S.58, s.810–814 (Mühimme Defteri 23, s.82, H.981- M.1573).

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Refik, **Anadolu’da Türk Aşiretleri**, İstanbul 1930, s.9.

⁶⁵ M. Koç, **Baris- Hamit- Hamit Abad Tüm Yönleri İle Isparta**, Isparta 1983, s.79.

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Böcüzade, **a.g.e.**, s.250.

B) OSMANLI DEVLETİ'NDE TAHRİRLER VE TEMETTUAT SAYIMLARI

1- Tanzimat Öncesi Osmanlı Devleti'nde Tahrirler

Toplumların siyaset ve yönetim anlayışları ve yapılanmaları geçmişin mirasından etkilenmektedir. Yani toplumlar, önceki nesillerden miras olarak aldıkları kurumların, değerlerin ve davranış biçimlerinin yükünü taşırlar. Ekonomik, sosyal, siyasal, idarî ve kültürel anlayış ve yapılanmalar, insanlık ve toplumların tarihi içinde, birikim niteliği taşıyarak ve tarihi süreklilik seyrini izleyerek var olagelirler.

Osmanlı Devleti'nden önceki devirlerde Araplar Mısır ve İspanya'da, Selçuklular İran'da, İlhanlılar ise İran ve Hindistan'da tahrirler yaptırmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nde de "ikta" sisteminin esası olarak tahrirler yaptırıldığı görülür. Mesela; I. İzzeddin Keykavus Antalya'yı fethedince orada tahrir yaptırmak araziye has ve iktalara ayırtmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin bir uç beyi olan Osmanlı Devleti de ikta sisteminin devamı niteliğindeki tımar sistemini düzenlemek amacıyla tahrirler yaptırmıştır. Çünkü XIII. yüzyılda Anadolu ve Balkanların feodalleşme sürecine girdiği bir dönemde kurulmaya başlayan Osmanlı devleti de, Anadolu'da yoğun nüfusa bağlı üretim ve yerleşme sorunlarının çözümü için üretim güçlerini merkezi denetim altına alan bir sistem kurmak zorunda kalmıştır. Bu sistemin temeli olan tımar rejimi sayesinde üretim güçlerinin kısıtlılığı, yoğun nüfusun yerleştirilmesi, geçim ve beslenme kaynaklarının yaratılması savaş ve fetihleri de gerektirdiğinden üretim süreci askeri görevlere bağlanmış ve böylece toplumsal yapı merkezi bir denetim altında bir ordu gibi örgütlenmiştir.

Osmanlı idaresinin fetihten sonra ilk uygulaması, özel şartlar dışında, genellikle elde edilen yerin ekonomik, demografik alt yapısını tespit edici bir şekilde sayımlarını yapmak ve böylece vergiye esas olan kapasiteyi ölçmektir. Bu amaçla kelime olarak yazılma, kayda geçme ve yazma anlamlarına gelen ve tımar sisteminin⁶⁷ de temelini oluşturan tahrirler, sancak adı verilen idarî birimin yahut belirli bir bölgenin bütün iktisadî temel göstergelerinin ayrıntılı dökümlerini kapsamaktadır. Ancak tahrirler, Osmanlı İmparatorluğu'nda, sadece tımar sisteminin

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Lütfi Barkan, "Tımar", İ.A., C.12/1, s.286-333.

uygulandığı eyaletlerde, nüfus ve vergilendirilebilir gelir kaynaklarının tespiti için yapılan sayımlardır⁶⁸.

Geniş kapsamlı ve belirli sürelerde veya ihtiyaca göre yapılan tahrirlerde elde edilen rakamlar, vergi değerlerinin anlaşılmasında temel teşkil etmektedir⁶⁹. Çünkü Osmanlı vergi düzeni gelir beyanına bağlı değil, tahakkuk yapıp vergi borcunu daha baştan yükümlüye bildirmek biçimindedir⁷⁰. Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyıl şartları içerisinde geniş sahalara yayılan topraklarını, bir merkezden başarıyla idare etmesi, nüfus, arazi ve vergi tahrirlerinin mükemmel ve gerçek sonuçlarının idareciler tarafından bilinmesinin sonucudur.

Osmanlılar, öncelikle tımar kesimini teşkilatlandırmak için yaptıkları ve tapu tahrirleri denilen bu sayımları gelir kaynaklarındaki değişiklikleri izleyebilmek için genellikle 30 yılda bir tekrarlamışlardır. Bu türde XVI. yüzyıla ait üç sayım serisi vardır⁷¹. Osmanlıların kesin olarak hangi tarihte bu tür sayımlara başladığı bilinmemekle birlikte günümüze ulaşan en eski tarihli defter olan 1431 tarihli Arvanid Sancağı defteri ile diğer bazı belgelerin ışığında defter usulünün XIV. yüzyılda mevcut bulunduğu ileri sürülebilir. Ayrıca eldeki kronikler ve mevcut tahrir defterlerindeki daha eskilere yapılan atıflardan, tahrir işlerini, defterlerin mevcut oldukları dönemden öncelere götürebiliriz. Buna göre tahrir defterlerinin işleri I. Murat devrine kadar inmektedir. Ancak elimizdeki ilk örnekler II. Murat devrine ait birkaç defterdir. Fatih devrine ait 30–40 defter elimizde bulunmakla beraber, defterlerin asıl kesif oldukları dönem Kanuni devrinden itibaren dir. III. Murat devrinden sonra umumî tahrir yapılmamıştır⁷². Bu devirden sonra tımar sistemine matuf, tahrir geleneği terkedilmiştir. Sadece yeni fethedilen yerler (Girit) veya düşman eline geçen birkaç yerin (Tebriz, Mora) kurtarılması münasebetiyle tahrirler yapılmıştır.

⁶⁸ Tımar sistemi Anadolu, Balkanlar, Irak, Suriye, Ürdün ve Filistin'de uygulanırken, Mısır, Yemen, Habeş, Basra, Lahsa, Bağdat, Trablusgarp, Tunus ve Cezayir-i Garb salyaneli eyaletlerdi.

⁶⁹ Tahrir sistemi hakkında genel bilgi için bkz. Ö.L. Barkan, **Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri**, I, Ankara 1988, Giriş kısmı, s. 3–46; L. Fekete, "Türk Vergi Tahrirleri", çev. S. Karatay, **Bulleten**, C.11/42 (1947), s.299.

⁷⁰ Mesut Küçükcalay, Ali Çetinkaya, "Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam", **Türkler**, C.10, Ankara 2002, s. 883.

⁷¹ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul 2000, s.169.

⁷² Ömer Lütfi Barkan, **a.g.e.**, s. 62–63.

Yapılan son tahrirler bir nevi tapu kütüğü kabul edilerek daha sonraki devirlerde, o defterlerdeki gelir rakamları ve tasarruf şekilleri zaman içerisinde yapılan bazı değişikliklerde kullanılmıştır. Her ne kadar bu dönemde avarız tahriri yapılsa da, bu tahrirlerin şahıs vergisini tespit manasıyla yapılması ve zirai üretimi tespit etmemesi sebebiyle tahrir defterlerindeki tımar gelir üniteleri rakamları yenilenmemiştir. Hatta XVIII. yüzyıl sonlarındaki tımar sisteminde XVI. yüzyılın sonlarında yapılmış tahrirlerdeki gelir rakamlarının kullanıldığı görülür. Esasen XVI. yüzyılın sonlarından itibaren tımar sisteminin önceki önemini kaybetmeye başlaması ile klasik tahrir usulünün, yeni fethedilen bazı yerlerde yapılan sayımlar gibi istisnalar dışında, terk edilmesi de tımar sistemi-tahrir usulü ilişkisinin açık bir göstergesidir⁷³. Çünkü tımar sisteminin zayıflamasının bir sebebi de tahrirlerin düzenli yapılmamasıdır.

Tahrirde her vilayet ve sancak için vergi sisteminin esaslarını içeren, mükellefler arasındaki ilişkileri düzenleyen kanunnameler hazırlanmıştır. Bazı durumlarda aynı sancak içinde farklılık arz eden durumlar da kanunnamelerde yer almış ve ayrıntıları ile belirtilmiştir⁷⁴.

Osmanlı Devleti'nde arazi tahrirlerinin amacı tahrir eminlerine verilen talimat (tahrir nişanı) ile sonraki defter mukaddimelerinde açıkça anlatılmıştır. Buna göre, tahrir reayayı yerel askerilerin dayatmaya çalıştığı keyfi uygulama ve suiistimallere karşı korumak amacıyla yapılan engelli bir teftiş biçiminde yürütülecektir. Bu reayanın yani vergilendirilebilecek nüfusun himaye edilmesi gerektiğini vurgulayan bir politika beyanıdır. Bu sistem sayesinde çeşitli amme hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi ve mevcut malî-iktisadî imkânlarla intibak ettirilmesi mümkün hale gelmiştir. Ayrıca bu talimat ile vergi kaynağını meydana getiren beşerî ve iktisadî temelin yani mükellefin, *paternal*⁷⁵ denebilecek himaye şartları içinde tutularak korunması da temin edilmiştir⁷⁶.

⁷³ Merkezî devletin nakit gelir ihtiyacının arttığı bu yeni dönemde cizye ve avarız gibi vergiler ve bu çerçevede de bu vergilere ilişkin sayımlar ve defterler ön plana çıkmıştır.

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Lütfi Barkan, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Zirai Esasları (Kanunlar I)**, İstanbul 1943, s. 57.

⁷⁵ Paternal: Atadan kalma, babacan bir şekilde.

⁷⁶ Mehmet Genç, "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi", **Türk İktisat Tarihi Semineri**, Ankara 1975, s. 231-232.

Osmanlı Devleti'nde yapılan sayımların evraklarının, sadece tanzim edilerek muhafaza edilen vesikalar serisi olarak değil, merkezi otoritenin, mahallinden gelen bu resmi bilgilerle her zaman idaresini, tek merkezden bir sancak ve vilayeti daha başarılı bir tarzda yönlendirme aracı olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde yeni fethedilen bir ülke veya bölgede ilk tahrir, ele geçirilmesine karar verildiği ve tımar sistemi kurulmak üzere olduğu zaman yapılmıştır. Bu nokta da her türlü gelir kaynağı saptanıp, ayrıntılı biçimde “defter-i mufassal”a kaydedilmiştir. Mufassal tahrir defterlerinin düzenlenmesinde zaman içerisinde birtakım değişiklikler meydana gelmişse de XVI. yüzyılda klasikleşmiş biçimiyle bu defterlerin tertip tarzını şu şekilde tanımlayabiliriz: Bir sancağa ait mufassal defterin başında genellikle bir mukaddime ve sancak kanunnamesi yer almaktadır. Son defterlerin başında ise ayrıntılı fihristler bulunmaktadır. Bunları takiben merkez kazadan başlayarak sancağı oluşturan kaza ve nahiyeler yazılıdır. Bir kazada önce, eğer varsa, merkez konumundaki (*Nefs* olarak anılan) şehir veya kasaba, yoksa yine merkez konumundaki bir köy yazılır. Şehir ve kasabaların mahalleleri, bu mahallelerde kayıtlı yetişkin erkeklerin adı ve baba adları, meslekleri verilir; yetişkin nüfus evli-bekâr (*müzevvec-mücerred* veya *hane-mücerred*) ayırımına göre kaydedilmektedir. Tarımla uğraşmayan şehir nüfusu vasıtasız vergi ödemez, sadece avarız ve (Müslüman olmayanlar) cizye öder⁷⁷. Mahallelerin yazımından sonra şehir/kasabanın geliri (*hâsıl*) bunu oluşturan unsurlar (genellikle pazar, boyahane, bozahane kapan, gümrük, liman kentlerinde iskele vb. mukataaları; ama aynı zamanda bazı kasabalarda tarım üretiminden gelen oşür vb.), buradaki çeşitli kuruluşlar, bağ, bahçe, zemin vs. de yazılır. Bundan sonra kazadaki köyler sırayla yazılır. Köyler bütün olarak yazılabildiği gibi, geliri hisselerine ayrı köylerde hisseler halinde de yazılı olabilir (hisse-i evvel, hisse-i sanî vs.) Köyün adı, hâsılının ne şekilde tahsis edildiği (tımar, zeamet, has, vakıf vs.) belirtildikten sonra köydeki (veya hissedeki) yetişkin erkekler baba adları ve statüleri gösterilerek (Ali veled-i Mehmed çift, gibi) kaydedilir. Gayrimüslimler genellikle hane (*müzevvec*)-*mücerred* ayırımına göre yazılırken Müslümanlar genellikle tasarruflarındaki toprak miktarı ve medenî durumlarını gösteren işaretlerle kaydedilir. Bu hususla ilgili terimlere

⁷⁷ Ahmet Tabakoğlu, **a.g.e.**, s.169.

yukarıda tahrir işlemi vesilesiyle değinilmiştir. Kişilerin kaydından sonra *çiftlik*, hassa *çiftlik*, zemin, mevkuf zemin vb. toprak parçaları yazılır. Daha sonra da köyün/hissenin toplam geliri (*hâsıl*), bu geliri oluşturan vergiler (*resm-i çift*, ispençe, *resm-i bennâk*, *resm-i mücerred*; buğday, arpa, darı, pamuk, pirinç, meyve, sebze, bağ, keten, kendir, bal vs. öşürleri; *bâd-ı hevâ*, deşt-banî, koyun vergisi vs.) gelir. Köylerin yanı sıra bunların yakınındaki ekinlikler (mezraalar), yaylaklar vb. de gelirleriyle birlikte yazılır.

İcmal defterleri yani özet defterler ise özellikle XVI. yüzyılda mufassal defterde yer almayan dirlik sahiplerinin isimlerini ve gelir toplamlarını verir. XV. yüzyılda bu tür bilgiler-toplu olarak değilse de- mufassallarda bulunurdu; aynı dönemde tımar sahiplerinin isimleri ve gelirlerinin yazıldığı icmal defterleri tertip edilmiştir. Tıpkı mufassallarda olduğu gibi icmal defterlerinin muhteva ve yapısında zamanla değişiklikler olmuştur. Mesela, 1431 tarihli Arvanid defterinde dirlik sahiplerinin askerî yükümlülükleri de yazılı iken ve bu usul daha sonra terk edilmiştir. Yine bu defterde dirliği oluşturan yerleşimlerin vergi nüfusu da toplam rakam olarak verilmiştir. XV. yüzyıl sonlarından itibaren ise tımar icmallerinde dirlik sahipleri padişahтан başlayarak derecesine göre sırayla yazılmış, her bir dirlik sahibinin gelir sağladığı köyler, bu köylerin toplam gelir rakamı, bu köyden dirlik sahibine düşen pay (hisse) ve sonuçta da dirlik sahibinin toplam geliri verilmiştir. Tımar sahibinin kendisine tahsis edilmiş vergi gelirini, hangi vergiler olarak kimlerden alacağı “icmal defterleri”nde ayrı ayrı belirtilmiştir. Bu defterler hazine gelirlerinin miktarı ve nerelerden geldiğini gösteren ve defterdarlar tarafından denetimi yapılan önemli kaynaklardır⁷⁸.

Defter-i mufassal ve icmal defterlerine kaydedilen gelirler askeri sınıf mensupları, esas olarak da söz konusu toprakların fethine katılan genellikle, tımar almamış ya da civardaki diğer Osmanlı sancaklarında tımarlarından azledilmiş sipahiler arasında paylaştırılmıştır. Ancak tımar dağıtımında öncelik, yeniçeriler dâhil, sultanın kapıkulu ordusunun seferde yararlılık gösteren mensuplarına aittir. Bütün bunlar, askeri nüfusa mensup çeşitli kesimlerin fethedebilecek topraklardan mal edinme hırsının etkilediği Osmanlı yayılma dinamizmini açıklayan hususlardır.

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 221.

Nüfus ve arazi tahrirleriyle vergi sayımları, sıkça tekrarlandığı gibi bir imparatorluk dâhilinde, mali mülkiyeti olan nüfus ile bütün tarım toprakları ve bunlar üzerindeki vergi yükü, eksilmeyen bir denetimle muhafaza edilirken devlet bütçesinin de mevcudiyeti korunmakta ve neticede rakamlarla ifade edilen ve çeşitli kaynaklardan meydana gelen bütçe oluşmaktadır. Ülkenin arazi durumu, gelir kaynakları, üretimler, başlıca ürünler, yıllık ortalamalar, kazanç durumları, vergi çeşitleri, vergilendirme sistemi, vergiden muaf olanlar, vakıflar, mülkler, demografik bilgiler ve uygulanan kanunlar hakkında bilgi edinilebilmektedir⁷⁹. Ömer Lütfi Barkan, nüfus ve arazi tahrir defterleri üzerine yaptığı geniş çaplı ve derinlemesine araştırmalarla, Osmanlı İmparatorluğu'nun, sosyal, iktisadi, mali ve askeri varlığını rakamlarla ifade edilir hale getirmiştir.

Özetle ifade edersek tahrir defterleri Osmanlıların 'klasik devri' denilen XV. ve XVI. asırlarda, tımar sistemini uyguladıkları bölgelerde, vergi mükelleflerine ait çeşitli bilgileri (ki bazen vergiden muaf kişiler de kaydedilirdi), bunların yaşadıkları yerlerden toplanması beklenen vergileri, bu vergilerin hangi kişi veya kurumların tasarrufunda bulunduğunu tespit eden ve genelde sancak esasına göre tertip edilen resmî belgelerdir. XVII. yüzyıla kadar titizlikle yapılan tahrir işlemleri giderek yozlaşmış; önceden yapılan tahrirlere derkenar ve ek belgelerle geçiştirilmiş ve avarız ile cizye tahrirleri yaygınlaşmıştır⁸⁰.

2- Tanzimat Döneminde Mali Yapı ve Temettuat Sayımları

XIX. yüzyıl öncesinde olduğu gibi Tanzimat fermanı ve sonrasında da merkezi devletin ekonomiye ilişkin politikalarını siyasal, askeri ve mali öncelikleri yönlendirmişti⁸¹. XIX. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nda kamu maliyesi alanında oldukça önemli değişimler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'nin pek çok iç ve dış meselelerle uğraştığı bu dönemde, mali kaynakların yetersiz olması en önemli problemdir. Tanzimat yönetimi, bu problemi ülke içi kaynakları geliştirerek ve idarenin mali etkinliğini arttırarak merkezi hazineye bol ve kolay gelir sağlayabilecek, müsadere, tağşiş, miri mubayaa ve ticari tekeller oluşturma gibi

⁷⁹ Erhan Afyoncu, " Osmanlı Devleti'nde Tahrir Sistemi", **Osmanlı**, C.6, Ankara 1999, s. 312.

⁸⁰ M. Ali Ünal, **a.g.e.**, s.133.

⁸¹ Şevket Pamuk, **Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi**, İstanbul 2005, s. 201.

birtakım klasik yöntemlerle çözmeye uğraşmıştır⁸². Bu mali yöntemlerin sakıncası, uzun dönemde üretici kesimler üzerinde olumsuz etkiler yaratması olmuştur. Uygulanan bu yöntemler özellikle tarım kesiminde ciddi bir daralmanın ortaya çıkmasında ciddi bir rol oynamıştır. Bu olumsuz uygulamaların sonuçlarını gören yönetim daha uzun dönemli, daha köklü bir reform gayretine girişmiştir.

Tanzimat döneminde mali alanda üç temel hedeften söz edilebilir. Birinci hedef ödeme gücünü dikkate almayan geleneksel vergi sistemi yerine doğrudan geliri ve serveti vergilendirmektir. İkincisi ve Tanzimat yöneticilerinin en önemli bir hedefi olan, istisna ve muafiyetlere yer vermeden ödeme gücü olan herkesin vergilendirilmesi, vergi yükümlüsü haline getirilmesidir. Son olarak da etkin bir mali bürokrasi oluşturarak bu gelirlerin doğrudan devlet adına toplanması hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda Tanzimat, gerçekleştirdiği mali reformlarla modern bir mali yapı ortaya çıkarmıştır. Devletin gelir ve giderlerinin kontrol altına alınması için maliyenin merkezileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Merkezi bir hazine oluşturulması, her çeşit gelirin hazineye toplanması ve her türlü giderlerin hazineye karşılanması⁸³; vergi yükümlülükleri, vergi muafiyetleri, yeni vergi konuları ve tahsil şekillerinin oluşturulması; iltizam usulüne son verilmesi, bu dönemde yapılan mali reformların başlıcalarıdır⁸⁴.

Tanzimat yönetimi vergilere oldukça basit bir yapı getirmiştir. Tekâlif-i örfiye olarak bahsettiğimiz haneye, ocağa veya başka esaslara bağlı olarak tahsil edilen pek çok türü ve tahsis şekli olan vergiler kaldırılarak tek bir vergi getirilmiştir. Bu vergiyi merkez maliyesi sadece vilayetler düzeyinde belirlemiş ve bunların vilayet içinde dağılımı yerel otoritelere bırakılmıştır. Onlar da kaza, mahalle ya da köyler arasında bu vergileri dağıtmış hatta vergiler bu yüzden “komşuca paylaşılan vergi” olarak nitelendirilmişlerdir. Daha sonra hanelerin ödeme güçlerine göre bunun paylaşılması gerekmiştir. Tanzimat yönetimi bu dağılımın tesadüfî olmasını önleyebilmek için ciddi bir gelir ve servet tahriri çalışması başlatmıştır. Bu sistemle devlet ilk defa mükelleflerle yani vergi veren halkla doğrudan doğruya temasta

⁸² Tefik Güran, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi” , **İÜİF Mecmuası 60. Yıl Özel Sayısı**, C. 49, İstanbul 1998, s.79.

⁸³ Abdüllatif Şener, **Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi**, İstanbul 1990, s.70.

⁸⁴ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, İstanbul 1996, s. 365.

bulunmaya başlamış ve Tanzimat'tan sonra yayınlanan talimatnamelerle de kanun uygulamaya konulmaya çalışılmıştır.

25 Ocak 1840 tarihinde Meclis-i Vâlâ tarafınca düzenlenen talimatname⁸⁵ ile görevleri gereği tespit edilen muhassıllar memur-ı müstakillerdir. Ancak vergiyi vali ve ayanların kontrollerinden alarak devlet hazinesi adına tahsil edilmesini sağlayacaklar ise maaşlı devlet memurlarıdır. Muhassıllar tayin oldukları eyalet ve livaların bütün malî işlerinden sorumlu olup, Tanzimatın taşrada tanıtılmasında da aktif rol oynamışlardır. Görevlerini rahat yerine getirebilmeleri için nizamiye askerleri maiyetlerine verilmiştir. Fakat Tanzimat yönetiminin ilk mali örgütlenme şekli olan muhasıllıkların en önemli görevi vergi dağılımının sağlanması için, buldukları bölgelerde hanelerin gelir ve servetlerini tespit etmektir. Temettuat sayımlarında şu hususlara önemle dikkat edilmesi gerekmektedir:

Herkesin isim ve şöhreti, sahip oldukları bütün mal varlıkları, ne kadar emlak ve arazisi olduğu ve ayrıca ne kadarının ekili ve nadasa bırakıldığı, bağ ve bostanı, her türlü hayvanı, tüccar ve esnafın bir senelik tahmini geliri olacağı incelenerek tahriri yapılacak ve bunların yıllık gelirleri ve bu gelir üzerinden tahsili istenen vergi tespit edilecek, tahrir köylerden başlanılacak ve her bir köyün defteri ayrı tutulacaktır.

Muhassılların gittikleri yerlerde verginin belirlenip dağıtım ve diğer işlerin görüşülüp kararlaştırılması için talimatnameye konulan 2. madde ile muhasıllık meclisleri oluşturulmuştur. Bu meclislerde Muhassıl-ı mal, iki katip, mahalli hâkim, müftü, bir asker zabiti ile halktan güvenilir dört kişi olmak üzere on kişinin görev alması emredilmiştir. Muhassıllar ellerine verilen talimatı gittikleri yerlerde bütün memleket ileri gelenleri önünde okuyup, anlamını açıklayacak ve bundan sonra her yerde kurulan Muhassıllık Meclisi üyeleri ile birlikte; memleketin durumuna göre verginin tespit, tevzi ve peşin tahsilini yapacak, gerekli masraflar bu meblağdan yapılacak, artanı hazineye gönderilecektir⁸⁶. 1256 senesi vergisi tevzii bu meclisler tarafından gerçekleştirilmiştir. Defterler meclise geldikçe ilgili şahıslar tarafından

⁸⁵ Talimatnamenin tam metni için bkz. Coşkun Çakır, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, İstanbul 2001, s.42-45.

⁸⁶ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli idareleri (1840-1880)**, Ankara 2000, s.33.

kaza ve köylerdeki halkın Ruz-ı Hızır, Ruz-ı Kasım aylarında iki taksitle ödeyecekleri vergi miktarı belirlenerek deftere kaydedilmiştir.⁸⁷

Muhassılların yanlarına alarak İstanbul'a götürdükleri bu defterler merkezde hazine tarafından tetkik edilerek Bâb-ı Âli'ye verilip, Meclis-i Vâlâ tarafından tetkik edildikten sonra padişahın iradesi alınarak hangi seneden itibaren muteber olacağı başta eyaletin vali ve defterdarları olmak üzere bütün köy ve kazanın ileri gelenlerine hitaben emr-i âliden ısdâr edilerek gönderilmiştir.

Muhassıllara uymaları gereken noktaları bildiren Talimat-ı Seniyye ve bir de tezkire verilmektedir. Buna göre önce köy ahalisinin emlak ve akarı ile verecekleri verginin yaklaşık miktarı belirlendikten sonra asıl kazada bulunan halkın emlak ve akarı hatır ve gönüle bakılmayacak ve bir fert bile istisna tutmayacak hakkaniyetle tahrir olunacak denilmiştir. Yine aynı tezkirede kazanın ileri gelenleri; müftü, hatip, imam vb. eskiden beri vergi vermedikleri için şimdi karşı gelebilirlerdi. Muhassıllar kazada emlaki olan kim olursa olsun vergi vermesini sağlamaya çalışacaklar, ellerinde eğer berat veya emr-i âli varsa alacaklardı. Bu kişilerin istisna tutulması ile halkın tepki vermesinden çekinilerek bu kişilerin gerekirse mahkemeye sevk edilmeleri ve cezalandırılmalarına karar verilmiştir. Ayrıca Talimat-ı Seniyye'nin 4. bendinde hazırlanacak defterlerin muhassıl tarafından kontrolü ile kimsenin mal ve mülkü ile kazancının eksik gösterilmemesine dikkat edilmesi, emir ve suiistimalde bulunanların ceza kanunu hükümlerine göre cezalandırılacağı bildirilmiştir⁸⁸. Buna göre muhassıllar verginin adil ölçüler içinde vergi tarh ve tahsilini sağlarken tahrir talimatnamesinin dışına çıkmayacaklar, halka yumuşak ve mutedilane davranacaklar, edepli ve ölçülü olacaklardır. Böyle davranmadıkları takdirde görevlerinden alınacaklardır. Karamürsel Muhassılı İsmail Ağa, Hacegândan Niğde Muhassılı Tahir Bey, Milas Muhassılı Aziz Ağa⁸⁹ işlerinde gereği gibi davranmadıkları için halkın şikâyetleri ile görevlerinden alınan muhassıllara örnek teşkil etmektedir.

Sonuç olarak 1256 (M.1840) sayımları istenilen veya beklenen neticeyi vermediği gibi hazine gelirlerinde büyük azalma görülmüştür. Bu başarısızlığın en büyük sebeplerinden biri bu göreve atanan kişilerin mültezimlere yakın ilişkileri

⁸⁷ E. İhsanoğlu, **a.g.e.**, s. 543.

⁸⁸ Abdurrahman Vefik Sayın, **Tekalif-i Kavaidi**, C.2, Ankara 1999, s.13-14.

⁸⁹ E. İhsanoğlu, **a.g.e.**, s. 543.

olanlardan seçilmiş olmalarıdır. Ayrıca büyük ailelerin çıkarları zedelendiği için vergi vermede direnmeleri mal varlıklarını vakfetmiş gibi göstermeleri, bazı kazalarda ağır bazılarında hafif vergiler alınması, şahıslar planında kaydedilen vergilerin çok farklı oranlarda çıkması, bazı kazalarda vergi indirimi yapılırken bazı yerlerde artış yapılması başarısızlığın önemli nedenlerindedir. Devletin tamamında uygulamaya konmayan 1256 sayımı Hüdavendigâr, Konya, Aydın, Sivas, Ankara, Biga, Edirne, Rumeli, Silistre, Vidin, Selanik gibi Anadolu ve Rumeli'nin bazı yerlerinde uygulanmıştır.

1842 yılında eyalet idaresine yeni bir nizam vermek ve muhassıllıkla ilgili problemi kökünden çözmek için muhassıllıklar kaldırılarak valilerin sancaklarına hükmetmesi şeklindeki eski kural tekrar getirilerek “Müşirlik” sistemi kurulmuştur. Valilerin maiyetine bir defterdar, ayrıca her sancağa birer kaymakam ve kazalara halkın yetenekli ve namuslularından birer müdür tayin edilmiştir. Meclis-i Muhassıl ise yapı ve işlev bakımından önemli bir değişikliğe uğramadan adı “Memleket Meclisi” olarak değişikliğe uğramıştır. Meclis-i Vâlâ'da yapılan müzakerelerle her eyaletten biri Müslüman diğeri Hıristiyan iki kişi çağrılarak, imar ve ahalinin refahının temini için görüşlerine başvurulmasına ve yapılan görüşmelerde emlâk ve temettü tahriri yapılmasına karar verilmiştir.

1261'de yapılan bu müzakerelerde iki temel konu üzerinde durulmuştur:

- 1- Eşit şekilde alınan vergilerin gelirleri arttırması
- 2- Her mahallin hâsılat ve temettuatının layığı ile yapılması

Temettuatın yeniden tahkiki için müşir, defterdar ve kaymakamlar marifetiyle icra olunması isteniyordu. Sayımların ne suretle yapılacağını belirten örnek matbu nüshalar taşraya gönderilecektir.

Ülkenin bütün bölgeleri Tanzimat uygulamalarına dâhil edilmemiştir. Bu sayımda Erzurum, Diyarbakir ve Yanya gibi eyaletler de sayıma dâhil edilmiştir. Bu sayım için merkezden görevliler gönderilmeyecek her köyün imam ve muhtarları reaya bulunan mahallelerin papaz ve kocabaşları marifetiyle ve ziraat müdür vekilleri nezaretinde tahrir başlanacaktır. Tahrir bittiğinde defterin sonu bunlar tarafından mühürlenerek tâbi oldukları kaza müdürlerine teslim edilecek ve kaza meclisinde kontrol ve tahkik edildikten sonra ya sancak kaymakamına ya da defterdara teslim

edilecektir. Defterler birbirlerine karıştırılmadan her köyün defterleri kaza kaza torbalara konularak takım halinde Maliye Hazinesi'ne gönderilecektir.

1261 sayımında taşrada sayım yapılan bölgelerden ilk etapta numune olarak bir köyün defteri Meclis-i Vâlâ'ya gelmekte ve burada usûl ve kaidesine muvafık olup olmadığına bakılmaktadır. Tutulan defter usûl ve kaidesine uygunsuzsa diğerlerinin de buna göre yapılması istenmektedir. Merkeze gelen bu numûne defterler Meclis-i Vâlâ'da görülüyor ve uygun olmayanlar Maliye Nezareti'ne gönderilerek burada asıl numûne defterlerde belirtilen hususlara riayet edilmeden tanzim edilen defterlere gereken açıklamalar yazılarak tekrar mahallerine geri gönderilmektedir. 1261 sayımında ki aksaklıklar bunlarla sınırlı kalmamış, bunun yanında katip ücretleri de sorun olmuştur. Osmanlı arşivinde maliyeden müdevver 7143 numaralı defter katip ücretleri ile ilgili çok sayıda yazışmayı kapsamaktadır. Kâtiplerin meclis tarafından belirlenen ücretleri Emval Sandığı'ndan ödenecek, ancak bir mahalde eli kalem tutan kimse yoksa yani dışarıdan kâtibe ihtiyaç duyulursa kâtiplerin ücretleri bölgedeki halk tarafından verilecek idi. Meclis tarafından belirlenen kâtip ücretlerinin, bir defaya mahsus olarak 1262 yılında emlâk vergisine ilave edilerek tahsil edilmesi yoluna gidilmiştir.

1261 sayımı uzun zaman almış ve bu sebeple bir yıl geçtiği halde sayım yapılmadığından temettuat defterleri gelmeyen yerler olmuştur. “Meclis-i İmâr” memurlarının merkeze geri çağırılması dolayısıyla, tahrir yapılmayan bölgeler için ellerinde bulunan tahrir talimatnâmesinin bir suretini orada bırakarak tahrir sayımının valiler denetiminde yapılması kararlaştırılmıştır. Vergi mükellefinin maddî imkânları, kazançları ve şahsî hayatlarında meydana gelen değişikliklerin her yıl izlenmesi öngörülmüş ve tahsilât döneminden birkaç ay önce başlanılarak bu değişikliklerin tespit edilmesi ve tashih edilmiş defterin gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Tanzimat döneminde, önceleri değişik isimlerle alınan vergilerin yerine tek bir verginin konulması için, hane reislerinin gelirlerini tespit maksadıyla yapılan temettü sayımları XIX. yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal- iktisadi tarihi için önemli

bilgiler içermektedir⁹⁰. 1844 yılında tüm imparatorlukta “temettuat tahrirleri” adı verilen gelir sayımları gerçekleştirilerek merkezde bunların özetleri çıkartılmıştır. İmparatorluğun aşağı yukarı bütün eyaletlerinde vergi yükünün ne olduğu hesaplanmış ve sonuçta Rumeli bölgesinin vergi yükünün çok düşük, buna karşılık Anadolu'nunkinin yüksek olduğu görülmüştür. Ama bir vergi ayarlaması yapmanın, özellikle de Rumeli bölgesinde vergi yükünü artırmanın yaratabileceği siyasi problemler düşünüldüğünden, temettuat tahrirlerinin pratikte bir sonuca ulaşması mümkün olmamıştır. Tanzimat'tan sonraki 20 yıl bütün gayretlere rağmen bu verginin de tekâlif-i örfiye'de olduğu gibi hane, ocak, çift gibi ödeme gücünü dikkate almayan esaslara göre dağıtımına sahne olmuştur.

3- Temettuat Defterlerinin Kapsam ve Önemi

Temettü, meta'-tefe'ül⁹¹ bâbında mal, eşya, kazanç, kâr etme, fayda görme mânâsına gelir⁹². Temettü vergisinin esası, II. Mahmud zamanında bir çeşit belediye vergisi olan ihtisap resmidir⁹³. İhtisap resmi; esnafın sattığı yiyecek ve giyecek, altın ve gümüş vs. üzerinden muhtelif isimlerle ve değişik tarifelerle alınan vergilerdir⁹⁴. 1255(1839)'dan 1275(1858)'e kadar alınan temettü vergisi “an-cemaatin” tevzi olunan verginin bir kısmını teşkil etmek şartıyla “bileşik vergi” arasında görülmektedir. Temettü tahririnde esas, herkesin kazancına ve mal varlığına göre devlete belirli miktarlarda vergi vermeleri ve bunun bir düzene konularak belirlenen usullere göre vergi tahsilidir⁹⁵. Tahrirde kişiye kazanç sağlayacak her türlü mal varlığı, tarla, bahçe, ev, dükkân, hayvanlar ve bundan başka gelir getiren bir mesleği varsa bunların hepsi tespit edilerek her mükellefin kişisel servetine ve senelik kazancına göre bir vergi konmaya çalışılmıştır. Hükümet temettü vergisini imparatorlukta safha safha tatbik ederken, damga resmini de derece derece

⁹⁰Mübahat Küçüköğlü, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuat Defterleri”, **Bellekten**, C.19, S. 225, Ankara 1995, s.395.

⁹¹ Meta'-tefe'ül:

⁹² Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü**, C. 3, İstanbul 1993, s.452.

⁹³ Ziya Karamursal, **Osmanlı Mali Tarihi Tetkikler**, Ankara 1989,s.194.; Vedat Eldem, **Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Ankara 1994, s.178.

⁹⁴ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara 1997, 346; Vedat Eldem, **a.g.e.**, s.178.

⁹⁵ Mustafa Serin“Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri”, **Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası** , 20–21 Nisan, Ankara 1998, s.719.

kaldırmıştır⁹⁶. Herkesin kazancına göre vergi alınması usulü Tanzimat fermanındaki eşitlik ilkesine dayanarak uygulamaya konulmuş, Tanzimat'ın cari olduğu yerlerde 1840-1845'te iki sayım yapılmış ve temettuat defterleri bu sayımlar sonucu oluşmuştur.

Fertlerin iktisadî imkânlarını tespit etmek suretiyle kişinin ekonomik gücüne, senelik kazancına göre tarih edilecek verginin tesviyesi amacıyla yönelik olarak Osmanlı Devleti'nin önemli bir kesiminde emlak, arazi, hayvanat ve temettuat sayımları sonucu oluşan ve kısaca adına “Temettuat Defterleri” denen defter koleksiyonları Osmanlı taşrasına ilişkin tahlilî çalışmalar için önemli istatistikî verileri kapsar. Nüfus defterleri kadar, nüfusun tespiti açısından mühim değillerse de temettuat defterleri hüviyetleri itibarıyla çok daha teferruatlı bilgi ihtiva etmektedir. Hazırlandığı döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin kapsadığı zengin malumât ile bölgenin mikro ve makro düzeyde sosyo-ekonomik profilinin çıkarılması noktasında özgün bilgiler ihtiva eder. Mikro düzeyden kasıt en küçük sosyal birim olan aile, yani defterdeki ifadelerle hanedir. Temettuat defterleri işte bu en küçük sosyal birim olan hâne düzeyinde bilgi verir. Defterlerin genelinde hane reisleri yazılmadan önce, hane numaraları yazılmıştır. Sayım yapılırken ehl-i İslam ve ehl-i zimmet reaya ayrı ayrı yazılmıştır. Defterler vergi toplamaya yönelik tutulduğu için vergiye tabi mal ve mülkleri olan aile reisleri esas alınmıştır⁹⁷. Bunun yanında hane düzeyindeki bilgilerden bölge düzeyinde bilgilere ulaşılabilir. Yani bu tek hanelerden mahallelerin, mahallelerden şehirlerin, şehirlerden bir bölgenin sosyo-ekonomik profilini çıkarabiliriz. Mikro düzeyden makro düzeye temettuat defterleri kadar ayrıntılı bilgi veren başka kaynak yoktur.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Tapu Tahrirleri de bulunduğu dönemin sosyo-ekonomik yapısı hakkında önemli bilgiler verse de bu bilgiler temettuat defterleri gibi hâne düzeyine inmemiştir. Sadece yazıldığı bölgenin genel vergi yüküne ışık tutmuştur. Yani tapu tahrirleri ile temettuat defterleri arasında birçok fark vardır. Özellikle tapu tahrirleri bir köyün veya mezranın adını, bu köyün vergi

⁹⁶Donald Quataert, “19. Yüzyıla Genel Bakış Islahatlar Devri (1812–1914)”, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik Ve Sosyal Tarihi, II**, Editör Halil İnalçık-Donald Quataert, İstanbul 2004, s. 1008; Abdüllatif Şener, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları”, **150. Yılında Tanzimat**, Ankara 1992, s.261.

⁹⁷Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.725.

mükelleflerini, mükelleflerden tahsil edilmesi gereken toplam vergi miktarını, toplam verginin hangi kalemden alınacağını vermektedir. Temettuat defterleri ise vergi mükellefinin adını, şöhretini, şemailini, mükellefin vergiye esas olan gelir kaynaklarını, kaynağın yıllık gelirini, gelire göre tarh edilecek vergiyi ayrıca bunlardan fazla olarak varsa ziraat dışı gelir kaynaklarını ve bu kaynaklardan tarh edilecek vergiyi kaydetmektedir. Kısacası temettuat defterleri, tapu tahrir defterlerindeki mantık ve gerekçelerle hazırlanmış olmasına rağmen, onlara göre daha modern bir tasarıma ve onlardan daha üstün özelliklere sahiptir⁹⁸.

Ayrıca temettuat defterlerinin, 1840'da yapılan sayımlarda tutulanlarla 1844–45 arasında, hem muhteva hem de düzenleme şekli bakımından bazı farklar vardır. Aslında her iki dönemde de düzenlenen defterlerde mutlak bir sistem yoktur. Ancak her iki tipte de başa “hane” veya “numara” yazılıp, altlarına rakamlar konulmuştur. Bazı defterlerde sayfalar çift sütun olarak tanzim edilmişse de bazılarında bu şekil, sadece emlaki ve malı az olanlar için kullanılmıştır⁹⁹.

Özetle hane esasına dayanan temettuat defter sayımları araştırmacıya dört açıdan bilgi sunmaktadır.

1. Hâne reislerinin kişilik bilgileri
2. Hâne reislerinin menkul ve gayrimenkul servetleri
2. Gelirleri
3. Vergi ödemeleri

a) Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri

İsimler kullanıldıkları dönemin sosyal ve kültürel yapısını ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır. Defterdeki bilgilere ayrıntılı olarak bakıldığında incelenen coğrafyada kullanılan isimlerin tespiti bakımından da önemli bir kaynaktır. Mesela baba-oğul aynı ismi taşıyanlar da görülmektedir. Genelde doğumundan önce babası ölmüş bir çocuğa babasının isminin verilmesi gibi yaygın bir uygulama varsa da, babasıyla aynı ismi taşıyanların hepsinin yetim kaldıkları anlamına

⁹⁸ Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat Defterleri**, İstanbul 2002, s.30.

⁹⁹ Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.398.

gelmemektedir.

Sosyal bakımdan isimler kadar kara, sarı, uzun, küçük şeyh gibi sıfatların da kişilerin belli özelliklerini göstermesi bakımından önemi büyüktür. Ayrıca lakaplar da defterlere ayrı bir nitelik kazandırmaktadır. Kişi ve aile lakapları sayesinde bölge halkının geldikleri yerler tespit edilebilmektedir. Mesela “Vanlıoğlu Mustafa” gibi lakaplar bölgenin nerelerden göç aldığını ortaya koyması açısından önemlidir. Ayrıca “Arapoğlu Mehmed”, “Boşnakoğlu Ahmed” gibi etnik kökenlerine dayalı lakaplar da göze çarpmaktadır. Ayrıca 1256'daki defterlerde, şahısların isimleriyle birlikte, “uzun boylu, orta boylu, aksakallı” şeklinde eşkâllerine de yer verilmiş olup, 1261'de tanzim edilen defterlerde bu ayrıntılara rastlanmaz. Çok kere “Osman oğlu Ali” veya “Hasan Oğlu İbrahim” şeklinde baba adı bazen de “Çullu Oğlu İbrahim” gibi babanın lakabı veya aile adı yazılmıştır¹⁰⁰. Bu durum aile adları sayesinde mahalle veya köydeki akrabaların tespitini mümkün kılmaktadır.

1256 tarihli defterlerde imam, muhtar gibi vazifeliler dışında sadece eşkâl verilip, hane reisinin mesleğinin yazılmamasına¹⁰¹ karşılık 1261 sayımlarında ekseriya hane numarası üzerinde “Erbâb-ı ziraatdan idüğü”, “çiftçi, gündelikçi, demirci, çulhacı” gibi hane reisinin mesleğinin belirtildiği görülmektedir. Küçük köylerde halkın hemen hemen hepsi yalnız ziraat ve hayvancılıktan geçimini temin etmektedirler. Ancak ziraatla uğraşanların hepsi toprak sahibi değillerdir. Toprağı olmayanlar, ailelerinin gücü toprağı işleyip ürünü kaldırmaya yetmeyen büyük toprak sahiplerinin yanlarında çalışmaktadırlar. Ekip biçecek az toprağı olanlar da büyük çiftliklerde gündelikçi olarak çalışmakta ve geçimleri için ek kazanç sağlamaktadırlar. Bu suretle biri nispeten büyük çiftliklerde devamlı çalışan hizmetkârlar, diğeri ekim ve mahsulün kaldırılması sıralarında faydalanılan çapacı, gündelikçi ve ırgatlar olmak üzere iki ayrı ziraat işçi sınıfı ortaya çıkmış bulunmaktadır ki temettuat defterlerinde bu iki sınıfın durumunun takip edilmesi mümkündür.

Nispeten büyük köylerde köyün bazı ihtiyaçlarının kendi içinde karşılanmasını temin edecek şekilde ziraat dışında bazı zanaat kollarının mevcut

¹⁰⁰ Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.398.

¹⁰¹ Ancak bizim defterimizde eşkâllerin yanı sıra mesleklerin de verildiği, çok az kısmında meslek belirtilmediğinin görülmesi bu tespitinin kesin olmadığını göstermektedir.

olduğu görüldüğü gibi hangi işlerin ne ölçüde yapıldığı da tespit edilmektedir. Mesleklerin yazılmış olması bir mahallede veya köyde hangi zanaatın ne ölçüde geliştiğini tespit etmemize imkân sağladığı gibi gelirin meslekler arası dağılımını ortaya koymaktadır. Hane reisleri içinde kadın ve yetimlere de rastlanmaktadır. Bunlar kadınsa eşi, çocuksa babası ölmüş olduğundan hane reisi durumuna gelmiş olanlardır.

Kısacası vergi mükellefinin isim ve şöhretleri, unvanları lakapları, meslekleri, resmi görevleri, etnik yapılarının bütün ayrıntıları ile verilmiş olması temettuat defterlerini sosyal tarih açısından da önemli bir kaynak haline getirmektedir¹⁰².

b) İktisâdi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri

Temettuat defterlerinde tahriri yapılan yer veya bölge hakkında iktisâdi veriler geniş yer tutmakta olup, 19. yüzyılda Osmanlı ülkesinde yaşayan nüfusun yerleşim düzeni, zirai üretim durumu, hanelerin servet ve gelirleri ile vergilendirme konularında çok zengin bilgiler¹⁰³ bulunmaktadır. Defterlerde hane reislerinin tarla, bağ, bahçe, bostan, arsa, harman gibi gayr-i menkullerinin teferruatlı bir biçimde dökümleri yapılmıştır. Bunlardan ahalinin refah seviyesi, gelir düzeyi, ekilip-biçilen ürün çeşitleri, bölgenin iklimi, ticarî durumu, yerleşim şekilleri vs. gibi bilgilere ulaşılabilir. Ekili tarlalar, “mezru tarla” olup, “sulak tarla”, “kıraç tarla”, “dağ tarlası”, “ova tarla” şeklinde nitelikleri belirtilerek yazılmıştır. Bu niteliklere bakılarak her birinden alınacak vergi ayrı ayrı tespit edilmiştir. Ekili-dikili tarlaların haricinde kalan boş tarlalar ve kiraya verilen tarlalar da hâli (boş) ve kirada (icarda) şeklinde kaydedilmiştir. Defterlerde; dikili ağaçların ürün elde edilenlerinden de vergi alındığından adet veya dönüm olarak bunlardan da bahsedilmiş ve adet olarak belirtilen meyve ağaçları için “sak” ve “dip” tabirlerine de rastlanmıştır. Özellikle zeytin ağaçlarının dağ ve ovada olanları birbirinden ayrılmış ve ova zeytinlerinden daha fazla vergi alınmıştır. Mezru tarlalar içinde pirinç, pamuk, afyon, tütün, lök boya (zehri) gibi sanayi mahsullere ait tarlalar, ne tarlası olduğu belirtilerek kaydedilmiştir. Yani mezru tarlalar (ekili tarlalar) içinde sanayi mahsullerine ait tarlalar, özel bir öneme sahiptir. Eğer ürün bir sanayi değilse tarlanın ne tarlası

¹⁰² Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.398.

¹⁰³ Tefik Güran, “19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, **Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik**, Ankara 2000, s.79.

olduğu belirtilmemiştir. İşte bu tarlalar hububat tarlasıdır. Tarlalardan sonra bağ, bahçe ve bostanlara yer verilmiştir. Yine 1256 sayımında bunların sadece yüzölçümü ve kıymetleri yazılmışken 1261'de gelirleri de kaydolunmuştur.

1256 ve 1261 tarihinde yapılan iki sayımın menkul ve gayr-i menkuller konusunda da verdiği bilgiler birtakım farklılıklar arz eder. Şöyle ki; “1256 sayımında tarla, bağ, bahçe gibi ekili-dikili gayr-i menkullerin dönüm olarak yüz ölçümü, ev, dükkan, kahvehane gibi binaların ise adedi ile altında kıymetleri yani değerleri verilmiştir. Ayrıca evlerin kaç oda, kaç kat olduğu, bahçesi, kuyusu, içme suyu gibi özellikleri belirtilmiştir. Hane reislerinin içinde buldukları, ev gelire konu teşkil etmediğinden “kendisi mukîm” denilerek vergi kapsamına alınmamıştır. Eğer dükkânını kendi işletiyorsa “kendisi mukîm” denilmiş, kirada ise kira bedeli kaydedilmiş, hisseli ise kiminle müşterek işletildiği ve hisse miktarı yazılmıştır. . Fakat bu sayımdan sonra önemli olan kıymet değil, vergiye esas olan yıllık gelir diye düşünülerek 1261 sayımında defterden “kıymet” hanesi çıkarılıp yerine “hasılât-ı senevisi” konmuştur. Hâlbuki kıymet bırakılıp hasılât-ı senevisi eklenseydi iktisât tarihi açısından defterler çok daha faydalı olacaktı.

Temettuat defterlerine gayr-i menkullerden sonra hayvanlar yazılmıştır. Bu sayede bir köy veya kasabada en çok hangi hayvanların beslenip yetiştirildiği ve bunlardan ne ölçüde kazanç sağlandığının tespiti mümkündür. Ziraat yapılan yerlerde ahalinin toprağı işleyebilmesi için besledikleri öküz, camus, taşımacılıkta kullanılan merkep, bargir, deve, at defterlere yazılan hayvanların başında gelir. Bu hayvanların yetiştirildikleri bölgelere göre dağılımına baktığımızda ise hayvan sahiplerinin genellikle ziraatla uğraşan çiftçilerden hali vakti yerinde olan ve geniş arazi sahipleri olduğu görülür. Çiftçilikte ve taşımacılıkta kullanılan hayvanlardan sonra eti, sütü ve yünü için beslenen ve genelde her meslek sahibine ait evlerde bulunan koyun, keçi, inek gibi hayvanlar yazılmıştır. Hayvanlar, koşu öküzü, âla-evsat, erkek-dişi, sağman-kısır veya döllu-dölsüz şeklinde nitelendirilmiştir. Ayrıca arıcılık yapılan yerlerde her kovan başına vergi tahakkuk ettirilmiştir. Hayvanlar, 1256'da hayvanların kıymetleri sayılırken 1261 sayımında hangi hayvanın kaç kuruş vergi getirdiği belirlenmiş ve bu hayvanlardan gelen gelirlerden de vergi alınmıştır.

Defterde vergiler her hane reisinin isminin üst tarafında ve dikine olarak

yazılmıştır. Ancak vergi kaydı hususunda da 1256 ve 1261 sayımlarında tutulan defterler arasında fark bulunmaktadır. 1256'da vergilerden sadece vergi-yi mahsusaya yer verilmiştir. Bunda da bazı defterlerde Ruz-ı Hızır ve Kasımda verilecek taksitler belirtilmiş bazılarında ise tek rakamla senelik bildirilmiştir. 1261 sayımlarında ise sene-i sabıkada bir senede vermiş olduğu vergi-yi mahsusaya ile birlikte öşür ve adet-i ağnam vergileri de kaydedilmiştir. Her mahalle veya köyün yazımı bittikten sonra buradan alınacak vergi ve temettü miktarı yazılmıştır¹⁰⁴.

Defterleri ayrı tutulan gayr-i müslimlerin ise mükellef olduğu cizye dilimi, yani ednâ, evsât ve âlâ olduğu ayrıca cizyeden sorumlu oğulları varsa bunların da hangi oranda cizye vereceği belirtilmiştir.

Tahrir defterlerinde vergiden muaf olanlar için “bâ-berat-ı sultanî imam”, “kürekçi”, “tuzcu”, “pîr-i fânî” gibi şerh düşülmüştür. Temettuat defterlerinde de muaf olanlar hemen hemen aynı şekilde gösterilmiştir. Ancak 1256 sayımında imam, müezzin veya şeyh denmekle yetinildiği halde 1261 sayımında “bâ berat Beyaz Camiî İmamı”, “bâ-berat Hızır İlyas Baba Tekkesi Şeyhi” gibi hangi camiin, tekkenin imamı veya şeyhi veya katibi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca muhassıllara gönderilen tezkirelerde eskiden beri muaf tutulan müftü, hatip, imam vb. şahısların vergi vermeme yönünde bir niyetlerinin olmasının mümkün olabileceğine dikkat çekilmiş olup, buradaki amaç, her kim olursa olsun durumuna göre, vergi vermesini sağlamaktadır.

Bu defterlerde ayrıca mansûre ve redif olanlar veya bu teşkilatlarda yakınları bulunanlar da “asâkir-i mansûre tekaüdü” veya “oğlu redif” şeklinde yazılmıştır. Burada devlet için çalışan askerî sınıf ve birinci dereceden yakınları vergiden muaf tutulduğu görülür. Bu gibi askerîden olanların, emeklilikten önce ve sonra edindikleri mal ve mülklerinin gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Eğer kişinin herhangi bir mal varlığı yoksa bu durum kaydedilmekte ve vergi tahakkuk ettirilmemektedir. Temettuat defterlerinde “şunun bunun i'anesiyle geçinmekte olduğu” ifadesiyle hiç geliri olmayan ve başkalarının yardımıyla geçinen hane reislerinden vergi alınmadığı görülmüştür. Vergiden muaf tutulan vakıfların gelirleri de mütevellilerin ailelerine bırakılmıştır. Temettuat defterlerinde vergiden muaf olan insanların yer almaları

¹⁰⁴ Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.726.

Osmanlı Devleti'nin en küçük birimlerine kadar halkından haberdar olma isteğinden kaynaklanmıştır.

4- 10597 Numaralı Yalvaç Temettuat Defteri

Temettuat defterleri yukarıda bahsettiğimiz gibi XIX. yy. ortalarında Osmanlı Devleti'nin iktisadi ve sosyal durumu hakkında çok açık ve önemli bilgiler vermektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Maliyeden Müdevver Defterler ve Kamil Kepeci Tasnifi içinde yer alan bu defterler 1988 yılında tasnif edilerek araştırmaya açılmıştır. Dokuz katalog içinde yer alan 17447 defterin büyük bir kısmı 1260/1261 (1844/1845) tarihinde yapılan tahrirlere aittir. Defterlerin tasnifi ve kataloglanmasında, o tarihlerdeki idarî taksimat esas alınmıştır. Her eyalet kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmış ve numaralandırılarak özet bilgilerle kataloglara işlenmiştir. ML. VRD. TMT. olarak kodlanmış ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur¹⁰⁵.

Konya Eyaleti Hamid Sancağına bağlı olan Yalvaç'ın temettuat defteri; Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ML.VRD.MT. koduyla 10597 numarada kayıtlıdır. Yalvaç kazasının temettuat tahriri H.1256 yılında yapılmıştır. Konya Eyaleti Hamid Sancağı'na bağlı olan Yalvaç'ın 508 sayfalık temettuat defterinde; Yalvaç merkezindeki Pazar, Görgü, Sofular ve Ulu mahalleleri ile Yalvaç'ın köyleri olan Sücüllü, Eyüklü, Gemen, Kuyucak, Örkenez, Gelegermi, Manarga, Akçaşar, Agab, Bahtiyar, Eğirler, Terziler, Körküler, Ayvalı, Sagir, Yarikkaya, Surk, Köstük, Elbengi, Altıkapu ve Hisarardı bulunmaktadır.

İncelediğimiz defter; satır satır yazılmış olup, sağ üst köşede numro sayısı, onun altında da vergi mükellefine ait bilgiler “Orta boylu kara sakallı Çiftçi Mehmed'in emlaki” ya da “Tekelioğlu Rençber İsmail'in emlaki” şeklinde verilmiştir. Babası ya da kardeşi vefat etmiş yetimler ise “Merkum Ali'nin oğlu sabi Süleyman'ın emlaki”, “Merkum Mustafa'nın karındaşı sabi Veli” biçiminde kaydedilmiştir. Ayrıca eşi vefat eden hanımlar ise “Dağlı oğlu Mehmed'in zevcesi Fatma Hatun'un emlaki”, yetim kızlar ise “Kürt oğlu Mehmed'in kerimleri Fadime

¹⁰⁵ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, İstanbul T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 42, İstanbul 2000, s. 254; Mustafa Serin, **a.g.m.**, s. 721–724.

ve Zeliha ve Aişe'nin emlakı" şeklinde gösterilmektedir. Sol üst tarafında ise salyane miktarı, onun altında da temettuat miktarı bulunmaktadır. Vergi mükelleflerine ait mallar ise sırasıyla tarlaları, sonra varsa gayrimenkul niteliğindeki (dükkan, değirmen...) varlıkları ve en son da hayvanları olarak yazılmıştır. Daha sonra alt kısmında üçgene benzer biçimde yekun, emlak, hayvanat ve temettuat miktarları bulunmaktadır. Yekun miktarı emlak, hayvanat ve temettuat toplamı olup, çoğu hanede miktarlarda tutarsızlıklar olduğu görülmüştür. Ayrıca mahalle ve köylerin son sayfalarında genel yekûnlar bulunmayıp, defterin son sayfasında da herhangi bir mühüre rastlanılmamıştır. Bu durumun defterin tasnifindeki hatalardan kaynaklanmış olabileceğini tahmin ediyoruz.

10597 numaralı Temettuat defteri tasnifindeki bazı hatalar şöyledir; Sücüllü köyünün mahallelerinden birinin ilk 30 hanesinin bulunduğu sayfalar eksik olup, nereye ait olduğu bilinmeyen bazı sayfaların da defterin tasnifi sırasında eklendiği görülmektedir. Ancak en önemlisi defterin sayfalarından birine arşiv personeli tarafından 1260- 1261 tarihlerinin yazılmasıdır. Zira defterin yazım tarzı ve içeriği tamamen 1255–1256 tarihlerinde yapılan temettuat sayımlarına benzemektedir. Bu yüzden defterdeki bilgilerin 1255–1256 tarihlerine ait olduğu varsayılarak değerlendirme yapılacaktır. Biz bu defterden Yalvaç'ın sosyal ve iktisadi tarihini bütün yönleriyle ortaya koymaya çalışacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA YALVAÇ KAZASI'NIN İDARİ VE SOSYAL YAPISI

A) İDARİ YAPI

Osmanlı İmparatorluğunda taşra yönetiminin temeli sıkı bir merkezcilik olmuştur. Osmanlılarda idari ve askeri bir kimliğe sahip olan sancaklar tarihsel ve coğrafi gelişmelerin ortaya çıkardığı yönetim birimleridir. Merkezi gücün askeri ve hukuksal temsilciliğini üzerinde toplayan sancakların temel idari birim olması, tahrir defterlerinin sancak esas alınarak düzenlenmesi, kanûnnâmelerin sancağı esas alması, sipahinin genellikle tımarının bulunduğu sancakta oturma mükellefiyetinin bulunması ve reâyâ suç işlediğinde kendi sancağında yargılanması ve cezalandırılması¹⁰⁶ gibi uygulamalardan da anlaşılmaktadır.

Osmanlı devleti hızlanan fetihleri takiben, özellikle Rumelide, sancaklar üzerinde denetleyici ve yönlendirici bir sistem olan eyaletleri oluşturmuştur. Geniş sınırları olan Osmanlı eyaletleri askeri koordinasyon merkezleri olarak düzenlenilmiştir. Kısaca özetlemek gerekirse, Osmanlı taşra örgütünün temel ilkesi devletin yetki genişliği olmuştur. Yöneticilerin doğrudan merkeze bağımlı olmaları nedeniyle, bu sistem, merkezin taşra yönetimi üzerinde tartışmasız bir otorite kurmasını sağlamıştır. İmparatorluğun en geniş döneminde ülke 44 eyalet, 163 livaya ayrılmış. 18. yüzyıl sonlarına doğruysa 26 eyalet, 163 liva ve 1800 kadar kazadan oluşmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun duraklama, gerileme ve dağılma süreçlerinde girişilen reform çabaları merkezi-bürokratik bir devlet yapılanmasını sağlamayı amaçlamıştır. Muhassıllık meclisleri ve vilayet idare meclisleri parlamenter yönetime doğru giden ilk adımlar olarak merkez-vilayet yakınlaşmasında önemli işlev görmüşlerdir. Tanzimat reformları ile birlikte eyaletler vilayetler haline gelirken sınırları da daraltılarak vilayet örgütleri kurulmuştur. Sancaklar da “liva” adını alarak vilayetin alt birimi haline getirilmiştir. Livalar hukuksal, idari ve iktisadi yönden

¹⁰⁶ İ.Metin Kunt, **Sancaktan Eyalete**, İstanbul 1978, s.18-19.

örgütlenen vilayetlere bağlanmıştır. Nizamname; vilayeti sancaklara, sancakları kazalara, kazaları da karyelere (köy)¹⁰⁷ ayırmıştır. 1842 yılı mart ayından itibaren uygulanmaya başlayan yeni yönetim biçimi, Tanzimat'ın uygulandığı bütün eyaletlerde yürürlüğe konmuştur. Meclis-i Vâlâ kararı doğrultusunda, adli birer ünite olarak zaten var olan her kaza ileri gelenleri, toplanarak aralarından birini müdür seçmişlerdir. Kaza müdürlerinin en önde gelen görevleri, kazalara bağlı köylerden aşar ve benzeri vergilerin zamanında toplanmasını sağlamaktır. Bunun yanı sıra halkın güvenlik içinde geçimlerini sağlamalarına yardımcı olup, Tanzimat'ın öngördüğü yeniliklerin uygulanmasını kolaylaştırmak da onlara yönetmeliklerle verilmiş görevleridir¹⁰⁸.

1- Yalvaç Kazası'nın İdari Yapısı

Hamid ya da Hamid-ilini oluşturan topraklar yönetim bakımından bir sancak olarak öteden beri Anadolu eyaletine bağlanmıştır. Coğrafi açıdan aynı sınırlar içinde kalan Hamid sancağında sadece sınırlar içinde düzenlemeler yapılmıştır. Kesin olarak 1415 yılından itibaren Osmanlı hâkimiyetine giren Yalvaç, tahrir defterlerine göre 1478–1501 tarihleri arasında Hamid sancağının kazası statüsünde bulunmaktadır. Yavuz Selim döneminde düzenlenen “Memalik-i Osmaniye'nin Taksimâtı Mülkiyesine Dair” ilk olarak bilgi veren bir kitapta Yalvaç, Hamid livası kazalarının içinde sayılmaktadır¹⁰⁹. Ancak Zeki Arıkan'ın araştırmasına göre XV. ve XVI. yüzyıllarda Yalvaç çok küçük bir beldedir¹¹⁰. 1522 ve 1568 yıllarına ait tahrir defterleri ile Katip Çelebi'nin “Cihannüma” adlı eserinden Yalvaç'ın kaza statüsünün devam ettiği tespit edilmiştir¹¹¹. 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımı sırasında da Hamit Sancağı'na bağlı¹¹² olan Yalvaç'ın Tanzimat sonrasındaki dönemde durumu değişmemiştir.

Hamid sancağı XIX. yüzyılın başlarında Isparta, Eğirdir, Atabey, Uluborlu, Karaağaç (Yalvaç Karaağacı), Yalvaç, Hoyran, Afşar, Barla, Keçiborlu, Pavlu maa

¹⁰⁷ İlber Ortaylı, **a.g.e.**, s.61.

¹⁰⁸ Musa Çadircı, **a.g.e.**, s.241–242.

¹⁰⁹ Zeki Arıkan, **a.g.e.**, s.39.

¹¹⁰ Nuri Köstüklü, **1820–1836 Yıllarında Hamid Sancağı ve Türkiye (182 Numaralı Isparta Şer'iyeh Siciline Göre)**, Konya 1993, s.16.

¹¹¹ Zeki Arıkan, **a.g.e.**, s.42.

¹¹² Kemal Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, İstanbul 2003, s.152.

Cebel¹¹³, Ağlasun, İncir ve Gönen olmak üzere 14 kazadan meydana gelmekteydi. XIX. yüzyılın başlarında iktisadi gelişmişlik ve nüfus bakımından Hamid Sancağı'nın en büyük kazasının Yalvaç olduğu 1822 tarihli tevzi defterindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Örneğin kazalara tahsis edilen miktarlara bakıldığında Isparta'ya 1502 guruş verilirken, Yalvaç'a 2562 guruş verilmiştir. Bunun sebebi Yalvaç'ta XVI yüzyıldan XIX. yüzyıla gelinceye kadar ekonomik açıdan yaşanan olumlu gelişmelerdir. Ayrıca 1820/1821 senelerinin mahsulünden Hamid sancağına gönderilen 6667 kile buğday ve arpanın 1133 kilesinin Yalvaç'a¹¹⁴ verilmesi de dikkate şayandır. 1840 yılında Yalvaç Konya'ya bağlanmış olup, 1864 yılında da belediye teşkilatı kurulmuştur. 1868 yılında Abdülaziz döneminde yapılan yeni mülki idare sistemine göre de Yalvaç'ın Konya'ya bağlı olduğu görülmektedir.

2- Yalvaç Kazası'nın Mahalleleri

XV. ve XVI. yüzyıllara ait tapu tahrir defterlerine göre Yalvaç 1478 yılında Eski Köy ve Pazar olmak üzere iki mahalleden oluşmaktadır. Kayıtlara göre kasabada yaklaşık 71 yetişkin erkeğin bulunduğu ve tarımla uğraştıkları, bunların 56'sının bennak, 2'sinin çift, 7'sinin nim çift, geri kalanların ise 3'ünün bekâr, 2'sinin imam ve 1'inin derviş olduğu görülür. 1501'de hala iki mahalle bulunması, nüfusunun da 73 olması ve 1478'de 9757 akça olan yıllık verginin 1501'de 9721 akça olması Yalvaç'taki durağanlığa hatta düşüşe işaret etmektedir.

1522'de Eski Köy mahallesinin bulunmadığı buna karşılık Debbağlar, Hacı Seydi, Müderris ve Akarkuyu (birlikte) mahallerinin eklendiği ve nüfusun 109 nefer, 70 hane ve 15 mücerretten oluştuğu görülmektedir. 1568'de mahalle ve nüfusta belirli bir artış vardır. Pazar Debbağlar (birlikte), Yenice, Nimetullah, Müderris, Timur, Akarkuyu ve Hacı Halife mahallelerinin bulunduğu ve nüfusun 276 nefer, 115 hane ve 86 mücerretten oluştuğu belirtilmektedir¹¹⁵.

XIX. yüzyılın başlarında Hamid Sancağı'nın en büyük kazası olan Yalvaç'a ait 10597 numaralı Temettuat defterinde ise dört mahalle bulunmaktadır. Defterin tasnifi sırasındaki bir hatadan dolayı ilk mahalle defterin başında, diğer üç mahalle

¹¹³ Pavlu maa Cebel: Günümüzde Isparta'nın Sütçüler ilçesidir.

¹¹⁴ Nuri Köstüklü, **a.g.e.**, s.16-17.

¹¹⁵ Zeki Arıkan, **a.g.e.**, s.59-60.

de köylerden sonra verilmiştir. Defterde eksikliklerin bulunması muhtemeldir. Defterdeki kayıtlara göre mahalleler şöyledir;

- 1- Mahalle-i Cami-i Şerif-i Devlethan-ı Şehrin Pazar
- 2- Mahalle-i Görgü
- 3- Mahalle-i Cami-i Şerifü'ş-şehrin Sofular
- 4- Mahalle-i Cami-i Şerifü'ş-şehrin Ulu¹¹⁶

Hane sayısına göre kazanın en büyük mahallesi 103 hanenin bulunduğu Yalvaç'ın en eski mahallesi olan Pazar iken, en küçüğü ise 47 haneden oluşan Ulu mahallesidir.

3- Yalvaç Kazası'nın Köyleri

Hamid Sancağı'nda şehir ve kasaba yerleşmelerinin yanı sıra köyler de önemli bir yere sahiptir. Köylere ait bilgilere ilk önce tapu tahrir defterlerinden ulaşılmaktadır.

Tablo 1: Tapu Tahrir Defterlerine Göre Yalvaç'ın Köy Sayıları

TT 30 (1478 tarihli)	TT 994 (1501 tarihli)	TT 121 (1522 tarihli)	TK 51 (1568 tarihli)
36	36	32	36

Tablo 1'den anlaşılacağı gibi 1478 ve 1501 tarihlerindeki sayımlarda Yalvaç'ın 36 köyü bulunurken bu sayının 1522 tarihindeki sayımda 32'ye düştüğü ancak 1568 sayımında tekrar 36'ya yükseldiği görülür. Özellikle Yalvaç'ın Hisarardı, Altıkapu, Sücüllü, Öyüklü (Höyük), Bahtiyar, Köstük (Çamharman), Kuyucak, Akçahisar (Akçaşar), Örkenez (Bağkonak), Gelegermi köylerinin 1478–1501 yıllarında bile nüfusları 50- 100 hane arasında değişen büyük yerleşim yerleri olduğu görülmektedir. Köylerin büyüklüklerini ifade etmesi açısından tapu tahrir defterlerindeki kayıtlar arasında bir karşılaştırma yapıldığında, 1522 tarihinden sonra Yalvaç'ın bazı köylerinde büyük miktarda nüfus artışı olduğu görülür. Ayrıca bu köylerin vergi gelirleri ise 6.000- 15.000 akça arasında değişmektedir¹¹⁷.

¹¹⁶ BOA. ML. VRD. TMT. 10597 Numaralı Temettuat Defteri, H.1255–1256.

¹¹⁷ Zeki Arıkan, a.g.e., s.71–72.

Tablo 2: Tapu Tahrir Defterlerine Göre Yalvaç'ın Bazı Köylerine Ait Nüfus Verileri

KÖYLER	TT 121 (1522)		TK 51 (1568)	
	Nefer	Hane	Nefer	Hane
Hisarardı	179	126	374	209
Örkenez	81	69	327	189
Sücüllü	65	54	294	168
Kuyucak	72	57	156	108
Köstük	121	90	269	143

Tablo 2’de Hisarardı, Örkenez, Sücüllü, Kuyucak ve Köstük’te 1522 ve 1568 yılları arasında görülen nüfus artışları köylerin büyüklüğünü göstermesi açısından önemlidir.

1840 tarihli 10597 numaralı Temettuat defterinde ise 21 köy bulunmaktadır. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi defterin eksik olması muhtemeldir. Köyler “Karye-i ... tabi kaza-i Yalvaç” şeklinde gösterilmektedir. Defterdeki kayıtlara göre sırasıyla köyler şöyledir;

- 1- Karye-i Sücüllü
- 2- Karye-i Eyüklü
- 3- Karye-i Gemen
- 4- Karye-i Kuyucak
- 5- Karye-i Örkenez
- 6- Karye-i Gelegermi
- 7- Karye-i Manarga
- 8- Karye-i Akçaşar
- 9- Karye-i Agab
- 10- Karye-i Bahtiyar
- 11- Karye-i Eğirler
- 12- Karye-i Terziler
- 13- Karye-i Körküler

- 14- Karye-i Ayvalı
- 15- Karye-i Sagir
- 16- Karye-i Yarikkaya
- 17- Karye-i Surk
- 18- Karye-i Köstük
- 19- Karye-i Elbengi
- 20- Karye-i Altıkapu
- 21- Karye-i Hisarardı

Hane sayısına bakıldığında kazanın en büyük köyü 341 hanenin bulunduğu Eyüklü köyü iken, en küçüğü 16 haneden oluşan Terziler köyüdür. Ayrıca Sücüllü köyü yazılırken Cedid, ... (eksik), Yukarı ve Hurşidler olmak üzere 4 mahalleye ayrılmaktadır. Aynı şekilde Gemen köyü de Güney, Bayat ve Kuz olmak üzere 3 mahalleden oluşmaktadır.

B) SOSYAL YAPI

1-Yalvaç Kazası'nın Hane Sayıları ve Tahmini Nüfus

Osmanlı devleti'nde nüfus ile ilgili birinci elden kaynaklar, klasik dönem için; tahrir, avarız ve cizye defterleri, son yüzyıl için ise cizye, nüfus, temettuat defterleri ve salnamelerdir¹¹⁸. Yalvaç kazası'nın nüfusu hakkındaki ilk bilgilerimiz XV. ve XVI. yüzyıllara ait olan tahrir defterlerine dayanmaktadır. Bu kayıtları nüfus hareketlerini anlamamız açısından bir tabloda göstermek uygun olacaktır¹¹⁹.

Tablo 3: Tapu Tahrir Defterlerine Göre Yalvaç'ın 1478–1568 Tarihleri Arasındaki Nüfus Verileri

	TT30 (1478 tarihli)	TT 994 (1501 tarihli)	TT 121 (1522 tarihli)	TK 51 (1568 tarihli)
Nefer	1525	-	1525	4071
Çift	64	60	-	-
Nim Çift	572	649	-	-

¹¹⁸ Ahmed Akgündüz, Said Öztürk, **a.g.e.**, s.123.

¹¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Zeki Arkan, **a.g.e.**, s.74–76.

Bennak	525	741	-	-
Mücerred	16	41	127	2865
Hane	-	-	1178	2330
Sipahizade	-	-	-	41

Tablo 3’den elde ettiğimiz bilgilere göre 1478 ve 1568 yılları arasında Yalvaç’ta Hamid sancağının tamamında görülen¹²⁰, büyük nüfus artışı yaşanmıştır. Hicri X. asra ait (M.1495- 1590) Yalvaç’ın sosyo – ekonomik durumunun göstergesi olan Defter-i Hakani’ye dayanan bir belgeye göre; 1496 nefer ve 1141 hane bulunmaktadır¹²¹. Yapılan hesaplamalara göre Yalvaç’ın nüfusu 5705 kişi civarındadır.

17. ve 18. yüzyıllara ait kaynaklarda eksiklikler bulunmaktadır. Tanzimat’ın arifesinde nüfus sayımlarına ve nüfusla ilgili verilere daha modern bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu dönemde yapılan sayımlarda nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleriyle ilgili bilgi edinme amacı da vardır¹²². 1831’de yapılan ve sadece erkek nüfusu kapsayan sayımdan elde ettiğimiz bilgilere göre, yalnızca Anadolu’da 7–7,5 milyon kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir¹²³. 1831 yılında yapılan nüfus sayımına göre Yalvaç’ın nüfusu ise 7930 kişidir. Ancak bu sayımda sadece erkeklerin sayıldığı ve Yalvaç’ta kadın nüfusunun erkeklerden fazla olduğu düşünülürse bu sayının 17.000 civarında olması gerekmektedir¹²⁴.

XIX. yüzyıl Osmanlı taşrasının nüfus rakamlarına ulaşmada temettuat sayımları sonucu oluşan istatistikî bilgilerin önemi büyüktür. Zira 1831 yılında

¹²⁰ M. A. Cook’un, tahrir verilerini kullanarak yaptığı, Hamid’i (Isparta ve çevresi) de kapsayan, nefer, hane, mücerred, çift, bennâk vs. sayıları ile her türlü ekilebilir toprak birimi hesapladığı ve neticede ekilebilir toprak miktarındaki artış hızının nüfus artış hızının gerisinde kaldığını tespit ettiği bir araştırmaya göre;

Yöre Adı	1473–85	1512–23	1566–75
Hamid	45.000.31.000	43.000.36.000	78.000/82.000

Bu tabloda özellikle 1570’lerde nefer rakamındaki artış ve buna paralel olarak nefer x 3 formülüne göre yapılan tahminin hane x 4.5 formülüne göre yapılandırılan yüksek oluşu mücerred yani bekâr genç erkek sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Her halükârda, bu verileri, 1560 ve 70’lerde önceki döneme göre nüfusta önemli bir artış vuku bulduğu yönünde kuvvetli deliller saymak mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler”, (Cook 1972: 47–51, 85, 90, 98).

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hikmet Turhan Dağlıoğlu, “Hicri X. Asırda Hamid-ilinde Arazi, Hasılat, Nüfus ve Aşiretlerin Vaziyetleri ile Vergi Sistemleri”, **Ün Dergisi**, Mart, Nisan, Mayıs 1941, C.7, S.84- 87, s.1154- 1156.

¹²² Zakir Avşar, Ferruh Solak, “İmparatorluk Türkiye’sinde Yapılan Nüfus Sayımları”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Osmanlı Özel Sayısı, C.32, Yıl:6, Mart-Nisan 2000, Ankara, s.615–617.

¹²³ Ahmet Tabakoğlu, **a.g.e.**, s.135–137.

¹²⁴ Durmuş Karaman, **a.g.t.**, s.105.

yapılan nüfus sayımında köylerin ayrılmamış olması temettuat sayımlarını ön plana çıkarmaktadır. Temettuat sayımlarının amacı her ne kadar nüfusu belirlemek değilse de, vergi mükellefi nüfustan toplam nüfus rakamları tahmini olsa da belirlenebilmektedir. Tahrirlerinin büyük bir bölümünün yapıldığı 1844 yılında, Abdülmecid döneminde (1839–1861) yapılan sayımda ülkenin tamamının nüfusunun 36,5 milyon civarında olduğu ve bunun 10,5–12 milyonunun Anadolu’da yaşadığı anlaşılmıştır¹²⁵. Biz de Yalvaç nüfusunu, klasik dönem vergi kayıtlarından genel nüfus rakamlarına ulaşmak için Barkan tarafından öne sürülen¹²⁶, her vergi mükellefinin bir hane kabul edilmesi ve bir hanenin de ortalama 5¹²⁷ kişi olduğu varsayımına göre hesaplamaya çalıştık. Çünkü tarım ekonomisine dayalı toplumlarda işgücüne duyulan ihtiyaç, ailenin kendi fertleri ile karşılanır. Bu yüzden bir tarım ekonomisi özelliği gösteren geleneksel köy toplumlarında ailenin kalabalık olması olağandır¹²⁸. 1840 yılında Yalvaç’ta 1510’u kaza merkezinde, 10755’i de köylerde olmak üzere 12265 kişinin yaşamakta olduğu tespit edilmiştir. Defterdeki kayıtlardan nüfusun tamamının Müslüman olduğu anlaşılmaktadır.

Konya vilayet salnamelerine göre 1877’de Yalvaç kazasında 22 köy ve 3674 hane bulunmakta olup, tahmini nüfusu 10300 kişi, 1882’de 11981’i erkek, 12247’si kadın olmak üzere toplam 24228 kişi, 1893 tarihinde 12919’u erkek, 12720 kadın olmak üzere toplam 25639 kişi yaşamaktadır. 1907 yılında 31000 kişi yaşamaktayken, Kurtuluş savaşı sonrasında, 1920 yılında bu sayının 28402 kişiye düştüğü görülmektedir¹²⁹.

Temettuat defterinde mahalle ve köylerde hane (numro) esasına göre sayım yapılmış ve her aile bir vergi mükellefi kabul edilerek ayrı ayrı kaydedilmiştir. Ancak bazı hanelerde iki kardeşin mal ve vergilerinin birlikte yazıldığı sadece mesleki durumlarının ayrıldığı durumlara da rastlanılmaktadır.

¹²⁵ Zeki Arıkan, **a.g.e.**, s.57.

¹²⁶ Ömer Lütfi Barkan, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1943, C.X, s.12.

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nejat Göyüncü, “Hane Deyimi Hakkında”, **Tarih Dergisi**, sayı 32, Mart 1979, s.331–348.

¹²⁸ Ayşe Özdemir, **Temettuat Defterlerine Göre Keçiborlu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844–1845)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2005, s.32.

¹²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. H.1292, H. 1297 tarihli **Konya Vilayet Salmameleri**.

10597 numaralı Temettuat defterine göre (H.1255–1256 / M.1839–1840) Yalvaç'ın mahalle ve köylerinin hane sayıları şöyledir;

Tablo 4: Yalvaç'ın Hane Sayıları ve Tahmini Nüfusu

Kaza	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus
Pazar	103	515
Görgü	62	310
Sofular	90	450
Ulu	47	235
Toplam	302	1510
Sücutlü	269	1345
Eyüklü	341	1705
Gemen	239	1195
Kuyucak	70	350
Örkenez	154	770
Gelegermi	167	835
Manarga	122	610
Akçaşar	106	530
Agab	25	125
Bahtiyar	46	230
Eğirler	60	300
Terziler	16	80
Körküler	92	460
Ayvalı	39	195
Sagir	32	160
Yarıkkaya	27	135
Surk	35	175
Köstük	66	330
Elbengi	79	395
Altıkapu	50	250
Hisarardı	116	580
Toplam	2151	10755
Kaza Genel Toplamı	2453	12265

Tablo 4'te görüldüğü üzere Yalvaç kazasında nicelik bakımından en büyük yerleşim biriminin 1705 kişinin yaşadığı Eyüklü köyü olduğu tespit edilmiştir.

Defterde 4 mahalleye ayrılarak kaydedilmiş olan Sücüllü köyünün ise 1345 kişi ile ikinci sırada olduğu görülmektedir¹³⁰. Üçüncü sırada ise 1195 kişi ile defterde 3 mahalleye ayrılmış olan Gemen köyü bulunmaktadır. Diğer yerleşim birimlerine sırasıyla bakıldığında Gelegermi, Örkenez, Manarga, Hisarardı, Akçaşar, Pazar, Körküler, Sofular, Elbengi, Kuyucak, Köstük, Görgü, Eğirler, Altıkapu, Ulu, Bahtiyar, Ayvalı, Surk, Sagir, Yarikkaya, Agab ve Terziler'dir. Yalvaç'ın en küçük yerleşim birimi olan Terziler'de ise 80 kişinin yaşadığı görülmektedir. Temettuat defterindeki kayıtlara göre Yalvaç'ın nüfus dağılımına bakıldığında nüfusun %12,3'ünün kaza merkezinde, %87,7'sinin ise köylerde yaşadığı anlaşılmaktadır.

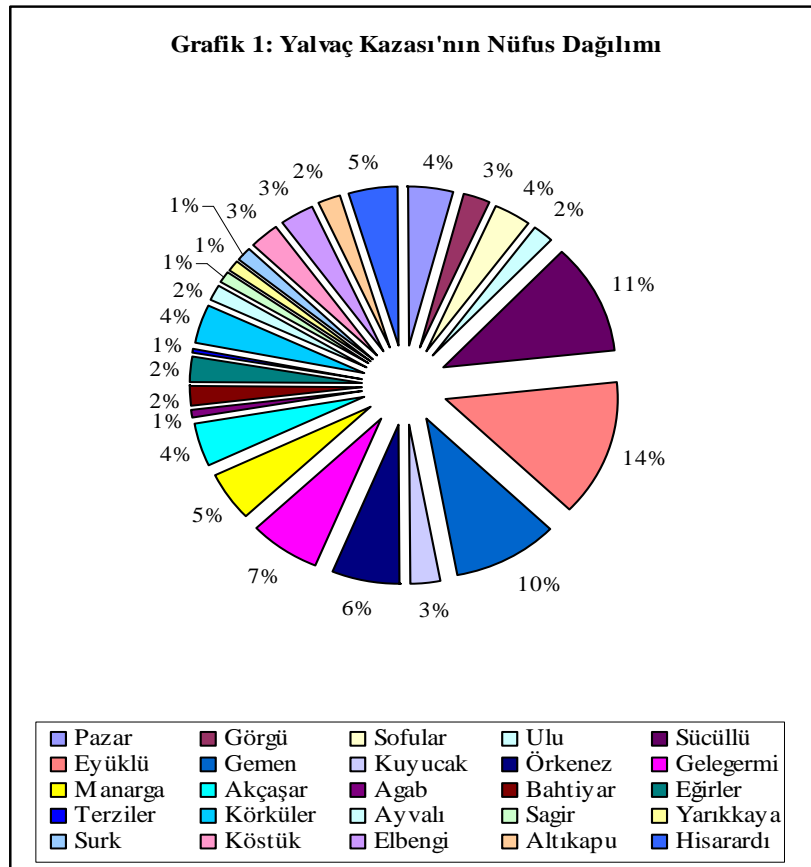
Tablo 5: Yalvaç'ın Tahmini Nüfusunun Dağılımı

Yalvaç Kazası	Kaza Nüfusu Yüzde%
Pazar	4,2
Görgü	2,5
Sofular	3,7
Ulu	1,9
Toplam	12,3
Sücüllü	11,0
Eyüklü	13,9
Gemen	9,7
Kuyucak	2,9
Örkenez	6,3
Gelegermi	6,8
Manarga	5,0
Akçaşar	4,3
Agab	1,0
Bahtiyar	1,9
Eğirler	2,4
Terziler	0,7
Körküler	3,8
Ayvalı	1,6
Sagir	1,3

¹³⁰ Sücüllü köyü aslında 1375 kişidir, ancak mahallelerinden birinin ilk 30 hanesinin bulunduğu sayfalar eksik olduğu için 1345 kişi olarak değerlendirilmiştir.

Yarıkkaya	1,1
Surk	1,4
Köstük	2,7
Elbengi	3,2
Altıkapu	2,0
Hisarardı	4,7
Toplam	87,7
Kaza Toplamı	100

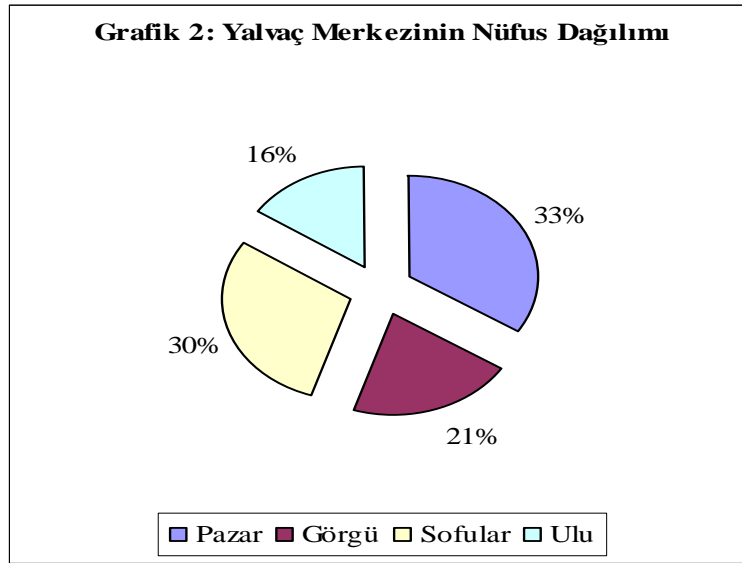
Tablo 5'te görüldüğü üzere Yalvaç'ta en yoğun nüfusun %13,9 ile Eyüklü (Hüyüklü)'de yaşadığı görülür. Sücüllü %11 ile ikinci, Gemen %9,7 ile üçüncü yerleşim birimidir. Yine sırasıyla Gelegermi, Örkenez, Manarga, Hisarardı, Akçaşar, Pazar, Körküler, Sofular, Elbengi, Kuyucak, Köstük, Görgü, Eğirler, Altıkapu, Ulu, Bahtiyar, Ayvalı, Surk, Sagir, Yarıkkaya, Agab ve Terziler'dir. Nüfusun yüzde olarak dağılımı grafik 1'de ayrıntılı olarak gösterilmektedir. Yalvaç'ın en küçük yerleşim birimi olan Terziler'de ise nüfus oranının 0,7 olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Yalvaç Merkezinin Nüfus Dağılımı

Mahalle Adı	Tahmini Nüfus	Yüzde%
Pazar	515	33
Görgü	310	21
Sofular	450	30
Ulu	235	16
Toplam	1510	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi Yalvaç merkezindeki 4 mahallede toplam kayıtlı hane sayısı 302 olup, yapılan hesaplama göre tahmini nüfus da 1510 kişidir. Mahallelerin nicelik bakımından en büyüğü, bilinen en eski mahalle¹³¹ olan, Pazar mahallesi olup nüfusun %33’ü burada yaşamaktadır. Nüfusun en az olduğu mahalle %16 ile Ulu mahallesidir. Nüfus dağılımı grafik 2’de net bir şekilde görülmektedir.

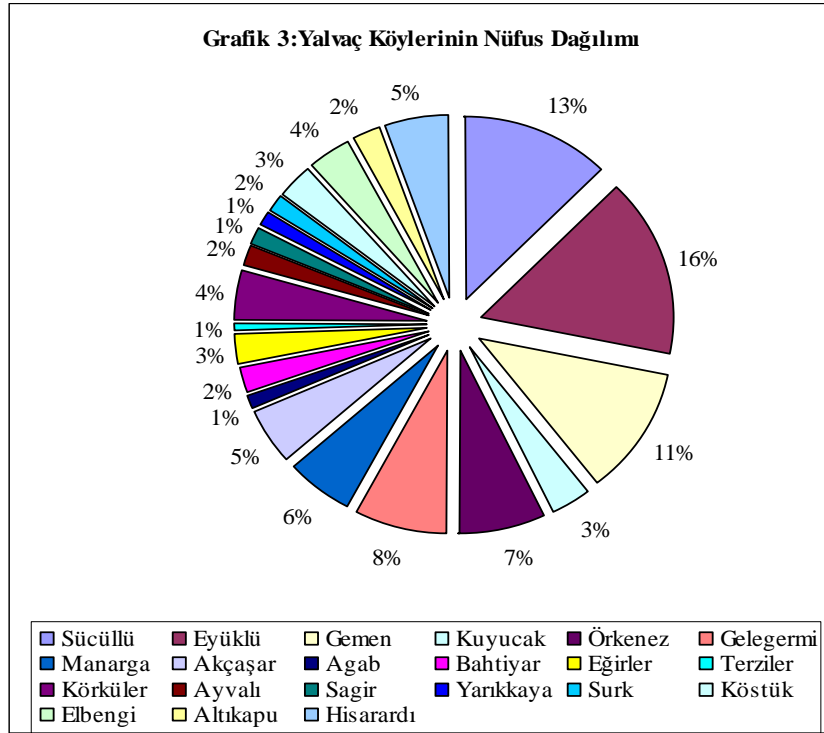
Tablo 7: Yalvaç Köylerinin Nüfus Dağılımı

Köy Adı	Tahmini Nüfus	Yüzde%
Sücüllü	1345	13
Eyüklü	1705	16
Gemen	1195	11
Kuyucak	350	3,3

¹³¹ Zeki Arıkan, a.g.e., s.59.

Örkenez	770	7,2
Gelegermi	835	7,8
Manarga	610	5,7
Akçaşar	530	4,9
Agab	125	1,2
Bahtiyar	230	2,1
Eğirler	300	2,8
Terziler	80	0,7
Körküler	460	4,3
Ayvalı	195	1,8
Sagir	160	1,5
Yarıkkaya	135	1,3
Surk	175	1,6
Köstük	330	3,1
Elbengi	395	3,7
Altıkapu	250	2,3
Hisarardı	580	5,4
Toplam	10755	100

Tablo 7’de görüldüğü üzere 10755 kişi olan toplam köy nüfusunun en kalabalık olduğu yer 1705 kişi ile nüfusun %16’sının yaşadığı Eyüklü (Hüyüklü) köyüdür. %13 ile Sücüllü ikinci, %11 ile Gemen üçüncü kalabalık köydür. Sırasıyla bakıldığında Gelegermi, Örkenez, Manarga, Hisarardı, Akçaşar, Körküler, Elbengi, Kuyucak, Köstük, Eğirler, Altıkapu, Bahtiyar, Ayvalı, Surk, Sagir, Yarıkkaya, Agab’dır. En küçük köy ise nüfusun %0,7’si ile 80 kişinin yaşadığı Terziler’dir. Grafik 3’te dağılım ayrıntılı olarak yüzdeleri ile birlikte gösterilmektedir.

2- Yalvaç Kazası'nın Tipolojik Yapısı

10597 numaralı Temettuat defterinin 1255–1256 tarihli olduğunu tespit etmemizde en önemli etken kayıtlarda tipolojik bilgilerin verilmesidir. Çünkü 1256'daki defterlerde, şahısların isimleriyle birlikte, “uzun boylu, orta boylu, aksakallı” şeklinde eşkâllerine de yer verilmiştir. 1261'de tanzim edilen defterlerde bu kısma rastlanmaz. Tipolojik bilgiler incelenen coğrafyanın sosyal ve demografik yapısını ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu defterlerde öncelikle hane reislerinin fiziki görünümleri onları tanımlamak için verilmektedir. Bunu ifade ederken kişilerin boyları; uzun, orta ve kısa olmak üzere üç kategoride ele alınırken, varsa sakalları ve bıyıklarının şekilleri ve renkleri, yine eğer hane sahibi henüz yeni ergenlik çağına girmişse bu da şabb-ı emred (henüz sakalı çıkmamış, genç) olarak belirtilmektedir¹³².

Elimizdeki defterde bulunan tipolojik bilgiler bize 1840'lı yıllarda Yalvaç Kazası'nda yaşayan insanların, tabii ki sadece erkek nüfusun, yaş düzeyini, fiziksel özelliklerini tespit etmemize yardımcı olmaktadır.

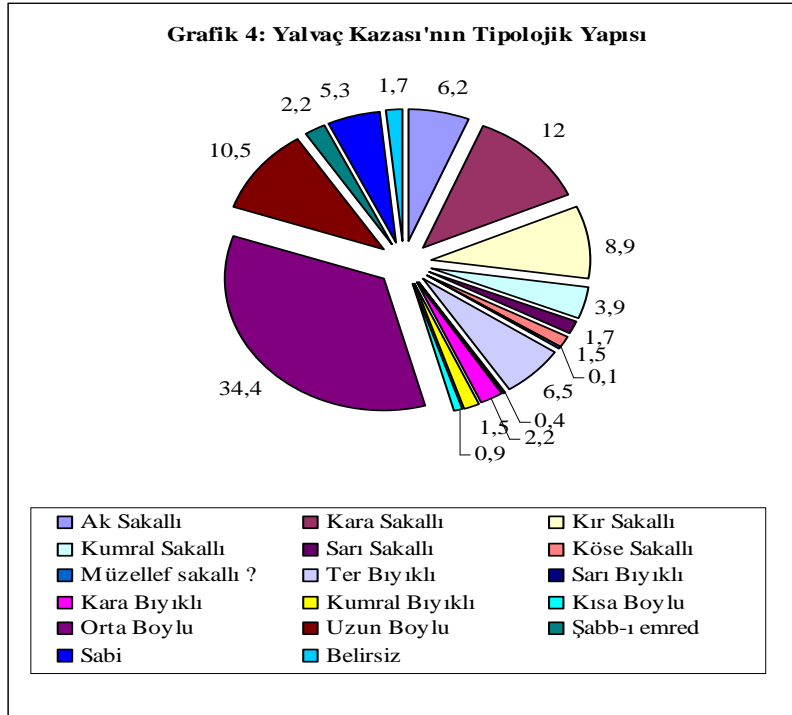
¹³² Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.398.

Yalvaç'ta bulunan 2453 hane reisinin 63'ü dul hatun ve yetim kız çocuklarıdır. Yani tipolojik açıdan 2390 hane reisi değerlendirilmektedir. Ancak defterde tanımlamalar yapılırken birkaç fiziki özellik birlikte verildiği için sayı fazla görülmektedir.

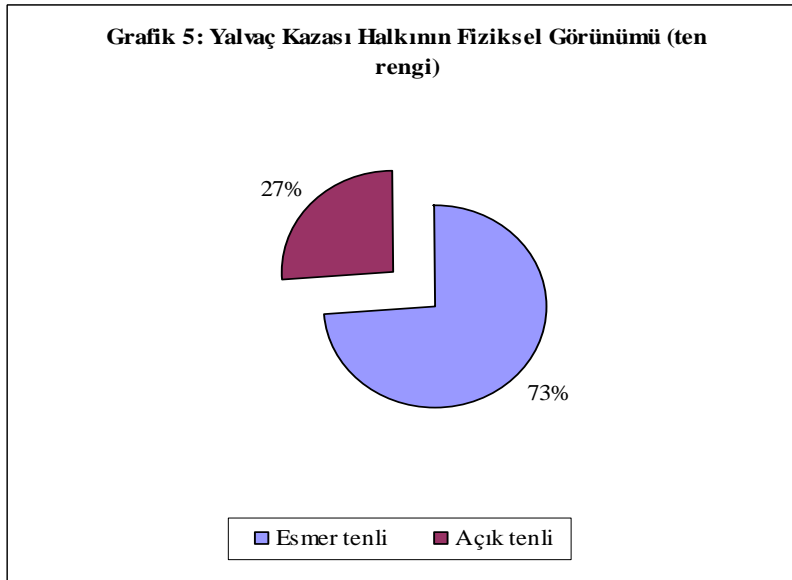
Tablo 8: Yalvaç'ın Tipolojik Yapısı

Yalvaç Tipolojisi	Sayı (kişi)	Yüzde (%)
Ak Sakallı	277	6.2
Kara Sakallı	536	12
Kır Sakallı	395	8.9
Kumral Sakallı	172	3.9
Sarı Sakallı	78	1.7
Köse Sakallı	68	1.5
Müzellef sakallı?	5	0.1
Ter Bıyıklı	289	6.5
Sarı Bıyıklı	19	0.4
Kara Bıyıklı	98	2.2
Kumral Bıyıklı	69	1.5
Kısa Boylu	41	0.9
Orta Boylu	1537	34.4
Uzun Boylu	468	10.5
Şabb-ı emred	100	2.2
Sabi	236	5.3
Belirsiz	75	1.7
Toplam	4463	100

Grafik 4'te görüldüğü gibi Yalvaç'ta yaşayanların %34,3' ünün sakallı olduğu görülür. Bu oranın %19,2'sinin kara, kumral, sarı ve köse sakallı olması gençlik çağını aşan erkeklerin sakal bıraktığı düşünüleceği gibi orta yaşlıların çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Yine %15,1'inin ak ve kır sakallı olması hane reislerinin büyük kısmının da yaşlı olduğunu göstermektedir.

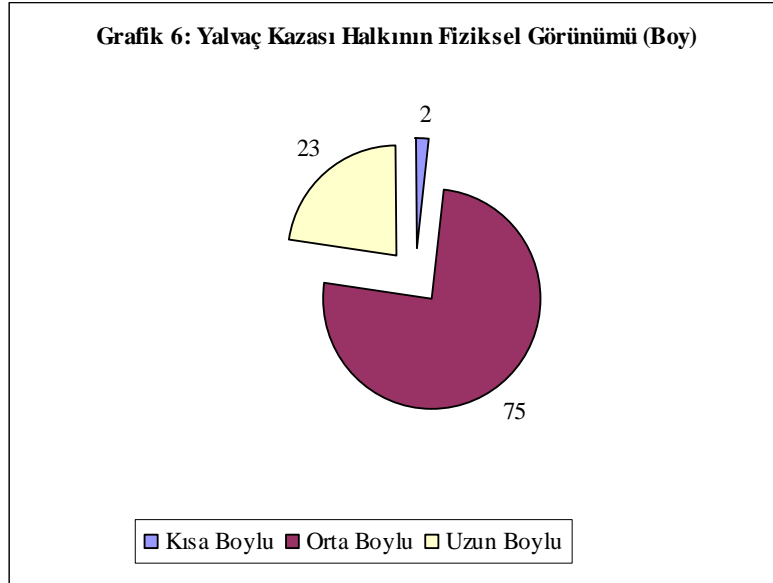

Hane reislerinin %10,6'sının bıyıklı, %2,2'sinin şabb-ı emred olması nüfusun büyük bir kısmının da genç olduğunun göstergesidir. Ayrıca hane reislerinin %5,3'ünü de sabi yani yetim erkek çocuklarının oluşturması dikkat çekicidir.

Grafik 5'teki hane reislerinin fiziksel özelliklerine bakıldığında 2390 hane reisinin belirtilen sayılar doğrultusunda 634'ünün kara sakallı ve bıyıklı olması

nüfusun %73,5'inin esmer, 338'inin sarı ve kumral olması %26,5'inin açık tenli olduğunu göstermektedir.

Grafik 6'ya bakıldığında Yalvaç'ta yaşayanların 2390 hane reisinin belirtilen sayılar doğrultusunda 1537'sinin orta boylu olması nüfusun %75'inin orta, 468'inin uzun boylu olması %23'ünün uzun, 41'inin kısa boylu olmasından da %2'sinin kısa olduğunu göstermektedir. Bu verilerden Yalvaç'ta yaşayanların genelini orta boylu olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

3- Yalvaç Kazasında İsimler, Unvanlar ve Lakaplar

Temettuat defterlerindeki kayıtlar vergi mükellefini en iyi tanımlayacak şekilde "isim, unvan, lakap vs." şeklinde tutulmaktadır. Bu durum defterleri sosyal tarih açısından da önemli kılmaktadır. Şahısların isimleri bölgenin sosyal, dini ve etnik yapısını da ortaya koymaktadır.

Yalvaç'taki isimlerin genellikle dini özellik taşıdığı tespit edilmekle beraber, Türk isimleri de göze çarpmaktadır. 10597 numaralı defteri incelerken karşımıza çıkan isimleri ve sayılarını tablo 9'da ayrıntılı olarak gösterdik. Ayrıca tablo 10'da da hatun hanelerinden tespit ettiğimiz kadın isimlerini belirtmeye çalıştık. Ancak az sayıda oldukları için bir genelleme yapamadık.

Tablo 9: 10597 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Erkek İsimleri ve Sayıları

Ali	365
Mehmed	319
Mustafa	217
Hüseyin	173
Osman	160
Hasan	151
Süleyman	136
Ahmed	135
Mahmud	128
Halil	105
İbrahim	92
Ömer	92
İsmail	87
Musa	53
Veli	40
Abdullah	37
Abdurrahman	33
Yusuf	27
Salih	22
Ebubekir	19
Abbas	17
Ramazan	16
İsa	15
Memiş	14
Abdi	13
Nebi	12
Bekir	10
Hamza	8
Himmet	8
Abdülkerim	7
Abdülkadir	6
İbiş	6
Yakup	6
Durmuş	5
Eyüp	5
İlyas	5
Şaban	5
Abdülcelil	4
Emin	4
Recep	4
Bayram	3
Mevlud	3
Murtaza	3
Nasuh	3
Abdübaki	2
Abdülhalim	2

Abdülvahab	2
Cafer	2
Emrullah	2
Enbiya	2
Feyzullah	2
Hanefi	2
Lütfullah	2
Muhammed	2
Mustan	2
Mümin	2
Müstecab	2
Naima	2
Numan	2
Resul	2
Yunus	2
Abdülcemal	1
Abdülgaflur	1
Abdüllatif	1
Abdurrahim	1
Abdüssamed	1
Fazlı	1
Habip	1
İshak	1
Muslu	1
Mutahhir	1
Safer	1
Said	1
Şerif	1
Tahir	1
Vahit	1
Zeynel	1
Zülfikar	1

Tablo 10: 10597 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Zevce ve Kerimelerin İsim ve Sayıları

Ayşe	11
Fatma	10
Emine	8
Şerife	8
Alime	3
Asiye	2
Döndü	2
Fadime	2
İsmihan	2
Kezban	2
Mümine	2
Zeliha	2
Adile	1
Firdevs	1

Gülsüm	1
Halime	1
Hatice	1
Kerime	1
Mevlüde	1
Ümmühan	1
Rabia	1
Raziye	1
Sultan	1

Temettuat defterlerinde isimler kaydedilirken “Mehmed oğlu Salih” örneğinde olduğu gibi çok kere “Oğlu” kelimesi tercih edilmiştir. Çalışmamızın konusu olan 10597 numaralı defterden örnek verecek olursak; Örkenez köyünde “Ayan Ahmed oğlu Mahmud” babasının isim ve mesleği ile anılmaktadır. Ayrıca şahıs adlarında göze çarpan bir özellik de baba-oğul aynı adı taşıyanların sayılarında görülmektedir. Babası, doğumundan önce ölmüş bir çocuğa baba adının verilmesi yaygın bir uygulama ise de babasıyla aynı adı taşıyanların hepsi muhtelemen yetim değildir. Bu duruma Gemen köyünün 119. hanesinde “Ali Efendi oğlu Ali...” rastladık. Çok kere “Osman oğlu Ali” veya “Hasan Oğlu İbrahim” şeklinde baba adı bazen de “Çullu Oğlu İbrahim” gibi babanın lakabı veya aile adı yazılmıştır. Aile adlarının mevcudiyeti mahalle veya köydeki akrabaların tespitini mümkün kılmaktadır. Örneğin Eyüklü köyünde Kaçar Hasan ve Kaçar Mustafa bulunmaktadır.

Baba-oğul veya kardeşler, hatta bazen amca-yeğen ve kuzenler peş peşe veya araya bir yahut iki tane gelerek yazılmıştır. Bu kolay ayırt edilebilen bir aile adına sahip olmayanların da aynı ailenin kolu olduklarını ortaya koymasından bakımından tespitleri kolaylaştırıcı bir husus olmuştur. Bazı ailelerin bir kolunun diğer mahallelerde ve köylerde yaşadığı da görülmektedir. Örneğin Gemen köyünün Bayat mahallesinde Dağlı oğlu Mehmed varken, Eyüklü köyünde de Dağlı oğlu Mehmed bulunmaktadır. Aynı lâkabı taşıyanların çoğu iki haneden ibarettir.

Defter kayıtları sosyal statülerin, kısıtlı da olsa, tespit edilmesi açısından önemlidir. 1840 yılında Yalvaç'ta 40 efendi, 14 ağa, 4 bey, 4 zâde bulunmaktadır. Ayrıca elimizde bulunan kayıtlarda Yalvaç'ta o dönemde 75 hacı, 26 hafız, 16 molla, 5 şeyh ve 2 hocanın yaşaması da dindar bir kesimin bulunduğu göstergesidir. Ayrıca hacca gitmenin ulaşım ve iktisadi açıdan zor olduğu bir dönemde hacıların

sayısının fazlalığı dikkate şayandır.

Aynı mahallede oturmasalar bile kolay rastlanamayacak aile adlarına sahip olanların akraba olduklarına şüphe yoktur. Böylece ailelerin zaman içinde, muhtemelen bir evlilik sonucu kendi mahallerinden çıkarak diğere bir mahallede oturmaya başladıkları düşünülebilir. Hatta daha da ileri giderek bu nevi yer değıştirmelerin köyler ve kasabalar arasında da vuku' bulduğunu söyleyebiliriz.

Temettuat defterlerinde çok dikkatli bir araştırma neticesinde bu nevi göçlerin hangi yerler arasında yapılmış olduğunun tespiti de imkân dâhilindedir. Yalvaç'ta lakaplar farklı özellikler taşımaktadır. Lakaplar kimi zaman toplumdaki statüyü, kimi zaman mesleğı veya etnik kökeni tanımlamaktadır. Tablo 11'de ayrıntılı olarak gösterilen lakaplara bakıldığında 1840 yılında Yalvaç'ın saydığımız bütün özellikleri taşıdığı görülmektedir.

Tablo 11: 10597 Numaralı Temettuat Defterinde Geçen Lakaplar

Ayan Abdi	İrfanzade Hacı Hüseyin	Emir Gazizade Ali
Arap oğlu Halil	Boşnak oğlu Ömer	Kürdoğlu Mehmed
Uzun Hasanoğlu Mahmud	Tekelioğlu Ömer	Seyyidkaraoğlu Hacı Mustafa
Hatipoğlu Osman	Dağlıoğlu Ömer	Sadık oğlu Hafız Mehmed
Devecioğlu Ali	Kaçar Hasan	Dayıoğlu Hüseyin
Ekşioğlu Hacı Mustafa	Musluoğlu Hacı Hüseyin	Kumsatdıoğlu Hacı Muhammed
Başoğlu Mustafa	Hamamcıoğlu Hüseyin	Bezirganoğlu kerimesi Ayşe Hatun
Girdap oğlu Mehmed	Beşikoğlu Halil	Selamoğlu Yusuf
Süllü Mehmed	Sarraf Hüseyin	Fındıkoğlu Mustafa
Kal'abendoğlu Muzaffer	Ak Hasanoğlu kerimeleri Emine ve Ümmühan Hatunlar	Samancı Hafız
Kaykınıcı Hasanoğlu Hüseyin	Şeşen oğlu Hacı Ahmed	Manav Halil

Ayrıca kişinin ten rengi, saç, sakal durumu, vücut azaları, bedensel ve zihinsel özellikleri de lakap olarak kullanılmaktadır. Bu lakaplara defterimizden birer örnek verelim: Deli Osman, Kara Hasan, İnce Mehmed, Mariz Ahmed, Köse Hüseyin, Çakır Abdullah, Kör Fatma Hatun, Masru' Abdülbaki, A'mâ Ali, Kuru Ahmed, Tüysüz Bayram, Mecnun Ahmed, Mavi Hüseyin, Topal Halil, Alil Süleyman, Yekçeşm Ali, Bacaksız Ahmed, Koca Ali, Ak Hafız Mustafa gibi.

C- MESLEKİ YAPI

1- Yalvaç Kazası'ndaki Meslek Grupları

Fert açısından olduğu kadar toplum açısından da önem taşıyan meslek, toplumun bütün katmanlarında ferdin hayatının bir döneminde veya hayatı boyunca içerisinde bulunduğu faaliyet alanını ifade eder. Çağdaş sosyoloji, mesleği, fertlerin geçimini sağlayan, genel sosyal statülerini belirleyen ve kendine özgü kanuni ve ahlaki kuralları olan izafi sürekli bir faaliyet tarzı olarak tanımlamaktadır. Ferdin sosyal hayat içerisinde fonksiyonuna göre hayatını idame ettiren ve sosyal statüsünü belirlemede önem arz eden gelir seviyesi ile meslek arasında önemli bağlar bulunmaktadır¹³³. Mesleklerin fertlerde oluşturduğu psikolojik etki ile gelişen sosyal ve fiziki çevre farklılıklarının sosyal tabakalaşmaya sebep olduğu bilinmektedir¹³⁴.

Defterlerde mesleklere ait bilgiler önemli bir yer tutmaktadır. Meslekler sınaî, ticarî, hizmet işkolu vb. olarak sınıflandırılıp değerlendirilerek incelenen bölge içinde ve ülke genelinde mukayeselerle, devletin bütünü içerisinde, bu anlamda yorumlar yapılabilir¹³⁵.

1256 sayımına ait 10597 numaralı Temettuat defterinde ise, "...Çiftçi Mehmed" şeklinde yazılmıştır. Hanelerdeki mesleklerin çoğu tespit edilmiş olup, mesleği belirtilmeyen veya okunmayan hane sayısı sadece 72'dir. Osmanlı-Türk ailesi yaşam tarzı itibariyle şehirlerde esnafılık, sanat ve ticaretle; kırsal kesimde hayvancılık ve ziraatla uğraşan köylü aileler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Temelde şahsî üretim kaynaklı bir yaşam düzeni hüküm sürdüğünden ve genellikle tarım, esnafılık ve ticaret başlıca geçim kaynakları olduğundan bu durum doğal bir sonuçtur¹³⁶. Temettuat sayımlarında hane reislerinin meslekleri farklı açılardan ele alınabilir. Biz de meslekleri fonksiyonlarına ve mesleki özelliklerine göre değerlendirmeyi uygun bulduk.

¹³³ Ahmed Akgündüz, Said Öztürk, a.g.e.,s.138.

¹³⁴ Şevket Bütün, **Temettuat Defterlerine Göre (H.1260- M.1844) Burdur'un Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2001, s.25.

¹³⁵ Tevfik Güran, "Köy Topluluklarını Sosyal Yapı Özellikleri", **Türk İktisat Tarihi Yıllığı 1987**, C.I, İstanbul İÜİF. Yay., İstanbul 1987, s.268-270.

¹³⁶ İlber Ortaylı, "Osmanlı Toplumunda Aile", **Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim, Makaleler I**, Turhan Kitabevi, Ankara 2000, s.57.

a) Fonksiyonlarına Göre Meslek Grupları ve Dağılımı

Fonksiyonlarına göre meslekler tarım, mal üreten (küçük ölçekli sanayi ile ilgili), hizmet üreten, ticaret, işçilik ve kamu görevlileri olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca işsiz-güçsüzler ile diğerleri de değerlendirilmiştir. Bu sınıflandırma tablo 12’de ayrıntılı olarak gösterilmekte olup, sadece kaza genelindeki sayıları verilmiştir. Çünkü mahalle ve köyler bazındaki sınıflandırmada durum bu kadar net anlaşılmayacaktır. Ayrıca açıklamalarda sadece sayı bakımından fazla olanlardan bahsedilmekte olup, diğer meslekler tabloda gösterilmiştir.

a.a) Mal Üreten

19. yüzyılda Avrupa sanayide ilerlemeye devam ederken Osmanlı’da sadece el tezgâhlarının yaygın olduğu görülmektedir. Yalvaç’ta da 207 üreticinin 138’inin çulhacılık ve 32’sinin de muytablıkla¹³⁷ uğraşması bunun doğruluğunu göstermektedir.

a.b) Hizmet Üreten

Hizmet sektöründe 140 kişinin 88’ini ulaşımı sağlayan katırcı ve kiracılar oluşturmaktadır. Ayrıca 17 terzi ve 11 berber bulunmaktadır.

a.c) Ticaret

Ticaretin Yalvaç’ta önemli bir sektör olduğu tespit edilmiştir. 41 ticaret erbabının 25’i tüccardır.

a.d) İşçilik

Köy kültürünün baskın olduğu Yalvaç’ta işçilik önemlidir. Öyle ki büyük çiftçilerin hizmetinde 409’u rençber¹³⁸ olan 435 kişi çalışmaktadır.

a.e) Tarım

Kazadaki 2453 hanenin 970’i tamamen tarımla uğraşmaktadır ki bu diğer meslek gruplarına göre büyük bir rakamdır.

¹³⁷ Muytab: Mutaf, kıl dokuyan, kıldan eşya yapan.

¹³⁸ Rençber: Anadolu’da genellikle toprağı işleme için işlerin başına geçen ve üründen pay alan toprak işçisi, ırgat, amele.

a.f) Kamu Görevlileri

Kamu hizmetinde çalışan kişi sayısı 232 olup, büyük kısmı askerlikle uğraşmaktadır. 108'i redif¹³⁹, 65'i Asakir-i muntazama mensup 180 kişi bulunmaktadır. Geri kalan 42' kişi ise dini görevlidir.

a.g) İşsiz- Güçsüzler

Yalvaç'ta bulunan 276 işsizin 234'ü sabi yani küçük, 31'i şabb-ı emred çocuklardan oluşmaktadır.

a.h) Diğerleri

Temettuat kayıtlarında dul hatunlara ait kayıtlar da bulunmaktadır. 152 hanenin 63'ü hatun hanesidir. Ayrıca bunların çoğunluğu mesleği belirtilmeyenlerdendir. Talebe ve tekaütler de bu gruptadır.

¹³⁹ Redif: Osmanlı Devleti'nde terhis edilerek ihtiyata geçirilen kur'a (köy) askerlerine verilen ad.

Tablo 12: Fonksiyonlarına Göre Meslek Dağılımları

Mal Üreten		Hizmet üreten		Ticaret		İşçilik		Tarım		Kamu Görevlileri		İşsiz- Güçsüzler		Diğerleri	
Basmacı	3	Aracı	4	Attar	3	Çiftçi Hizmetkarı	2	Çiftçi	970	Asakir-i Hayriye	5	A'lil	6	Hatun	63
Bizci	1	Astarcı	1	Bakkal	2	Çoban	16			Asakir-i Muntazam	65	Amâ	1	Talebe	9
Çarıkçı	2	Berber	11	Bezban	1	Gulam	2			Bekçi	1	İhtiyar	3	Mesleksiz	72
Çulcu	2	Boyacı	1	Duhancı	2	Hizmetkar	4			Cami kâtibi	1	Masru'	1	Tekaüt	8
Çulha	138	Değirmenci	2	Eskici	2	Oduncu	2			Hafız	2	Sabi	234		
Debbağ	14	Hamamcı	2	Esnaf	5	Rençber	409			Hatip	9	Şabb-ı emred	31		
Dülger	2	Kahveci	3	Kemaneci	1					İmam	18				
Ekmekçi	1	Katırcı	48	Tüccar	25					İmam ve Hatip	8				
Helvacı	1	Kavvas	1							Jurnal kâtibi	1				
Hoşafçı	1	Kiracı	40							Kayyum	1				
Keçeci	1	Mücellid	1							Kethüda	1				
Leblebici	1	Nalband	3							Mescid İmamı	1				
Muytab	32	Nalçeci	2							Muallim-i Sıbyan	1				
Pekmezci	3	Tatar	1							Muhtar	5				
Temurcu	3	Terzi	17							Müezzin	2				
Yağcı	2	Yapıcı	3							Redif	108				
										Sahib-i Ferraş	1				
										Tımarlı Süvari	2				
Toplam	207	Toplam	140	Toplam	41	Toplam	435	Toplam	970	Toplam	232	Toplam	276	Toplam	152
Yüzdesi	8,4	Yüzdesi	5,7	Yüzdesi	1,7	Yüzdesi	17,7	Yüzdesi	39,5	Yüzdesi	9,5	Yüzdesi	11,3	Yüzdesi	6,2

b) Mesleki Özelliklerine Göre Meslek Grupları ve Dağılımı

Mesleki özelliklerine yani meslekte kullanılan maddeye ve yapılan işin amacına göre sınıflandırma yapmak daha uygun olmakla beraber, temettuat defteri incelemelerinde genellikle bu sınıflandırma kullanılmaktadır.

b.a) Tarım ve Hayvancılık Alanındaki Meslekler

Osmanlı ekonomisinde tarımsal faaliyetlerin ve emekten başka temel üretim faktörü olan toprağın hukuki çerçevesini tımar sistemi¹⁴⁰ çizmektedir. 19. yüzyılda da Osmanlı Devleti'nin ana geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Hamid sancağının demografik açıdan en büyük kazası olan Yalvaç'ta tarım ve hayvancılık en yaygın mesleklerdir. Kaza genelinde 970 adet çiftçi bulunmakta olup, bunların 11'i redif, 1'i tımarlı sipahi tekaüdüdür. Ayrıca 409 rençber, 4 aracı, 16 çoban bulunmaktadır. Yani 2453 hane reisinden 1399'unun tarım ve hayvancılıkla uğraştığı tespit edilmiştir. Kaza genelinde yaşayan halkın %57'sinin bu grupta olması halkın geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğunu göstermektedir.

b.b) İmalat Alanındaki Meslekler

İmalat alanındaki meslekleri kullanılan maddelere göre sınıflandırmayı uygun bulduk. Kumaş kullanılan meslekleri dokuma, diğerlerini de deri, madeni ve gıda olarak sınıflandırdık. İmalat sektöründe kaza genelinde 235 kişi çalışmakta olup bunların oranı da %9,6'dır. Şimdi bunları ayrı ayrı değerlendirmeye çalışalım.

1) Dokuma

Dokuma olarak adlandırılan grup 196 kişi ile Yalvaç genelinin %8'ini kapsamaktadır. Özellikle 138 kişinin bulunduğu çulhacı¹⁴¹lık dikkat çekmektedir. Buradan Yalvaç'ta çulhacılığın yaygın bir meslek olduğu sonucunu çıkarabiliriz. 32'i muytab, 17 terzi, 3 basmacı¹⁴², 2 çulcu, 1'er adette keçeci, bezban, boyacı ve astarcı bulunmaktadır.

2) Deri

¹⁴⁰ Ahmet Tabakoğlu, a.g.e., s.215.

¹⁴¹ Çulha: El tezgahında bez dokuyan kimse.

¹⁴² Basmacı: Tülbent ve pamuklu dokuma üstüne kalıp basan kişi. Ayrıntılı bilgi için bkz. İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul 2005, s.288.

Dericiliğin Yalvaç'ta özellikle de 19 yüzyılda yaygın olduğu bilinmektedir. Ancak elimizde bulunan defterin eksik olması sebebiyle sadece 16 kişi tespit edilebilmiştir. Bu oran Yalvaç genelinin %0,7'sini oluşturmaktadır. Bunun 14'ü debbağ, 2'si de çarıkçıdır.

3) Maden İşleri

Madene dayalı işler Yalvaç kazasında pek yaygın olmayıp bu sektörde sadece 10 kişi vardır. Yalvaç genelinde %0,4 ile en küçük meslek gruplarından. Bu grupta 3 temurcu (demirci), 3 nalband, 2 nalçeci¹⁴³, 1 kavvas¹⁴⁴, 1'de bizci¹⁴⁵ bulunmaktadır.

4) Gıda

Yalvaç kazasında gıda ile ilgili meslekler pek yaygın değildir. Yalvaç genelinde 13 kişi ile %0,5'lik bir orana sahiptir. 3 pekmezci, 2 bakkal, 2 değirmenci, 2 yağcı, 1'er adet de leblebici, helvacı, hoşafçı ve ekmekçi bulunmaktadır.

b.c) Ticaret

Yalvaç bulunduğu coğrafya gereği yüzyıllarca ticaretin hep içinde olmuştur. Bu yüzden tüccarlık çoğu meslekten daha yaygındır. Kaza genelinde 35 kişi ile %1,4 orana sahiptir. Ancak sınıflandırmamızı mesleki fonksiyonlarına göre yaptığımızda bu oran artacaktır. Kazada 25 tüccar, 2 duhancı¹⁴⁶, 5 esnaf, 2 eskici ve 1 kemaneci bulunmaktadır.

b.d) Hizmet

Hizmet alanına bakıldığında iki tür karşımıza çıkmaktadır. Mesleki özelliklerine göre birinde kahveci, mücellid ve tatar bulunurken, ikincisinde sağlık hizmeti veren attar, berber ve hamamcılar olmak üzere bu kategoride toplam 21 kişi bulunmakta olup, Yalvaç genelinin %0,9'unu oluşturmaktadır. 11 berber, 3 attar¹⁴⁷, 3 kahveci, 2 hamamcı, 1'er adette mücellid¹⁴⁸ ve tatar¹⁴⁹ bulunmaktadır.

¹⁴³ Nalçeci: Yemini, çizme gibi ayakkabılara vurulan hafif demir parçalarını yapan kişiye verilen ad.

¹⁴⁴ Kavvas: Ok yapan.

¹⁴⁵ Bizci: İğne batırılması zor olan sert şeylerin dikilmesinde, iğnenin geçebilmesi için delik açmaya yarayan ucu sivri ve ince, demir aleti yapan kişiye verilen ad.

¹⁴⁶ Duhancı: Tütün işleyen ve satan kimseye verilen ad.

¹⁴⁷ Attar: Güzel kokular, iğne- iplik vesaire satan kişiye verilen ad, aktar.

¹⁴⁸ Mücellid: Cilt yapan kimse, ciltçi.

¹⁴⁹ Tatar: Postacı.

b.e) İşçilik

İşçilik Yalvaç'ta pek yaygın değildir. Yalvaç genelinin %0,4'ü olup, sadece 10 kişidir. Bunların 2'sinin gulam¹⁵⁰ olması da dikkat çekicidir. Ayrıca 4 hizmetkâr, 2 oduncu ve 2 de çiftçi hizmetkârı bulunmaktadır.

b.f) İnşaat

İnşaat alanında ise sadece 3 yapıcı ile 2 dülger bulunmaktadır. Yalvaç genelinde oranı sadece %0,2 olup en küçük meslek grubudur.

b.g) Nakliyecilik

Nakliyecilik Yalvaç'ta önemlidir. Zira ulaşımın binek hayvanlarıyla yapıldığı 19. yüzyılda katırcılık ve kiracılık yaygındır. Önemi sebebiyle pahalı olan binek hayvanlarından kiralama usulüyle faydalandığı görülmektedir. Yalvaç genelinde 178 kişi ile %3,6'lık bir orana sahiptir. Bunların 48'i katırcı, 40'ı da kiracıdır.

b.h) Kamu Hizmeti

Yalvaç kazasındaki kamu hizmetlileri 53 kişi ile %2,2'lik bir orana sahiptir. Kamu hizmetlileri grubunda idari, dini, eğitim ve güvenlik ile ilgili meslekler bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak bakıldığında bunların 42'si dini, 9'u idari, 1'i eğitim, 1'i güvenlik ile ilgilidir.

b.i) Askeri

Yalvaç kazasında askeri görevli ve tekaütler de bulunmakta olup, 187 kişi ile Yalvaç genelinde %7,6'lık bir orana sahiptir. Bu meslek grubunda 108 kişi ile redifler ön plandadır. Ayrıca "Asakir-i Muntazam" olarak adlandırılan düzenli birliklere mensup 65 kişi de bulunmaktadır.

b.i) İşsiz- Gücsüzler

Yalvaç'ta fiziksel ve ruhsal açıdan rahatsız ya da yetim, işi bulunmayan kişiler de bulunmaktadır. Ayrıca bazı hanelerde mesleklerin belirtilmediği de görülür. Bu grup 348 kişi ile Yalvaç genelinde %14,2'lik gibi büyük bir orana sahiptir. Bunların 234'ü sabi, 72'si mesleksiz, 31'i şabb-ı emred, 6'sı alil, 1'i masru 1'i de ama'dır.

¹⁵⁰ Gulam: Osmanlı Devleti'nde tımar sipahilerinin savaşa beraber götürdükleri savaşı, köle ve kullara verilen ad.

b.j) Diğer

Dul hatunların, yetim kız çocuklarının ve talebelerin bulunduğu bu grup 72 kişi ile Yalvaç genelinin %3'ünü oluşturmaktadır. Bunların 63'ü dul hatun ve yetim kız çocukları, 9'u talebelerdir.

Mesleki özelliklerine göre mesleklerin sayıları tablo 13'te mahalleler ve köyler bazında ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Tablo 13: Mesleki Özelliklerine Göre Meslek Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Tarım ve Hayvancılık	Gıda	Sağlık	Deri	Dokuma	Madeni	Ticaret	İnşaat	İşçilik	Nakliye	Hizmet	Görevli	Askeri	İşsiz	Diğerleri
Pazar	103	10	10	3	13	15	7	8	3	2	0	5	9	1	17	0
Görgü	62	4	1	7	3	2	2	4	1	1	0	0	6	3	26	2
Sofular	90	51	0	0	0	6	0	3	0	2	0	0	4	9	15	0
Ulu	47	36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	6	2
Toplam	302	101	11	10	16	23	9	15	4	5	0	5	20	15	64	4
Sütcüllü	269	127	0	0	0	0	0	1	1	3	84	0	4	11	32	6
Eyükü	341	212	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	6	43	50	26
Gemen	239	65	2	2	0	87	0	1	0	0	0	0	6	24	44	8
Kuyucak	70	41	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	5	10	12	0
Örkenez	154	115	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	17	15	5
Gelegermi	167	91	0	0	0	32	0	0	0	0	0	0	1	17	24	2
Manarga	122	96	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	7	14	4
Akçaşar	106	79	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	10	14	2
Agab	25	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	7	0
Bahtiyar	46	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	9	0
Eğirler	60	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	4	1
Terziler	16	10	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	1	1	0
Körküler	92	72	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	14	3
Ayvalı	39	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	2	0
Sagır	32	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Yarıkkaya	27	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Surk	35	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3	0
Köstük	66	49	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3	10	2
Elbengi	79	59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	7	8	4
Altıkapu	50	37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	7	5
Hisarardı	116	29	0	1	0	54	0	17	0	0	0	0	2	2	11	0
Toplam	2151	1298	2	6	0	173	1	20	1	5	88	0	33	172	284	68
Genel Toplam	2453	1399	13	16	16	196	10	35	5	10	88	5	53	187	348	72
Yüzdeleri	2453	57,0	0,5	0,7	0,7	8,0	0,4	1,4	0,2	0,4	3,6	0,2	2,2	7,6	14,2	2,9

Tablo 14: Yalvaç Kazası'ndaki Mesleklerin Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Tarım ve Hayvancılık	Gıda	Sağlık	Deri	Dokuma	Madeni	Ticaret	İnşaat	İşçilik	Nakliye	Hizmet	Görevli	Askeri	İşsiz	Diğerleri
Pazar	103	0,41	0,41	0,12	0,53	0,61	0,29	0,33	0,12	0,08	0	0,20	0,37	0,04	0,69	0
Görgü	62	0,16	0,04	0,29	0,12	0,08	0,08	0,16	0,04	0,04	0	0	0,24	0,12	1,06	0,08
Sofular	90	2,08	0	0	0	0,24	0	0,12	0	0,08	0	0	0,16	0,37	0,61	0
Ulu	47	1,47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0,08	0,24	0,08
Toplam	302	4,12	0,45	0,41	0,65	0,94	0,37	0,61	0,16	0,20	0	0,20	0,82	0,61	2,61	0,16
Süçüllü	269	5,18	0	0	0	0	0	0,04	0,04	0,12	3,42	0	0,16	0,45	1,30	0,24
Eyüklü	341	8,64	0	0,12	0	0	0,04	0	0	0	0	0	0,24	1,75	2,04	1,06
Gemen	239	2,65	0,08	0,08	0	3,55	0	0,04	0	0	0	0	0,24	0,98	1,79	0,33
Kuyucak	70	1,67	0	0	0	0	0	0	0	0,08	0	0	0,20	0,41	0,49	0
Örkenez	154	4,69	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,08	0,69	0,61	0,20
Gelegermi	167	3,71	0	0	0	1,30	0	0	0	0	0	0	0,04	0,69	0,98	0,08
Manarga	122	3,91	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0,29	0,57	0,16
Akçaşar	106	3,22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0,41	0,57	0,08
Agab	25	0,57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,16	0,29	0
Bahtiyar	46	1,35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0,12	0,37	0
Eğirler	60	2,04	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,20	0,16	0,04
Terziler	16	0,41	0	0	0	0	0	0	0	0	0,16	0	0	0,04	0,04	0
Körküler	92	2,94	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,12	0,57	0,12
Ayvalı	39	1,35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,16	0,08	0
Sagır	32	1,26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0
Yarıkkaya	27	1,02	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,08	0
Surk	35	1,22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0,04	0,12	0
Köstük	66	2,00	0	0	0	0	0	0,04	0	0	0	0	0,04	0,12	0,41	0,08
Elbengi	79	2,41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0,29	0,33	0,16
Altıkapu	50	1,51	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	0	0,29	0,20
Hisarardı	116	1,18	0	0,04	0	2,20	0	0,69	0	0	0	0	0,08	0,08	0,45	0
Toplam	2151	52,91	0,08	0,24	0	7,05	0,04	0,82	0,04	0,20	3,59	0	1,35	7,01	11,58	2,77
Genel Toplam	2453	57,03	0,53	0,65	0,65	7,99	0,41	1,43	0,20	0,41	3,59	0,20	2,16	7,62	14,19	2,94

2- Yalvaç'taki Mesleklerin Dağılımı

Yalvaç'taki meslek dağılımları mesleki özelliklerine göre yapılmış ve tablo 14'te ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

a) Kaza Merkezinin Meslek Dağılımı

Yalvaç merkezindeki mahallelerdeki meslek dağılımları tablo 15'de gösterilmektedir. Pazar ve Görgü mahallelerinde işsiz grubun çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu durum kaza ileri gelenlerinin buralarda yaşamaları ve sabilerin fazlalığından kaynaklanmaktadır. Sofular ve Ulu mahallelerinde ise tarım ve hayvancılığın yoğun olduğu görülür. Bununla birlikte kaza merkezinde tarım ve hayvancılık %33,44 gibi büyük bir orana sahiptir.

Tablo 15: Yalvaç Merkezinde Meslek Oranı Dağılımları

Kaza Merkezi	Pazar	Görgü	Sofular	Ulu	Toplam
Hane Sayısı	103	62	90	47	302
Tarım ve Hayvancılık	3,31	1,32	16,89	11,92	33,44
Gıda	3,31	0,33	0	0	3,64
Sağlık	0,99	2,32	0	0	3,31
Deri	4,30	1	0	0	5,30
Dokuma	4,97	0,66	1,99	0	7,62
Maden İşleri	2,32	0,66	0	0	2,98
Ticaret	2,65	1,32	0,99	0	4,97
İnşaat	0,99	0,33	0	0	1,32
İşçilik	0,66	0,33	0,66	0	1,66
Hizmet	1,66	0	0	0	1,66
Görevli	2,98	1,99	1,32	0,33	6,62
Askeri	0,33	0,99	2,98	0,66	4,97
İşsiz	5,63	8,61	4,97	1,99	21,19
Diğerleri	0	0,66	0	0,66	1,32

b) Köylerin Meslek Dağılımı

Köy tipi yerleşim birimlerinde, şehirde olduğu gibi yoğun bir nüfus ve farklı ihtiyaçların ortaya koyduğu sınıî, ticari vb. alanlardaki mesleki çeşitlilik görülmemektedir. Zaten temel gelir kaynağının tarım ve hayvancılığa dayandığı köy topluluklarında mesleki farklılaşmaya da ihtiyaç duyulmamaktadır¹⁵¹. Köylerdeki meslek dağılımları tablo 16'da gösterilmektedir. Köylerdeki hanelerin %60'ının tarım ve hayvancılıkla uğraştığı tespit edilmiştir. Ayrıca dokumacılıkta yaygındır.

¹⁵¹ Tefik Güran, Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri", İÜİF, Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan Özel Sayısı, İstanbul 1985, s. 318.

Tablo 16: Yalvaç Köylerindeki Meslek Oranı Dağılımları

Kaza	Hane Sayısı	Tarım ve Hayvancılık	Gıda	Sağlık	Dokuma	Madeni	Ticaret	İnşaat	İşçilik	Nakliye	Görevli	Askeri	İşsiz	Diğerleri
Süçüllü	269	5,90	0	0	0	0	0,05	0,05	0,14	3,91	0,19	0,51	1,49	0,28
Eyüklü	341	9,86	0	0,14	0	0,05	0	0	0	0	0,28	2,00	2,32	1,21
Gemen	239	3,02	0,09	0,09	4,04	0	0,05	0	0	0	0,28	1,12	2,05	0,37
Kuyucak	70	1,91	0	0	0	0	0	0	0,09	0	0,23	0,46	0,56	0
Örkenez	154	5,35	0	0	0	0	0	0	0	0	0,09	0,79	0,70	0,23
Gelegermi	167	4,23	0	0	1,49	0	0	0	0	0	0,05	0,79	1,12	0,09
Manarga	122	4,46	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0,33	0,65	0,19
Akçaşar	106	3,67	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0,46	0,65	0,09
Agab	25	0,65	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,19	0,33	0
Bahtiyar	46	1,53	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0,14	0,42	0
Eğirler	60	2,32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,23	0,19	0,05
Terziler	16	0,46	0	0	0	0	0	0	0	0,19	0	0,05	0,05	0
Körküler	92	3,35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,14	0,65	0,14
Ayvalı	39	1,53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,19	0,09	0
Sagir	32	1,44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0
Yarıkkaya	27	1,16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,09	0
Surk	35	1,39	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0,05	0,14	0
Köstük	66	2,28	0	0	0	0	0,05	0	0	0	0,05	0,14	0,46	0,09
Elbengi	79	2,74	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0,33	0,37	0,19
Altıkapu	50	1,72	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05	0,00	0,33	0,23
Hisarardı	116	1,35	0	0,05	2,51	0	0,79	0	0	0	0,09	0,09	0,51	0
Genel Toplam	2151	60,34	0,09	0,28	8,04	0,05	0,93	0,05	0,23	4,09	1,53	8,00	13,20	3,16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA YALVAÇ KAZASI'NIN EKONOMİK YAPISI

A) TARIM

İnsanların, toplumların veya milletlerin hayatı üzerinde coğrafyanın yani tabiat şartlarının (iklim, bitki örtüsü, fiziki yapı, akarsular vb.) önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Yaşadıkları coğrafyaya hakim olabilen, toprağı ve çevreyi en iyi şekilde kullanabilen toplumlar gelişme göstermiş, iktisadi kalkınmalarını tamamlamış, siyasi olarak güçlenmişlerdir¹⁵². Osmanlı ekonomik düzeni de bütün dönemlerde toprak ve tarımsal üretime dayanan bir sistemdir. İmparatorluğun ekonomik düzeni için tarımın vazgeçilmezliği o kadar önemlidir ki Osmanlı Devleti, kendisini “memalik-i mahrusa” (korunan, kontrol edilen topraklar) olarak tanımlamaktadır¹⁵³.

Tarım ekonomisinin temeli olan toprak yönetimi ise klasik dönemin sonuna kadar tımar sistemine dayanmaktadır. Tımar sistemi, tarihi temelleri, hukuki kaynağı, sosyal desteğı, askeri gücü olan ve siyasi iradeyi toprağı hâkim kılan bir toprak rejimidir¹⁵⁴. Klasik tımar sistemi içinde Osmanlı toprakları ülke ihtiyacını karşılayacak bir tarım kapasitesine sahiptir. XVII. yüzyılda tımar sisteminin bozulmasıyla başlayan süreç, XVIII. yüzyılda devletin toprak yönetimi üzerindeki hâkimiyetini kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Öyle ki XIX. yüzyılda devletin topraklarının kimin elinde olduğu bilinemez hale gelmiş, II. Mahmut'un toprak yönetiminde merkezi otoriteyi yeniden kurma çabaları da sonuçsuz kalmıştır. 1839 yılında tarım, sanayi ve ticaretin geliştirilmesinden sorumlu olan Ticaret Nezareti, 1843 yılında da Meclis-i Ziraat kurularak tarımsal faaliyetlerin düzenlenmesine çalışılmıştır.

¹⁵² Bayram Kodaman, “Kalkınmada Çağdaş Devletin Görevleri”, **Cumhuriyetin Tarihi ve Fikri Temelleri ve Atatürk**, Isparta 1999, s. 105–106.

¹⁵³ Niyazi Berkes, **100 Soruda Türkiye'nin İktisat Tarihi**, C.1, İstanbul 1972, s.59.

¹⁵⁴ Gülden Songun, **10120 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Atabey Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844- 1845)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006, s.48.

1840'lardan itibaren Osmanlı Devleti'nin emperyalizmin serbest ticaret sahası haline gelmesi, tarımın üretim yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu alandaki en önemli gelişme, ihracata yönelik üretimin artması ve yaygınlaşması olmuştur. Ayrıca Tanzimat'la birlikte zirai üretimi teşvik amacıyla zirai ürün ticareti serbestleştirilmiştir¹⁵⁵. Temettuat sayımlarında hane reislerinin her türlü zirai faaliyetleri, gelirleri ve vergileri ayrı ayrı yazılmıştır. Bu bilgilerin değerlendirilmesi ile şehirdeki zirai hayat hakkında olduğu kadar ülke ekonomisinde ziraatın durumu ile ilgili ipuçlarını görmek mümkün olacaktır¹⁵⁶.

Merkezi otoritenin zayıfladığı ve mahalli güçlerin tarım üzerinde etkili olduğu XVII. ve XVIII. yüzyıllarda çiftlikler ve büyük üreticiler ortaya çıkmakla birlikte hâkim üretim tipi küçük zirai işletmeciliktir¹⁵⁷. 1840'larda yapılan bir araştırmaya göre ülkede ekili toprakların %80 civarındaki bir kısmı 60 dönümden küçük işletmeler tarafından ekilmektedir¹⁵⁸. Yalvaç'ta da toprakların çok küçük miktarlarda işletildiği tespit edilmiştir.

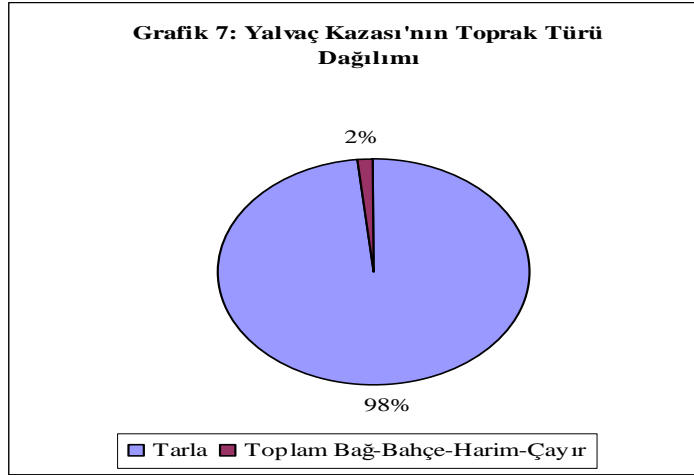
1- Yalvaç Kazası'nın Tarımsal Arazi Miktarı ve Dağılımı

Yalvaç kazasında bulunan 83652 dönüm tarımsal arazinin %98'ini tarlalar oluşturmaktadır. Grafik 7'de görüldüğü gibi tarlalar dışındaki topraklar ise sadece %2'lik orana sahip olup, bağ, bahçe, harim ve çayırlardan meydana gelmektedir. Ancak bu alanların çoğu ikili ve üçlü gruplar halinde birlikte kaydedildiği için miktarları ayrıntılı olarak tek tek verilememektedir. Ayrıca genellikle hububat üretimi yaygın olmakla birlikte, Selçuklulardan beri şehirlerin etrafında bağcılık, bahçecilik ve sebzeçiliğin de bulunduğu bilinmektedir. Ancak defterimiz 1256 sayımına ait olduğundan ekilen hububatlar ve bahçelerdeki meyvelere dair bir bulguya rastlanılmamıştır.

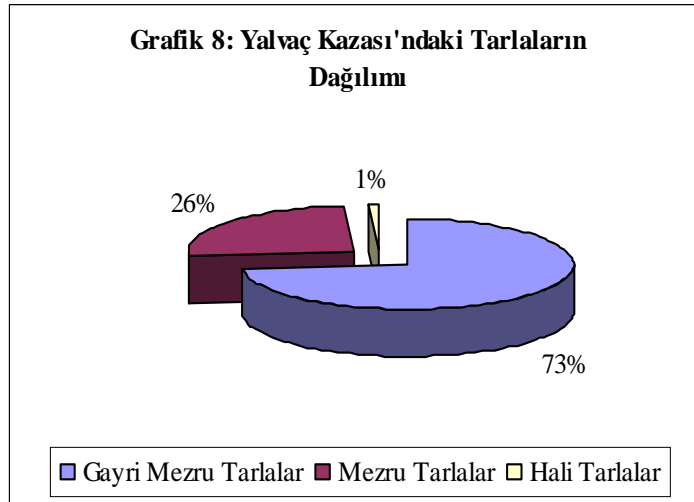
¹⁵⁵ Tefik Güran, "Tarım Politikası (1839- 1913)", **Yeni Türkiye Dergisi**, Osmanlı Özel Sayısı, C.32, Mart- Nisan 2000, Yıl: 6, Ankara,s.34-35.

¹⁵⁶ Şevket Bütün, **a.g.t.**, s.69.

¹⁵⁷ Ahmet Tabakoğlu, **a.g.e.**, s.218.

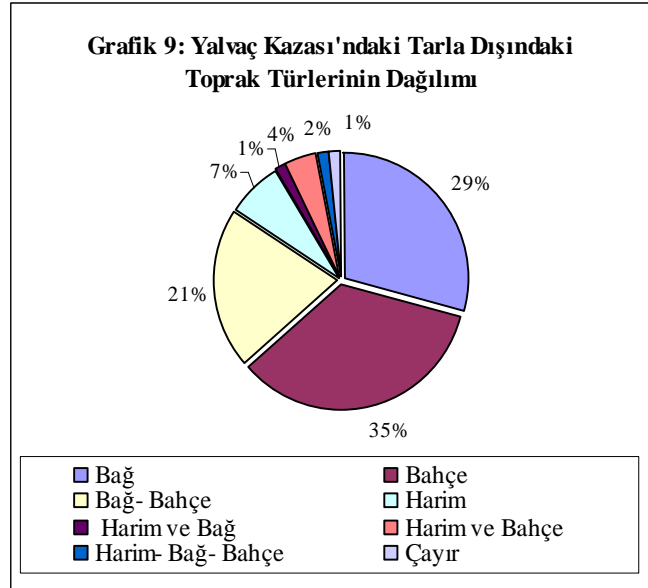

Yalvaç'taki tarlaların fiziksel durumu grafik 8'de gösterilmiştir. Burada dikkati çeken nokta 82270 dönüm tarlaların %73'ü olan 60031 dönümünün gayrimezru yani nadasa bırakılmış olmasıdır.

Tarla dışındaki topraklara bakıldığında ayrıntılı olarak bir değerlendirme yapılamamaktadır. Çünkü ekim alanları tek tek bağ, bahçe, harim ve çayır olarak değil "bağ ve bahçe, bağ ve harim" gibi çeşitli kombinasyonlar şeklinde gösterilmektedir. Grafik 9'da tarla dışı toprakların oranlarını ayrıntılı olarak görmekteyiz. Görüldüğü üzere tarla dışı topraklara bakıldığında ise dikkati çeken meyve üretimi yapılan bahçelerin oranının tek başına %35 olmasıdır. Ayrıca bazı yerlerde bahçelerin diğer ekim alanlarıyla da birlikte verilmesinden dolayı bu oranın %50'den fazla olduğu tahmin edilmektedir. Üzüm üretiminin yapıldığı bağların oranı

da %29 olup bahçelerdeki durum burada da geçerlidir. Çayırlar ise sadece %1,4'ünü oluşturmaktadır.

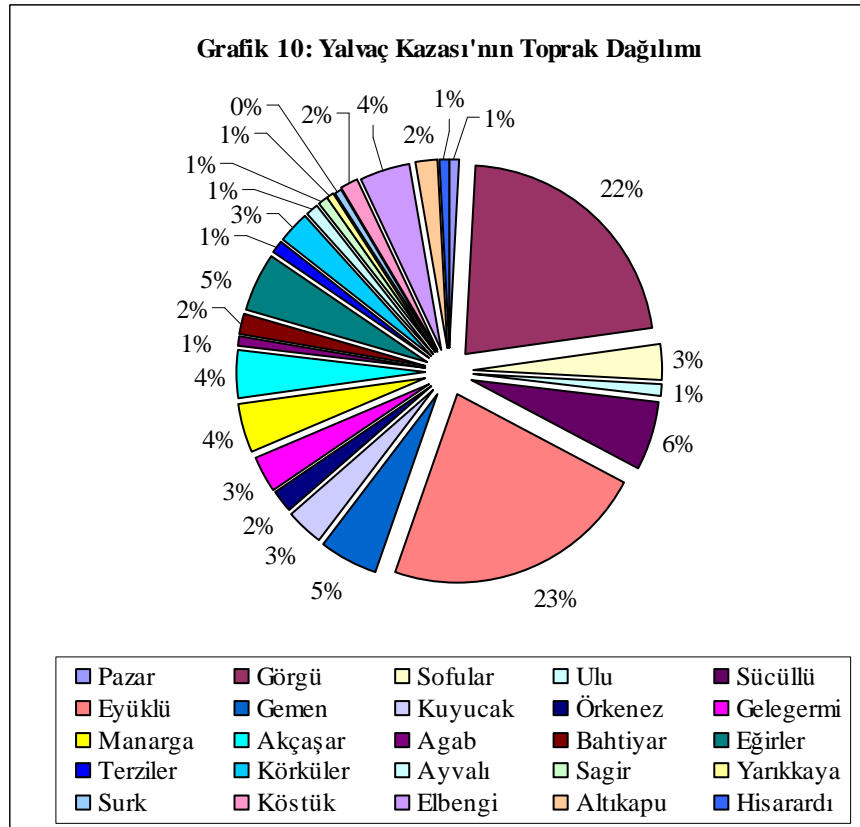

Yalvaç'taki toprak dağılımını ayrıntılı olarak tablo 17'de yansıtmaya çalıştık. Tablo, defterdeki kayıtların titizlikle incelenmesi sonucu ortaya çıkarılmış ve mahalle, köy ve haneler bazındaki değerlendirmelerimizde ana kaynak olarak kullanılmıştır. Yalvaç kazası genelinde bulunan 2453 hanenin 2337'ünün toprağı bulunmakta olup, bunun 283'ü kaza merkezinde 2054'ü de köylerde yaşamaktadır. Yani halkın %95,2'inin toprağı bulunmaktadır. Bu oran kaza merkezinde %93,7, köylerde ise %95,4'dür.

Genel olarak bakıldığında Yalvaç'ta tarla ve tarla dışı olmak üzere toplam 83652 dönüm toprak bulunmaktadır. Bunun 22548 dönümü kaza merkezinde, 61104 dönümü ise köylerde bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak incelersek kaza genelinde toplam 82270 dönüm tarla bulunmaktadır. Tarlaların 22231 dönümü kaza merkezinde, 60039 dönümü köylerde dir. Tarla dışı topraklara bakıldığında ise durum farksızdır. Çünkü 1382 dönüm tarla dışı toprağın 317 dönümü kaza merkezinde, 1065 dönümü köylerde dir. Hane başına düşen toprak miktarları kaza genelinde ortalama 36 dönüm iken, mahallelerde 80 dönüm, köylerde de 30 dönümdür. Ancak mahallelerdeki miktarın fazlalığın sebebi ağa hanelerinin bulunmasıdır. Mesela, Görgü mahallesinde bu miktar 324 dönümdür.

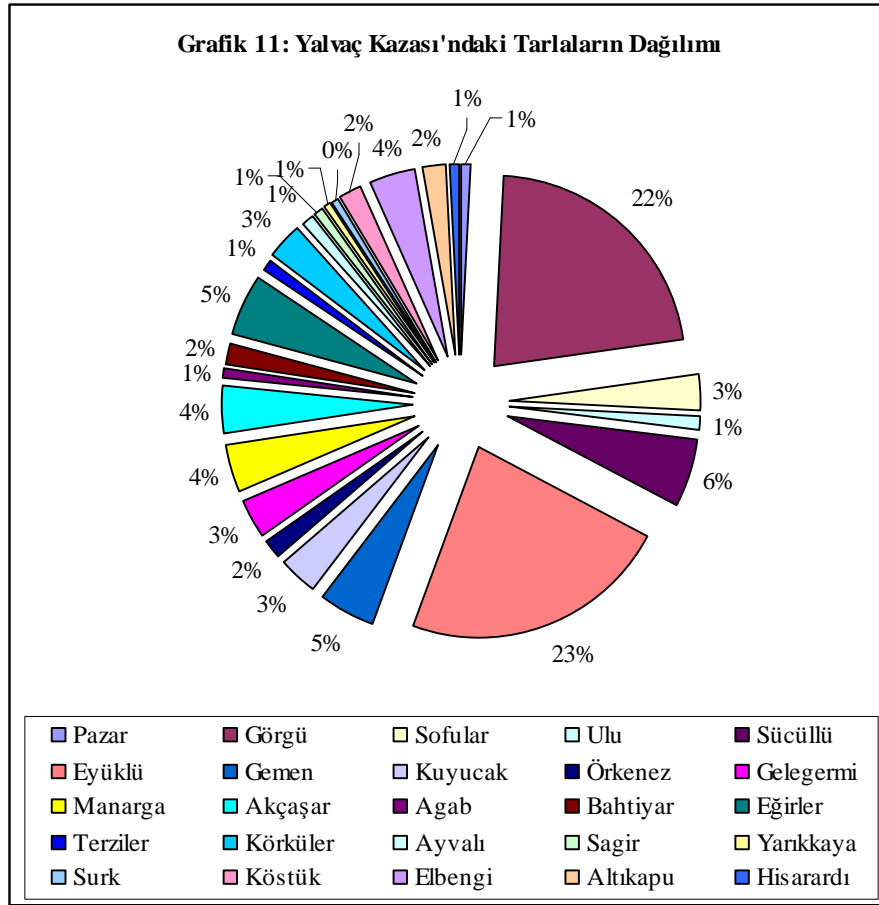
Tablo 17: Yalvaç Kazası'ndaki Toprak Dağılımı

Yalvaç Kazası	Hane Sayısı	Toprak Sahibi Hane Sayısı	Gayri Mezru Tarla (dönüm)	Mezru Tarla (dönüm)	Hâli Tarla (dönüm)	Toplam Tarla (dönüm)	Tarla Dışındaki Ekim Alanları Toplamı (dönüm)	Toplam (dönüm)	Kaza Toplamı Oranı(dönüm)	Hane Başına Düşen Arazi(dönüm)
Pazar	103	94	405	176	151	732	73	805	1	9
Görgü	62	56	16180.5	1193	674.5	18048	103	18151	22	324
Sofular	90	86	1816	675.5	83.5	2575	90	2665	3	31
Ulu	47	47	551.5	324.5	0	876	50	926	1	20
Süçüllü	269	218	2608	2147.5	0	4755.5	52	4807	6	22
Eyüklü	341	335	13769	4850	0	18619	312	18932	23	57
Gemen	239	235	2535	1511.5	0	4046.5	142	4189	5	18
Kuyucak	70	69	2062.5	634	0	2696.5	74	2770	3	40
Örkenez	154	149	1012	445.5	0	1457.5	134	1591	2	11
Gelegermi	167	160	1700	721.5	0	2573.5	71	2644	3	17
Manarga	122	122	3230.5	0	0	3230.5	73	3304	4	27
Akçaşar	106	104	2143	1390	0	3533	38	3571	4	34
Agab	25	25	412	271	0	683	4	687	1	27
Bahtiyar	46	44	814.5	514.5	0	1392.5	10	1402	2	32
Eğirler	60	60	2951	1343	0	4294	24	4318	5	72
Terziler	16	15	490	230	0	720	0	720	1	48
Körküler	92	89	1296	1205	0	2501	6	2507	3	28
Ayvalı	39	38	458	360	0	818	0	818	1	22
Sagir	32	32	316	390	0	706	0	706	1	22
Yarıkkaya	27	27	288.5	275.5	0	564	0	564	1	21
Surk	35	35	218.5	172	0	390.5	0	390.5	0	11
Köstük	66	65	942	541	0	1483	0	1483	2	23
Elbengi	79	79	2226	1096	0	3335	0	3335	4	42
Altıkapu	50	44	1089.5	539.5	47	1629	37	1666	2	38
Hisarardı	116	109	494	133.5	7.5	635	89	724	1	7
Genel Toplam	2453	2337	60009	21140	963.5	82294	1382	83675.5	100	36

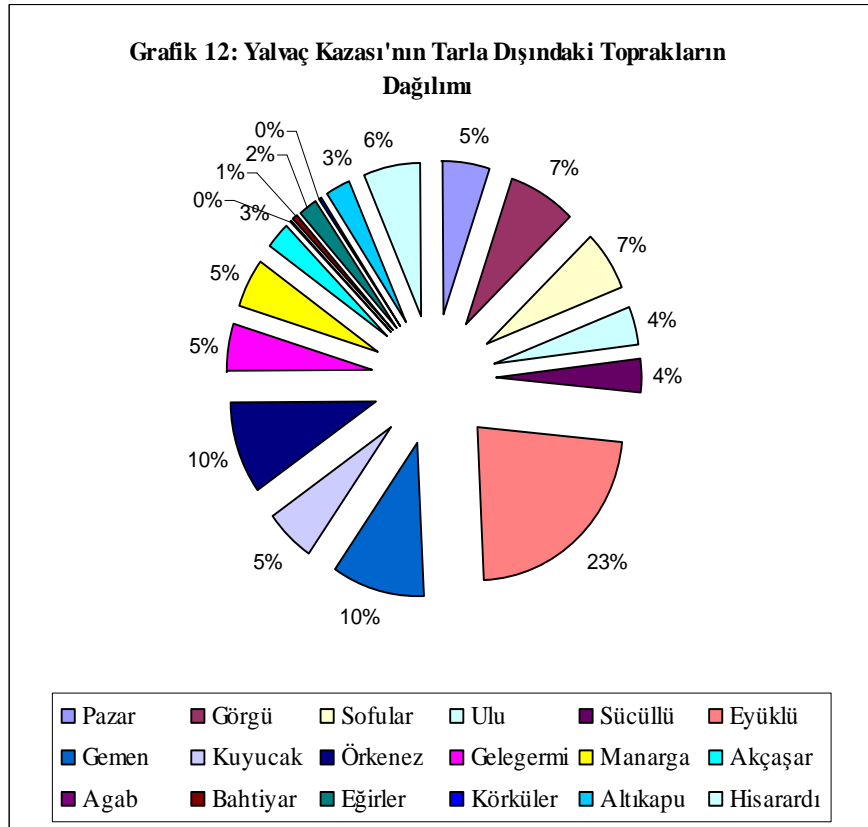
Yalvaç genelinin toplam toprak (tarla ve tarla dışı toplamı) dağılımı da grafik 10'da gösterilmektedir. Yalvaç'taki 83652 dönüm toprağın 18922 dönümü %23 ile nüfusun en yoğun olduğu Eyüklü köyündedir. Görgü mahallesi de %22 ile toprak bakımından varlıklı görünse de topraklarının bir kısmı başka kaza ve köylerdedir. Öte yandan toprakların en küçük kısmı ise %0,5 yani 390,5 dönüm ile Surk köyündedir.

Diğer yerleşim birimlerinde toprak dağılımlarına bakıldığında Yalvaç'ın mahalleleri olan Pazar'da %1, Sofular'da %3, Ulu'da %1 iken, Yalvaç köylerinden Sücüllü'de %6, Gemen'de %5, Kuyucak'ta %3, Örkenez'de %2, Gelegermi'de %3, Manarga'da %4, Akçaşar'da %4, Agab'da %1, Bahtiyar'da %2, Eğirler'de %5, Terziler'de %1, Körküler'de %3, Ayvalı'da %1, Sagır'de %1, Yarıkkaya'da %1, Köstük'de %2, Elbengi'de %4, Altıkapu'da %2, Hisarardı'nda %1'i bulunmaktadır.

Kaza genelinde bulunan tarlaların yerleşim birimlerindeki dağılımları grafik 11'de yüzde olarak gösterilmektedir. Ayrıntılı olarak baktığımızda 82270 dönüm tarlaların 18610 dönümü Eyüklü köyünde bulunurken, en az tarla da 390,5 dönüm ile Surk köyündedir.

Diğer yerleşim birimlerinde Yalvaç mahalleleri olan Pazar'da 732, Görgü'de 18048, Sofular'da 2575, Ulu'da 876, köylerde ise Sücüllü'de 4755,5, Gemen'de 4046,5, Kuyucak'da 2696,5, Örkenez'de 1457,5, Gelegermi'de 2572,5, Manarga'da 3230,5, Akçaşar'da 3533, Agab'da 683, Bahtiyar'da 1392,5, Eğirler'de 4294, Terziler'de 720, Körküler'de 2501, Ayvalı'da 818, Sagir'de 706, Yarıkkaya'da 564, Köstük'de 1483, Elbengi'de 3322, Altıkapu'da 1628, Hisarardı'nda 635 dönüm tarla bulunmaktadır.

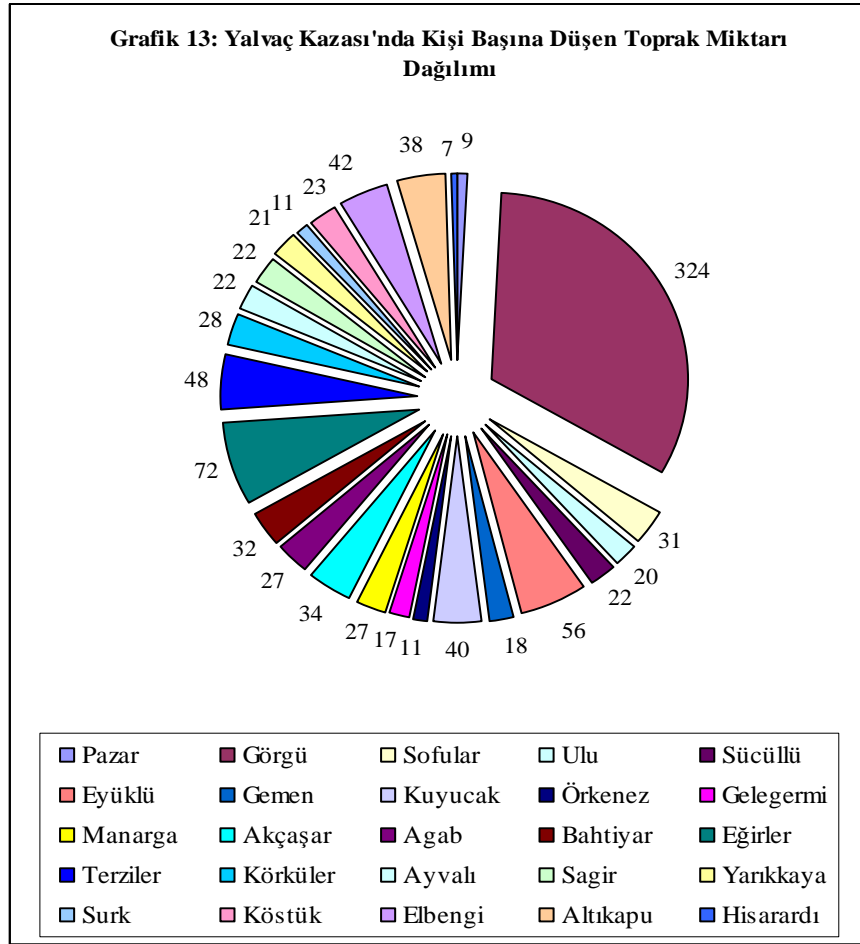

Tarla dışı toprakların kaza genelindeki dağılımı grafik 12’de yüzde olarak gösterilmektedir. Ayrıntılı olarak baktığımızda Terziler, Ayvalı, Sagir, Yarıkaya, Surk, Köstük ve Elbengi’de tarla dışı toprak bulunmamaktadır. Ayrıca grafikte %0 olarak görünen Agab’da 4 dönüm ile %0,3, Körküler’de 6 dönüm ile %0,4 oranında toprak vardır. 1382 dönüm toprağın %23’ü olan 312 dönümünün Eyüklü köyünde bulunmasından burada hububat ekiminin yanı sıra bağ ve bahçeciliğin de yaygın olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Diğer yerleşim birimlerine bakıldığında Yalvaç mahalleleri olan Pazar’da %5 ile 73, Görgü’de %7 ile 103, Sofular’da %7 ile 90, Ulu’da %4 ile 50, köylerde ise Sücüllü’de %4 ile 52, Gemen’de %10 ile 142, Kuyucak %5 ile 74, Örkenez’de %10 ile 134, Gelegermi’de %5 ile 71, Manarga’da %5 ile 73, Akçaşar’da %3 ile 38, Bahtiyar’da %1 ile 10, Eğirler’de %2 ile 24, Altıkapu’da %3 ile 37, Hisaardı’nda %6 ile 89 dönüm tarla dışı toprak bulunmaktadır.

2- Yalvaç Kazası'nda Toprakların Hanelere Göre Dağılımı

Yalvaç kazasındaki toplam toprakların dağılımı için grafik 13'e bakıldığında hane başına en fazla toprağın 324 dönüm ile Görgü mahallesine, en az toprağın ise 7 dönüm ile Hisarardı köyüne düştüğü görülmektedir. Görgü mahallesindeki oranın yüksekliği kaza ileri gelenlerinin burada ikamet etmesinden kaynaklanmakta olup, toprakların büyük kısmının başka yerleşim birimlerinde ve çevre kazalarda olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; Görgü mahallesinin 5. hanesinde kaydedilen uzun boylu aksakallı İrfanizade Hacı Hüseyin Ağa'nın tarlasının bir kısmı Gökçeli ve Hoyran kazalarında bulunmaktadır.

Diğer yerleşim birimlerinde hane başına düşen toprak miktarlarına bakıldığında Yalvaç'ın mahalleleri olan Pazar'da 9, Sofular'da 31, Ulu'da 20 dönüm iken, Yalvaç köylerinden Sücüllü'de 22, Eyüklü'de 56, Gemen'de 18, Kuyucak'da 40, Örkenez'de 11, Gelegermi'de 17, Manarga'da 27, Akçaşar'da 34, Agab'da 27,

Bahtiyar'da 32, Eğirler'de 72, Terziler'de 48, Körküler'de 28, Ayvalı'da 22, Sagır'de 22, Yarıkkaya'da 21, Surk'da 11, Köstük'de 23, Elbengi'de 42, Altıkapu'da 38, Hisaardı'nda 7 dönüm olarak görülmüştür. Bu oranların değişkenlik göstermesinin sebebi, istisnalar olmakla birlikte, hane sayısı daha az olan yerleşim birimlerinde hane başına düşen toprak miktarı daha fazla iken, hane sayısı arttıkça toprak miktarı düşmektedir. Yani tarımsal alan ile hane sayısı arasında ters orantı vardır.

3- Yalvaç Kazası'nın Tarlalarının Verimliliği

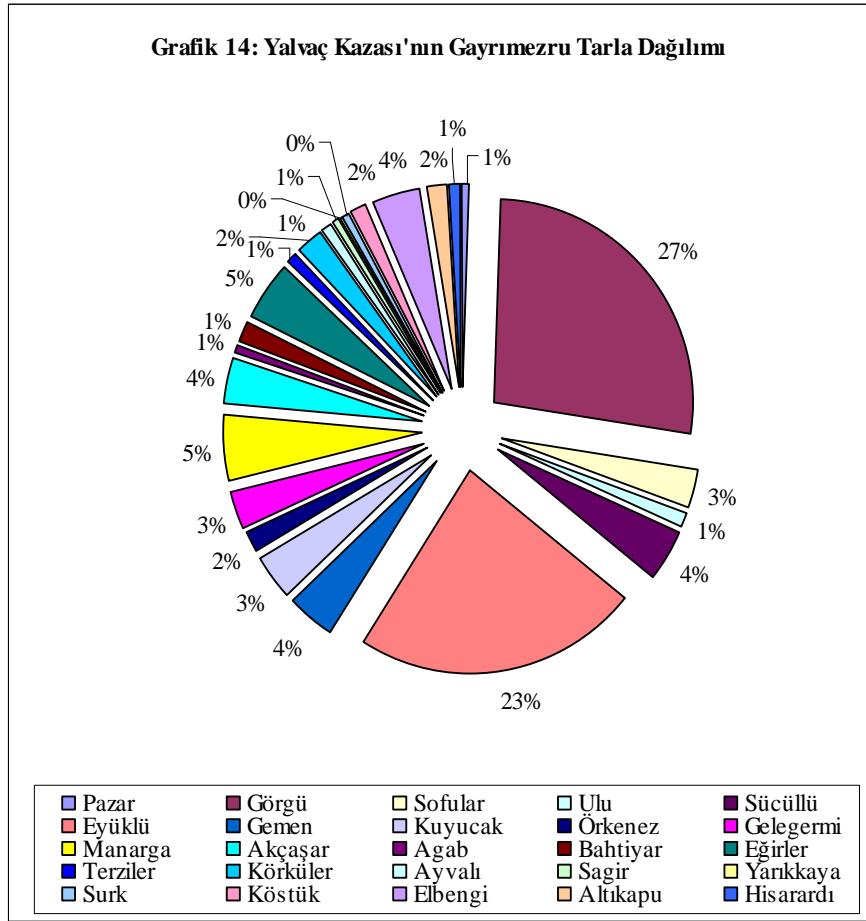
Zirai verim düzeyi, bir ülke ekonomisinin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Çünkü tarım kesimindeki ürün fazlasının miktarı, ticaret ve sanayi kesimlerinin gelişmesinde önemlidir. Tarımda verimlilik düzeyi, zirai gelişmenin mühim bir göstergesidir¹⁵⁹.

Tarım toplumu olan Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda sosyal ve iktisadi açıdan bunalıma girdiğini göstermesi açısından elde ettiğimiz veriler önemlidir. Devletin küçük bir kazası olan Yalvaç da bile tarlaların %73'ünün gayri mezru yani nadasa bırakılmış olması dikkat çekicidir. Ancak tarlaların daha fazla verim almak amacıyla nadasa bırakılmış olma ihtimali varsa da bu durum hepsi için geçerli olamaz. Ekilen toprakların oranı sadece %26'dır. Ayrıca az da olsa toprakların %1'i hâli¹⁶⁰ durumdadır.

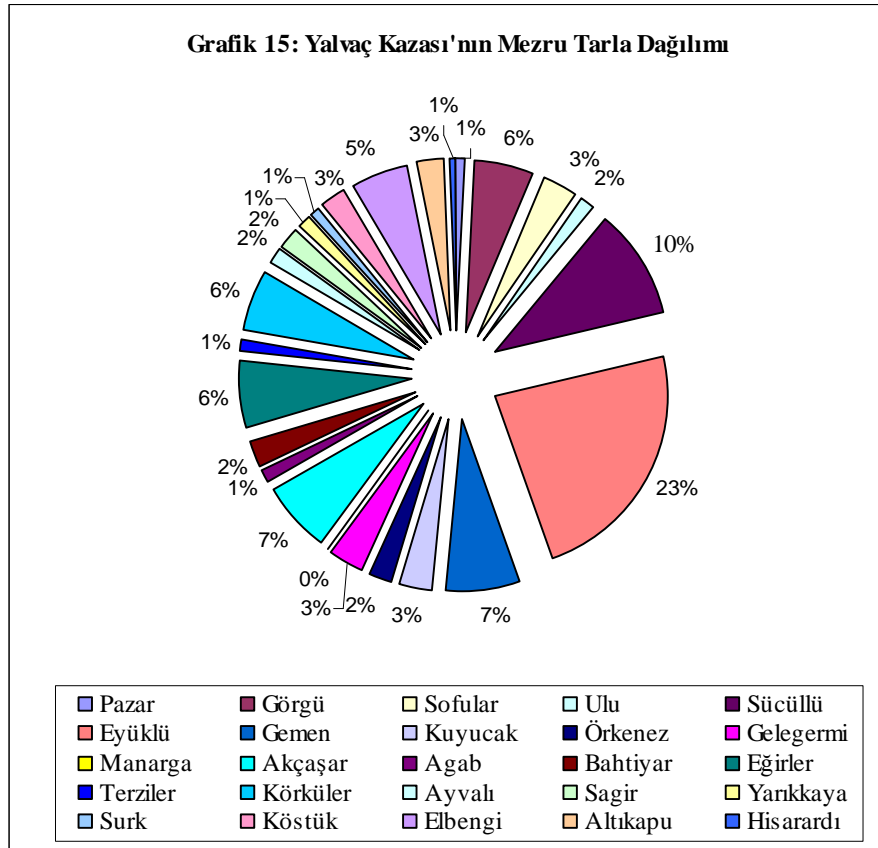
Yalvaç'ın topraklarını bu üç grup altında inceledik. Kaza genelinin ne kadarının gayri mezru, mezru ve hali durumda olduğunu grafiklerle ayrıntılı olarak göstermeyi uygun bulduk.

¹⁵⁹ Tevfik Güran, "Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840-1910", **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, İstanbul 1998, s.96.

¹⁶⁰ Hali: Issız, boş.

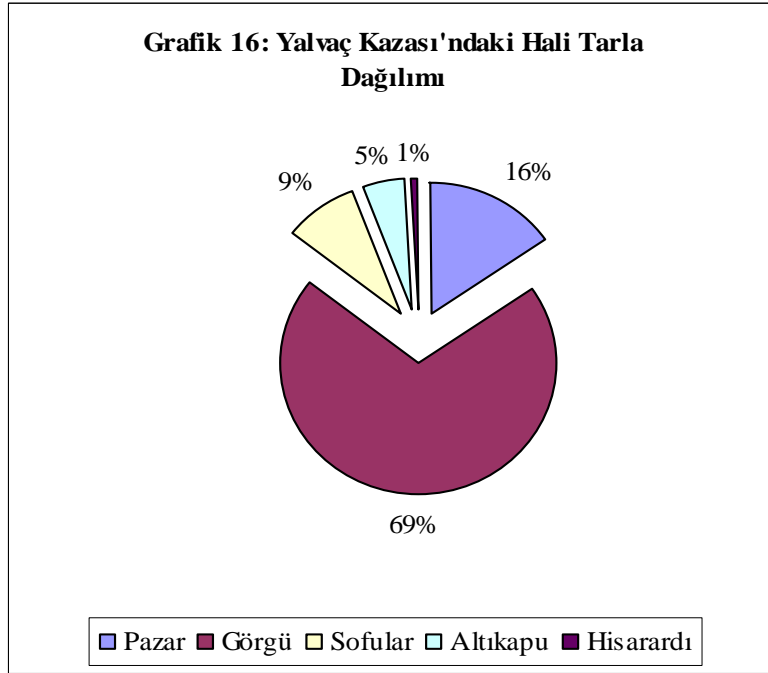

Grafik 14'e baktığımızda kazadaki gayri mezru tarlaların büyük bölümünün %27 ile Görgü mahallesinde, en az bölümünün ise %0,4 ile Surk köyünde bulunduğu görülür. Gayri mezru tarlaların diğer yerleşim birimlerindeki gerçek değerlerine bakıldığında Yalvaç mahalleri olan Pazar %0,7, Ulu %0,9, Sofular %3, köylerde ise Sücutlü %4,3, Eyüklü %22,9, Gemen %4, Kuyucak %3,4, Örkenez %1,7, Gelegermi %3,1, Manarga %5,4, Akçaşar %3,6, Agab %0,7, Bahtiyar %1,5, Eğirler %4,9, Terziler %0,8, Körküler %2,2, Ayvalı %0,8, Sagır %0,5, Yarıkkaya %0,5, Köstük %1,6, Elbengi %3,7, Altıkapu %1,7, Hisarardı %0,8'dir.

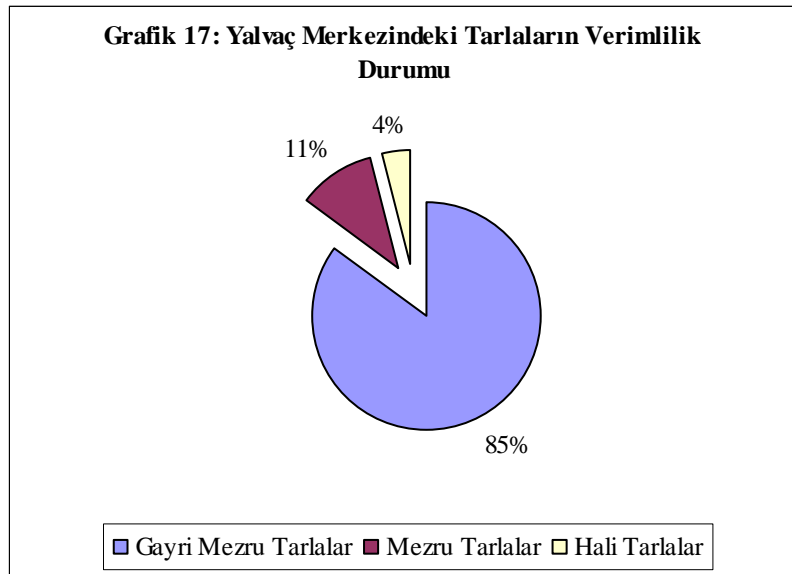
Mezru tarla tabiri “hububat ekili alan” anlamında kullanılsa da, defterde ürünlere yer verilmemesi sebebiyle sadece “ekili alan” olarak değerlendirdik. Grafik 15’e baktığımızda ise mezru tarlaların %23’ü Eyüklü köyünde bulunurken, Manarga köyünde hiç mezru tarla bulunmamaktadır.

Mezru tarlaların diğer yerleşim birimlerindeki gerçek değerlerine bakıldığında Yalvaç mahalleri olan Pazar %0,8, Görgü %5,6, Ulu %1,5, Sofular %3,2, köylerde ise Sücüllü %10,1, Gemen %7,7, Kuyucak %3, Örkenez %2,1, Gelegermi %3,4, Akçaşar %6,5, Agab %1,3, Bahtiyar %2,4, Eğirler %6,3, Terziler %1,1, Körküler %5,7, Ayvalı %1,7, Sagır %1,8, Yarıkkaya %1,3, Surk %0,8, Köstük %2,5, Elbengi %5,2, Altıkapu %2,5, Hisarardı %0,6 olduğu görülür.

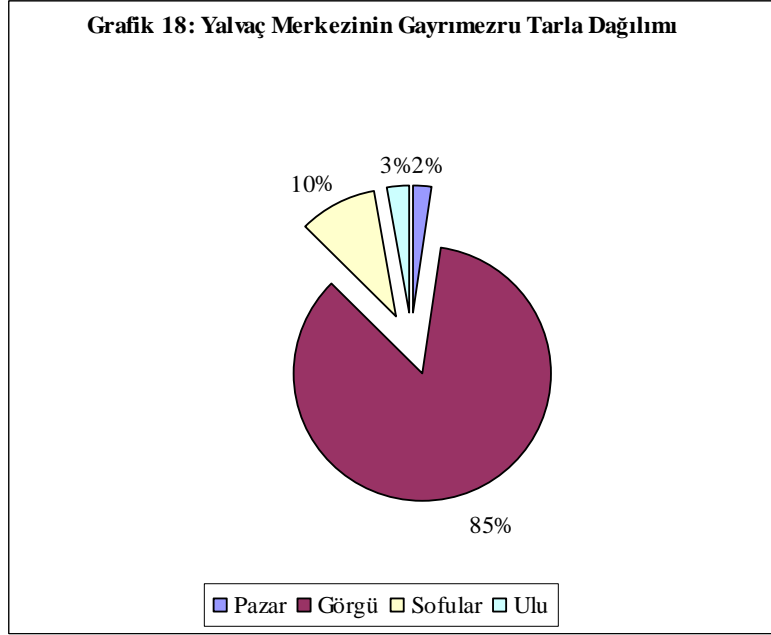

Grafik 16'da kazanın bazı yerleşim birimlerinde bulunan hâli toprakları inceledik. Hali tarlalara sadece Yalvaç mahalleleri olan Pazar, Görgü ve Sofular ile köylerden Altıkapu ve Hisarardı'nda rastladık. Bunların büyük bölümü %69 ile Görgü mahallesinde bulunurken, en az %1 ile Hisarardı köyündedir. Diğerleri ise %16'sı Pazar'da, %9'u Sofular'da, %5'i de Altıkapu'da bulunmaktadır.

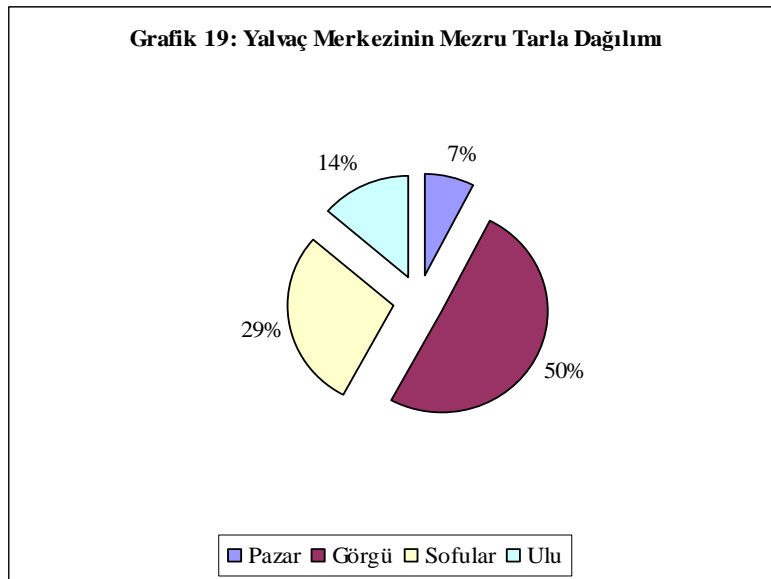
a) Kaza Merkezindeki Tarlaların Verimliliği

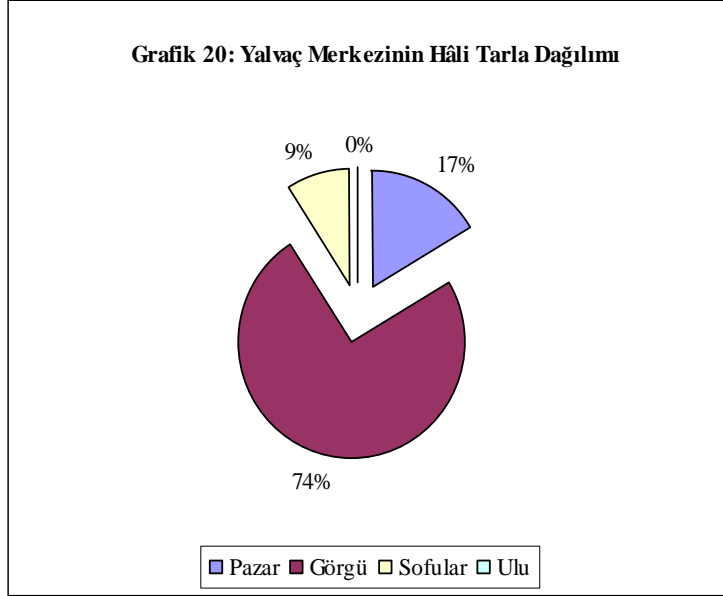
Kaza merkezini oluşturan mahallelerin 22231 dönümlük tarlalarının verimlilik oranlarını yansıtan grafik 17'ye baktığımızda %85'i olan 18953 dönümü gayri mezru, %11'i olan 2369 dönümü mezru, %4'ü olan 909 dönümünün ise hali olduğunu gördük. Bu noktadan kaza merkezinde tarımsal faaliyetlerin çok yaygın olmadığı sonucunu çıkarabiliriz.

Grafik 18'de görüldüğü gibi 18953 dönümlük gayri mezru tarlanın 16180,5 dönümü Görgü'de, 675,5 dönümü Sofular'da, 551,5 dönümü Ulu'da, 405 dönümü ise Pazar mahallesindedir.

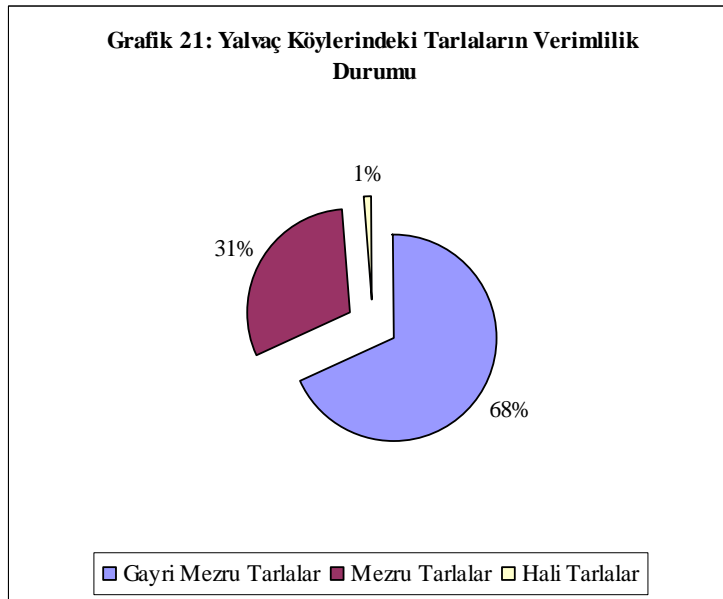

Grafik 19’da görüldüğü gibi 2369 dönümlük mezru tarlanın 1193 dönümü Görgü’de, 675,5 dönümü Sofular’da, 324,5 Ulu’da, 176 dönümü ise Pazar mahallesindedir.

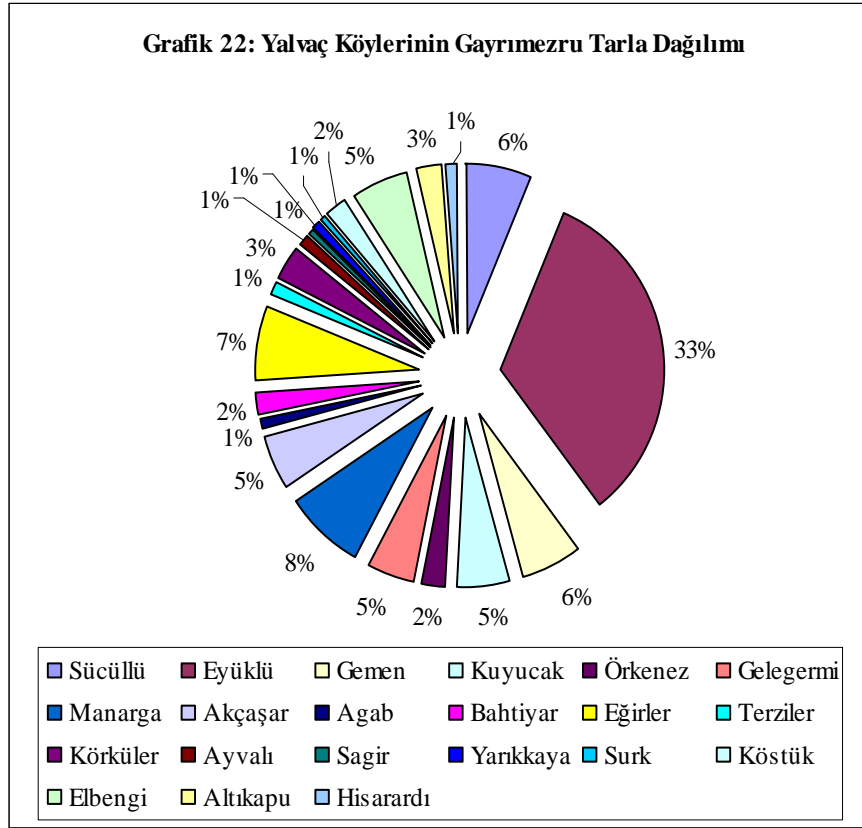

Grafik 20’de belirttiğimiz gibi 909 dönümlük hali tarlanın 674,5 dönümü Görgü’de, 151 dönümü Pazar’da, 83,5 dönümü Sofular’da bulunmaktadır. Ulu mahallesinde hiç hali tarla bulunmamaktadır.

b) Köylerdeki Tarlaların Verimliliği

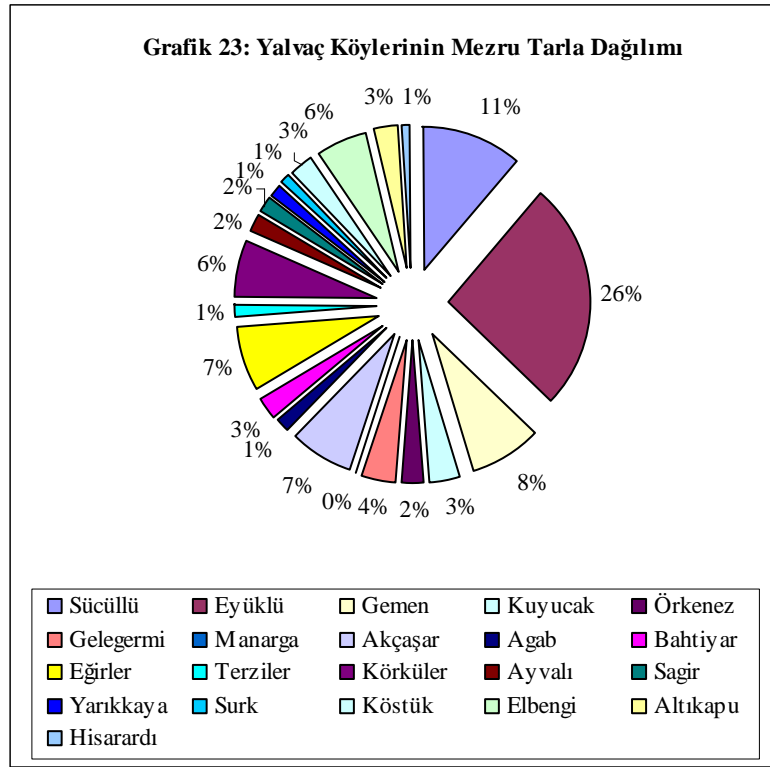

Yalvaç köylerinin 60039 dönümlük tarlalarının verimlilik oranlarını yansıtan grafik 21'e baktığımızda %68'i olan 41077,5 dönümünün gayri mezru, %31'i olan 18907 dönümünün mezru, %1'i olan 54,5 dönümünün hâli olduğu görülmektedir.

Grafik 22'de 41056 dönümlük gayri mezru tarlanın köylerdeki dağılımı görülmektedir. Büyük bölümü olan %33'ü Eyüklü köyünde, küçük bölümü olan %0,5'i de Surk köyünde bulunmaktadır.

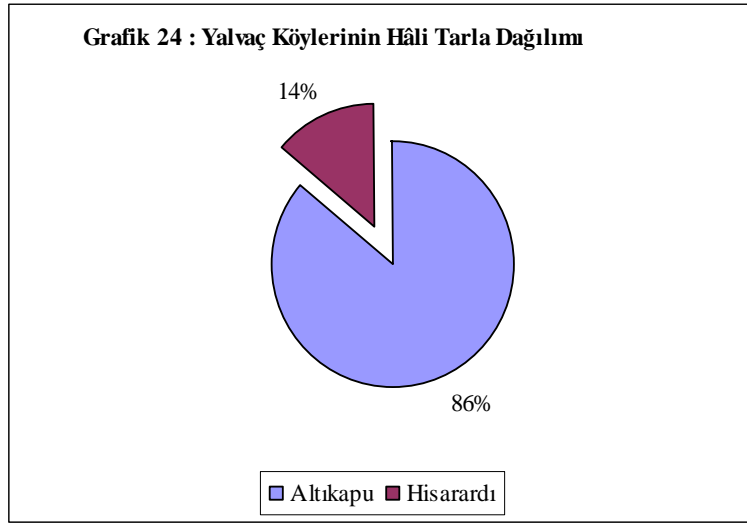
Gayri mezru tarlaların diğer yerleşim birimlerindeki oranlarına bakıldığında Sücüllü'de %6, Gemen %6, Kuyucak %5, Örkenez %2, Gelegermi %5, Manarga %8, Akçaşar %5, Agab %1, Bahtiyar %2, Eğirler %7, Terziler %1, Körküler %3, Ayvalı %1, Sagir %1, Yanikkaya %1, Köstük %2, Elbengi %5, Altıkapu %3, Hisarardı %1 olduğu görülmektedir. Ayrıca Manarga köyünün topraklarının tamamen gayri mezru olduğu tespit edilmiştir.

Köylerdeki mezru tarlaların oranı %32 olup, bunun köylere göre dağılımı grafik 23'te görülmektedir. Kazanın nüfus yoğunluğu en fazla olduğu köy olan Eyüklü, mezru tarlalarda 4850 dönüm ile %26'lık bir paya sahiptir. Manarga'da hiç mezru tarla olmamasının yanı sıra Hisarardı köyünün payı ise 133,5 dönüm ile %0,7'dir.

Diğer köylere ayrıntılı olarak bakıldığında ise Sücüllü %11, Gemen %8, Kuyucak %3, Örkenez %2, Gelegermi %4, Akçaşar %7, Agab %1, Bahtiyar %3, Eğirler %7, Terziler %1, Körküler %6, Ayvalı %2, Sagir %2, Surk %1, Yarıkkaya %1, Köstük %3, Elbengi %6, Altıkapu %3 olduğu görülmektedir. Ayrıca Manarga köyünün topraklarının tamamen gayri mezru olduğu tespit edilmiştir.

Köy ekonomisinin odak noktasının tarım olmasından dolayı hâli tarlaların yaygın olması mümkün görülmemekte ise de Yalvaç'ta Altıkapu ve Hisarardı köylerinde hâli topraklara rastlanılmaktadır. Grafik 24'te belirtildiği gibi Altıkapu'da 47 dönüm, Hisarardı'nda ise 7,5 dönüm gibi küçük miktarlarda hali toprak vardır. Zaten bu topraklar Altıkapu'nun topraklarının sadece %3'ü, Hisarardı'nın da %1'ne tekabül etmektedir.

4- Yalvaç Kazası'ndaki Tarım Arazilerinin Kıymetleri

10597 numaralı Temettuat defterinde tarlalardan elde edilen gelirler değil, vergi mükelleflerinin sahip olduğu tarlaların değerleri yazılmıştır. Bu sebeple eldeki verilere dayanarak tarlaların kıymet toplamları, mahalle ve köylerin payları ile hane başına düşen tarla kıymetleri incelenmiştir.

Tablo 18: Yalvaç'ın Tarla Kıymeti Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Toprak Sahibi Hane Sayısı	Tarlaların Kıymet Toplamları (kuruş)	Toplam Tarlaların Kıymetindeki Payları %	Hane Başına Düşen Tarla Kıymeti (kuruş)
Pazar	103	94	17269	1.5	184
Görgü	62	56	320500	27.1	5723
Sofular	90	86	44590.5	3.8	518
Ulu	47	47	19061	1.6	406
Toplam	302	283	401420.5	34.0	1418
Sücüllü	269	218	39792.5	3.4	183
Eyüklü	341	335	295846	25.0	883
Gemen	239	235	49651	4.2	211
Kuyucak	70	69	30258.5	2.6	439
Örkenez	154	149	22107.5	1.9	148
Gelegermi	167	160	29713	2.5	186
Manarga	122	122	34768.5	2.9	285
Akçaşar	106	104	35208	3.0	339

Agab	25	25	3365	0.3	135
Bahtiyar	46	44	12557	1.1	285
Eğirler	60	60	35921.5	3.0	599
Terziler	16	15	11295	1.0	753
Körküler	92	89	41984	3.6	472
Ayvalı	39	38	13740	1.2	362
Sagir	32	32	10209	0.9	319
Yarıkkaya	27	27	6961	0.6	258
Surk	35	35	4739	0.4	135
Köstük	66	65	22515.5	1.9	346
Elbengi	79	79	49473	4.2	626
Altıkapu	50	44	11876.5	1.0	270
Hisarardı	116	109	17730	1.5	163
Toplam	2151	2054	779711.5	66.0	380
Genel Toplam	2453	2337	1181132	100.0	505

Tablo 18’de görüldüğü üzere tarla kıymetleri toplamı 1181132 kuruş olup, bunun 401420,5 kuruşu kaza merkezinde, 779711,5 kuruşu da köylerdeki hanelerde kayıtlıdır. Eyüklü köyü 295846 kuruşluk toprağa sahipken, Agab köyünün sadece 3365 kuruşluk toprağı vardır.

Ayrıntılı olarak incelendiğinde tarla kıymetleri toplamının %34’ü kaza merkezine, %66’sı ise köylerdeki hanelere ait olduğu görülmektedir. Kaza geneline ait sıralamada toplamın %27,1’i Görgü mahallesinde, %25’i Eyüklü köyünde, %4,2’si Elbengi köyünde, %4,2’si Gemen köyünde, %3,8’i Sofular mahallesinde, %3,6’sı Körküler köyünde, %3,4’ü Sücüllü köyünde, %3’ü Akçaşar köyünde, %3’ü Eğirler köyünde, %2,9’u Manarga köyünde, %2,6’sı Kuyucak köyünde, %2,5’i Gelegermi köyünde, %1,9’u Örkenez köyünde, %1,9’u Köstük köyünde, %1,6’sı Ulu mahallesinde, %1,5’i Pazar mahallesinde, %1,5’i Hisarardı köyünde, %1,2’si Ayvalı köyünde, %1,1’i Bahtiyar köyünde, %1’i Terziler köyünde, %1’i Altıkapu köyünde, %0,9’u Sagir köyünde, %0,6’sı Yarıkkaya köyünde, %0,4’ü Surk köyünde, %0,3’ü Agab köyünde kayıtlıdır.

Hane başına düşen tarla kıymeti ise hane sayısı ile doğru orantılı değil, değişkendir. Kaza genelinde 505 kuruş iken, kaza merkezinde 1418 ve köylerde 380

kuruş olup, sıralaması ise şöyledir; Görgü mahallesinde 5723, Eyüklü köyünde 883, Terziler köyünde 753, Elbengi köyünde 626, Eğirler köyünde 599, Sofular mahallesinde 518, Körküler köyü 472, Kuyucak köyü 439, Ulu mahallesinde 406, Ayvalı köyünde 362, Köstük köyünde 346, Akçaşar köyünde 339, Sagir köyünde 319, Manarga köyü 285, Bahtiyar köyü 285, Altıkapu köyünde 270, Yarikkaya köyünde 258, Gemen köyünde 211, Gelegermi köyünde 186, Pazar mahallesinde 184, Sücüllü köyünde 183, Hisarardı köyünde 163, Örkenez köyünde 148, Agab köyünde 135, Surk köyünde 135 kuruş düşmektedir.

Tablo 19: Yalvaç'ın Tarla Dışı Toprakların Kıymet Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Toprak Sahibi Hane Sayısı	Tarla Dışı Toprakların Kıymet Toplamları (kuruş)	Toplam Tarla Dışı Toprakların Kıymetindeki Payları %	Hane Başına Düşen Tarla Dışı Toprakların Kıymeti (kuruş)
Pazar	103	94	15452.5	5.4	164
Görgü	62	56	18592	6.6	332
Sofular	90	86	21729.5	7.7	253
Ulu	47	47	4440	1.6	94
Toplam	302	283	60214	21.2	213
Sücüllü	269	218	10984.5	3.9	50
Eyüklü	341	335	84123.5	29.6	251
Gemen	239	235	20747.5	7.3	88
Kuyucak	70	69	11817.5	4.2	171
Örkenez	154	149	25323	8.9	170
Gelegermi	167	160	27882.5	9.8	174
Manarga	122	122	27578.5	9.7	226
Akçaşar	106	104	4210	1.5	40
Agab	25	25	314	0.1	13
Bahtiyar	46	44	810	0.3	18
Eğirler	60	60	1545	0.5	26
Terziler	16	15	0	0.0	0
Körküler	92	89	180	0.1	2
Ayvalı	39	38	0	0.0	0
Sagir	32	32	0	0.0	0
Yarikkaya	27	27	0	0.0	0
Surk	35	35	0	0.0	0
Köstük	66	65	0	0.0	0
Elbengi	79	79	0	0.0	0
Altıkapu	50	44	825	0.3	19

Hisarardı	116	109	7225	2.5	66
Toplam	2151	2054	223566	78.8	109
Genel Toplam	2453	2337	283780	100.0	121

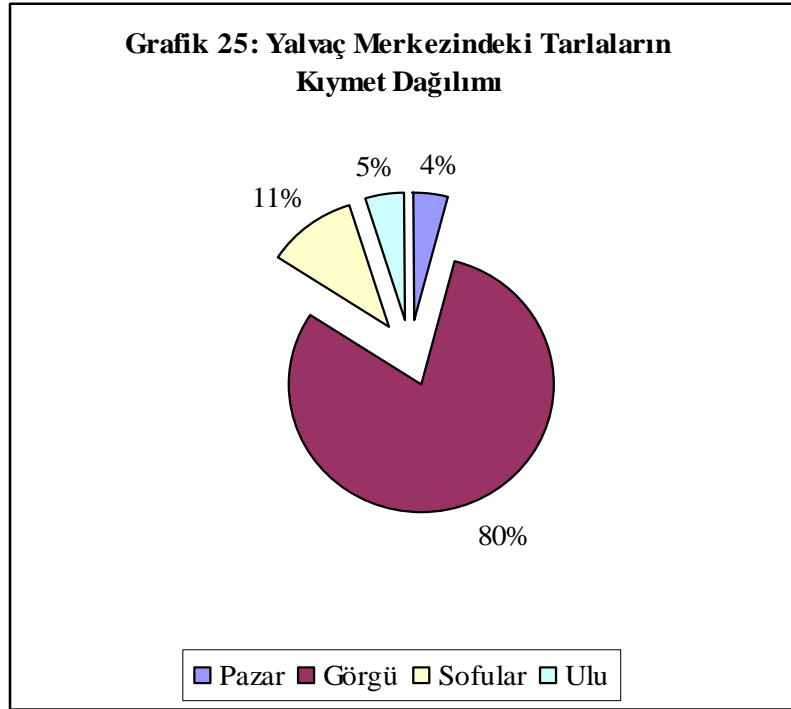
Tablo 19 ayrıntılı olarak incelendiğinde tarla dışı toprak kıymetleri toplamının %21,2'si kaza merkezine, %78,8'i ise köylerdeki hanelere ait olduğu görülür. Yani tarla dışı topraklara ait toplam 283780 kuruşun, 60214 kuruşu kaza merkezindeki hanelerde, 223566 kuruşu da köylerdeki hanelerde kayıtlıdır.

Kaza geneline ait sıralamada toplamın %29,6'sı Eyüklü köyünde, %9,8'i Gelegermi köyünde, %9,7'si Manarga köyünde, %8,9'u Örkenez köyünde, %7,7'si Sofular mahallesinde, %7,3'ü Gemen köyünde, %6,6'sı Görgü mahallesinde, %5,4'ü Pazar mahallesinde, %4,2'si Kuyucak köyünde, %3,9'u Sücüllü köyünde, %2,5'i Hisarardı köyünde, %1,6'sı Ulu mahallesinde, %1,5'i Akçaşar köyünde %0,5'i Eğirler köyünde, %0,3'ü Bahtiyar köyünde, %0,3'ü Altıkapu köyünde, %0,1'i Körküler köyünde, %0,1'i Agab köyünde kayıtlıdır. Ayrıca Terziler, Ayvalı, Sagir, Yarikkaya, Surk, Köstük ve Elbengi'de tarla dışı toprak bulunmadığından toplam kıymet de payları bulunmamaktadır.

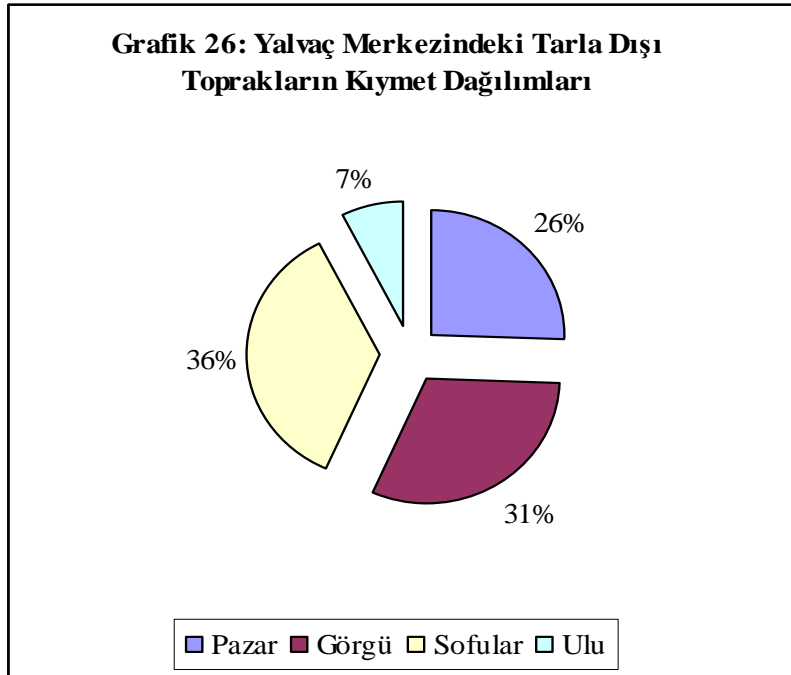
Hane başına düşen tarla dışı toprak kıymeti ise hane sayısı ile doğru orantılı değil, değişkendir. Kaza genelinde 121 kuruş iken, kaza merkezinde 213 ve köylerde 109 kuruş olup, sıralaması ise şöyledir; Görgü mahallesinde 332, Sofular mahallesinde 253, Eyüklü köyünde 251, Manarga köyü 226, Gelegermi köyünde 174, Kuyucak köyü 171, Örkenez köyünde 170, Pazar mahallesinde 164, Ulu mahallesinde 94, Gemen köyünde 88, Hisarardı köyünde 66, Sücüllü köyünde 50, Akçaşar köyünde 40, Eğirler köyünde 26, Altıkapu köyünde 19, Bahtiyar köyü 18, Agab köyünde 13, Körküler köyünde 2 kuruş düşmektedir.

a) Kaza Merkezinde Toprak Kıymet Dağılımları

Kaza merkezini oluşturan mahallelerde tarla dağılımı grafik 25'te gösterilmektedir. Tarlaların çoğunluğunun %80 gibi büyük oranla Görgü'de bulunduğu görülür. Geri kalan % 20'nin dağılımı ise şöyledir; Sofular'da %11 ve Ulu'da %5 iken, Pazar'da sadece %4'tür.

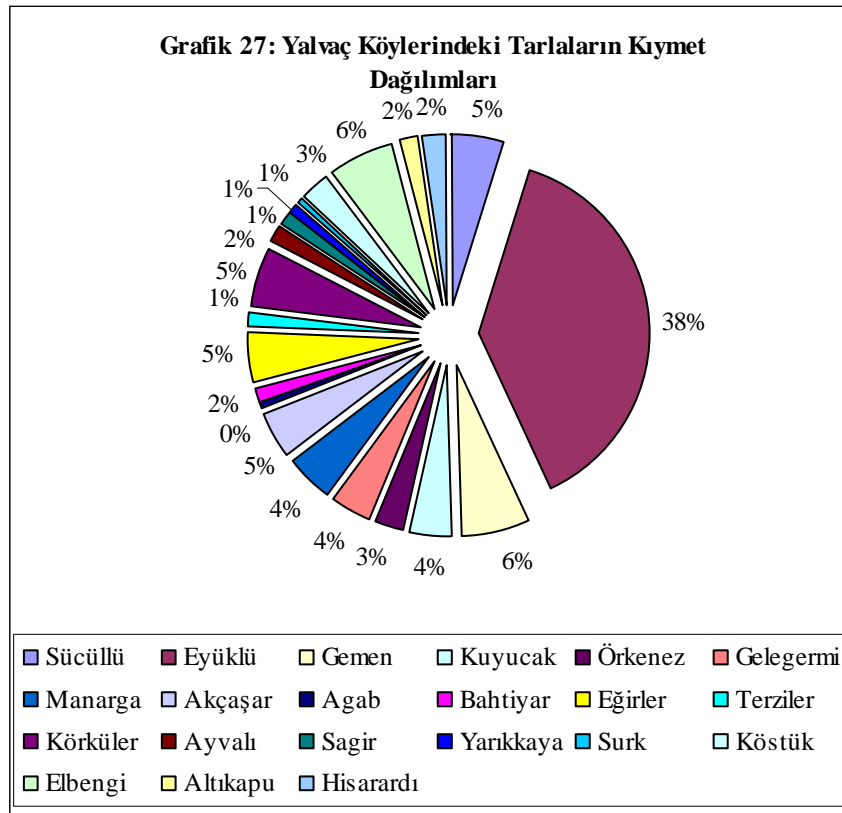

Tarla dışı toprakların dağılımı ise grafik 26'da gösterilmektedir. Toprakların %36'sı Sofular'da, %31'i Görgü'de , %26'sı Pazar'da iken Ulu'da sadece %7'si bulunmaktadır.

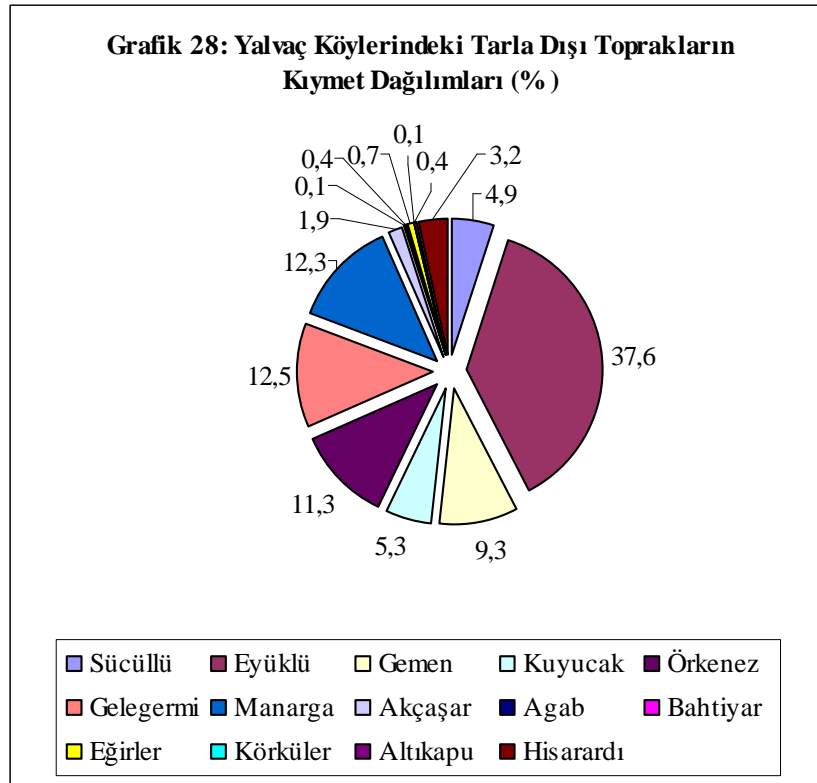

b) Köylerde Toprak Kıymet Dağılımları

Köy hayatının kaynağı topraktır. Zaten Yalvaç tarlalarının %66'sı, tarla dışı topraklarının da %79'unun köylerde olduğu tespit edilmiştir. Grafik 27'de görülen tarla kıymet toplamalarının dağılımına bakarsak; %37,9 ile Eyüklü 1. sırada olup, sırasıyla bakıldığında Gemen %6,4, Elbengi %6,3, Körküler%5,4, Sücüllü %5,1, Eğirler %4,6, Manarga %4,5, Akçaşar %4,5, Kuyucak %3,9, Gelegermi %3,8, Köstük %2,9, Örkenez %2,8, Hisarardı %2,3, Ayvalı %1,8, Bahtiyar %1,6, Altıkapu %1,5, Terziler %1,4, Sagir %1,3, Yarikkaya %0,9, Surk %0,6 ve Agab %0,4'tür.

Grafik 28'de görülen tarla dışı toprakların kıymet toplamalarının dağılımına bakarsak; %37,6 ile Eyüklü yine ilk sıradadır. Diğerlerine bakıldığında %12,5 ile Gelegermi, %12,3 ile Manarga, % 11,3 ile Örkenez, %9,3 ile Gemen, %5,3 ile Kuyucak, %4,9 ile Sücüllü, %3,2 ile Hisarardı, %1,9 ile Akçaşar, %0,7 ile Eğirler, %0,4 ile Bahtiyar ve Altıkapu, %0,1 ile Agab ve Körküler görülür.

B) HAYVANCILIK

Hayvan varlığı, tarımın temel ekonomik faaliyet olduğu sanayi öncesi ekonomilerin bir çeşit birikmiş serveti niteliğindedir. Göçebe topluluklar, hayvancılığı yüzyıllar boyunca tek geçim kaynağı olarak sürdürürken, yerleşik hayatta çiftçilik yapan ve bu arada hayvan da beslemek durumunda olan topluluklar ise daha çok çift sürme ve taşıma işlerinde güçlerinden yararlanmak için büyükbaş yetiştirip, bu hayvanlardan sağladıkları ürünleri de çoğunlukla kendi tüketimlerinde kullanmışlardır. Çünkü Osmanlı çiftçisi son döneme kadar çift sürme işlerinde genellikle hayvanlardan yararlanmıştır. Özellikle nüfus yoğunluğunun azlığı hayvancılığı teşvik etmiştir.

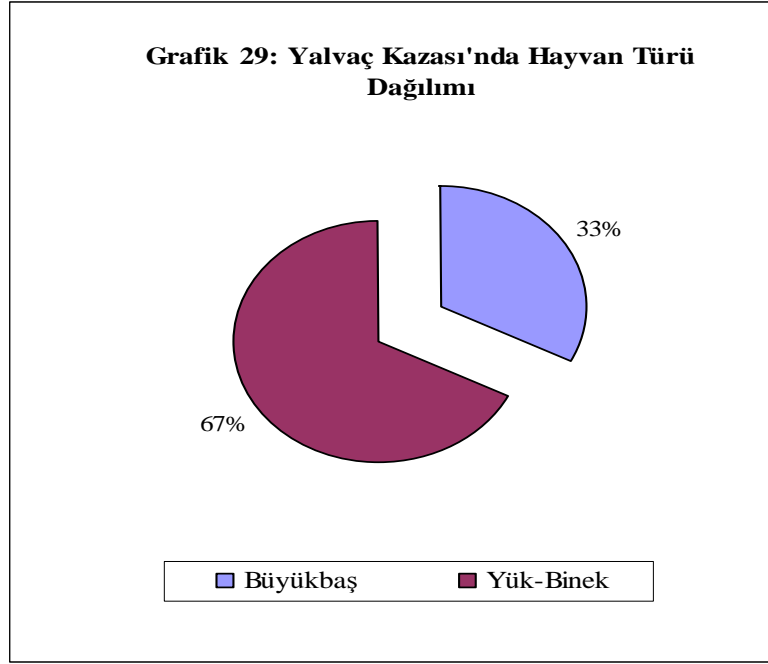
Hayvancılık zirai faaliyetlerin en çok toprak- yoğun olanıdır yani tarım yapılmayan toprakların fazlalığı hayvan yetiştiriciliğine elverişli bir ortam sağlamaktadır¹⁶¹. Yalvaç kazasına bakıldığında toprakların sadece %26'sının mezru

¹⁶¹ Tefik Güran, *Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840...*, s.101.

olmasına karşın büyükbaş ve yük- binek hayvancılığın yaygın olması bu düşüncenin doğruluğunun göstergesi gibidir.

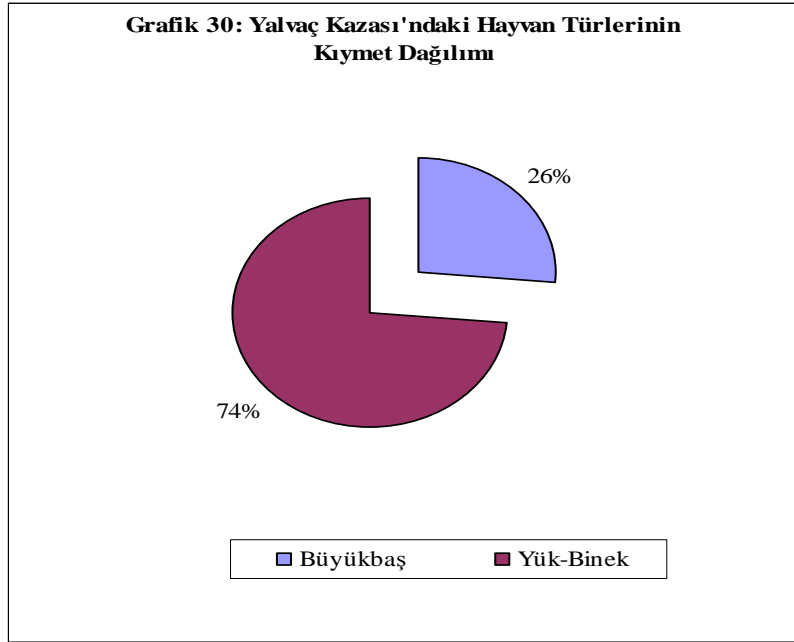
1- Yalvaç Kazası'nda Hayvancılık

Yalvaç'ta hayvancılık büyükbaş ve yük-binek hayvancılığı olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Fakat küçükbaş hayvancılığın yapıldığına dair bir bilginin bulunmaması dikkat çekicidir¹⁶². Bu durum küçükbaş hayvanların özellikle kayıt dışı bırakıldığını düşündürmektedir.

Grafik 29'da görüldüğü gibi kazanın %67'si yük- binek hayvancılığı, %33'ü büyükbaş hayvancılık yapmaktadır. Yalvaç kazası genelinde bulunan 2453 hanenin 2007'si hayvancılık yapmakta olup, 248'i kaza merkezinde 1759'u da köylerde yaşamaktadır. Yani %81,8'i hayvancılık yapmakta olup, bu oran kaza merkezinde %82,1, köylerde ise %81,7'dir.

¹⁶² Fakat 1261 sayımına ait 10596 numaralı Yalvaç Temettuat defterine göre küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Bu sayımda bunun verilmemesinin sebebini bilemiyoruz. Fakat bu durum sayımlar arasında farklılıkları ve tutarsızlıkların olduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik 30'a göre, yük-binek hayvanların kıymeti %74 iken, büyükbaş hayvanların ise %26'dır. Bunun sebebi yük-binek hayvanlarının aynı zamanda katırcı ve kiracı gibi nakliyeciler tarafından da kullanılmaktadır. Toplam 713948 kuruşun 189181,5 kuruşu büyükbaş hayvanlara, 524766,5 kuruşu da yük-binek hayvanlarına aittir.

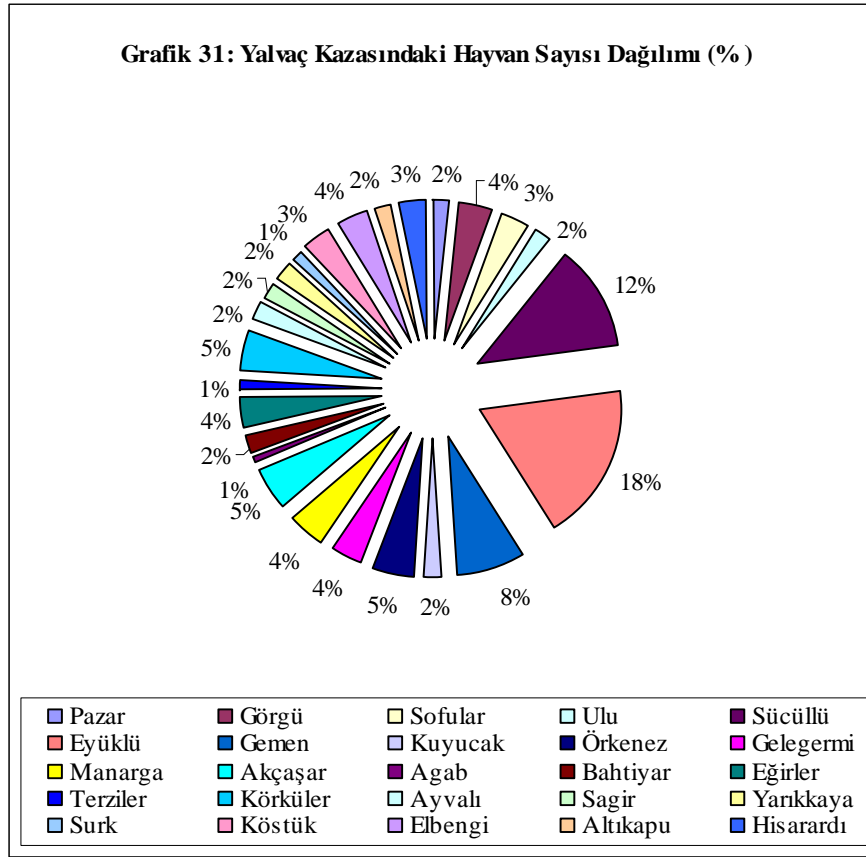
Tablo 20: Yalvaç Kazası'nın Hayvan ve Kıymet Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Hayvan Sahibi Hane Sayısı	Büyükbaş Hayvan		Yük-Binek Hayvanı		Hayvan Toplamı	
			Baş (adet)	Kıymet (kuruş)	Baş (adet)	Kıymet (kuruş)	Baş (adet)	Kıymet (kuruş)
Pazar	103	83	106	11495	50	6585	156	18080
Görgü	62	51	104	8155	214	25935	318	34090
Sofular	90	74	81	6690	221	16706	302	23396
Ulu	47	40	72	5645	105	8210	177	13855
Toplam	302	248	363	31985	590	57436	953	89421
Süçüllü	269	243	193	13275	865	105989	1058	119264
Eyüklü	341	275	418	38375	1136	70165	1554	108540
Gemen	239	182	240	14101	439	32185	679	46286
Kuyucak	70	54	43	3580	142	13982	185	17562

Örkenez	154	113	177	9770	220	23638	397	33408
Gelegermi	167	113	66	3610	243	17525	309	21135
Manarga	122	108	109	8145	249	23753	358	31898
Akçaşar	106	85	152	12960	285	28019	437	40979
Agab	25	25	21	740	72	6220	93	6960
Bahtiyar	46	39	48	3495	102	7810	150	11305
Eğirler	60	57	136	7020	190	13968	326	20988
Terziler	16	13	36	1900	55	6595	91	8495
Körküler	92	83	135	6765	265	24161	400	30926
Ayvalı	39	36	89	5355	115	10148	204	15503
Sagir	32	28	79	3170	99	8328	178	11498
Yarıkkaya	27	25	68	2360,5	110	7771	178	10131,5
Surk	35	31	26	935	75	5315	101	6250
Köstük	66	55	89	4015	204	16617	293	20631,5
Elbengi	79	70	93	4340	229	26222	322	30562
Altıkapu	50	43	63	3930	98	8770	161	12700
Hisarardı	116	81	192	9355	72	10150	264	19505
Toplam	2151	1759	2473	157197	5265	467331	7738	624527
Genel Toplam	2453	2007	2836	189181,5	5855	524766,5	8691	713948

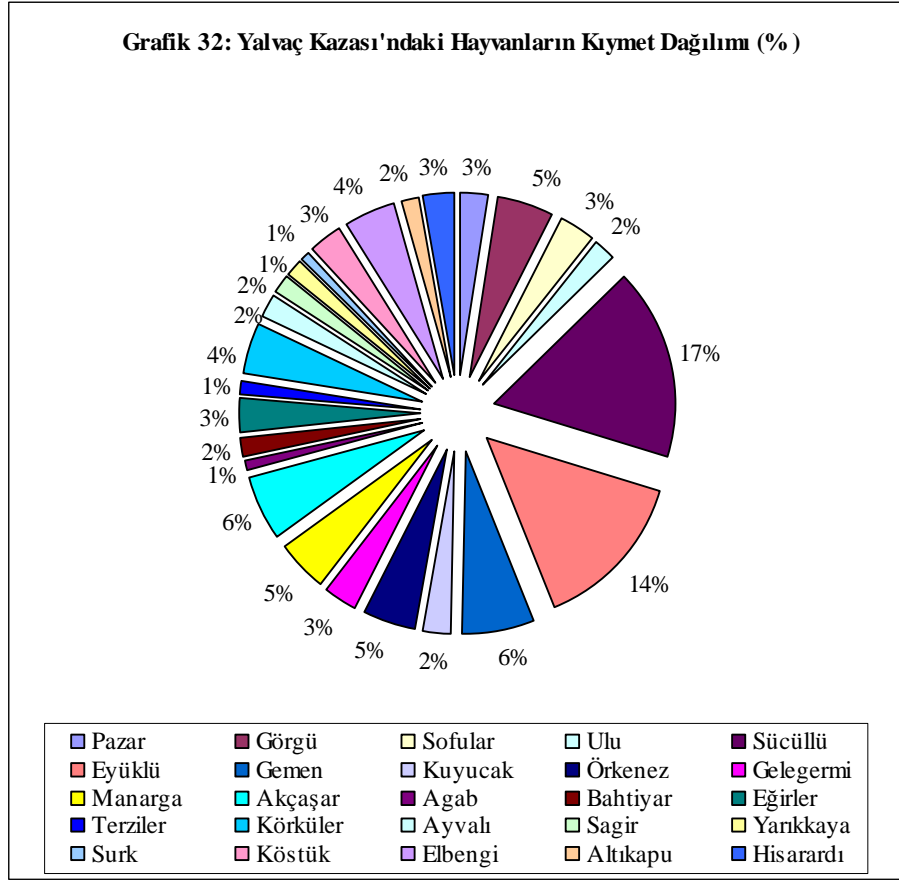
Tablo 20’de hane sayıları ile büyükbaş ve yük-binek hayvanlarına ait bilgilerin verilmesinin amacı Yalvaç’taki hayvancılığı genel hatlarıyla göstermektir. Genel olarak bakıldığında Yalvaç’ta toplam 8691 hayvanın 953’ü kaza merkezinde, 7738’i köylerde bulunmaktadır.

Büyükbaş hayvancılığın dağılımına bakıldığında kazadaki 2836 hayvanın 363’ü kaza merkezinde, 2473’ü köylerde dir. Yük-binek hayvancılığına bakıldığında ise kazadaki 5855 hayvanın 590’ı kaza merkezinde, 5265’i köylerde dir. Ayrıca hayvan kıymetleri toplamı 713948 kuruş olup, bu miktarın 89421 kuruşu kaza merkezindeki mahallelerdeki hanelerin, 624527 kuruşu da köylerdeki hanelerin üzerine kayıtlıdır. Bütün bu verilerden köylerde hayvancılığın daha yaygın olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

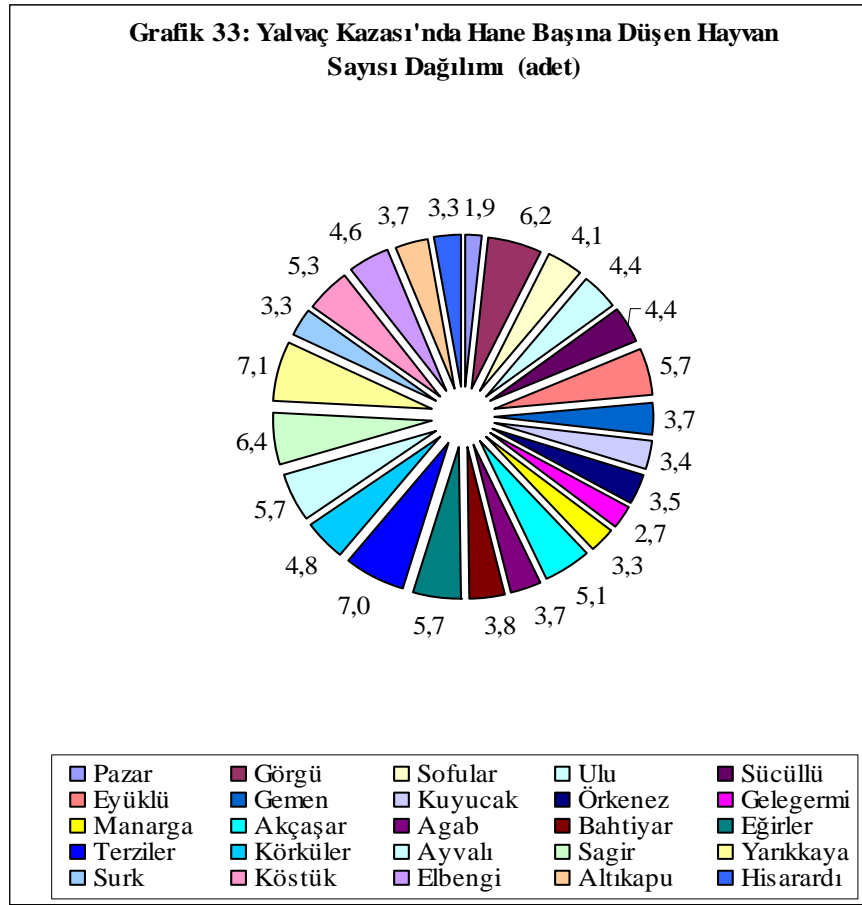

Grafik 31’de hayvanların kaza genelindeki dağılımı gösterilmektedir. Eyüklü köyü 1554 adet ile %18’lik önemli bir paya sahip iken, Terziler köyü de sadece 91 hayvanla %1’lik küçük bir orana sahiptir.

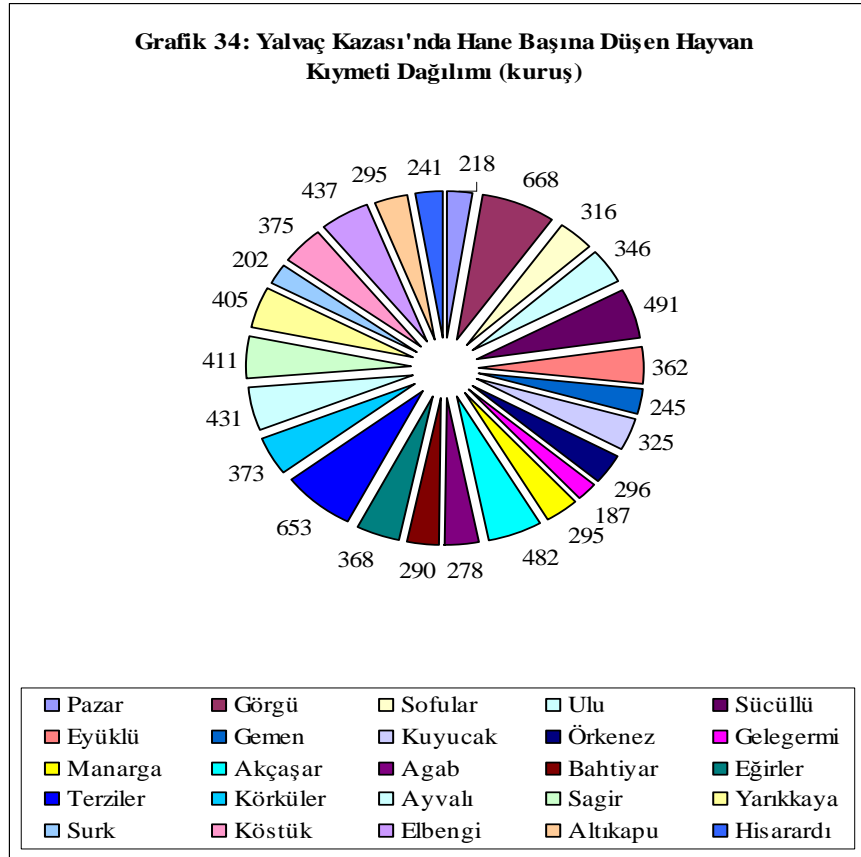
Diğer yerleşim birimlerindeki paylara bakıldığında kaza mahalleleri olan Pazar %2, Görgü %4, Sofular %3, Ulu %2 iken; köylerde Sücüllü %12, Gemen %8, Kuyucak %2, Örkenez %5, Gelegermi %4, Manarga %4, Akçaşar %5, Agab %1, Bahtiyar %2, Eğirler %4, Körküler %5, Ayvalı %2, Sagır %2, Yarıkkaya %2, Surk %1, Köstük %3, Elbengi %4, Altıkapu %2, Hisarardı %3’tür. Genel olarak hayvanların %11’i kaza merkezinde, %89’u da köylerde yaşamaktadır.

Hayvan sayıları ile kıymetler arasında doğru orantı bulunmadığı tespit edilmiştir. Hayvan sayısı oranlarındaki paylarla kıymetlerin farklılık arz ettiği görülmektedir. Grafik 32'de belirtildiği gibi en fazla paya 119264 kuruşluk hayvanla %17 ile Sücüllü köyü sahipken, en az pay 6250 kuruşluk hayvanı olan Surk köyüne aittir. Mahallelerde Pazar %3, Görgü %5, Sofular %3, Ulu %2; köylerde Eyüklü %14, Gemen %6, Kuyucak %2, Örkenez %5, Gelegermi %3, Manarga %5, Akçaşar %6, Agab %1, Bahtiyar %2, Eğirler %3, Terziler %1, Körküler %4, Ayvalı %2, Sagır %2, Yarıkkaya %1, Köstük %3, Elbengi %4, Altıkapu %2, Hisarardı %3'tür. Genel olarak hayvan kıymetlerinin %12,5'i kaza merkezine, %87,5'i de köylere aittir.

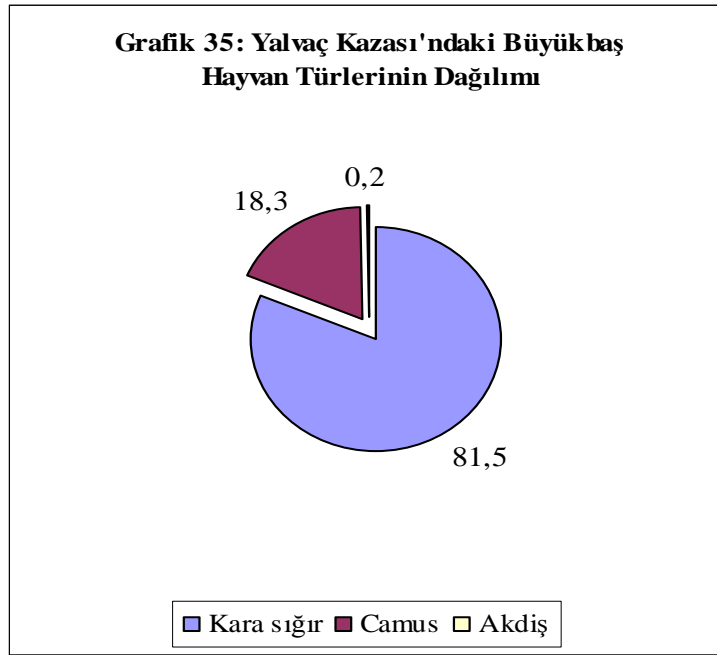
Hane başına düşen hayvan sayıları grafik 33'te yansıtılmıştır. Burada durum diğer grafiklerdekinden biraz farklı olup, genelde hane sayısı düştükçe miktar azalırken, burada hane sayısı düştükçe oran artmaktadır. Yarıkaya köyünde hayvancılık yapan 25 hanede sayı 7,1 iken, Pazar mahallesinde 83 hanede 1,9'dur. Sırasıyla bakıldığında Terziler köyünde 7, Sagir köyünde 6,4, Görgü mahallesinde 6,2, Eyüklü, Eğirler ve Ayvalı köylerinde 5,7, Köstük köyünde 5,3, Akçaşar köyünde 5,1, Körküler köyünde 4,8, Elbengi köyünde 4,6, Ulu mahallesi ile Sücüllü köyünde 4,4, Sofular mahallesinde 4,1, Bahtiyar köyünde 3,8, Gemen, Agab ve Altıkapu köylerinde 3,7, Örkenez köyünde 3,5, Kuyucak köyünde 3,4, Manarga, Surk ve Hisarardı köylerinde 3,3, Gelegermi köyünde de 2,7 baş hayvan düşmektedir. Kaza geneline bakıldığında hanelerde ortalama 4,3, kaza merkezinde 3,8, köylerde ise 4,4 baş hayvan bulunmaktadır.

Hane başına düşen hayvan kıymetleri değişkenlik gösterir, hane sayısı ile bağlantılı değildir. Öyle ki Görgü mahallesinde hayvancılık yapan 51 hanede miktar 668 kuruş iken, Gelegermi köyünde 113 hanede 187 kuruştur. Grafik 34'e sırasıyla bakıldığında durum daha net anlaşılacaktır. Terziler köyünde 13 hanede 653, Sücüllü köyünde 243 hanede 491, Akçaşar köyünde 85 hanede 482, Elbengi köyünde 70 hanede 437, Ayvalı köyünde 36 hanede 431, Sagir köyünde 28 hanede 411, Yarıkaya köyünde 25 hanede 405, Köstük köyünde 55 hanede 375, Körküler köyünde 83 hanede 373, Eğirler köyünde 57 hanede 368, Eyüklü köyünde 275 hanede 362, Ulu mahallesinde 40 hanede 346, Kuyucak köyünde 54 hanede 325, Sofular mahallesinde 74 hanede 316, Örkenez köyünde 113 hanede 296, Manarga köyünde 108 hanede 295, Altıkapu köyünde 43 hanede 295, Bahtiyar köyünde 39 hanede 290, Agab köyünde 25 hanede 278, Hisarardı köyünde 81 hanede 241, Pazar mahallesinde 83 hanede 218, Surk köyünde 31 hanede 202 kuruş düşmektedir. Kaza geneline bakıldığında hanelere ortalama 356 kuruş düşmektedir. Kaza merkezinde ortalama 361 kuruş iken, köylerde 355 kuruş düşmektedir.

2) Yalvaç Kazası'nda Büyükbaş Hayvancılığı

Yalvaç kazasında büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğu tespit edilmiştir. Temettuat defterinde büyükbaş hayvanların yaş sınıflandırmasına ve niteliklerine göre yazıldığı görülmüştür. Hayvanların yazımında “re’s” tabiri kullanılmıştır. Örnek verecek olursak; “Camus ineği, re’s 1, kıymeti 200 guruş” şeklinde yazılarak kıymetleri de belirtilmiştir. Bu durum elimizdeki defterin 1256 yılına ait olduğunun delillerinden birisidir.

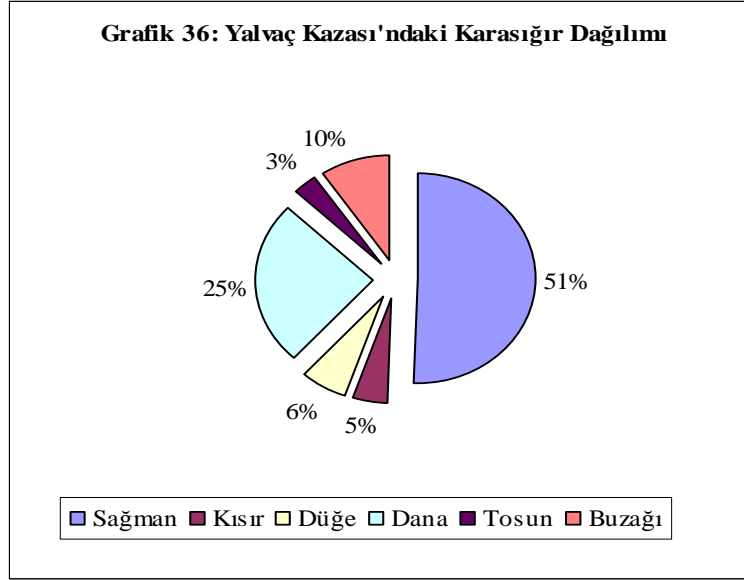

Büyükbaş hayvanlar ilk önce camus, karasığır ve akdiş olarak 3'e daha sonra da özelliklerine göre ayrılmıştır. Grafik 35'de görüldüğü gibi %81,5 oranında karasığır, %18,3 camus ve %0,2 oranında akdiş bulunmaktadır. Yalvaç genelinde toplam 2836 büyükbaş hayvanın 2311'i karasığır cinsi, 518'i camus cinsi ve 7'si de akdiş'tir. Karasığır cinsinin 227'si mahallelerde, 2084'ü de köylerde beslenmektedir. Camus cinsinin 133'ü mahallelerde, 385'i de köylerde beslenmektedir. Akdiş'in de 3'ü mahallelerde 4'ü köylerde yaşamaktadır. Hayvanların mahalleler ve köylerdeki sayı dağılımı ile türlerine dair bilgiler tablo 21'de ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

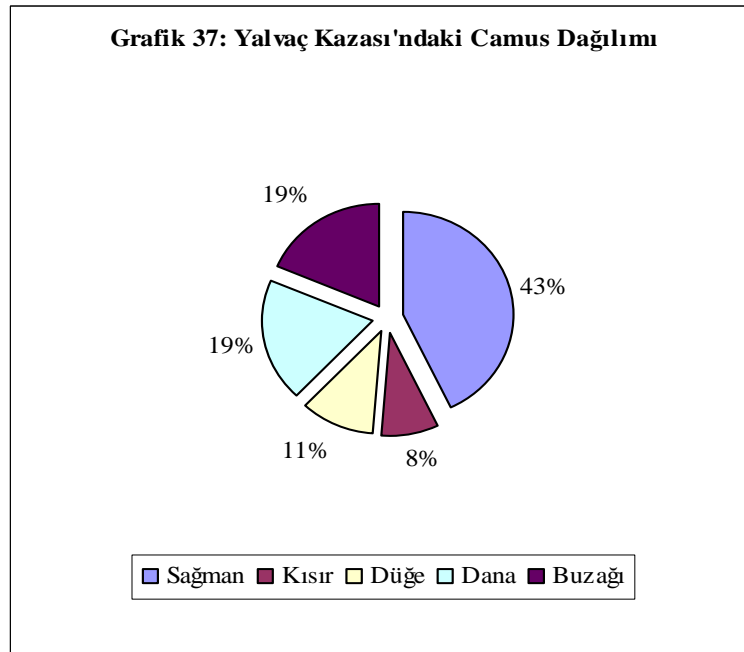
Tablo 21: Yalvaç Kazası'ndaki Büyükbaş Hayvanlar

Kaza	Kara Sığır						Camus					Diğer Akdiç
	Sağman	Kısır	Düğe	Dana	Tosun	Buzağı	Sağman	Kısır	Düğe	Dana	Buzağı	
Pazar	41	0	2	13	0	0	31	1	0	2	16	0
Görgü	35	2	4	8	3	5	19	0	8	5	12	3
Sofular	27	14	0	0	0	11	12	4	5	4	4	0
Ulu	51	0	1	10	0	0	6	0	1	1	2	0
Toplam	154	16	7	31	3	16	68	5	14	12	34	3
Köyler												
Sücüllü	67	16	9	10	17	17	19	6	14	14	4	0
Eyüklü	178	1	13	68	0	21	76	3	8	20	30	0
Gemen	83	15	11	39	5	49	9	7	0	13	9	0
Kuyucak	20	0	2	5	1	4	4	0	2	2	1	2
Örkenez	63	8	9	63	1	11	4	4	4	6	4	0
Gelegermi	31	0	7	11	0	10	2	2	0	1	2	0
Manarga	49	1	7	19	0	15	5	7	5	0	1	0
Akçaşar	56	5	7	32	0	10	15	6	4	12	5	0
Agab	5	0	4	9	0	3	0	0	0	0	0	0
Bahtiyar	15	1	4	3	4	11	4	3	0	2	1	0
Eğirler	54	12	0	48	10	4	3	1	1	3	0	0
Terziler	12	2	2	10	2	0	3	0	0	2	3	0
Körküler	63	16	9	28	5	7	1	0	1	4	1	0
Ayvalı	37	8	7	16	3	6	6	0	3	1	2	0
Sagır	32	4	4	26	11	2	0	0	0	0	0	0
Yarıkkaya	29	0	0	32	7	0	0	0	0	0	0	0
Surk	9	0	6	11	0	0	0	0	0	0	0	0
Köstük	36	1	14	31	2	5	0	0	0	0	0	0
Elbengi	40	1	14	20	1	15	0	0	0	0	0	2
Altıkapu	27	2	0	26	0	0	3	0	0	5	0	0
Hisarardı	110	0	9	50	5	16	0	0	0	2	0	0
Toplam	1016	93	138	557	74	206	154	39	42	87	63	4
Genel Toplam	1170	109	145	588	77	222	222	44	56	99	97	7

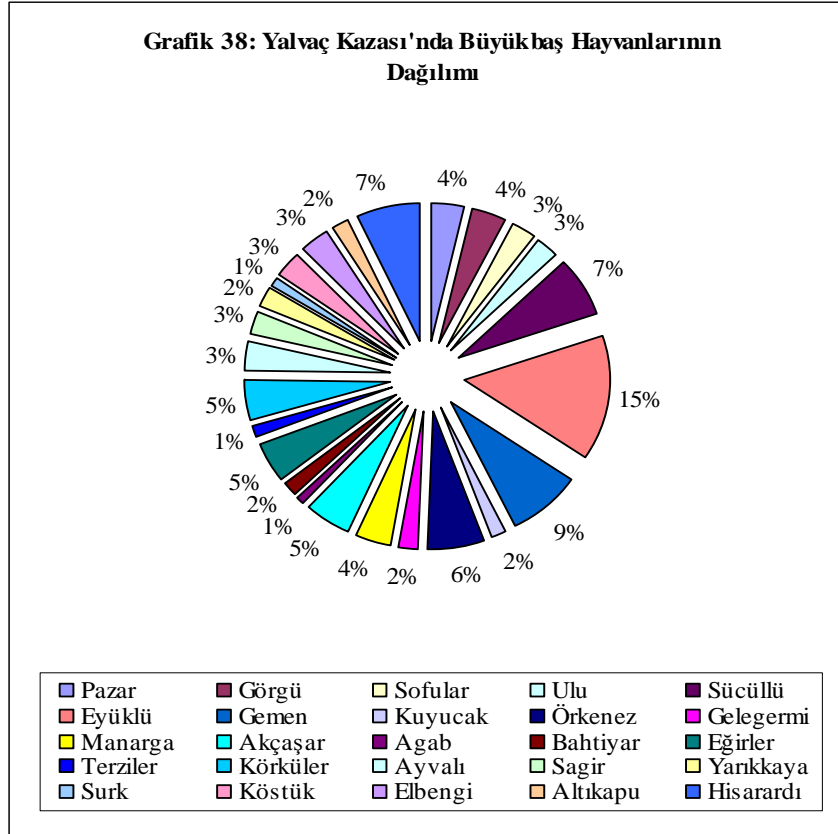
Temettuat kayıtlarında hayvanların yaş, cinsiyet vs. özelliklere göre yapılan sınıflandırma daha iyi anlaşılması için grafiklere yansıtılmıştır.

Grafik 36'daki karasığır dağılımda 1170 adet sağman %51'i, 588 dana %25'i, 222 buzağı %10'u, 145 düğe %6'yı, 109 kısır %5'i ve 77 tosun da %3'ü meydana getirmektedir. Karasığırların çoğunlukla sütleri için beslendikleri anlaşılmaktadır.

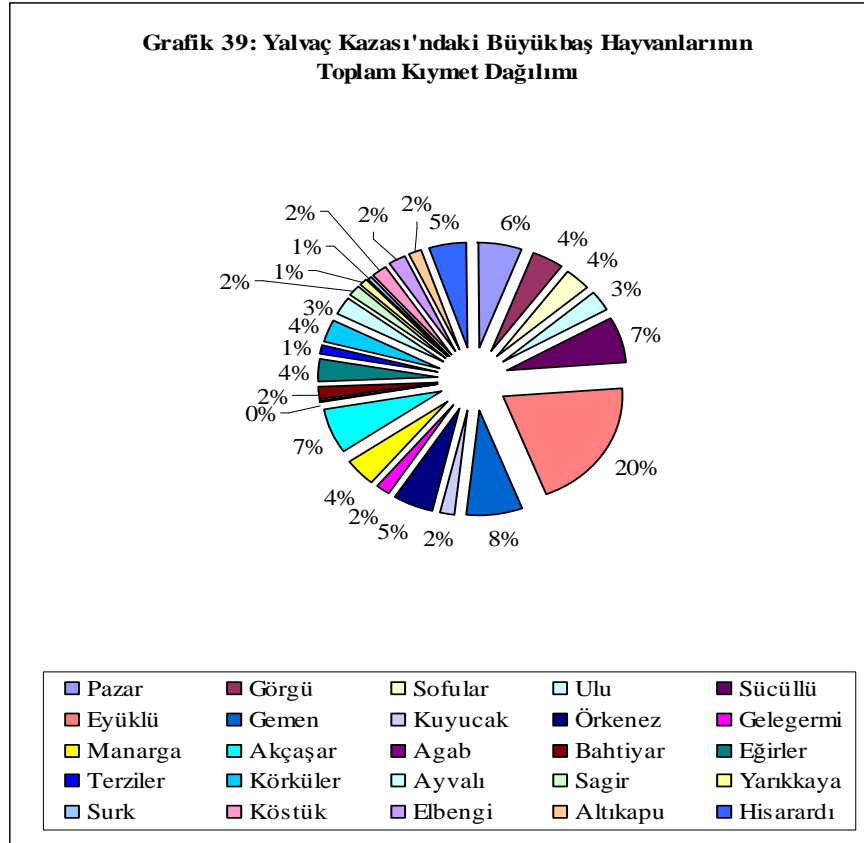
Grafik 37'ye bakıldığında da durumun değişmediği görülür. Çünkü camus dağılımında sağmanlar 222 adet ile %43'lük en büyük paya sahiptir¹⁶³. Öte yandan 99 adet ile %19 oranında dana, 97 adet ile % 19 oranında buzağı, 56 adet ile %11 oranındaki düğe ve 44 adet ile %8 oranında kısır camus beslenmektedir. Ayrıntıya girerek Eyüklü'de 178'i karasığır ve 76'sı camus olmak üzere 254 adet sağman inek bulunmaktadır.

Yalvaç'ın büyükbaş hayvan dağılımına bakıldığında doğal olarak çoğunluğun köylerde bulunduğu görülür. Grafik 38'de görülen yüzdelerin gerçek değerlerine göre Eyüklü köyü %14,7 gibi büyük bir paya sahipken, Agab köyünün payı sadece %0,7'dir. Sırasıyla bakıldığında; Gemen köyü %8,5, Sücüllü ve Hisarardı köyleri %6,8, Örkenez köyü %6,2, Akçaşar köyü %5,4, Körküler ve Eğirler köyleri %4,8, Manarga köyü %3,8, Pazar ve Görgü mahalleleri %3,7, Elbengi köyü %3,3, Köstük ve Ayvalı köyleri %3,1, Sofular mahallesi %2,9, Sagir köyü %2,8, Ulu mahallesi %2,5, Yarıkkaya köyü %2,4, Gelegermi köyü %2,3, Altıkapu köyü %2,2, Bahtiyar

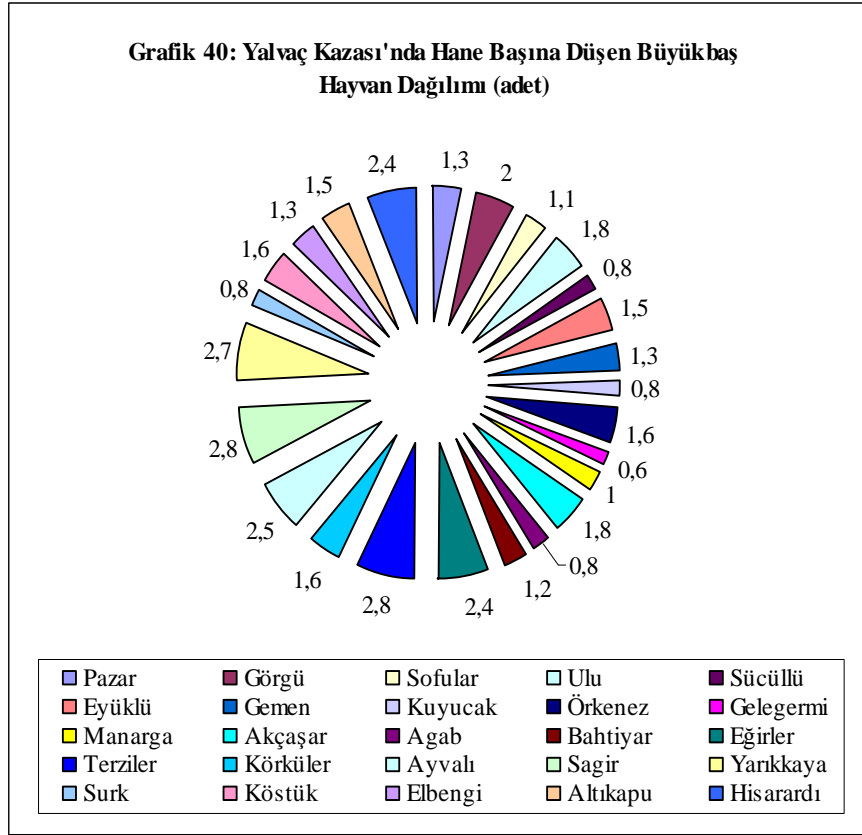
¹⁶³ Yalvaç'ın camus(camız) kaymağı ünlüdür.

köyü %1,7, Kuyucak köyü %1,5, Terziler köyü %1,3, Surk köyü ise %0,9'dur. Genel olarak değerlendirildiğinde kazadaki büyükbaş hayvanların %12,8'i kaza merkezinde, %87,2'si köylerde yaşamaktadır. Ayrıca bu açıdan bakıldığında Eyüklü köyündeki hayvan sayısı Yalvaç merkezindeki toplam hayvan sayısından bile fazladır.

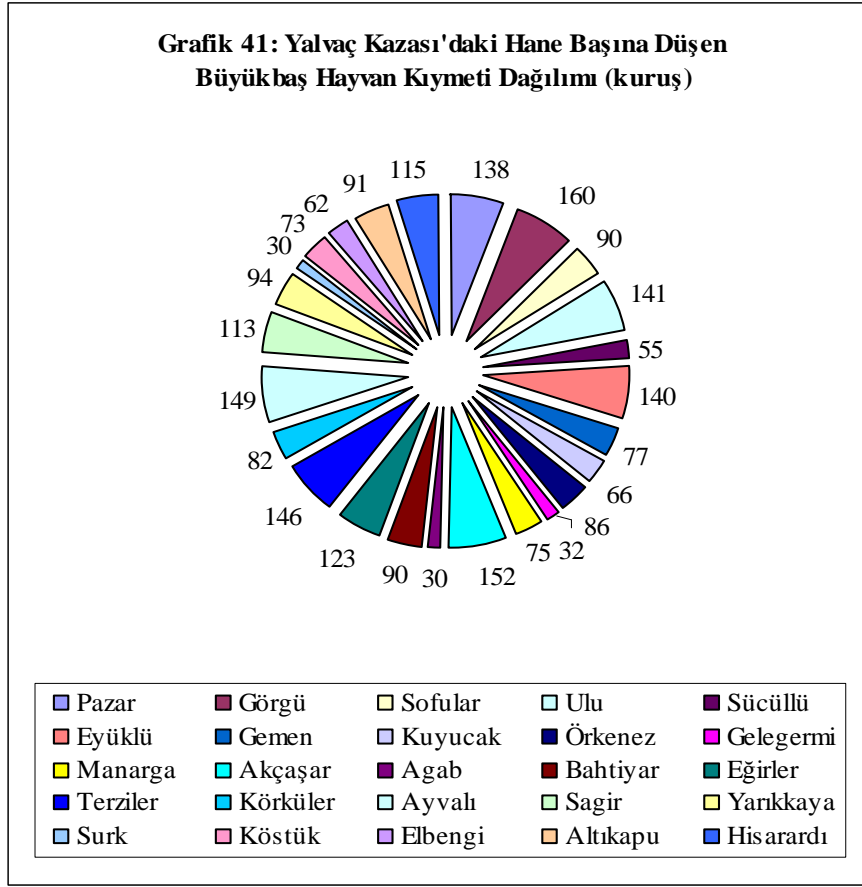

Büyükbaş hayvan kıymeti dağılımı için grafik 39'daki yüzdelerin gerçek değerlerine göre Eyüklü köyü %20,3 gibi büyük bir paya sahipken, Agab köyünün payı sadece %0,4'dür. Sırasıyla bakıldığında, Gemen köyü %7,5, Sücüllü köyü %7, Akçaşar köyü %6,9, Pazar mahallesi %6,1, Örkenez köyü %5,2, Hisarardı köyü %4,9, Görgü mahallesi ve Manarga köyü %4,3, Eğirler köyü %3,7, Körküler köyü 3,6, Sofular mahallesi 3,5, Ulu mahallesi %3, Ayvalı köyü %2,8, Elbengi köyü %2,3, Altıkapu ve Köstük köyleri %2,1, Kuyucak ve Gelegermi köyleri %1,9, Bahtiyar köyü %1,8, Sagir Köyü %1,7, Yarikkaya köyü %1,2, Terziler köyü %1, Surk köyü

ise %0,5'dir. Büyükbaş hayvan kıymetlerinin dağılımının şehir merkezinde %16,9, köylerde ise %83,1 olduğu hesaplanmıştır.

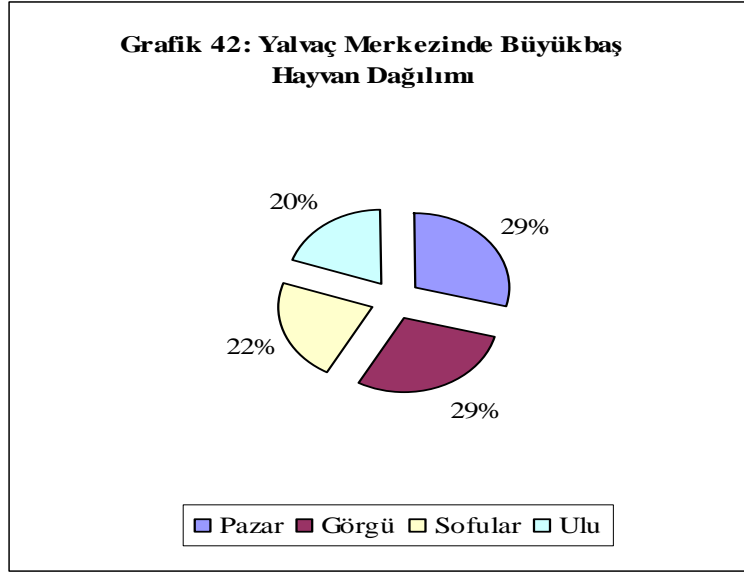
Kaza genelinde hane başına düşen büyükbaş hayvan sayısı 1,4 olup, bu sayı kaza merkezinde 1,5, köylerde ise 1,4'tür. Grafik 40'dan anlaşılacağı üzere 1. sırada 2,8 ile Terziler köyü bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak bakıldığında 2,7 ile Yarıkkaya köyü, 2,5 ile Ayvalı köyü, 2,4 ile Hisarardı ve Eğirler köyleri, 2 ile Görgü mahallesi, 1,8 ile Ulu mahallesi ve Akçaşar köyü, 1,6 ile Örkenez, Körküler ve Köstük köyleri, 1,5 ile Eyüklü ve Altıkapu köyleri; 1,3 ile Pazar mahallesi, Gemen ve Elbengi köyleri, 1,2 ile Bahtiyar köyü, 1,1 ile Sofular mahallesi, 1 ile Manarga köyü, 0,8 ile Sücüllü, Surk, Agab ve Kuyucak köyleri, 0,6 ile Gelegermi köyü gelmektedir.

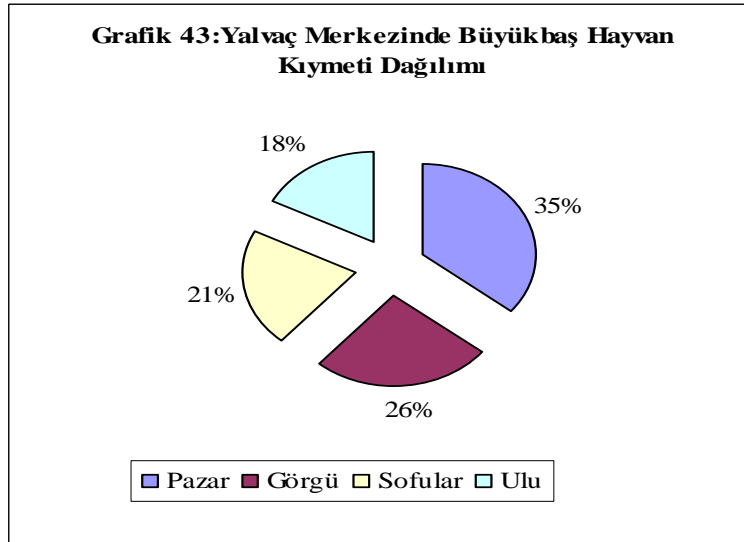
Kaza genelinde hane başına ortalama 94 kuruş hayvan kıymeti düşmektedir. Kaza merkezinde bu miktar 129 kuruş iken, köylerde 89 kuruştur. Grafik 41'e sırasıyla bakıldığında Görgü mahallesinde 51 hanede 160, Akçaşar köyünde 85 hanede 152, Ayvalı köyünde 36 hanede 149, Terziler köyünde 13 hanede 146, Ulu mahallesinde 40 hanede 141, Eyüklü köyünde 275 hanede 140, Pazar mahallesinde 83 hanede 138, Eğirler köyünde 57 hanede 123, Hisarardı köyünde 81 hanede 115, Sagir köyünde 28 hanede 113, Yarikkaya köyünde 25 hanede 94, Altıkapu köyünde 43 hanede 91, Sofular mahallesinde 74 hanede 90, Bahtiyar köyünde 39 hanede 90, Örkenez köyünde 113 hanede 86, Körküler köyünde 83 hanede 82, Gemen köyünde 182 hanede 77, Manarga köyünde 108 hanede 75, Köstük köyünde 55 hanede 73, Kuyucak köyünde 54 hanede 66, Elbengi köyünde 70 hanede 62, Sücüllü köyünde 243 hanede 55, Gelegermi köyünde 113 hanede 32, Surk köyünde 31 hanede 30, Agab köyünde 25 hanede 30 kuruş kıymet düşmektedir.

a) Kaza Merkezinde Büyükbaş Hayvancılığı

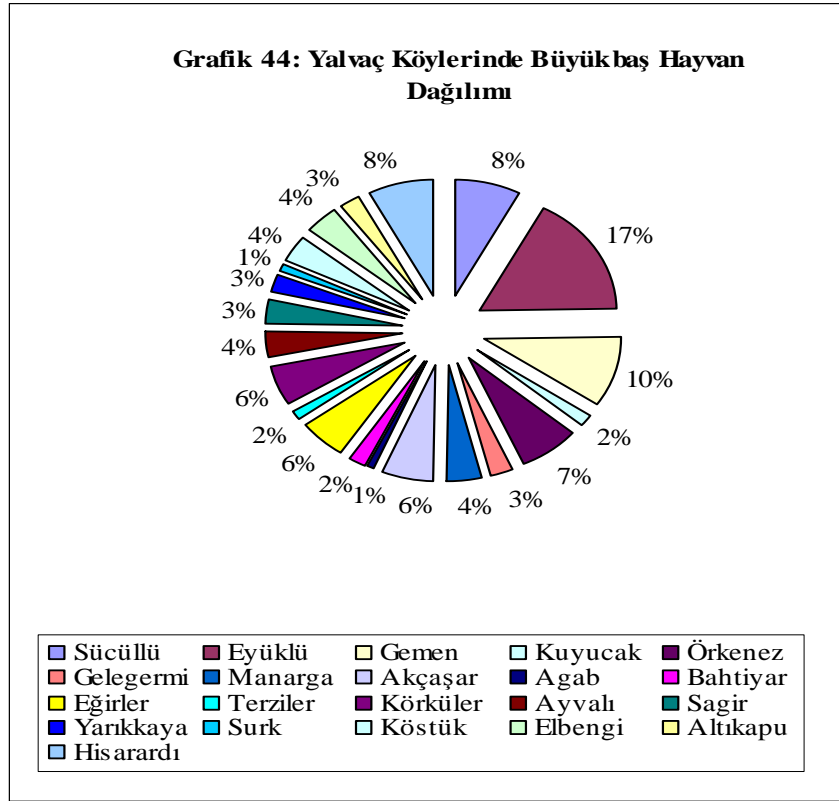
Yalvaç'taki büyükbaş hayvancılığının %13'ünün kaza merkezindeki mahallelerde yapıldığını daha önce belirtmiştik. Grafik 42'de görüldüğü üzere bunun %29,2'si Pazar, %28,7'si Görgü, %22,3'ü Sofular ve %19,8'i de Ulu mahallesindedir. Yani oranlar birbirine çok yakındır.

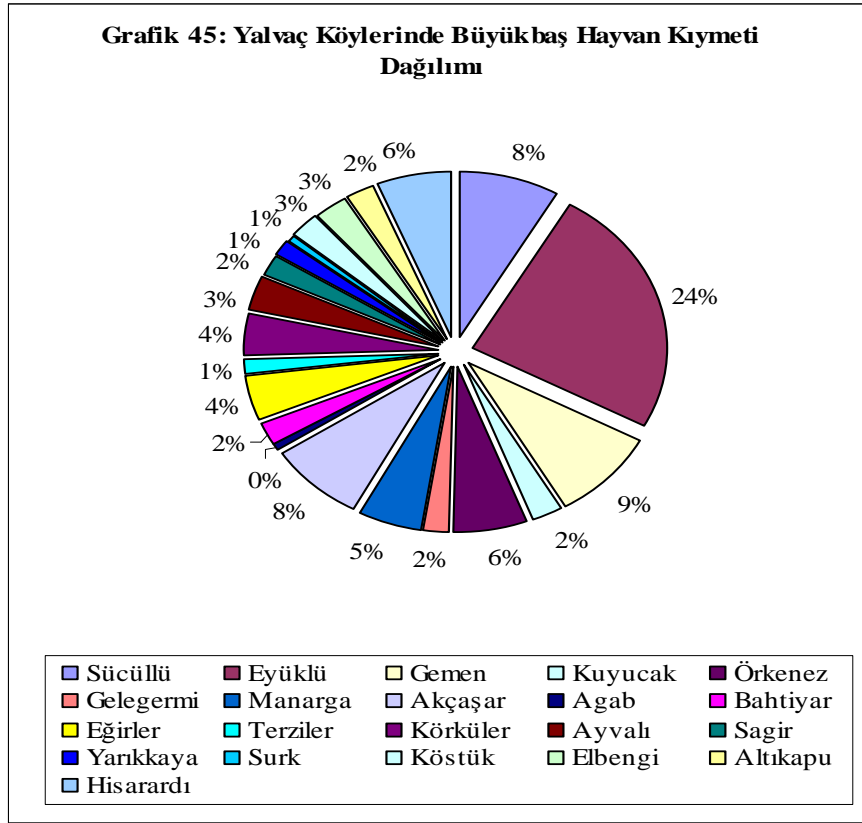
Toplam büyükbaş hayvancılık kıymetlerinin %16,9'u kaza merkezinde olup, bunun kendi içinde dağılımı ise grafik 43'te verilmektedir. Pazar %35,9; Görgü %25,5; Sofular %20,9; Ulu %17,6'dır.

b) Köylerde Büyükbaş Hayvancılığı

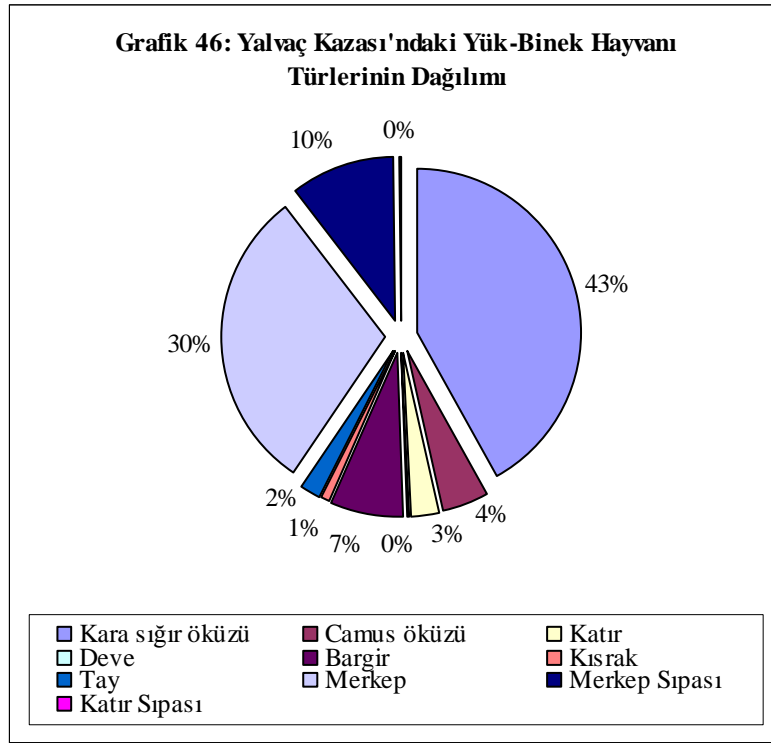
Yalvaç'taki büyükbaş hayvanların %87'si köylerde beslenmektedir. Yoğunluğun Eyüklü köyünde olduğu görülür. Hatta kaza genelinde Eyüklü köyü kaza merkezi toplamından bile büyük paya sahiptir. Grafik 44'e göre Eyüklü % 16,9, Gemen %9,7, Sücüllü ve Hisarardı %7,8, Örkenez %7,2, Akçaşar %6,1, Körküler ve Eğirler %5,5, Manarga %4,4, Elbengi %3,8, Ayvalı ve Köstük %3,6, Sagir %3,2, Gelegermi ve Yarıkkaya %2,7, Altıkapu %2,5, Bahtiyar %1,9, Kuyucak %1,7, Terziler %1,5, Surk %1,1, Agab da %0,8'lik bir orana sahiptir.

Köylerin büyükbaş hayvancılık kıymetleri toplamında payı %83,1'dir. Eyüklü köyünün %24,4 ile 1. sırada olduğu görülür. Grafik 45'deki sıralamaya göre Gemen %9, Sücüllü %8,4, Akçaşar %8,2, Örkenez %6,2, Hisarardı %6, Manarga %5,2, Eğirler %4,5, Körküler %4,3, Ayvalı %3,4, Elbengi %2,8 ve Köstük %2,6, Altıkapu %2,5, Gelegermi ve Kuyucak %2,3, Bahtiyar %2,2, Sagir %2, Yarikkaya %1,5, Terziler %1,2, Surk %0,6, Gelegermi ve Agab %0,5'dir.

3) Yalvaç Kazası'nda Yük-Binek Hayvancılığı

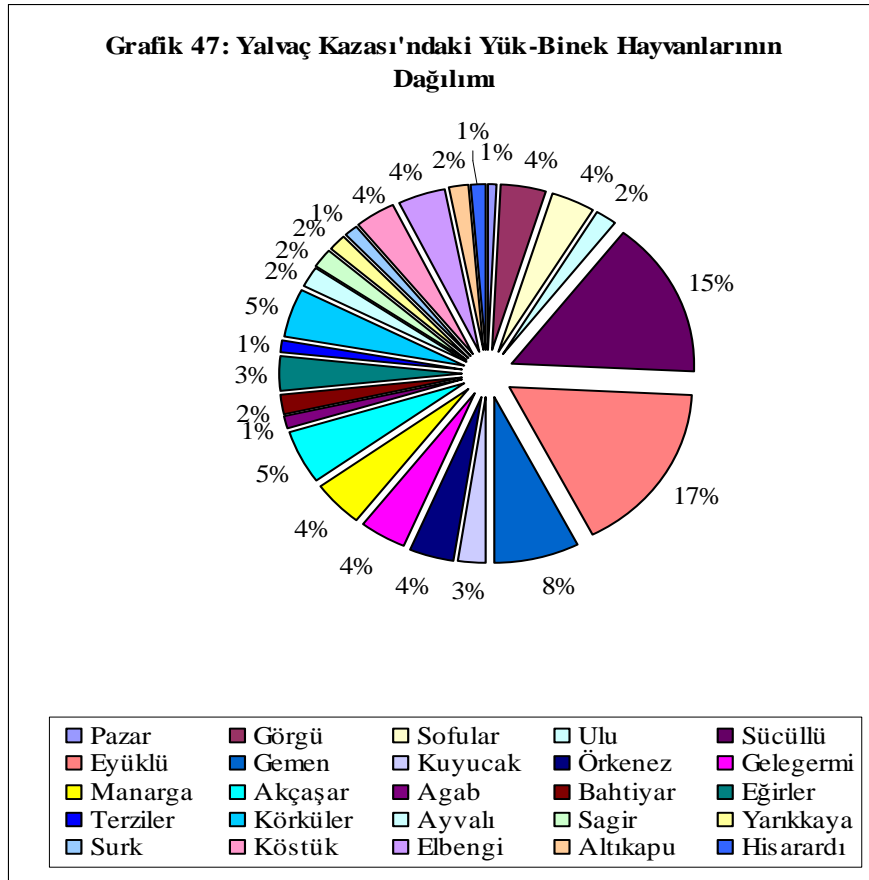
1840'lı yılların ulaşımın hayvanlarla sağlandığı bir dönem olmasından dolayı yük-binek hayvanları Yalvaç'ta çok fazladır. Bunlar da büyükbaş hayvanlar gibi "re's tabiriyle gösterilmiştir. Defterde verilen bilgilerden bu hayvanların çok değerli olduğunu anlıyoruz. Büyükbaş hayvanlarla aralarında büyük miktarda fark bulunmaktadır. Örneğin bir katır 300- 450 kuruş arasında kıymete sahipken, bir karasığır ineği sadece 60 kuruştur.

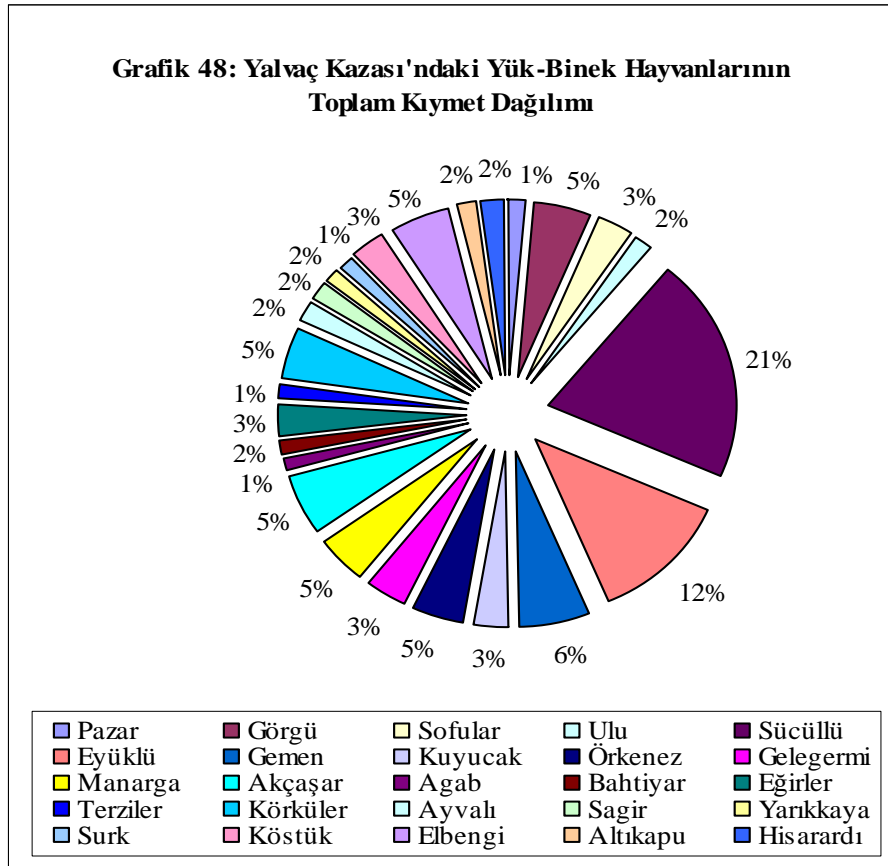
Grafik 46'da 5855 yük-binek hayvanının türlerinin dağılımında 2460 adet karasığır öküzü %43'ü, 1757 merkep %30'u, 597 merkep sıpası %10'u, 422 bargir %7'yi, 257 camus öküzü %4'ü, 168 katır %3'ü, 110 tay %2'yi, 51 kısrak %1'i, 24 katır sıpası %0,4'ü ve 9 deve %0,2 yi oluşturduğu görülmektedir. Karasığır ve camus öküzlerinin fazlalığı tarla sürmek amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca nakliye sektöründeki katırcı ve kiracıların varlığı düşünüldüğünde hayvan sayısının fazlalığı normaldir. Konuyla ilgili bütün bilgiler tablo 22'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 22: Yalvaç Kazası'nda Yük- Binek Hayvan Dağılımı

Yalvaç Merkez	Kara Sığır Öküzü	Camus öküzü	Katır	Deve	Bargir (Esb)	Kısrak	Tay	Merkep	Merkep sıpası	Katır (ester) sıpası
Pazar	3	0	0	0	19	5	1	20	0	2
Görgü	74	30	0	9	25	6	6	60	1	3
Sofular	108	7	1	0	12	3	8	59	23	0
Ulu	35	7	0	0	1	0	0	59	3	0
Toplam	220	44	1	9	57	14	15	198	27	5
Köyler										
Sücüllü	205	57	135	0	127	4	5	261	62	9
Eyüklü	500	57	0	0	11	12	20	315	221	0
Gemen	202	12	0	0	31	2	3	133	54	2
Kuyucak	58	5	0	0	10	0	2	63	4	0
Örkenez	100	6	0	0	54	0	11	34	15	0
Gelegermi	133	6	0	0	10	0	2	81	11	0
Manarga	143	14	0	0	12	0	1	69	10	0
Akçaşar	129	17	0	0	19	5	5	79	31	0
Agab	39	1	0	0	2	0	4	20	6	0
Bahtiyar	42	2	0	0	2	1	2	33	20	0
Eğirler	107	0	0	0	0	0	0	56	27	0
Terziler	16	3	7	0	9	0	1	13	6	0
Körküler	115	19	1	0	9	0	6	92	23	0
Ayvalı	49	8	0	0	4	0	1	41	11	1
Sagir	48	0	0	0	4	0	4	39	4	0
Yarıkkaya	45	0	0	0	17	0	11	25	12	0
Surk	43	0	0	0	0	0	0	31	1	0
Köstük	96	0	4	0	8	0	5	64	27	0
Elbengi	117	0	20	0	5	4	2	58	19	4
Altıkapu	38	5	0	0	8	6	6	30	5	0
Hisarardı	15	1	0	0	23	3	4	22	1	3
Toplam	2240	213	167	0	365	37	95	1559	570	19
Genel Toplam	2460	257	168	9	422	51	110	1757	597	24

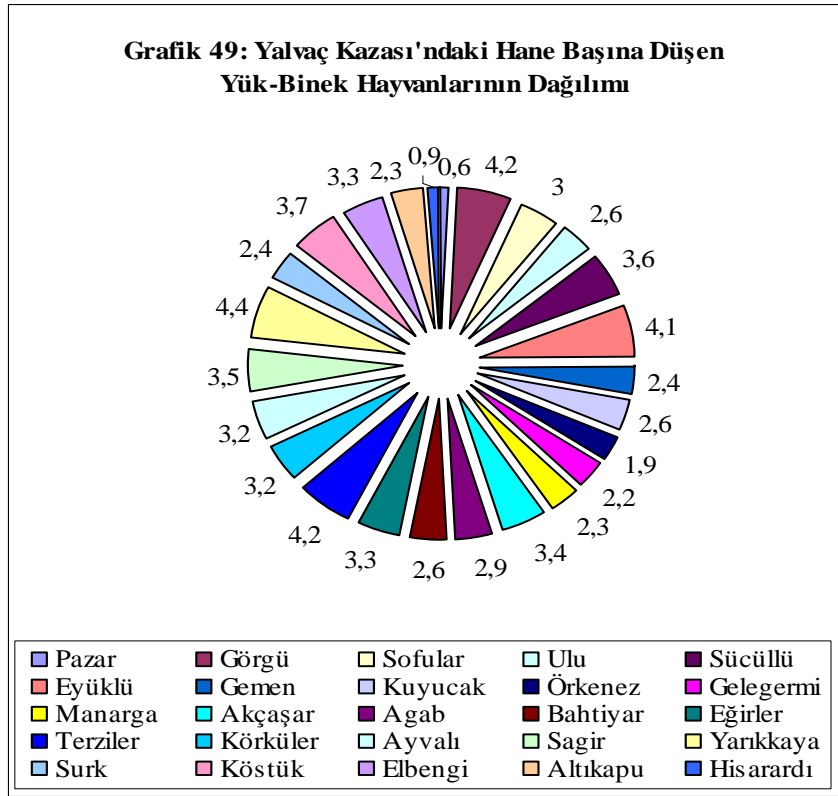

Grafik 47'de kazadaki yük-binek hayvanlarının yerleşim birimlerindeki payları incelenmektedir. Eyüklü köyü %16,6, Sücutlü köyü %15,2, Gemen köyü %7,5, Akçaşar köyü %5,1, Körküler köyü %4,7, Manarga köyü %4,4, Gelegermi köyü %4,3, Elbengi köyü %4,1, Sofular mahallesi ve Örkenez köyü %3,9, Görgü mahallesi %3,8, Köstük köyü %3,6, Eğirler köyü %3,4, Kuyucak köyü %2,5, Ayvalı köyü %2, Ulu mahallesi %1,9, Sagir ve Bahtiyar köyü %1,8, Yarıkkaya ve Altıkapu köyleri %1,7, Agab, Surk ve Hisarardı köyleri %1,3, Terziler köyü %1, Pazar mahallesi %0,9 oranında paya sahiptir.

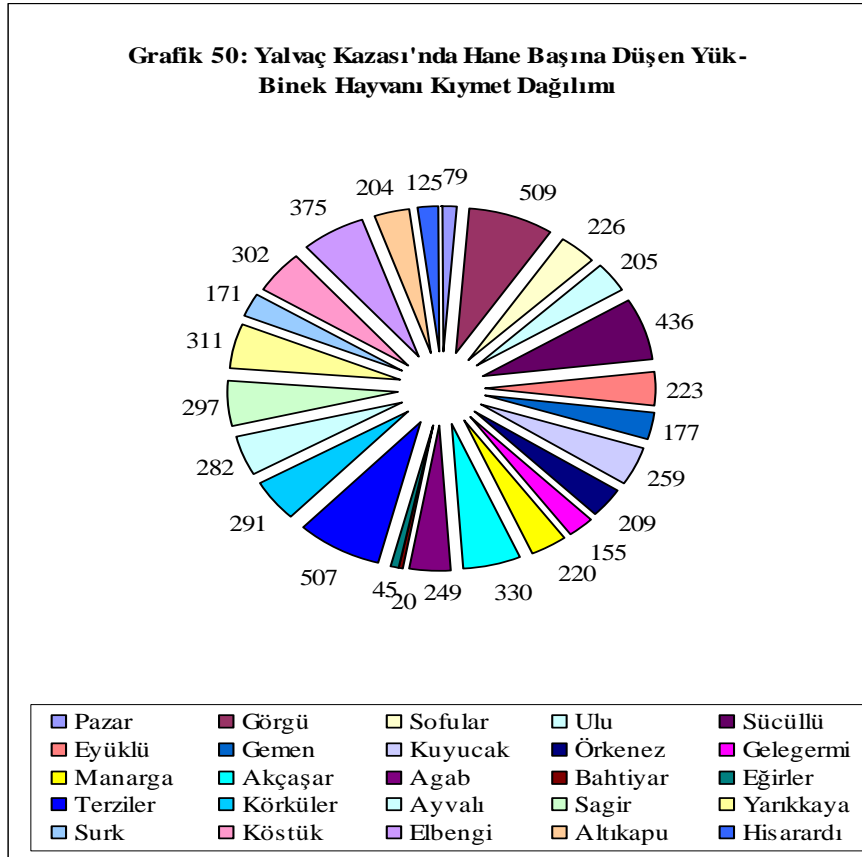

Yalvaç kazasındaki yük binek hayvanlarına ait 524767 kuruşluk kıymet toplamının % 11,1'i kaza merkezinde, %88,9'u köylerde. Sücüllü köyü 105989 kuruş ile %20,5'lik en büyük paya, Surk köyü ise 5315 kuruş ile %1'lik en küçük paya sahiptir.

Grafik 48'e göre diğer yerleşim birimleri incelendiğinde; Eyüklü köyü %11,9, Gemen köyü %6,2, Akçaşar köyü %5,4, Elbengi köyü %5,1, Görgü mahallesi %5, Körküler köyü 4,7, Manarga köyü %4,6, Gelegermi köyü %3,4, Sofular mahallesi ve Köstük köyü %3,2, Kuyucak ve Eğirler köyleri %2,7, Hisarardı ve Ayvalı köyleri %2, Altıkapu köyü %1,7, Ulu mahallesi ve Sagir köyü %1,6, Bahtiyar ve Yarıkkaya köyleri %1,5, Pazar mahallesi ve Terziler köyü %1,3, Agab köyü %1,2 oranında payı vardır.

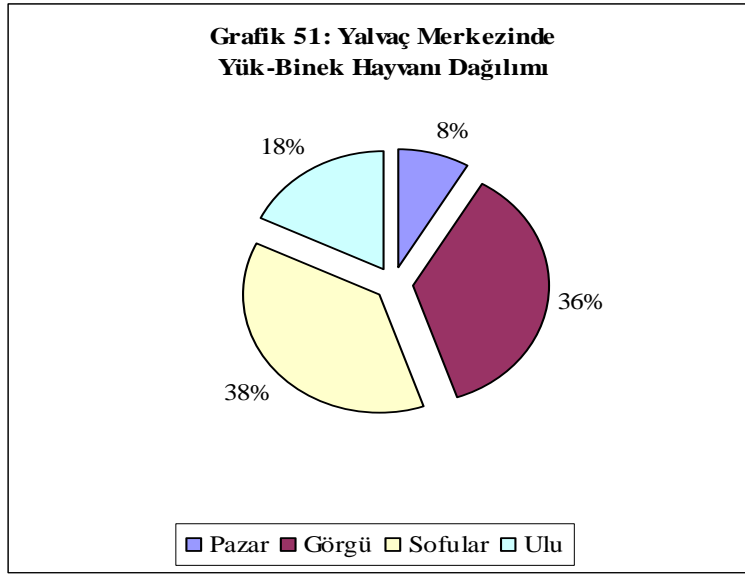
Kaza genelinde hane başına düşen yük- binek hayvanı sayısı 2,9 olup, bu sayı kaza merkezinde 2,4; köylerde ise 3'tür. Grafik 49'dan anlaşılacağı üzere 1. sırada 4,4 ile Yarıkkaya köyü, son sırada ise 0,6 ile Pazar mahallesi yer almaktadır. Ayrıntılı olarak bakıldığında 4,2 ile Görgü mahallesi ve Terziler köyü, 4,1 ile Eyüklü köyü, 3,7 ile Köstük köyü, 3,6 ile Süccüllü köyü, 3,5 ile Sagir köyü, 3,4 ile Akçaşar köyü, 3,3 ile Elbengi ve Eğirler köyleri, 3,2 ile Körküler ve Ayvalı köyleri, 3 ile Sofular mahallesi, 2,9 ile Agab köyü, 2,6 ile Ulu mahallesi, 2,4 ile Surk ve Gemen köyleri, 2,3 ile Manarga ve Altıkapu köyleri, 2,2 ile Gelegermi köyü, 1,9 ile Örkenez köyü, 0,9 ile Hisarardı köyü gelmektedir.

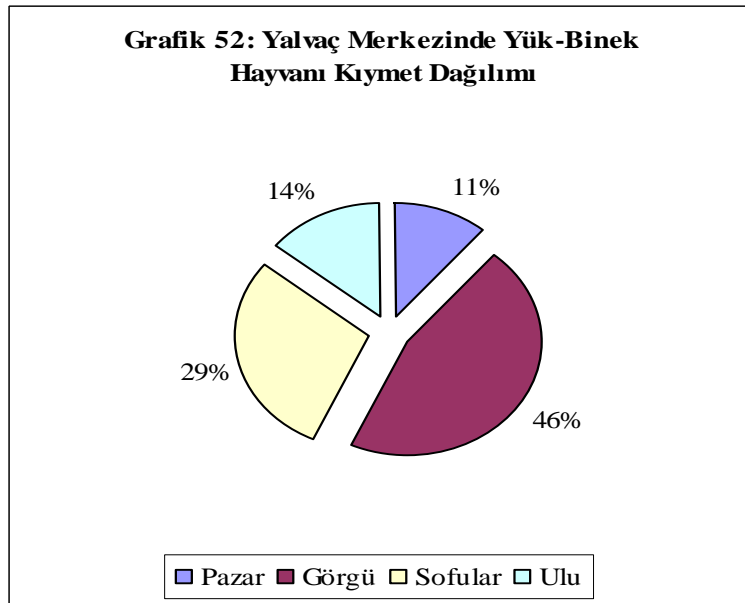
Kıymet açısından kaza geneline bakıldığında hanelere ortalama 232 kuruş düşmektedir. Bu miktar kaza merkezinde yine 232 kuruş, köylerde ise 261 kuruştur. Görgü mahallesi 509 kuruş ile ilk sıradadır. Bahtiyar köyü ise 20 kuruş ile son sıradadır. Hanelere düşen yük-binek hayvan kıymetlerine ayrıntılı olarak bakıldığında; Terziler köyü 507, Süçüllü köyü 436, Elbengi köyü 375, Akçaşar köyü 330, Yarıkkaya köyü 311, Köstük köyü 302, Sagır köyü 297, Körküler köyü 291, Ayvalı köyü 282, Kuyucak köyü 259, Agab köyü 249, Sofular mahallesi 226, Eyüklü köyü 223, Manarga köyü 220, Örkenez köyü 209, Ulu mahallesi 205, Altıkapu köyü 204, Gemen köyü 177, Surk köyü 171, Gelegermi köyü 155, Hisarardı 125, Pazar mahallesi 79 Eğirler köyü 45 kuruş'tur.

a) Kaza Merkezinde Yük-Binek Hayvancılığı Dağılımı

Kaza merkezinde yük-binek hayvanlarının dağılımı Tablo 51'de yansıtılmıştır. Buna göre %38 ile Sofular ilk sırada iken, Görgü'de %36, Ulu'da %18, Pazar'da ise sadece %8'dir.

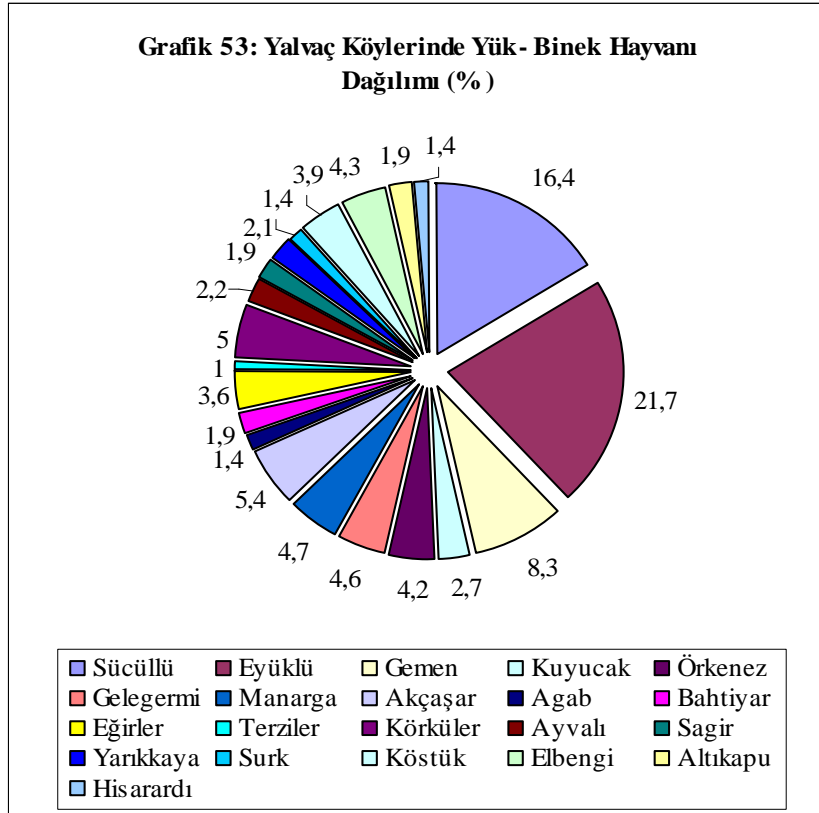
Yalvaç merkezindeki yük binek hayvanlarına ait 57436 kuruşluk kıymet toplamının tablo 52'deki dağılımı şöyledir; % 46'sı Görgü'de, %29'u Sofularda, %14'ü Ulu'da iken, Pazar'da %11'i bulunmaktadır.

b) Köylere Göre Yük-Binek Hayvancılığı Dağılımı

Yalvaç köylerindeki yük-binek hayvanı dağılımı grafik 53'te ayrıntılı olarak görülmektedir. İlk sırada %21,7 oranına sahip olan Eyüklü gelmektedir. Öyle ki

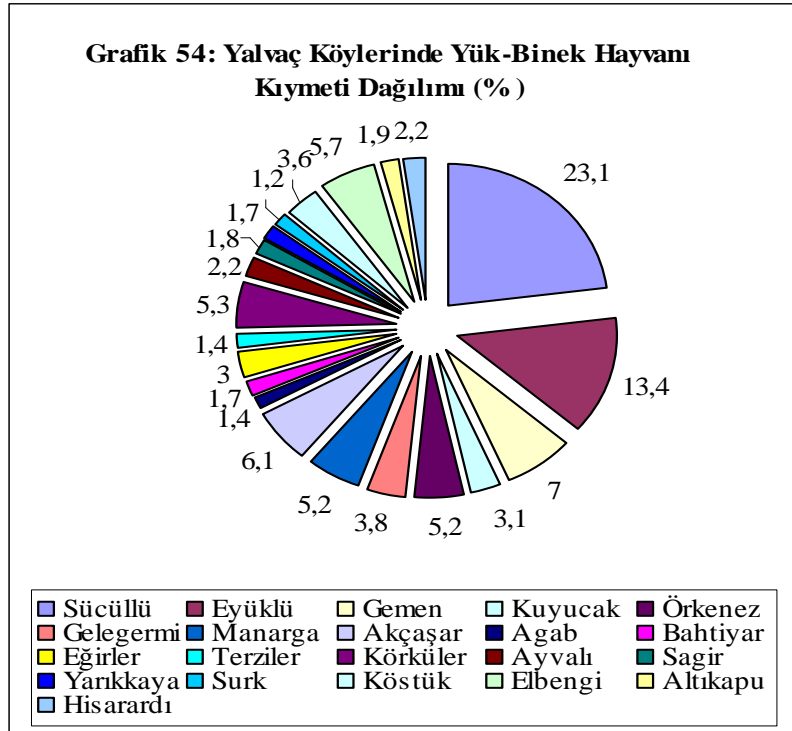
köylerdeki toplam 5265 yük-binek hayvanının 1136'sı buradadır. Son sırada gelen Terziler ise 55 hayvan ile %1 paya sahiptir.

Diğer köylerin paylarına bakıldığında ise; Sücüllü 865 hayvan ile %16,4, Gemen 439 hayvan ile %8,3, Akçaşar 285 hayvan ile %5,4, Körküler 265 hayvan ile %5, Manarga %4,7 Gelegermi 243 hayvan ile %4,6, Elbengi 229 hayvan ile %4,3, Örkenez 220 hayvan ile %4,2, Köstük 204 hayvan ile %3,9, Eğirler 190 hayvan ile %3,6, Kuyucak 142 hayvan ile %2,7, Ayvalı 115 hayvan ile 2,2, Yarıkkaya 110 hayvan ile %2,1, Bahtiyar 102 hayvan ile %1,9, Sagir 99 hayvan ile %1,9, Altıkapu 98 hayvan ile %1,9, Surk 75 hayvan ile %1,4 iken Agab ve Hisarardı'da 72 hayvan ile %1,4 paya sahiptir.

Yalvaç köylerindeki yük binek hayvanlarına ait 458411 kuruşluk kıymet toplamının % 23'ü Eyüklü köyünde olup Surk köyünde bu oran %1,2'dir. Sücüllü köyü 105989 kuruş ile %23'lük en büyük paya, Surk köyü ise 5315 kuruş ile %1'lik en küçük paya sahiptir. Grafik 54'te görüldüğü üzere; 2. sırada 61245 kuruş ile %13'lük paya sahip olan Eyüklü köyü sahiptir. Burada dikkati çeken nokta

Eyüklü'nün en fazla hayvana sahip olmasına rağmen Sücüllü'den sonra gelmesidir. Bunun sebebi Sücüllü'de katır ve bargir gibi değerleri fazla olan binek hayvanlarının çokluğudur. Eyüklü'de ise genelde tarlaların sürülmesinde kullanılan öküzler çoğunluktadır. Ayrıca kaza genelinde bulunan katırcı ve kiracı olarak bilinen 88 nakliyecinin 84'ünün de Sücüllü'de bulunması önemli bir sebeptir.

Diğer köylere ayrıntılı olarak bakıldığında; Gemen 32185 kuruş ile %7, Akçaşar 28019 kuruş ile %6,1, Elbengi 26222 kuruş ile %5,7, Körküler 24161 kuruş ile %5,3, Manarga 23753 kuruş ile %5,2, Örkenez 23638 kuruş ile %5,2, Gelegermi 17525 ile %3,8, Köstük 16616,5 kuruş ile %3,6, Kuyucak 13982 kuruş ile %3,1, Eğirler 13968 kuruş ile %3, Hisarardı 10150 kuruş ile %2,2, Ayvalı 10148 kuruş ile %2,2, Altıkapu 8770 kuruş ile %1,9, Sagir 8325 kuruş ile %1,8, Bahtiyar 7810 kuruş ile %1,7, Yarıkkaya 7771 kuruş ile %1,7, Terziler 6595 kuruş ile %1,4, Agab 6220 kuruş ile %1,4 paya sahip olduğu görülür.

C) GAYRİMENKUL

1- Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimenkul Çeşitleri ve Dağılımı

Temettuat defterimizde araziler ile binalar emlak olarak gösterilmektedir. Biz de durumun daha iyi anlaşılması için arazi ve binaları ayırıp binaları gayrimenkul olarak sınıflandırdık. Yalvaç kazasındaki gayrimenkul çeşitleri tablo 23'de görüldüğü gibi dükkân, değirmen, han ve arsalardır. Yalvaç'ta gayrimenkul pek yaygın olmayıp, tabloda hisse, bâb ve kıyye¹⁶⁴ olarak gösterildiği gibi çok küçük parçalara ayrılmıştır. Kaza merkezinde yoğun olmasının sebebi tarım ve hayvancılık dışında ticaret ve zanaat erbabının bulunmasıdır. Kaza merkezinin tamamında, köylerin ise sadece altısında gayrimenkul bulunduğu tespit edilmiştir. Kaza genelinde gayrimenkulü bulunan 124 hanenin 90 hanesi kaza merkezinde, sadece 34 hanesi köylerde bulunmaktadır.

Tablo 23: Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimenkul Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Emlak Sahibi Hane	Dükkan		Değirmen		Han		Arsa	Toplam Gayrimenkul Kıymetleri
			Hisse	Bâb	Hisse	Kıyye	Hisse	Bâb	Hisse	
Pazar	103	52	13,92	28		3,5				33325
Görgü	62	35	4,81	48	1405	124,5	1,08	1,12	4	47809
Sofular	90	1		2		5				2500
Ulu	47	2				2,5				250
Toplam	302	90	18,73	78	1405	135,5	1,08	1,12	4	83884
Eyüklü	341	1				0,5				50
Kuyucak	70	3				48				4800
Örkenez	154	2				3				300
Geleger mi	167	14			1633	7,5				1158
Manarga	122	2				12				1200
Akçaşar	106	12			1100	29				3175
Toplam	960	34			2733	100		0		10683
Genel Toplam	1262	124	18,73	78	4138	235,5	1,08	1,12	4	94567

¹⁶⁴ Kıyye: Okka, 400 dirhemlik ağırlık ölçüsüne verilen ad.

Gayrimenkul çeşitlerine baktığımızda dükkânların “hisse ve bâb” tabirleri ile tanımlandığı görülür. Hisselerin daha çok arka arkaya gelen hanelere ve kardeşlere ait olduğu tespit edilmiştir. Toplamlarının tam sayı olarak verilememesinin sebebi de hisselerin 1/2, 1/4, 1/5, 1/10 vb. gibi oranlarda bulunmasıdır. “Bâb” tabirine göre toplam 78 dükkân bulunmaktadır. Yani kaza merkezinde hisselerle birlikte yaklaşık olarak 97 dükkân bulunmakta olup köylerde dükkâna rastlanılmamıştır. Ayrıntılı olarak bakıldığında ise “attar, bağhane, bakkal, berber, boyacı, debbağhane, duhancı, ekmekçi, helvacı, leblebici, kepenek, kahvehane, muytab, mücellid, nalbant, pekmezci, terzi, tuzcu, üzümcü, yağhane” gibi dükkân türleri karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bazılarında harabe, viran... gibi niteliklerini de belirten tabirlere rastlanılmıştır.

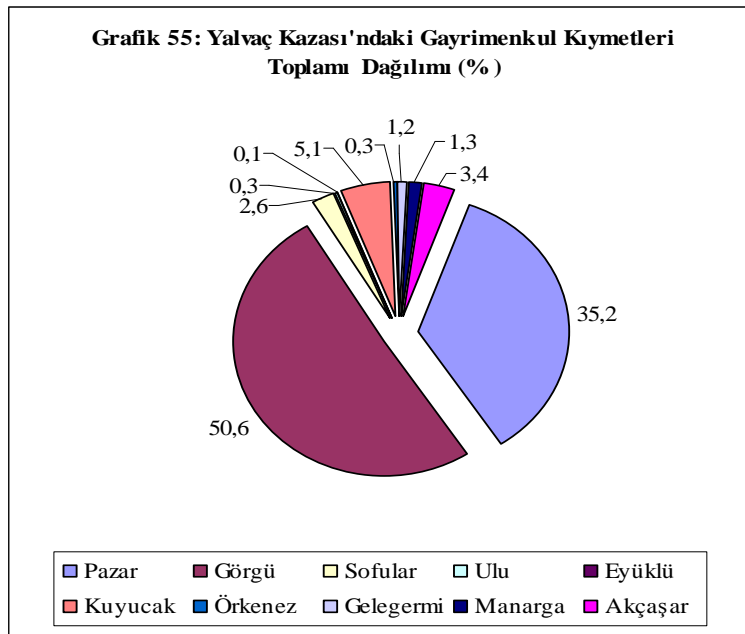
Değirmenler sanayi öncesi dönemde çok önemli olup, tarım toplumlarının arpa, buğday, çavdar...vb. gibi tahılları öğütmekte kullandıkları yegane mekanizmalardır. Temettuat defterleri sayesinde Yalvaç'ta o dönemde kaç değirmen olduğunu tespit edemesek de, eldeki verilere göre 4138 hisse ve 235,5 kıyye (dirhem) değirmen bulunmaktadır. Değirmenlerin 1405 hissesi ile 135,5 kıyye (dirhem)si kaza merkezinde bulunmaktadır. Zaten sadece, mali yönden her açıdan zengin olduğunu tespit ettiğimiz, Görgü mahallesinde 1405 hisse ve 124,5 kıyye (dirhem) değirmen bulunmaktadır. 2733 hisse ile 100 kıyye (dirhem) değirmende köylerde bulunmaktadır. Köylerdeki değirmen hisselerinin dağılımına bakıldığında Gelegermi'de 1633 hisse, Akçaşar'da 1100 hisse olduğu görülür. Kıyye miktarları ise dağılmıştır. Ayrıca “değirmen ocağı hissesi” tabirinin kullanıldığı hanelere de rastlanılmıştır.

Hanlar da dükkânlar gibi hisse ve bâb olarak ayrılmış olup, sadece Görgü mahallesindedir. Görgü mahallesi 5. numaralı hanede “otuz altı odalı bir bâb han” bulunduğunu tespit ettik. Diğerleri de başka hanelere dağılmış durumdadır.

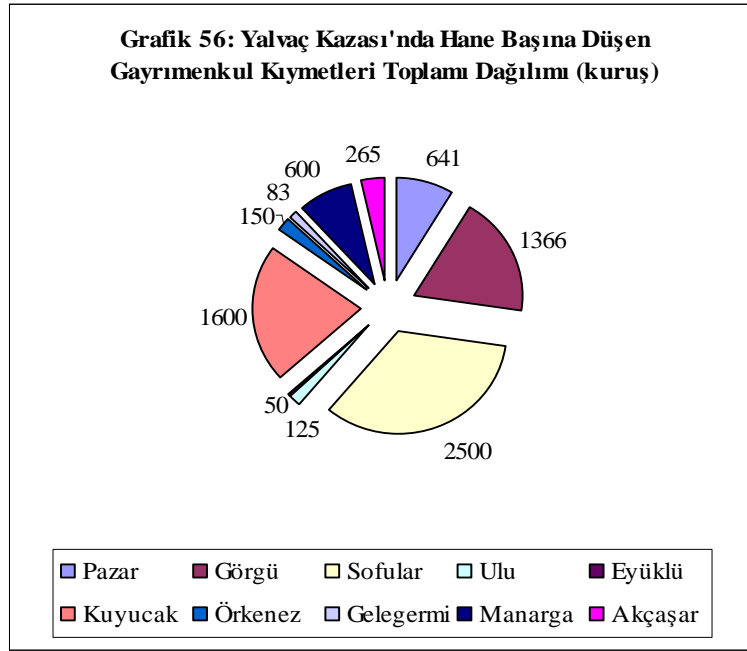
Çulhane, debbağhane, değirmen, dükkân ve han arsalarının da Görgü mahallesinde bulunmakta olduğunu tespit ettik. İçlerinde bazılarının harabe olarak nitelendirildiği bu arsaların toplamları tam sayı olarak verilmişse de, hisseler yine 1/2, 1/4, 1/5, 1/10 vb. oranlara ayrılmıştır.

2- Yalvaç Kazası'ndaki Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı

Gayrimenkullerin kaza genelindeki kıymet toplamları 94567 kuruş olup, dağılımları grafik 55'de görülmektedir. En büyük paya 47.809 kuruşu bulunan Görgü Mahallesi %50,6 ile sahiptir. En küçük paya ise sadece 50 kuruşluk değirmen hissesi bulunan Eyüklü köyü sahiptir. Diğerleri ise Pazar mahallesi 33325 kuruş ile %35,2, Kuyucak köyü 4800 kuruş ile %5,1, Akçaşar köyü 3175 kuruş ile %2,6, Manarga köyü 1200 kuruş ile %1,3, Gelegermi köyü 1158 kuruş ile %1,2, Örkenez köyü 300 kuruş ile %0,3 ve son olarak da Ulu mahallesi 250 kuruş ile 0,3 paya sahiptir.

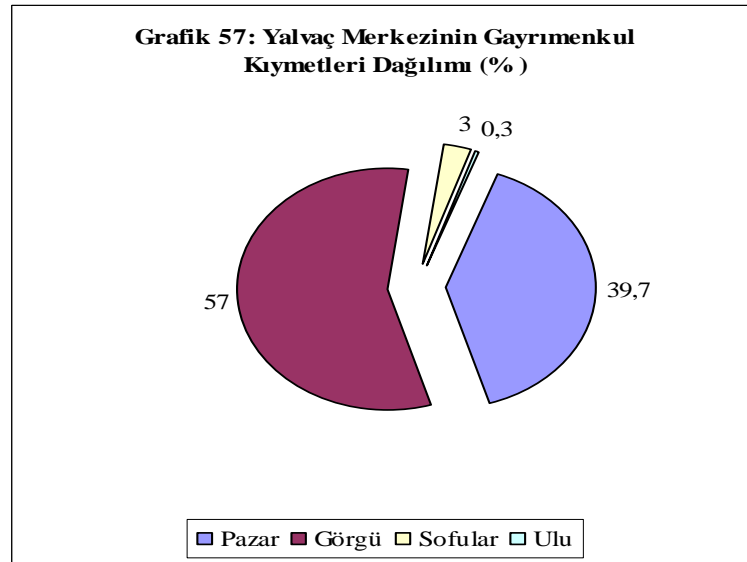

Hane başına düşen kıymet kaza genelinde 763 kuruştur. Bu miktar kaza merkezinde 932 kuruş iken, köylerde sadece 81 kuruştur. Grafik 56'daki kıymet dağılımları bakıldığında 2500 kuruş ile Sofular Mahallesi ilk sırada iken, son sırada 50 kuruş ile Eyüklü köyü bulunmaktadır. Diğer yerleşim birimlerinde ise durum şöyledir; Kuyucak köyünde 1600 kuruş, Görgü mahallesi 1366 kuruş, Pazar mahallesi 641 kuruş, Manarga köyünde 600 kuruş, Akçaşar köyünde 265 kuruş, Örkenez köyünde 150 kuruş, Ulu mahallesi 125 kuruş, Gelegermi köyünde 83 kuruş düşmektedir.

a) Kaza Merkezinde Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı

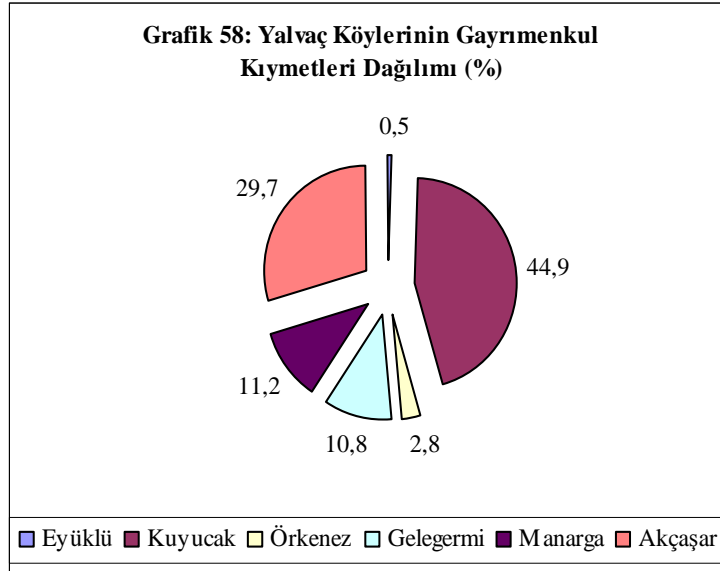
Gayrimenkul kıymetlerinin %88,7'sinin kaza merkezinde bulunduğu tespit edilmiştir. Grafik 57'de görüldüğü gibi 1. sırada %57 ile Görgü, 2. sırada %39,7 ile Pazar, 3. sırada %3 ile Sofular gelirken, son sıradaki Ulu'da bu oran sadece %0,3'tür.

b) Köylerde Gayrimenkul Kıymetleri Dağılımı

Gayrimenkul kıymetlerinin %11,3'ünün köylerde bulunduğu tespit edilmiştir. Grafik 58'de görüldüğü üzere toplamın %44,9'u olan 4800 kuruş ile Kuyucak ilk

sırada iken, %0,5'i olan 50 kuruş ile Eyüklü ise son sırada gelmektedir. Diğer köylerdeki duruma bakıldığında 3175 kuruş ile %29,7'si Akçaşar'da, 1200 kuruş ile %11,2'si Manarga'da, 1158 kuruş ile %10,8'i Gelegermi'de, 300 kuruş ile %2,8'si 3175 kuruş ile %2,8'i de Örkenez'de bulunmaktadır.

D) YALVAÇ KAZASI'NIN SERVET DAĞILIMI

Temettuat defterimizde gelirlerin değil de kıymetlerin verilmesinden dolayı servet dağılımı yapılması uygun görülmüştür. Defterde arazi ve gayrimenkul kıymetleri toplamı “emlak kıymeti” olarak kaydedilmiş, ancak durumun daha net anlaşılması için ayrılmıştır. Yalvaç kazasındaki bütün yerleşim birimlerinin servet yüzdeleri ayrıntılı olarak tablo 24'de gösterilmiştir.

Tablo'ya göre en varlıklı yerleşim birimi 488560 kuruşu bulunan Eyüklü köyüdür. Yalvaç genelinde en fazla nüfusu barındıran ve dolayısıyla en fazla toprağı ve hayvanı olan köy konumundadır. Ayrıntıya inerek servetinin %78'i olan 379970 kuruşunun arazilerden kaynaklanması tarımın burada önemli bir geçim kaynağı olduğunun göstergesidir. 108540 kuruş ile %22'sini oluşturan hayvancılık da önemli bir kaynak olmasına rağmen, Eyüklü'de gayrimenkul yok denilecek durumdadır. Sadece 1 kişiye ait 50 kuruşluk değirmen hissesi bulunmaktadır.

Yerleşim birimlerine ait bilgiler ayrıntılı olarak tabloda verildiğinden dolayı sadece sıralama verilmesi daha uygun görülmüştür. Görgü mahallesi 420891 kuruş,

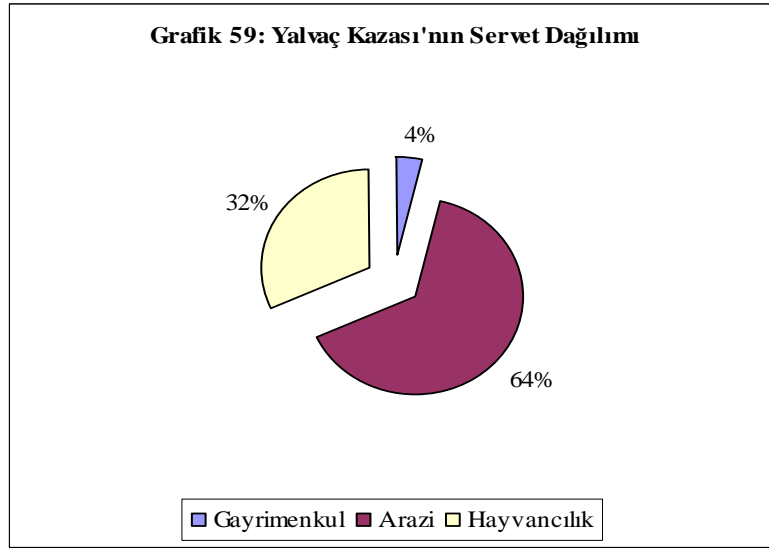
Süçüllü köyü 164473,5 kuruş, Gemen köyü 116684 kuruş, Manarga köyü 95446 kuruş, Sofular mahallesi 92216 kuruş, Pazar mahallesi 84126,5 kuruş, Akçaşar köyü 83572 kuruş, Örkenez köyü 81138,5 kuruş, Elbengi köyü 80035 kuruş, Gelegermi köyü 79888,5 kuruş, Körküler köyü 73090 kuruş, Kuyucak köyü 64438 kuruş, Eğirler köyü 58454,5 kuruş, Hisarardı köyü 44460 kuruş, Köstük köyü 41969,5 kuruş, Ulu mahallesi 37606 kuruş, Ayvalı köyü 29243 kuruş, Altıkapu köyü 25401,5 kuruş, Bahtiyar köyü 24672 kuruş, Sagir köyü 21707 kuruş, Terziler köyü 19790 kuruş, Yarikkaya köyü 17092,5 kuruş, Surk köyü 10989 kuruş, Agab köyü 10639 kuruş servete sahiptir.

Tablo 24: Yalvaç Kazası'ndaki Servet Dağılımı

Kaza	Emlak		Hayvan	Toplam
	Gayrimenkul	Arazi		
Pazar	33325	32721,5	18080	84126,5
Yüzde %	40	39	21	100
Görgü	47809	338992	34090	420891
Yüzde %	11	81	8	100
Sofular	2500	66320	23396	92216
Yüzde %	3	72	25	100
Ulu	250	23501	13855	37606
Yüzde %	0,7	62,5	36,8	100,0
Kaza Merkezi Toplam	83884	461534,5	89421	634839,5
Yüzde %	13	73	14	100
Süçüllü	0	45209,5	119264	164473,5
Yüzde %	0	27	73	100
Eyüklü	50	379970	108540	488560
Yüzde %	0,010	77,773	22,216	100
Gemen	0	70398	46286	116684
Yüzde %	0	60	40	100
Kuyucak	4800	42076	17562	64438
Yüzde %	7,4	65,3	27,3	100
Örkenez	300	47430,5	33408	81138,5
Yüzde %	0,370	58,456	41,174	100
Gelegermi	1158	57595,5	21135	79888,5
Yüzde %	1,4	72,1	26,5	100
Manarga	1200	62348	31898	95446
Yüzde %	1,3	65,3	33,4	100,0
Akçaşar	3175	39418	40979	83572

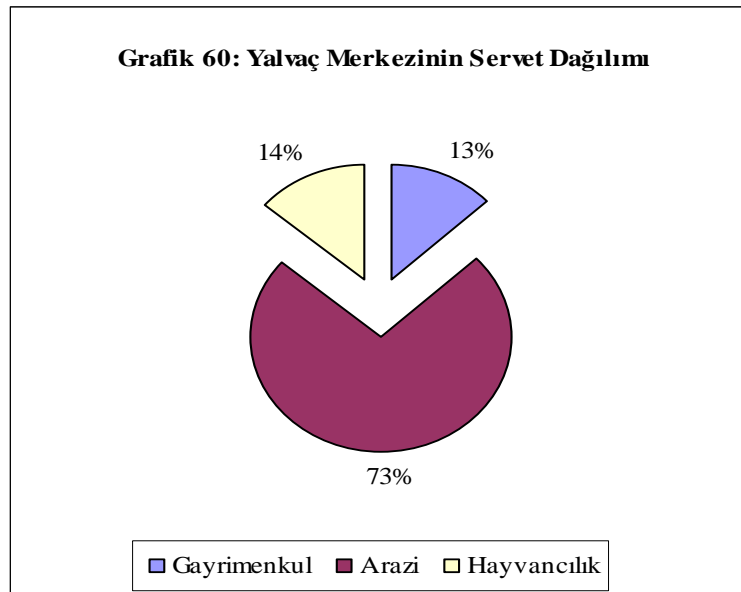
Yüzde %	4	47	49	100
Agab	0	3679	6960	10639
Yüzde %	0	35	65	100
Bahtiyar	0	13367	11305	24672
Yüzde %	0	54	46	100
Eğirler	0	37466,5	20988	58454,5
Yüzde %	0	64	36	100
Terziler	0	11295	8495	19790
Yüzde %	0	57	43	100
Körküler	0	42164	30926	73090
Yüzde %	0	58	42	100
Ayvalı	0	13740	15503	29243
Yüzde %	0	47	53	100
Sagır	0	10209	11498	21707
Yüzde %	0	47	53	100
Yarıkkaya	0	6961	10131,5	17092,5
Yüzde %	0	41	59	100
Surk	0	4739	6250	10989
Yüzde %	0	43	57	100
Köstük	0	21338	20631,5	41969,5
Yüzde %	0	51	49	100
Elbengi	0	49473	30562	80035
Yüzde %	0	62	38	100
Altıkapu	0	12701,5	12700	25401,5
Yüzde %	0	50	50	100
Hisarardı	0	24955	19505	44460
Yüzde %	0	56	44	100
Kaza Merkezi Toplam	10683	996533,5	624527	1631743,5
Yüzde %	1	61	38	100
Kaza Geneli Toplam	94567	1458068	713948	2266583
Yüzde %	4	64	32	100

Yalvaç kazasının 2266583 kuruşluk servetinin dağılımı grafik 59'da görülmektedir. Araziler yani topraklar 145868 kuruş ile %64 gibi büyük bir paya sahiptir. Hayvanların payı 713948 kuruş ile %32 iken, gayrimenkullerin payı 94567 kuruş ile sadece %4'lük bir payı vardır.

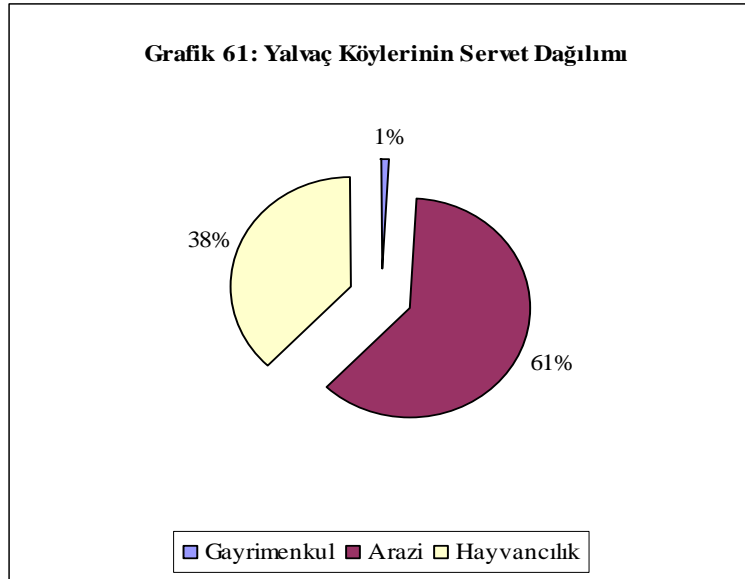
1- Kaza Merkezinde Servet Dağılımı

Yalvaç merkezinin 634839,5 kuruşluk servetinin dağılımı grafik 60'da görülmektedir. Araziler yani topraklar 461534,5 kuruş ile %73 gibi büyük bir paya sahiptir. Hayvanların 89421 kuruş ile %14, gayrimenkullerin ise 83884 kuruş ile sadece %13'lük bir payı vardır. Bu oranlarda görüldüğü gibi ilk sırada arazi gelmekte olup hayvanlar ile gayrimenkuller arasında sadece %1'lik bir fark vardır. Buradan kaza merkezinde tarım ve hayvancılığın yanı sıra ticaret ve zanaatçılığın da yaygın olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Kaza merkezine ayrıntılı bakıldığında Görgü'nün %81'i arazi, %11'i gayrimenkul ve %8'i hayvan varlığıdır. 2. sıradaki Sofular'ın %72'si arazi, %25'i hayvan ve %3'ü gayrimenkul, 3. sıradaki Pazar'ın %40'ı gayrimenkul %39'u arazi ve %21'i hayvan ve son sıradaki Ulu'nun %62,5'i arazi, %36,8'i hayvan ve %0,7'si gayrimenkul varlığıdır.

2- Köylerde Servet Dağılımı

Yalvaç köylerinin 1631743,5 kuruşluk servetinin dağılımı grafik 61'de görülmektedir. Araziler yani topraklar 996533,5 kuruş ile %61 gibi büyük bir paya sahiptir. Hayvanların ise 624527 kuruş ile %38 iken, gayrimenkullerin 10683 kuruş ile sadece %1'lik bir payı vardır. Bu oranlardan da anlaşıldığı gibi ilk sırada arazi, sonra hayvan ve en son olarak da gayrimenkul varlıkları gelmektedir. Yani araziler ve hayvanlar en önemli servet kaynakları olup, gayrimenkul varlığı fazla bulunmamaktadır. Servet miktarlarının dağılımını sırasına göre değerlendirirsek;

1- Eyüklü köyünün %77,77'si arazi, %22,2'si hayvan ve sadece %0,010 gayrimenkul varlığı,

2- Sücüllü köyünün %73'ü hayvan, %27'si arazi varlığı,

3- Gemen köyünün %60'ı arazi, %40'ı hayvan varlığı,

4- Manarga köyünün %65,3'ü arazi, %33,4'ü hayvan ve 1,3'ü de gayrimenkul varlığı,

5- Akçaşar köyünde %49'u hayvan, %47'sinin arazi ve %4'ü de gayrimenkul varlığı,

6- Örkenez köyünde %58,5'i arazi, %41,1'i hayvan ve sadece %0,4'ü gayrimenkul varlığı,

7- Elbengi köyünde %62'si arazi ve %38'i hayvan varlığı,

6- Gelegermi köyünde %72,1'i arazi, %26,5'i hayvan ve %1,4'ü de gayrimenkul varlığı,

8- Körküler köyünün %58'i arazi ve %42'si hayvan varlığı,

9- Kuyucak köyünün %65,3'ü arazi, %27,3'ü hayvan ve %7,4'ü gayrimenkul varlığı,

10- Eğirler köyünün %64'ü arazi ve %36'sı hayvan varlığı,

11- Hisarardı köyünün %56'sı arazi ve %44'ü hayvan varlığı,

12- Köstük köyünün %51'i arazi ve %49'u hayvan varlığı,

13- Ayvalı köyünün %53'ü hayvan ve %47'si arazi varlığı,

14- Altıkapu köyü %50'si hayvan ve %50'si hayvan varlığı,

15- Bahtiyar köyünün %54'ü arazi ve %46'sı hayvan varlığı

16- Sagir köyünün %53'ü hayvan ve %47'si arazi varlığı,

17- Terziler köyünün %57'si arazi ve %43'ü hayvan varlığı,

18- Yarikkaya köyünün %59'u hayvan ve %41'i arazi varlığı,

19- Surk köyünün %57'si hayvan ve %43'ü arazi varlığı,

20- Agab köyünün %65'i hayvan, %35'i arazi varlığıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YALVAÇ TEMETTUAT DEFTERİNDEKİ VERGİLER VE DAĞILIMI

A- OSMANLI VERGİ DÜZENİ

Vergilendirme ve vergi toplama konusunda zirai sektörün hâkim bulunduğu sanayi öncesi ekonomilerin tarihte ortak özelliği, aynı problemleri çözmek için kendine özgü metotlar geliştirmeleridir. Bilindiği gibi vergi tahakkuk ettirmek ve bu tahakkuk eden vergiyi toplamak tarih boyunca kurulan bütün devletler için daima büyük bir mesele olmuştur. Çünkü adil, verimli ve basit bir vergi düzeni tesis etmek kolay bir iş değildir. Osmanlı Devleti bunu halletmek için birçok devlet gibi tahrir usulünü benimsemiştir. Yapılan tahrirlerle ülkenin durumu ve alınacak vergiler belirlenmektedir. Fakat bu vergilerin nasıl ve kimlerden toplanacağı en önemli problem olmaktadır. İşte Osmanlı devleti bunu çözmek için vergi toplama işini büyük ölçüde dirlik sahiplerine ve vakıflara bırakmıştır. Kısacası bunu da tımar sistemi sayesinde yapmıştır.

Tımar sistemi ise “büyük kısmı mahsul olarak alınmakta olan vergi gelirlerinin toplanması, nakli, paraya çevrilmesi, merkezi devlet hazinesinde toplanarak oradan devlet görevlilerine dağıtılmasının güçlüğü karşısında, bir kısım asker ve memurlara muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili salahiyeti ile birlikte vergi kaynaklarının tahsis edilmesi demek” olup, önemli bir mali çözüm tarzını ifade etmektedir. Bu sistem sayesinde çeşitli kamu hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi ve mevcut mali ve iktisadi imkânlarla intibak ettirilmesi mümkün olmakla kalmamış, ayrıca, vergi kaynağını meydana getiren beşeri ve iktisadi temelin veya mükellefin, kendi kendini himaye edebilecek şartlar içinde tutularak korunması da temin edilmiştir.

Osmanlı Devleti kuruluş devirlerinde, beylikten devlete geçerken, tesis ettiği müesseselerle imparatorluk çapında bir devlet kurmayı hedeflemiştir. XVI. yüzyıldan itibaren sınırlarının sürekli genişlemesi ve siyasi sahadaki gelişmeler devleti, sosyal,

ekonomik ve idari alanlarda düzenlemeler yapmak zorunda bırakmıştır¹⁶⁵. Bu doğrultuda her devlet gibi Osmanlı Devleti de kamu hizmetlerini yerine getirmek, güvenlik ve savunmayı sağlamak için harcamalar yapmak ve bu harcamaları finanse edecek kaynakları bulmak zorundadır¹⁶⁶.

Osmanlı Devleti'nde ele geçirilen bölgenin idari taksimi sağlandıktan sonra, bölgeden karakterine göre çeşitli vergiler alınmıştır. Fakat imparatorluğun tamamında aynı vergi düzeni uygulanmamıştır. Fethedilen her bölgenin coğrafi şartları, irki ve kültürel özellikleri ile sosyal ve ekonomik yapısı dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlemeler yapmak yoluna gidilmiştir¹⁶⁷. “Miri Toprak Rejimi”ne bağlı olarak toprağı işleyen reyanın (çiftçi) ödediği vergiler, şehirde oturup ticaret ve zanaatla uğraşan ahalinin ödediği vergiler “Şer’i ve Örfî¹⁶⁸ olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi daha önceki İslam devletlerinden intikal eden ve dini inanç ve esaslara göre alınan vergilerdir. Bu vergiler şeriatın bir gereği olarak alındıkları için “Rüsum-ı Şer’iyye” de denilmektedir. Çiftçi reyadan alınan öşür, çift resmi, ağnam ve şehirlerde ticari faaliyetlerden alınan bağlar bu tür vergilerdir. İkincisi ise; reyanın can ve mal güvenliğinin sağlanması, “Örfî ve Şer’i” kanunların uygulanması, devletle reaya arasındaki her türlü bürokratik hizmetlerin yürütülmesi, reyanın devletten talep ettiği hizmetlerin yerine getirilmesi karşılığında, devletin veya devleti temsil eden “iş erleri”nin (görevlilerin) şehirli ve köylü ayrımı yapmaksızın herkesten aldığı, kanunnamelerle zaman ve şartlara göre miktarı belirlenen “Rüsum-ı Örfiye” olarak adlandırılan vergilerdir. Ancak bazıları gerek görüldükçe “Devlet” ve Örf” mensupları tarafından belirlenmiştir. “Örfî Resimler” genellikle hizmeti yürüten “Örf” mensupları veya onların adamları tarafından toplandığı gibi, devlet hazinesi (miri hazineye bağlı mukataalarda olduğu gibi) tarafından da toplanmıştır. XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı maliyesinin vergi kaynakları tahlil edildiği zaman, “Resm-i Mücerret, Resm-i Bennak, Resm-i Arus, Cürüm ve

¹⁶⁵ Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Isparta 1997, s. 134.

¹⁶⁶ Ahmet Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 169.

¹⁶⁷ Mehmet Ali Ünal, **a.g.e.**, s. 134.

¹⁶⁸ Rıfat Özdemir, “Ankara ve Antakya Sancaklarına Ait Bazı Gelir ve Giderlerin Mukayeseli Tahlili (1790, 1806)”, **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı**, Elazığ 1996, s.131.

Cinayet, Badî Hava, Kul ve Cariye, Müjdegâne, Yave ve Kaçkun” vb. gibi vergiler de “Örfî Resimler” içinde sayılmaktadır¹⁶⁹.

Bu iki tür verginin dışında “Tekâlif-i Divaniye” ve “Avarız-ı Divaniye” adı altında başlangıçta bir sefer için gerekli görülüp alınan, sonradan devamlı hale getirilen vergiden başka, her yıl miktarı fermanlarla belirlenen vergi çeşitleri de vardı. Bu vergiler, her sene “Divan” tarafından tespit edilmekte ve yılda bir defa genellikler iki taksit halinde toplanmaktaydı. Bazıları XVI. yüzyıldan, bazıları da XVII. yüzyıldan itibaren düzenli olarak toplanmaya başlanan bu vergiler, bunalımlar meydana getirmiş, istismarcıların bu durumdan istifadeye kalkışmaları ise adeta halkı isyan edecek hale sokmuştur¹⁷⁰. Bu durumda vergi düzeninde bir ıslahata gidilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Devlet bu yüzden gelirleri azalan “Örf” mensuplarına yeni gelir kaynakları temin etmek, şikâyete konu olan “Şakka” türünden vergilerin kaldırılmasını sağlamak, zaman zaman zuhur eden harp masraflarını karşılamak, eyalet ve sancakların yıllık masraflarını temin etmek, yeni kurulan askeri ocakların masraflarını karşılamak üzere “İmdâd-ı Seferiye, İmdâd-ı Hazeriye, İane-i Cihadiye ve Salyane” adı altında alınan yeni vergilerin konulmasına karar vermiştir. Bu uygulama Tanzimat’a kadar sürmüştür¹⁷¹.

Ancak belirli bir dönem sonra merkezi devletin gücünün zayıflaması, fetihlerin durmasına neden olmuş, böylece vergi gelirlerinde azalma meydana gelmiştir. Bu süreç dâhilinde haraç ödeyen yabancı devletlerin bir kısmı da Osmanlı devletinin güçten düşmesini fırsat bilerek ödedikleri harcı çeşitli bahanelerle geciktirmişler ve ödememeye başlamışlardır. Önceleri kendini besleyip geliştiren dinamik bir iç yapıya sahip olan Osmanlı kamu gelirleri düzeni, bunun doğal sonucu olarak zamanla tersine işleyen bir sistem haline gelmiştir¹⁷².

¹⁶⁹ Rifat Özdemir, **a.g.m.**, s.132. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Akdağ, **Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, C.2, s.272–291.

¹⁷⁰ İsmet Demir, “ Temettuat Defterleri’nin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı**, C.6, Ankara 1999, s. 315.

¹⁷¹ Rifat Özdemir, **a.g.m.**, s.136.

¹⁷² Ayşe Özdemir Kızılkın, “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.20, Kütahya 2008, s.58; Ş.Aksoy, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, İstanbul 1996.

Tanzimat'la birlikte Osmanlı vergi sistemi, içerisinde Cumhuriyete gelinceye kadar sürecek bir dönüşümün başlangıcını oluşturmuştur. Fermanla malî ıslahat çerçevesinde “tekalif-i şer’iyye” adı altında ve çok çeşitli oranlarda alınan vergiler kaldırılmış, yerine zirai ürünlerden onda bir oranında alınan “öşür”, koyunlardan “ağnam resmi” ve gayr-i müslimlerden “cizye” alınması esası getirilmiştir. Aynı şekilde “tekalif-i örfiye” adı altında pek çok türü ve tahsil şekli olan muhtelif vergiler de birleştirilmiştir¹⁷³. Böylece, ödeme gücü dikkate alınmaksızın erkek nüfus üzerine yüklenen baş vergisinden sayılabilecek pek çok örfi vergiden, herkesin ticaret ve kazancı dikkate alınarak tarh edilen genel bir vergi düzenine geçilmiştir. Osmanlı’da vergi kanunla değil nizamname ile çıkarılmıştır. Yani kanunlar asli kaynak, nizamnameler (tüzük) ise tali kaynak hükmündedir¹⁷⁴. Kısacası vergilerin yerine an-cemaatin veya komşuca alınan vergi gibi isimler alan vergilerin tek isim altında toplandığı vergi sistemi getirilmiştir. Yani vergiler oldukça basit ve sade bir hale gelmiştir.

An-cemaatin vergi, tevzi olunan vergi ifadesi vergilerden bir cemiyet veya topluluğun sorumlu tutulması ve bu verginin topluluğun üyeleri arasında ödeme gücüne göre paylaşılması demektir. Yani bir köy veya kasabanın durumuna göre o yerin malî ortalaması bulunmakta ve ortalamanın üzerinden kişinin gelire göre vergi alınmasına karar verilmektedir. Bu sistemle devlet ilk defa mükelleflerle yani vergi veren halkla doğrudan doğruya temasta bulunmaya başlamış ve Tanzimat’tan sonra yayınlanan talimatnamelerle de kanun uygulamaya konulmaya çalışılmıştır. 1840 yılı başlarından itibaren muhassıllar yanlarına verilen kâtiplerle birlikte mal ve emlak sayımlarına başlamıştır. Tanzimatın uygulandığı yerlerde yapılan sayımlar sonucu “Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat Defterleri” adıyla bilinen defterler teşekkül etmiştir¹⁷⁵, fakat bu sistemden de olumlu bir sonuç alınamamıştır.

Kısacası klasik dönem vergi uygulamalarını ıslah etme yönünde yapılan Tanzimat dönemi düzenlemelerinin amacına ulaşamadığı görülmektedir. Bir tarafta eski uygulamaların dağınıklığını gidermenin gerekliliği vurgulanırken, Tanzimat

¹⁷³ Tefvik Güran, **Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları 1841–1861**, Ankara 1989, s.13.

¹⁷⁴ Ayşe Özdemir Kızıllan, **a.g.m.**, s.59.

¹⁷⁵ Ahmed Akgündüz,- Said Öztürk, **Yozgat Temettuat Defteri**, C.1, Yimpaş Yayınları, İstanbul 2000, s.28–29.

uygulamasının ihtiyaç karşısında çok daha esnek bir tutum izlediği, yeni zam ve ilaveler yaptığı görülmüştür¹⁷⁶.

Osmanlı vergi düzenini bu şekilde kısaca izah ettikten sonra Yalvaç ve Yalvaçla ilgili defter hakkında bilgi verebiliriz. 10597 numaralı Temettuat defterinde iki tür vergi karşımıza çıkmaktadır. Kayıtlarda hanelerin sağ köşesinde “salyane virdüğü, 200 guruş” ya da “salyane virmedüğü” bazı yerlerde de “salyanesi olmadığı” tabirleri kullanılmıştır. Salyanenin altında görülen temettuat vergisi de “Temettuatı, 150 guruş” biçiminde yazılmıştır.

B- SALYANE VERGİSİ (RESM-İ SALYANE)

Osmanlı Devleti “Malikane Sistemi”ne geçmeden önce ve geçtikten sonraki dönemlerden başlayarak XVII. ve XVIII. yüzyıllardan itibaren ihdas ettiği yeni vergilerle merkezi hazinenin ihtiyaçları ile “örf” mensuplarının ihtiyaçlarını geniş ölçüde karşılama cihetine gitmiştir. Çünkü XVIII. yüzyıldan Tanzimat’a kadar olan dönem içinde çeşitli savaşlar, ayanlık karışıklıkları, askeri yenilikler ve onlara karşı olan hareketler, zaman zaman zuhur eden zelzele, yangın, kıtlık, kuraklık, yel, sel gibi tabii afetler sonucu zarar gören sancak ve şehir masraflarının bazılarını idareci sınıf tarafından karşılanamayacak kadar artınca devlet bir çözüm arayışı içersine girmiştir.

Bu doğrultuda XVIII. yüzyılın başlarından itibaren bazı “Örf” ve “Şer” mensupları yılda bir veya iki defa bazen (3–4 defa) masraf listesi çıkartıp, “Salyane” veya “Salgun” veya “Tevzi” adı verilen paralar toplamaya başlamışlardır. Bu uygulama, bir çeşit “Şakka” vergilerinin devamı gibi olup, birçok şikayet ve sızlanmalara sebep olmuştur. Her sancak için tespit edilen bu masraflar, liste haline getirildikten sonra “Salyane Defteri” veya “Tevzi Defteri” denilen defterleri oluşturulup, “Salyane Resmi” adı altında “Avârız haneleri”ne “tarh ve tevzi” edilerek tahsil edilmiştir.

Salyane uygulamasında, yapılan masrafların çeşit ve miktarları, alınan verginin ad ve miktarları, verginin alınmasında takip edilen usuller sancaktan sancağa da değişmiştir. Devlet bu duruma son vermek, yapılan harcamalar ve toplanan vergilerin kontrolünde olmasını sağlamak amacıyla Nisan 1779 tarihinde

¹⁷⁶ Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat...**, s.220.

yayınladığı “Ferman”la tanzim edilen bütün “Salyane veya Tevzi” defterlerine ait birer suretin, 6 ayda bir kontrol için İstanbul’a gönderilmesini istemişse de bu emir ancak 1792 tarihinden itibaren yerine getirilmiştir. XVIII. yüzyılın başlarından, Tanzimat’a kadar devam eden bu uygulama epeyce suiistimal ve huzursuzluklara sebep olmuştur.

Salyane Defterlerinin muhtevasına bakıldığında; “İmdâd-ı Seferiye, İmdâd-ı Hazeriye, Harc-ı İlâm, Huddamiye, Katibiyye, Kaydiye, İhzariye, Muhziriyeye, Ayâniye” vb. gibi çeşitli vergi ve masraf çeşitleri görülmektedir. Bunlar devletin tespit ettiği vergi ve harçlardır. Ancak bunların dışında, sancağa gelen devlet ricaline yapılan masraflar, bazı mahallelerde evlerin tamiri, su yolu, çeşme ve yolların onarılması, yangın veya kıtlıkta ihtiyaçların giderilmesi, devlet binalarının tamir edilmesi, kola çıkan görevlilere ait masrafların temin edilmesi, kalyoncu bedeliyesi, menzil beygirlerinin masraflarının karşılanması vb. gibi çok çeşitli masraflar da görülmektedir. Bu tür masrafların karşılanması için vergi alınması istenen paraya genellikle “Salyane veya Resm-i Salyane” adı kullanılmakta olup, XVII. ve XIX. yüzyıl vesikalarında da bu ad geçmektedir.

Kadı sicillerine kayıtlı olan bu defterlerin incelenmesi, Hazer ve Sefer zamanlarında sancakların ne gibi masrafları olduğu, bu masrafları karşılamak için ne kadar vergi toplandığı, vergi toplama da hangi usullerin takip edildiği gibi çeşitli ve idari bilgilerin elde edilmesi mümkün olacaktır¹⁷⁷.

1-Salyane Vergisinin Yalvaç Kazası’nda Dağılımı

Osmanlı arşivinde yer alan ve özeti “Matbah-ı Amire masarifi için Hamideli sancağına müretteb kalyoncu bedeliyesinden Yalvaç ile Pavli kazalarında baki kalan mebaliğin gönderilmesi”¹⁷⁸ şeklindeki belge, defterimizdeki “salyane” tabirini ve alınan salyane vergisinin durumunu açıklamaktadır. Belgeye göre bu tarihte Yalvaç’a salyane adı altında kalyoncu bedeliyesi tevzi edilmiştir.

Tablo 25’de salyane vergisi miktarları ayrıntılı olarak verilmekte olup, yerleşim birimlerinin payları da yansıtılmıştır. Dikkatimizi çeken nokta çoğunluğu kamu görevlisi ya da zengin tabakadan olan bir kesimin vergi vermemesidir.

¹⁷⁷ Rıfat Özdemir, **a.g.m.**, s.138–140.

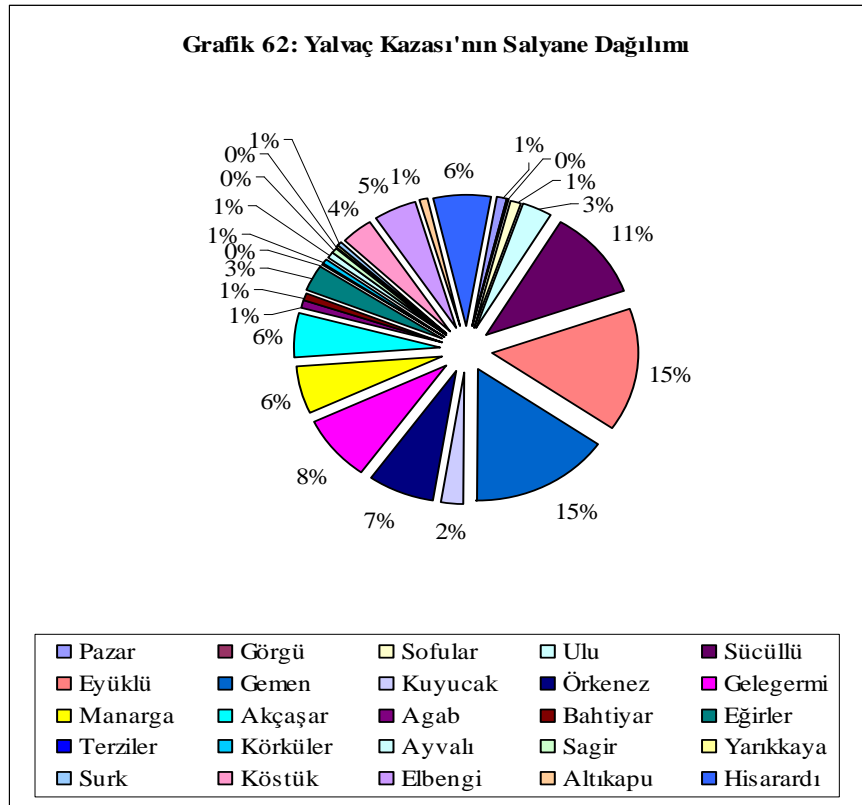
¹⁷⁸ **BOA. C.S.M.**, 3247/64.

Tablo 25: Yalvaç Kazası'ndaki Salyane Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Salyanesi Olan Hane Sayısı	Salyane Toplamı
Pazar	103	91	2897
Görgü	62	33	813
Sofular	90	83	3555,5
Ulu	47	46	8600
Sücüllü	269	250	30755
Eyüklü	341	315	41823,5
Gemen	239	191	41901,5
Kuyucak	70	52	6642,5
Örkenez	154	142	20365,5
Gelegermi	167	153	21560
Manarga	122	111	16126,5
Akçaşar	106	94	15337
Agab	25	24	2405
Bahtiyar	46	34	3269
Eğirler	60	52	8580
Terziler	16	11	590
Körküler	92	72	1773
Ayvalı	39	34	1887
Sagir	32	27	1329
Yarıkkaya	27	22	1077
Surk	35	27	1710
Köstük	66	55	9916
Elbengi	79	67	12629
Altıkapu	50	39	2410
Hisarardı	116	86	17815
Genel Toplam	2453	2111	275767

Kaza genelinde 2453 hanenin 2111'i salyane vergisi verirken, 342 hane muafıdır. Kazadan toplam 275767 kuruş salyane toplanmıştır. Yerleşim birimlerindeki miktarları tablo 25'de gösterilmiştir. Grafik 62'de ise kazanın salyane dağılımı yüzde olarak verilmiştir. İlk sırada %15,2 ile Eyüklü ve Gemen köyleri görülmektedir. En az vergiyi ise %0,2 oranıyla Terziler köyü vermektedir. Sırasıyla bakıldığında ise

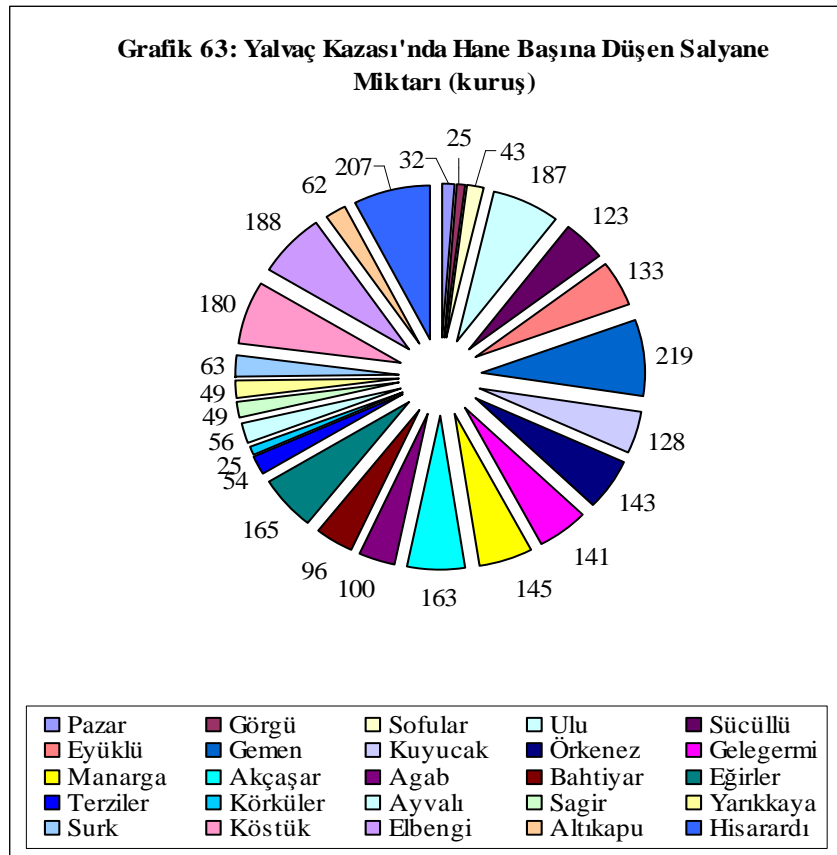
durum şöyledir; Sücüllü köyü %11,2, Gelegermi köyü %7,8, Örkenez köyü %7,4; Hisarardı %6,5; Manarga köyü %5,8, Akçaşar köyü %5,6, Elbengi köyü %4,6, Köstük köyü %3,6, Ulu mahallesi %3,1, Kuyucak köyü %2,4, Sofular köyü%1,3, Bahtiyar köyü %1,2, Pazar mahallesi %1,1, Agab ile Altıkapu köyleri %0,9, Ayvalı köyü %0,7, Surk köyü %0,6, Sagir köyü %0,5, Yarıkkaya köyü %0,4, Görgü mahallesi ise %0,3'tür. Görgü mahallesi gibi varlıklı bir yerleşim biriminde bu oranın bu kadar az olmasının nedeni devlet görevlileri ve 15 ağa hanesinin salyane vermemesindedir.

Kazada hane başına düşen salyane miktarları da önemlidir. Toplam 2111 hanelik kazanın genelinde hane başına düşen miktar 131 kuruştur. Bu miktar toplam 253 hanelik kaza merkezinde 63, toplam 1858 hanelik köylerde ise 140 kuruştur.

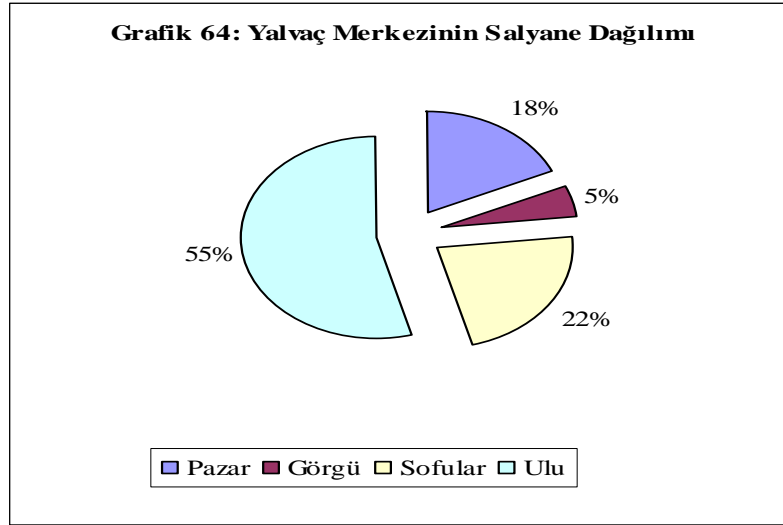
Grafik 63'te ayrıntılı olarak verilen miktarlara bakıldığında 219 hanelik Gemen köyü 219 kuruş ile 1. sıradadır. 33 hanelik Görgüler Mahallesi ile 72 hanelik Körküler köyünde 25 kuruş olması vergi dengesizliğini ortaya koyması açısından önemli bir veridir. Sırasıyla baktığımızda; 86 hanelik Hisarardı köyünde 207 kuruş, 67 hanelik Elbengi köyünde 188, 46 hanelik Ulu mahallesinde 187, 55 hanelik

Köstük köyünde 180, 52 hanelik Eğirler köyünde 165, 94 hanelik Akçaşar köyünde 163, 111 hanelik Manarga köyünde 145, 142 hanelik Örkenez köyünde 143, 153 hanelik Gelegermi köyünde 141, 315 hanelik Eyüklü köyünde 133, 52 hanelik Kuyucak köyünde 128, 250 hanelik Sücüllü köyü 123, 24 hanelik Agab köyünde 100, 34 hanelik Bahtiyar köyünde 96, 27 hanelik Surk köyünde 63, 39 hanelik Altıkapu köyünde 62, 34 hanelik Ayvalı köyünde 56, 11 hanelik Terziler köyünde 54, 27 hanelik Sagir köyü ile 22 hanelik Yarıkaya köyünde 49, 83 hanelik Sofular mahallesinde 43, 91 hanelik Pazar mahallesinde 32 kuruş olduğu görülmektedir.

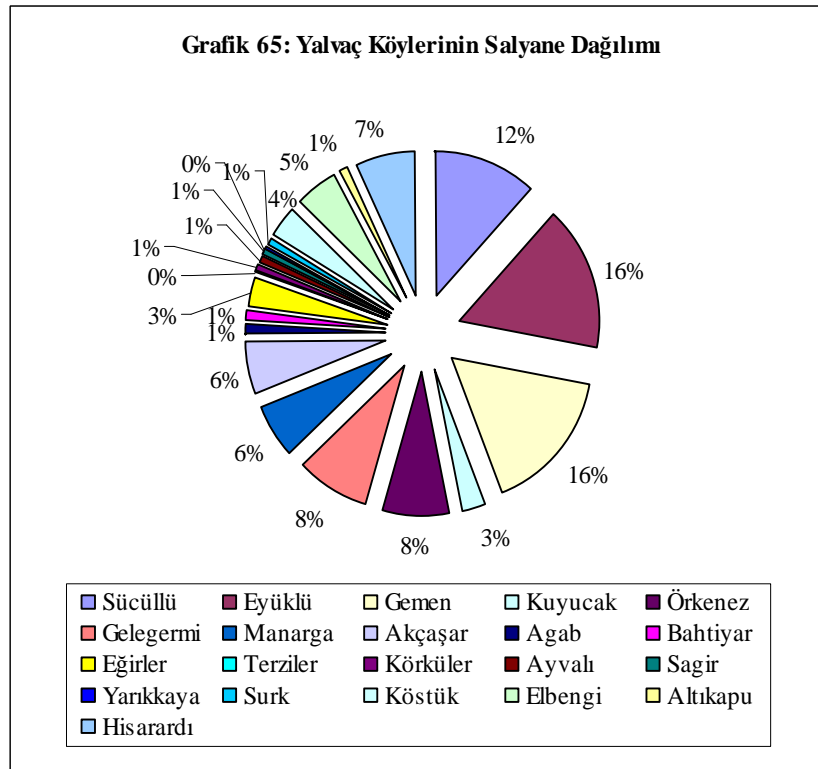
a) Kaza Merkezinde Salyane Vergisi Dağılımı

Yalvaç'taki salyane vergisinin 15865,5 kuruşu yani %5,8'i kaza merkezinden toplanmaktadır. Grafik 64'te kendi içindeki oranlarına bakıldığında %55'ini Ulu, %22'sini Sofular, %18'ini Pazar ve sadece %5'ini Görgü mahallesi vermektedir.

b) Köylerde Salyane Vergisi Dağılımı

Yalvaç'taki salyane vergisinin 259901,5 kuruşu yani %94,2'si köylerden toplanmaktadır. Köylerin kendi içindeki dağılımlarını gösteren grafik 66'da görüldüğü üzere en fazla vergiyi %16,1 ile Eyüklü ve Gemen, en az vergiyi de %0,2 ile Terziler vermektedir.

Grafik 65’te ayrıntılı olarak bakıldığında ise durum şöyledir; Sücüllü köyü %11,8, Gelegermi %8,3, Örkenez %7,8, Hisarardı %6,9, Manarga %6,2, Akçaşar %5,9, Elbengi %4,9, Köstük %3,8, Eğirler %3,3, Kuyucak %2,6, Bahtiyar %1,3, Agab ve Altıkapu %0,9, Körküler, Surk ve Ayvalı %0,7, Sagir %0,5, Yarikkaya %0,4 oranında paya sahiptir.

C- TEMETTUAT VERGİSİ (VERGİ-Yİ MAHSUSA)

Temettuat, temettü kelimesinin çoğulu olup kârlar, faydalar ve kazançlar anlamına gelmektedir¹⁷⁹. “Temettü” vergisi herkesin kazancına uygun olarak devlete verdiği vergi anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti’nde uygulandığı zamana kadar ki şekliyle tarif edildiğinde ise, tüccar ve esnafın senelik kazançlarının miktarının tahmin ve takdir edilerek, bundan binde ve yüzde hesabıyla alınan vergidir¹⁸⁰. Ayrıca “vergü-yi mahsusa” olarak da adlandırılan ve dikey eşitliği sağlayabilme özelliği gösteren genel bir vergi niteliği taşımaktadır¹⁸¹. Bu yeni verginin miktarı, maliye nezareti tarafından yalnızca liva düzeyinde belirlenmiş, her liva merkezinde bu toplam miktar, kazalar arasında paylaştırılmıştır. Daha sonra kazanın müdür ve meclis azalarının katıldığı bir toplantıda kasaba ve köylerin payları belirlenmiş, belirlenen miktarı belirten bir mazbata kendilerine teslim edilmiştir. En sonunda kasaba mahalleleri ve köyler düzeyinde, tüm hane reisleri toplanarak, istenilen miktar haneler arasında her şahsın kazancına göre paylaştırılmış ve bir defter halinde kaza merkezine gönderilmiştir. Böylece her hanenin vergi yükümlülüğü belirlenmiştir. Başlangıçta %3 oranında olan Temettü vergisi 1878 yılında %4’de çıkarılmıştır.

1864’ten itibaren sanat ve ticarete inhisar kaldırılmış, bu alanda çalışanlara “Ruhsatiye Defteri” verilerek yıllık gelirleri tahmin edilip deftere geçirilmiştir. Temettü vergisi için esnafa verilen tezkirelere “Ruhsatiye Tezkiresi” denilmiş, vergi komisyonlarınca düzenlenerek esnaf kethüdaları vasıtasıyla ilgiliye teslim edilmiş ve

¹⁷⁹ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara 1998, s.1073.

¹⁸⁰ Ayşe Özdemir Kızılkın, **a.g.m.**, s.60.

¹⁸¹ Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat...**, s.218.

¹⁸¹ Ayşe Özdemir Kızılkın, **a.g.m.**, s.61.

ona göre esnaf ödeyeceği vergiyi önceden bilme imkanına kavuşmuştur¹⁸². Böylece beyana dayanmamakla birlikte tahrire göre alınan bir gelir vergisi sistemine geçilmiştir. Tahrinin kaydedildiği temettuat defterlerinde idari taksimat esas alındığından kaza, köy ve mahalle gibi iskân merkezleri hane hane ele alınarak herkese ait şahsi mal varlığı, emlak, arazi, hayvanat vb. ile yaptığı iş tespit edilmiştir. Bu tespitte eşkâl ile birlikte lakap ve kısmi şecere de verilmiştir. Burada sadece hane reisinin malvarlığı verildiğinden hane de meskûn diğer fertlerden bahsedilmemektedir. Temettuat daha ziyade öşre tabi halkın yani Müslim ahalinin durumunu yansıtmaktadır¹⁸³.

Bu verginin halktan tahsili 1261/1845 yılına kadar “Ruz-ı Hızır” ve “Ruz-ı Kasım” olarak iki taksitte yapılmıştır. Ayrıca her bir taksit de üçer taksitte ayrılarak tahsil edilmiştir. Fakat bu tahsil dönemleri tahsilat için uygun olmadığından, bu tarihten sonra çiftçiden hasat zamanından sene sonuna kadar tedricen, tüccar ve esnaftan ise bir yıl içinde taksitler şeklinde tahsil edilmiştir. 1864’te yapılan bir düzenleme ile verginin on taksitte ödenmesi şekli getirilmiştir¹⁸⁴. Halkın emlak, arazi ve diğer gelirlerinin tespit edilerek ödeme gücüne göre vergilendirme prensibine dayanan bu vergi, 20 yıl süreyle (1256–1275) yürürlükte kaldıktan sonra 1860 yılında kaldırılarak yerine nisbi nitelikte arazi ve gelir vergileri konulmuştur. Ancak yeni yapılan tahrire bağlı olarak uygulamaya konması mümkün olan bu yeni sistemin, tatbik sahasına konulmadığı yerlerde İkinci Meşrutiyet dönemine kadar varlığını sürdürdüğü görülmüştür¹⁸⁵.

Temettü vergisi hakkında 1323 (1907)’de çıkartılan bir nizamnamede ise temettü vergisinin; vilayet, liva, kaza merkezlerinde ve nüfusu iki bini aşkın yerlerde ticaret, sanat ve hırfet erbabından mart ve eylül aylarında olmak üzere yılda iki taksit halinde alınması kararlaştırılmıştır. Bu verginin adı daha sonra “kazanç vergisi” ne çevrilmiştir¹⁸⁶. Açıklandığı gibi gayrimenkul sermaye iradlarının da vergilendirildiği düşünülürse henüz bütün gelir unsurlarını kapsamamakla birlikte gelir vergisi alanında mütevazı bir adım atılmış, Tanzimat’la başlayan ödeme gücüne yönelen

¹⁸² Musa Çadırcı, **a.g.e.**, s. 346.

¹⁸³ İsmail Yakıt, **Osmanlı Araştırmaları**, Isparta 2002, s.195.

¹⁸⁴ Ahmed Akgündüz- Said Öztürk, **Darende Temettuat...**, s.219.

¹⁸⁵ Abdüllatif Şener, **a.g.e.**, s.104–105.

¹⁸⁶ Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.720.

vergilendirme ilkesi Islahat Fermanı sonrasında biraz daha gelişmiştir. Ancak ücretler ile sarraflık ve bankacılığa bağlı menkul sermaye iradları vergilendirilebilir gelir içinde henüz yer almamıştır. Öte yandan zirai kazançlardan ise gayri safi olarak alınan aşar ile ağnam vb. rüsumların geleneksel olarak tahsiline devam¹⁸⁷ edilmiştir.

1- Temettuat Vergisinin Yalvaç Kazası'nda Dağılımı

Temettuat vergisi, salyane vergisinin aksine Yalvaç kazasının tümünden alınmaktadır. Tablo 26'da görüldüğü üzere kazadan toplam 861180 kuruş temettuat vergisi toplanmaktadır.

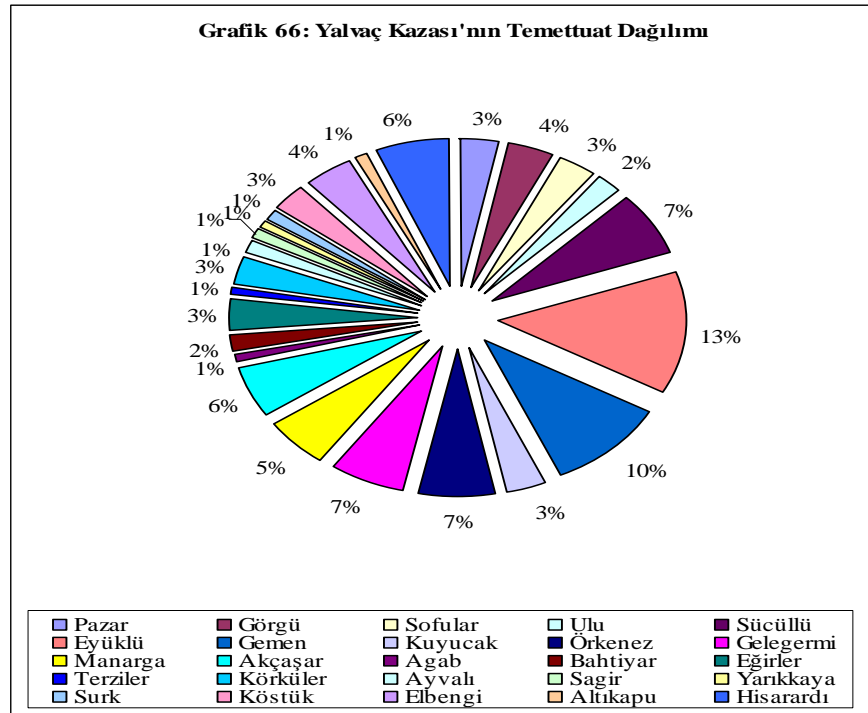
Tablo 26: Temettuat Vergisinin Yalvaç Kazası'nda Dağılımı

Kaza	Hane Sayısı	Temettuat Toplamı
Pazar	103	28865
Görgü	62	34275
Sofular	90	26775
Ulu	47	19870
Stücüllü	269	58950
Eyüklü	341	114820
Gemen	239	90375
Kuyucak	70	27050
Örkenez	154	57200
Gelegermi	167	56200
Manarga	122	47250
Akçaşar	106	48750
Agab	25	7850
Bahtiyar	46	16380
Eğirler	60	29150
Terziler	16	6150
Körküler	92	25650
Ayvalı	39	12550
Sagır	32	9800
Yarıkkaya	27	7750
Surk	35	8770
Köstük	66	27320

¹⁸⁷ Abdüllatif Şener, a.g.e., s.108.

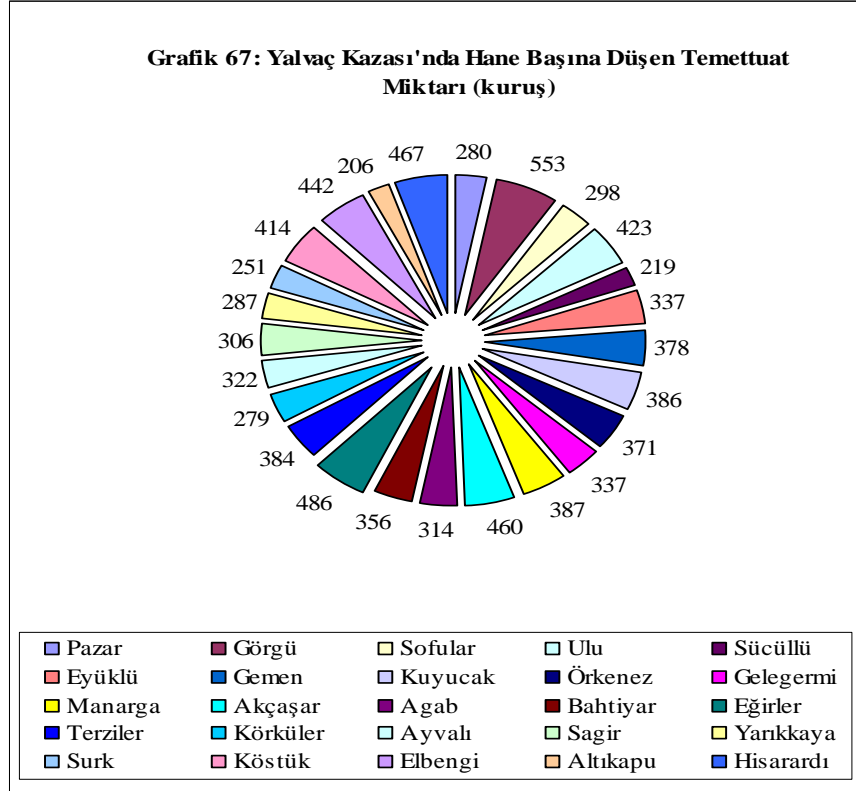
Elbengi	79	34950
Altıkapu	50	10280
Hisarardı	116	54200
Toplam	2453	861180

Tablo 26’da verilen temettuat vergisi değerlerinin incelenmesi sonucunda en fazla verginin Eyüklü köyünden alındığı tespit edilmiştir. Eyüklü köyü, nüfus yoğunluğu ile arazi ve hayvan varlığının çok olmasından dolayı 114820 kuruş temettuat vergisi vermiştir. Öte yandan Terziler köyünün sadece 6150 kuruş vermesi dikkat çekici gibi görünse de burada sadece 16 hanenin yaşaması farkı açıklamaktadır. Diğer yerleşim birimlerinin durumu tabloda ayrıntılı olarak görülmektedir. Zaten temettuat dağılımlarının yüzde olarak gösterilmesi en uygunudur.

Grafik 66’da görüldüğü gibi kazanın temettuat dağılımında en fazla payı %13 ile Eyüklü köyü almaktadır. En az vergiyi ise %0,7 oranıyla Terziler köyü vermektedir. Burada dikkati çeken nokta temettuat vergisi ile haneler arasında doğru orantı bulunmasıdır. Hane sayısı arttıkça vergi toplamı da artmaktadır. Sırasıyla diğer yerleşim birimlerinin temettuat payları şöyledir; Sücüllü %6,8, Örkenez %6,6,

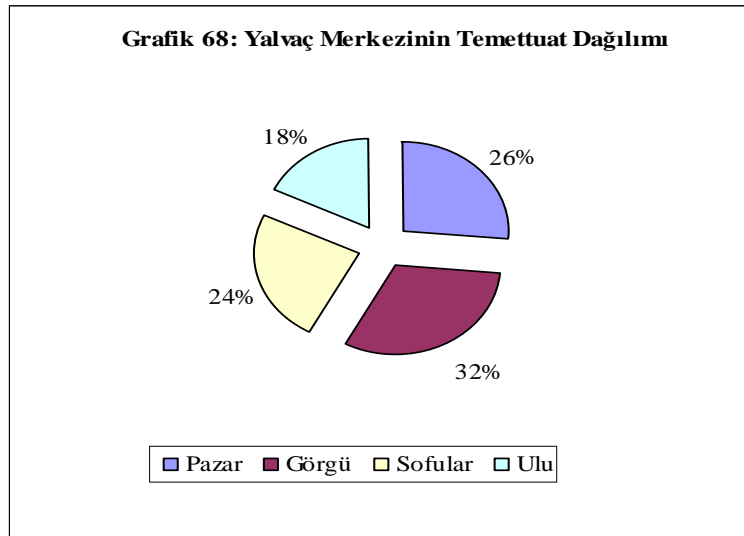
Gelegermi %5,5, Hisarardı %6,3, Akçaşar %5,7, Manarga %5,5, Elbengi %4,1, Görgü %4, Pazar %3,4, Köstük %3,2, Kuyucak %3,1, Körküler %3, Ulu %2,3, Bahtiyar %1,9, Ayvalı %1,5, Altıkapu %1,2, Sagir %1,1, Surk %1, Agab ve Yarıkaya köyleri %0,9 'dur.

Yalvaç genelinde hane başına 351 kuruş temettuat vergisi düşmektedir. Bu miktar kaza merkezindeki hanelerde 364 kuruş olup, köylerdeki hanelerde 349 kuruştur. Grafik 67'de ayrıntılı olarak görülen dağılımda en fazla vergiyi 553 kuruş ile Görgü mahallesi sakinleri vermektedir. En az miktar ise 206 kuruş ile Altıkapu köyü sakinlerine düşmektedir. Kaza geneline bakıldığında hane başına, Hisarardı köyünde 467, Akçaşar köyünde 460, Elbengi köyünde 442, Ulu mahallesinde 423, Köstük köyünde 414, Kuyucak köyünde 386, Manarga köyünde 387, Terziler köyünde 384, Gemen köyünde 378, Örkenez köyünde 371, Bahtiyar köyünde 356, Gelegermi ve Eyüklü köylerinde 337, Ayvalı köyünde 322, Agab köyünde 314, Sagir köyünde 306, Sofular mahallesinde 298, Yarıkaya köyünde 287, Pazar mahallesinde 280, Körküler köyünde 279, Surk köyünde 251 ve Sücutlü köyünde ise 219 kuruş temettuat vergisi düşmektedir.

a) Kaza Merkezinde Temettuat Vergisi Dağılımı

Yalvaç'taki temettuat vergisinin 109785 kuruşu yani %13'ü kaza merkezinden toplanmaktadır. Grafik 68'de mahallelerin kendi içindeki oranlarına bakıldığında 34275 kuruş ile %32'sini Görgü, 28865 kuruş ile %26'sını Pazar, 26775 kuruş ile %24'ünü Sofular ve sadece 19820 kuruş ile %18'ini Ulu mahallesi vermektedir. Bu durum daha önce belirtildiği gibi Görgü mahallesinde 15 ağa hanesinin bulunmasının yanı sıra ticaret ve zanaat erbabının burada yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır.

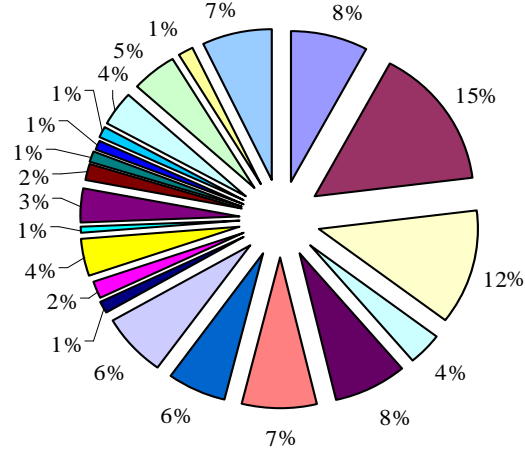

b) Köylerde Temettuat Vergisi Dağılımı

Yalvaç'taki temettuat vergisinin 751395 kuruş ile %87'si köylerden toplanmaktadır. Grafik 69'da görüldüğü üzere en fazla vergiyi 114820 kuruş ile %15'ini Eyüklü, en azı da 6150 kuruş ile %0,8 Terziler vermektedir.

Diğer köylerin verdiği vergi payları incelendiğinde, Gemen 90375 kuruş ile %12, Sücüllü 58950 kuruş ile %7,8, Örkenez 57200 ile %7,6, Gelegermi 56200 ile %7,5, Hisarardı 54200 ile %7,2, Akçaşar 48750 ile %6,5, Manarga 47250 kuruş ile %6,3, Elbengi 34950 ile %4,7, Eğirler 29150 kuruş ile %3,9 ve Köstük 27320 kuruş ile %3,6, Kuyucak 27050 kuruş ile %3,6, Körküler 25650 kuruş ile %3,4, Bahtiyar 16380 kuruş ile %2,2, Ayvalı 12550 kuruş ile %1,7, Altıkapu 10280 kuruş ile %1,4, Sagir 9800 kuruş ile %1,3, Surk 8770 kuruş ile %1,2, Agab 7850 kuruş ile %1 ve Yarıkaya 77501 kuruş ile %1 olduğu görülmüştür.

Grafik 69: Yalvaç Köylerinin Temettuat Dağılımı

Sücüllü	Eyüklü	Gemen	Kuyucak	Örkeniz
Gelegermi	Manarga	Akçaşar	Agab	Bahtiyar
Eğirler	Terziler	Körküler	Ayvalı	Sagir
Yarıkkaya	Surk	Köstük	Elbengi	Altıkapu
Hisarardı				

SONUÇ

10597 Numaralı Yalvaç Temettuat Defteri'ne dayanarak, 19. yüzyılın ilk yarısında Yalvaç'ın sosyal ve ekonomik tarihini değerlendirmeye çalıştık. Defterimizin Tanzimat'ın ilanından sonra yapılan ilk temettuat sayımına ait olması Tanzimat'ın öncesi ve sonrası ile ilgili bilgileri yansıtmaları açısından büyük önem arz etmektedir.

Konya Eyaleti Hamid Sancağı'na bağlı olan Yalvaç'ın 508 sayfalık Temettuat defterinde, Yalvaç merkezinde Pazar, Görgü, Sofular ve Ulu mahalleleri bulunmaktadır. Ayrıca Yalvaç'ın köyleri olarak Sücüllü, Eyüklü, Gemen, Kuyucak, Örkenez, Gelegermi, Manarga, Akçaşar, Agab, Bahtiyar, Eğirler, Terziler, Körküler, Ayvalı, Sagir, Yarikkaya, Surk, Köstük, Elbengi, Altıkapu ve Hisarardı yer almakta olup, kaza genelinde toplam 2453 hane bulunmaktadır.

XIX. yüzyılın başlarında iktisadi gelişmişlik ve nüfus bakımından Hamid Sancağı'nın en büyük kazasının Yalvaç olduğu 1822 tarihli tevzi defterindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. 1840 yılında Yalvaç'ta 1510'u kaza merkezinde, 10755'i de köylerde olmak üzere 12265 kişinin yaşamakta olduğu ve nüfusun tamamının da Müslüman olduğu tespit edilmiştir.

1256 sayımına ait 10597 numaralı Temettuat defterinin incelenmesi sonucu hanelerdeki mesleklerin çoğu tespit edilmiş olup, mesleği belirtilmeyen veya okunmayan hane sayısı sadece 72'dir. Buna göre Hamid sancağının demografik açıdan da en büyük kazası olan Yalvaç'ta Yalvaç'ta tarım ve hayvancılık en yaygın meslek olup, 2453 hane reisinden 1399'unun tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. 235 kişi imalat, 35 kişi ticaret, 21 kişi hizmet, 10 kişi işçilik, 5 kişi inşaat, 178 kişi nakliyecilik, 53 kişi devlet görevlisi, 187 kişi askeri mesleklere mensuptur. Bununla birlikte 348 kişi işsiz ve yetim olup, 72 kişi de dul hatun ve kız çocuklarıdır. Ayrıntıya inerek Yalvaç'ta özellikle dokumacılık sektörü çok gelişmiş olup, bunda çalışanların çoğu çulhacı ve muytab'dır. Ayrıca büyük kısmı redif olan askeri bir zümrenin varlığı da tespit edilmiştir. Yalvaç'ta fiziksel ve ruhsal açıdan rahatsız, yetim, işi bulunmayan 348 kişinin kaza genelinin %14,2'sini oluşturması

dikkate değer bir durumdur. Ayrıca Yalvaç genelinin %3'ünü de dul hatunlar, yetim kız çocukları ve talebeler oluşturmaktadır.

Yalvaç kazası genelinde bulunan 2453 hanenin 2337'ünün toprağı bulunmakta olup, bunun 283'ü kaza merkezinde 2054'ü de köylerde yaşamaktadır. Yani %95,2'inin toprağı bulunmakta olup, bu oran kaza merkezinde %93,7, köylerde ise %95,4'dür. Yalvaç'ta tarla ve tarla dışı toplam 83652 dönüm toprak yer almaktadır. Bunun 22548 dönümü kaza merkezinde, 61104 dönümü ise köylerde dir. Kaza genelinde toplam 82270 dönüm tarla vardır. Tarlaların 22231 dönümü kaza merkezinde, 60039 dönümü köylerde dir. Kaza genelindeki 1382 dönüm tarla dışı toprağın 317 dönümü kaza merkezinde, 1065 dönümü köylerde bulunmaktadır. Hane başına düşen toprak miktarları kaza genelinde ortalama 36 dönüm iken, mahallelerde 80 dönüm, köylerde de 30 dönümdür. Ayrıca 10597 numaralı Temettuat defterinde tarlalardan elde edilen gelirler değil, vergi mükelleflerinin sahip olduğu tarlaların değerleri yazılmıştır. Tarla kıymetleri toplamı 1181132 kuruş olup, bunun 401420,5 kuruşu kaza merkezinde, 779711,5 kuruşu da köylerdeki hanelerde kayıtlıdır. Tarla dışı topraklara ait toplam ise 283780 kuruş olup, 60214 kuruşu kaza merkezindeki hanelerde, 223566 kuruşu da köylerdeki hanelerde bulunmaktadır.

Yalvaç'ta hayvancılığın %67'si yük- binek, %33'ü büyükbaş hayvancılığıdır. Yalvaç genelindeki 2453 hanenin 2007'si hayvancılık yapmakta olup, bunun 248'i kaza merkezinde 1759'u da köylerde yaşamaktadır. Kaza genelinde halkın %81,8'i hayvancılık yapmakta olup, bu oran kaza merkezinde %82,1, köylerde ise %81,7' dir. Bununla birlikte yük-binek hayvanların kıymeti %74 iken, büyükbaş hayvanların ise %26'dır. Yalvaç'ta toplam 8691 hayvanın 953'ü kaza merkezinde, 7738'i de köylerde bulunmaktadır. Büyükbaş hayvancılığın dağılımına bakıldığında kazadaki 2836 hayvanın 363'ü kaza merkezinde, 2473'ü köylerde dir. Yük-binek hayvancılığına bakıldığında ise kazadaki 5855 hayvanın 590'ı kaza merkezinde, 5265'i köylerde dir. Ulaşımın binek hayvanlarıyla yapıldığı 19. yüzyılda katırcılık ve kiracılığın yaygın olduğu, pahalı olan binek hayvanlarından da kiralama usulüyle faydalanıldığı görülmektedir. Ayrıca kaza genelinde hayvan kıymetleri toplamı 713948 kuruş olup, bu miktarın 89421 kuruşu kaza merkezindeki mahallelerdeki hanelerin, 624527 kuruşu da köylerdeki hanelerin üzerine kayıtlıdır.

Yalvaç kazasının 2266583 kuruşluk servetinin %64'ü olan 1458068 kuruş ile araziler yani topraklar büyük bir paya sahiptir. Hayvancılık ise 713948 kuruş ile %32 iken, gayrimenkul 94567 kuruş ile sadece %4'lük bir paya sahiptir.

Kaza merkezinin tamamında gayrimenkul bulunurken, köylerin sadece altısında gayrimenkul bulunduğu tespit edilmiştir. Kaza genelinde gayrimenkulü bulunan 124 hanenin 90 hanesi kaza merkezinde, sadece 34 hanesi köylerde dir. Gayrimenkullerin kaza genelindeki kıymet toplamaları 94567 kuruştur.

10597 numaralı Temettuat defterinde salyane ve temettuat olmak üzere iki tür vergi karşımıza çıkmaktadır. Yaptığımız araştırmaya göre bu dönemde bu kazanın da içinde olduğu Hamid Sancağına "kalyoncu bedeliyesi" niteliğinde salyane tevzi edilmiştir. Kaza genelinde 2453 hanenin 2111'i salyane vergisi verirken, 342 hane muaf tır. Toplam 275767 kuruş salyane vergisinin 259901,5 kuruşu yani %94,2'si köylerden, 15865,5 kuruşu yani %5,8'i kaza merkezinden toplanmıştır.

Yalvaç kazasından toplanan toplam 861180 kuruş temettuat vergisinin, 751395 kuruşu yani %87'si köylerden, 109785 kuruşu olan %13'ü de kaza merkezinden elde edilmiştir.

Yerel tarih araştırmalarında birinci elden kaynaklar kullanılarak özelden genele ulaşılması amaçlanmaktadır. Yerel tarihçilik çalışmaları, ana kaynakların, arşiv belgelerinin, çözümlenerek ve yorumlanarak geçmişin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının ortaya çıkarılmasıdır. Biz de bu amaç doğrultusunda Yalvaç tarihine ışık tutmaya çalıştık. Bu çalışmanın ana kaynağı olan 10597 numaralı Temettuat defterinden elde ettiğimiz bilgiler sayesinde gerek kazanın sosyal ve ekonomik durumu, gerekse Hamid sancağının durumu hakkında genel yargılara ulaşmaya gayret ettik.

BİBLİYOGRAFYA

A) Arşiv Belgesi

1- Başbakanlık Osmanlı Arşivi

ML.VRD.TMT. Yalvaç Temettuât Defteri, nr. 10597, H.1256.

C.S.M. G.N.3247, D.N.64, Hicri 29/Z /1255.

2- Salnameler

H.1292 tarihli **Konya Vilayet Salnamesi, (K.V.S)**

H.1297 tarihli **Konya Vilayet Salnamesi, (K.V.S)**

B) Sözlükler

AYVERDİ, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C. 1–2–3, İstanbul, 2005.

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, 1997.

PAKALIN, M. Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. 1–2–3, MEB. Yay., İstanbul, 1983.

ŞEMSEDDİN Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Dersaadet, H.1317.

C) İl Yıllıkları ve Ansiklopediler

Isparta 2003 İl Yıllığı, Isparta, 2003.

Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, C.2, İstanbul, 1982.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 42, İstanbul, 2000.

D) Kitaplar

Ahmet Refik, **Anadolu'da Türk Aşiretleri**, İstanbul, 1930.

AKDAĞ, Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi**, C.2, İstanbul 1979.

AKGÜNDÜZ, Ahmed - ÖZTÜRK, Said, **Darende Temettuat Defterleri**, İstanbul, 2002.

AKGÜNDÜZ, Ahmed - ÖZTÜRK, Said, **Yozgat Temettuât Defterleri**, C.1, Yimpaş Yay., İstanbul, 2000.

AKSOY, Ş., **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, İstanbul 1996.

ARAT, M.Reşid Rahmedi, **Kutadgu Bilig III**, İndeks, Neşredenler; Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce, TKAE, İstanbul, 1979.

ARIKAN, Zeki, **15. ve 16. Yüzyılda Hamit Sancağı**, İzmir, 1988.

BARKAN, Ömer Lütfi, **Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri**, I, Ankara, 1988.

BARKAN, Ömer Lütfi, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Zirai Esasları (Kanunlar I)**, İstanbul, 1943.

BAYKARA, Tuncer, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I**, Ankara, 2000.

BERKES, Niyazi, **100 Soruda Türkiye'nin İktisat Tarihi**, C.I, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1972.

BÖCÜZADE, Süleyman Sami, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, çev. Suat Seren, İstanbul, 1983.

ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara, 1997.

ÇAKIR, Coşkun, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, İstanbul, 2001.

ELDEM, Vedat, **Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Ankara, 1994.

ERGİN, Muharrem, **Orhun Abideleri**, İstanbul, 1973.

GENÇ, Mehmet, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, İstanbul, 2000.

GÖKALP, Ziya, **Türk Medeniyet Tarihi**, Hazırlayanlar: İsmail Aka, K. Yaşar Koprıman, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1976.

GÜRAN, Tefvik, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, İstanbul, 1998.

GÜRAN, Tefvik, **Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları 1841–1861**, Ankara, 1989.

İHSANOĞLU, Eklemeddin, **Osmanlı Tarihi**, C.I, IRCICA Yay., İstanbul, 1999.

İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, İstanbul, 1996.

İNAN, Abdülkadir, **Eski Türk Dini Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1976.

KARAMURSAL, Ziya, **Osmanlı Mali Tarihi Tetkikler**, Ankara, 1989.

KARPAT, Kemal, **Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri**, İstanbul, 2003.

KOÇ, Mustafa, **Baris- Hamit- Hamit Abad Tüm Yönleri İle Isparta**, Isparta, 1983.

KÖSTÜKLÜ, Nuri, **1820–1836 Yıllarında Hamid Sancağı ve Türkiye (182 Numaralı Isparta Şer’iye Siciline Göre)**, Konya, 1993.

KÖYMEN, M. Altay, **Neşri Tarihi**, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

KUNT, İ. Metin, **Sancaktan Eyalete**, İstanbul, 1978.

KURAT, Akdes Nimet, **Çaka Bey**, TKAE Yayınları, Ankara, 1987.

ORTAYLI, İlber, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840–1880)**, Ankara, 2000.

PAMUK, Şevket, **Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi**, İstanbul, 2005.

QUATAERT, Donald, “19. Yüzyıla Genel Bakış Islahatlar Devri (1812–1914)”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik Ve Sosyal Tarihi, II, Editör Halil İnalçık-Donald Quataert**, İstanbul, 2004.

RAMSAY, W.M., **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, Ter. Mihri Pektaş, İstanbul, 1961.

RUNCİMAN, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, C.I, Ankara, 1986.

SAYIN, Abdurrahman Vefik, **Tekalif-i Kavaidi, II**, Ankara, 1999.

SÜMER, Faruk, **Oğuzlar**, Ankara, 1972.

ŞENER, Abdüllatif, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İstanbul, 1990.

TABAKOĞLU, Ahmet, **Türk İktisat Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul, 1998.

TURAN, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi**, İstanbul, 1971.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, **Anadolu Beylikleri**, TTK. Yay., Ankara, 1984.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C.1, T.T.K., Ankara, 1964.

ÜNAL, M. Ali, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Isparta, 1997.

YAKIT, İsmail, **Osmanlı Araştırmaları**, Isparta, 2002.

E) Makaleler

AFYONCU, Erhan, “Osmanlı Devleti’nde Tahrir Sistemi”, **Osmanlı**, C.6, Yeni Türkiye. Yay., Ankara, 1999, s.311–315.

AKSU, I., “Yamutlar (Hamidoğulları)”, **Ün Dergisi**, C.2, Temmuz 1935, S.16, s.226–229.

AVŞAR, Zakir- SOLAK, Ferruh, “İmparatorluk Türkiyesi’nde Yapılan Nüfus Sayımları”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Osmanlı Özel Sayısı, C.32, Yıl:6, Mart-Nisan 2000, Ankara, s.615–617.

BARKAN, Ö. Lütfi, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul 1943, C.10, İstanbul, 1953, s.1–26.

BARKAN, Ö. Lütfi, “Tımar”, **İslam Ansiklopedisi**, C.12/1, s.286–333.

ÇAĞATAY, Neşet, “Temirlenk’in Eğirdir Seferi”, **Ün Dergisi**, C.10, S.118- 120, Haziran 1943, s.1643–1646.

ÇAĞATAY, Neşet, “Isparta Tarihi Hakkında Birkaç Tarihi Vesika”, **Ün Dergisi**, C.9, S.97–99, Nisan Mayıs 1942, s.1331–1333.

DAĞLIOĞLU, Hikmet Turhan, “Milattan Evvelki Isparta Tarihi Hakkında”, **Ün Dergisi**, C.I, S.6, İkinci Teşrin 1934, s.93–96.

DAĞLIOĞLU, Hikmet Turhan, “16. Asırda Isparta İlinin Tarihi ve Sosyal Durumunu Gösteren Bir Belge”, **Ün Dergisi**, I. Teşrin 1935, C.2, S.19, s.268.

DAĞLIOĞLU, Hikmet Turhan, “X. Asırda Hamideli”, **Ün Dergisi**, 2. Kanun 1939, C.5, S.58, s.810–814.

DAĞLIOĞLU, Hikmet Turhan, “Hicri X. Asırda Hamid-ilinde Arazi, Hasılat, Nüfus ve Aşiretlerin Vaziyetleri ile Vergi Sistemleri”, **Ün Dergisi**, Mart, Nisan, Mayıs 1941, C.7, S.84- 87, s. 1154- 1156.

DEMİR, İsmet, “Temettuat Defterleri’nin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı**, C.6, Ankara, 1999, s.315–321.

ERDEM, Tahir, “Hamidoğullarına Ait Önemli Bir Belge”, **Ün Dergisi**, C.2, Temmuz 1935, S.16, s.223–226.

ERÖZ, Mehmet, “Afganistan’da Türk Aşiretleri”, **Türk Kültürü**, S.83, C.7, s.849 855.

FEKETE, Lajos, “Türk Vergi Tahrirleri”, çev. S. Karatay, **Belleten**, C.XI/42, Nisan 1947, s.299–328.

GENÇ, Mehmet, “Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi”, **Türk İktisat Tarihi Semineri**, Ankara, 1975, s.231–232.

GÖDE, Kemal, “Tarih İçinde Oğuz Boyları ve Göller Yöresindeki İzleri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.8, Isparta, 2003, s.15–56.

GÖDE, Kemal, “Selçuklular Devrinde Yalvaç”, **I. Uluslar arası Pisidia Antiocheia Sempozyumu (2- 4 Temmuz 1997- Yalvaç)**, İzmit, 1998, s.91–93.

GÖDE, Kemal, “Hamidoğulları” , **Tarihte Türk Devletleri**, C.II, Ankara Üni. Rek.Yay., Ankara, 1987, s.513–528.

GÖYÜNÇ, Nejat, “Hane Deyimi Hakkında”, **Tarih Dergisi**, sayı 32, İstanbul, 1979,s.331–348.

GÜRAN, Tefvik, “Köy Topluluklarını Sosyal Yapı Özellikleri”, **Türk İktisat Tarihi Yılığ** 1987, I, İstanbul İÜİF. Yay., İstanbul, 1987, s.268–282.

GÜRAN, Tefvik, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi” , **İÜİF Mecmuası 60. Yıl Özel Sayısı**, C. 49, İstanbul, 1998, s.79–95.

GÜRAN, Tefvik, Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri”, İÜİF, **Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan Özel Sayısı**, İstanbul, 1985, s. 301–319.

GÜRAN, Tefvik, “Osmanlı Tarım Ekonomisi, 1840–1910”, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, İstanbul, 1998, s.63–130.

GÜRAN, Tefvik, “19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri”, **Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik**, Ankara 2000, s.75–94.

HASSAN, Ümit, “Siyasal Tarih: Açıklamalı Bir Kronoloji”, **Türkiye Tarihi**, C.1, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, s.139–281.

KIZILKAN, Ayşe Özdemir, “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.20, Kütahya, 2008, s.57–66.

KUM, Naci, “Yalvaç Adının Menşei”, **Ün Dergisi**, Mart, Nisan, Mayıs 1941, C.7, S.84- 87, s. 1158–1159.

KÜÇÜKKALAY, Mesut- ÇETİNKAYA, Ali, “ Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam”, **Türkler**, C.10, Ankara, 2002, s.878–892.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettuat Defterleri”, **Bellekten**, C.XIX, S. 225, Ankara 1995, s.395–413.

ORTAYLI, İlber, “Osmanlı Toplumunda Aile”, **Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim, Makaleler I**, Ankara, 2000, s.59–60.

ÖZDEMİR, Rıfat, “Ankara ve Antakya Sancaklarına Ait Bazı Gelir ve Giderlerin Mukayeseli Tahlili (1790, 1806)”, **Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı**, Elazığ, 1996, s.127–212.

ÖZSAİT, Mehmet-ÖZSAİT, N., “Yalvaç ve Çevresi Araştırmaları”, **I. Uluslar arası Pisidia Antiocheia Sempozyumu (2- 4 Temmuz 1997- Yalvaç)**, İzmit, 1998, s.1–4.

ÖZSAİT, Mehmet, “Anadolu’da Helenistik Dönem”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul, 1982, s.288–300.

ÖZSAİT, Mehmet, “Anadolu’da Roma Egemenliği”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul, 1982, s.328–345.

SAYME, Ronauld, “Torosların Muntazam İşgali”, **III. Türk Tarih Kongresi (Ankara 15–20 Kasım 1943), Tebliğleri**, Ankara, 1948, s.571–580.

SERİN, Mustafa, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuât Defterleri”, **Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası**, Ankara, 1998, s.717–728.

ŞENER, Abdüllatif, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları”, **150. Yılında Tanzimat**, Ankara, 1992, s.259–275.

TAŞLIALAN, M., “Pisidia Antiocheia’sının Tarihçesi”, **I. Uluslar arası Pisidia Antiocheia Sempozyumu (2- 4 Temmuz 1997- Yalvaç)**, İzmit, 1998, s.5–20.

ÜN, Isparta İlinde Oğuz Boyları, **ÜN Dergisi**, C. 12, S.148–149–150, Temmuz Ağustos-Eylül 1946, s.2025.

Tezler

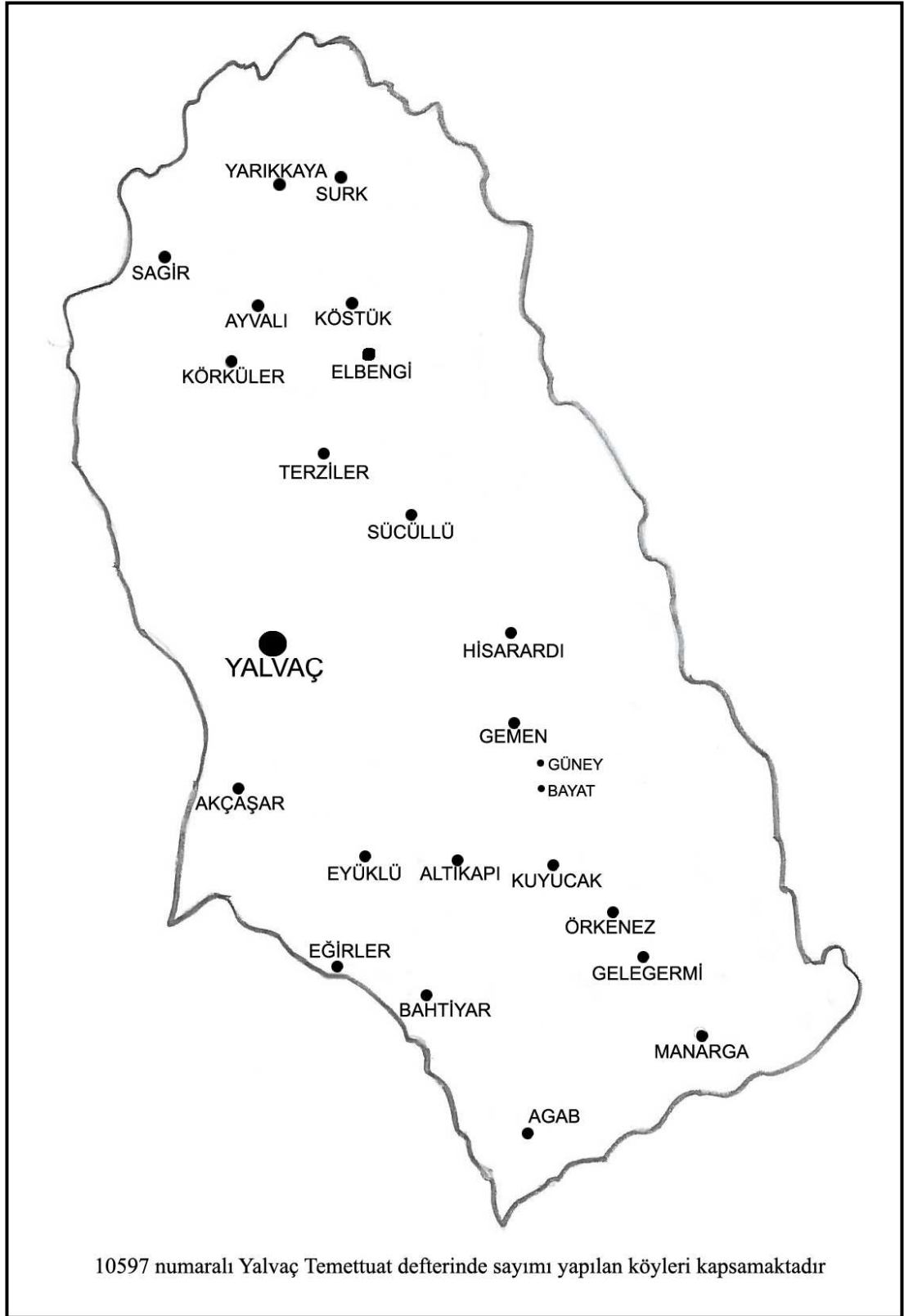
BÜTÜN, Şevket, **Temettuat Defterlerine Göre (H.1260- M.1844) Burdur’un Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2001.

KARAMAN, Durmuş, **Dünden Bugüne Yalvaç Tarihi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1991.

ÖZDEMİR, Ayşe, **Temettuat Defterlerine Göre Keçiborlu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844–1845)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2005.

SONGUN, Güliden, **10120 Numaralı Temettuat Defteri’ne Göre Atabey Kazası’nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844- 1845)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.

EKLER

EK 1: Harita

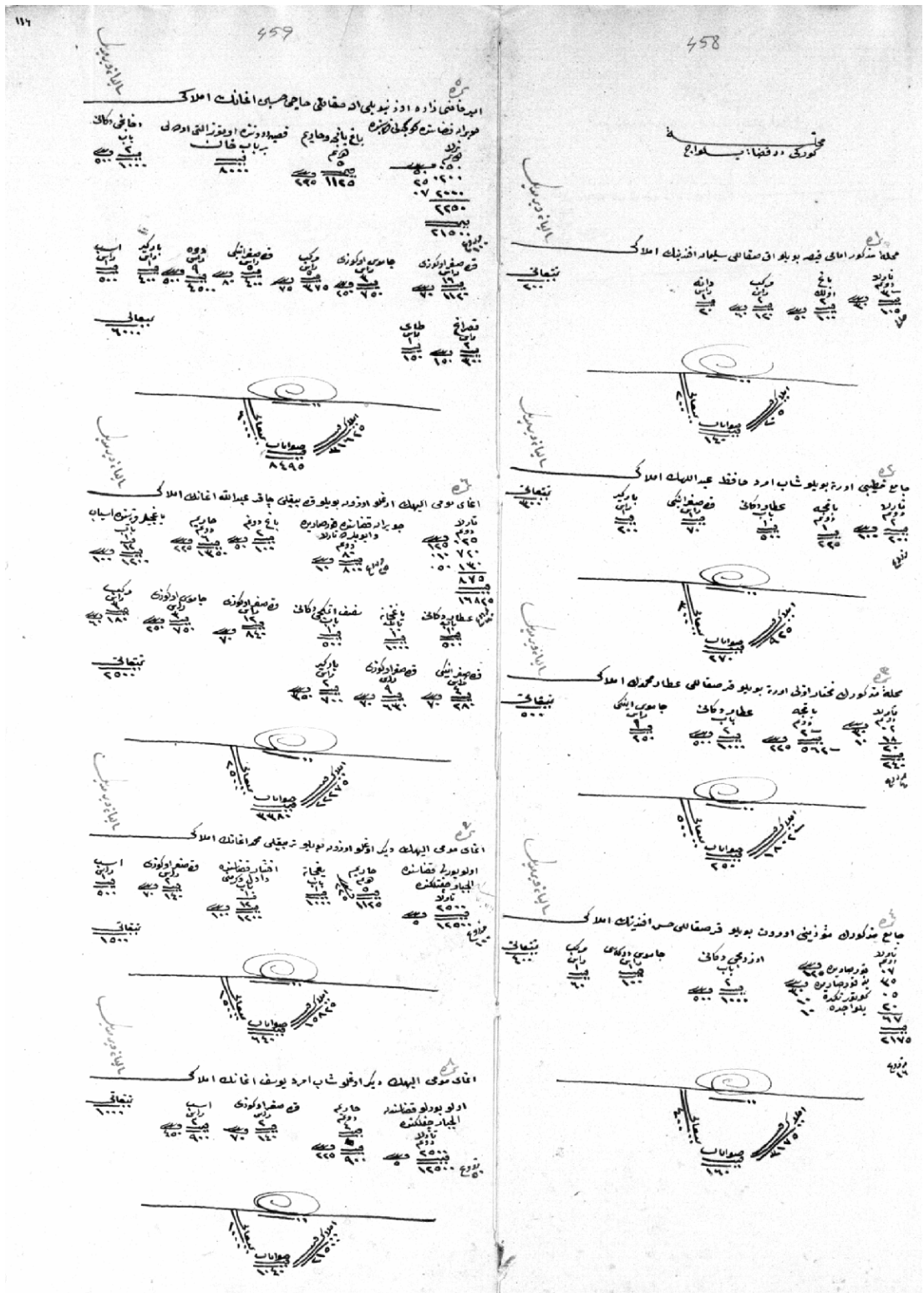
EK 3: 10597 Numaralı Yalvaç Temettuat Defterinin İlk Sayfasının Transkripsiyonunun Bir Bölümü

Bu def'a Tanzimat-ı Hayriye usulünce mücedded tahrirlerine irade-i seniyye-i şahane taalluk iden kazalardan Hamid sancağında vaki' Yalvaç kazasının Nefs-i kasabasında kâin mahallin ve kurasının emlak ve arazisi kıymeti defterlerini mübeyyin defterdir.

Mahalle-i Cami-i Şerif-i Devlethan-ı Şehrin Pazar

Numro 1	
Cami-i mezkûrun imamı-ı evveli orta boylu ak sakallı Hacı İshak Efendi'nin emlaki	Yekun 275 guruş
Salyane virmediği	Emlak kıymeti 55 guruş
Temettuatı, 150 guruş	Hayvanat kıymeti 70 guruş
Bağçe, evlek 1, kıymeti 55 guruş	Temettuatı 150 guruş
Kara sığır ineği, re's 1, kıymeti 70 guruş	
Numro 2	
Cami-i mezkûrun imam-ı sanisi orta boylu kara sakallı Hafız Abdullahim'in emlaki	Yekun 275 guruş
Salyane virmediği	Emlak kıymeti 55 guruş
Temettuatı, 150 guruş	Hayvanat kıymeti 70 guruş
Bağçe, evlek 1, kıymeti 55 guruş	Temettuatı 150 guruş
Kara sığır ineği, re's 1, kıymeti 70 guruş	
Numro 3	
Cami-i mezkûrun hatibi orta boylu kır sakallı Hacı Ali Efendi'nin emlaki	Yekun 1745 guruş
Salyane virmediği	Emlak kıymeti 1115 guruş
Temettuatı, 250 guruş	Hayvanat kıymeti 380 guruş
Tarla, dönüm 1+26=27, kıymeti 385 guruş (125/10 guruş)	Temettuatı 250 guruş
Bağçe, dönüm 1, kıymeti 225 guruş	
Camus ineği, re's 1, kıymeti 200 guruş	
Kara sığır öküzü re's 2, 120 guruş (kıymeti 60 guruş)	
Merkeb, re's 1, 60 guruş	
Bir bâb atar dükkânı, kıymeti 500 guruş	
Numro 4	
Cami-i mezkûrun kayyumu orta boylu ak sakallı Hafız Hacı Ahmet Efendi'nin emlaki	Yekun 2405 guruş
Salyane virmediği	Emlak kıymeti 1455 guruş
Temettuatı, 400 guruş	Hayvanat kıymeti 550 guruş
Tarla, dönüm 4+10=14, kıymeti 800 guruş	Temettuatı 400 guruş
Hoyran kasabasından Kumdanlı karyesinde olan tarlası, dönüm 10, kıymeti 50 guruş	
Bağçe, dönüm 1,5, kıymeti 337,5 guruş (kıymeti 225 guruş)	
Camus ineği 2, 500 guruş	
Bodak, re's 1, kıymeti 50 guruş	
Tuz dükkânı, bâb 1, kıymeti 300 guruş	

Ek 4: 10597 Numaralı Yalvaç Temettuat Defterindeki Görgü mahallesinin ilk sayfası

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Kamile Gül FAYDALI

Doğum Yeri : ISPARTA

Doğum Yılı : 1983

Medeni Hali : Bekar

Eğitim Durumu:

Lise : 1997- 2001 Meryem Albayrak Anadolu Mahalli İdareler Meslek Lisesi

Lisans : 2001- 2005 SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Yüksek Lisans: 2005–2008 SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yabancı Dil ve Düzeyi:

İngilizce (İleri)

İş Deneyimi:

2005- ... SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü